

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**AYLA KUTLU'NUN BİR GÖÇMEN KUŞTU O VE
HOŞÇA KAL UMUT ROMANLARININ
KARŞILAŞTIRMALI SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Suphan ÇİÇEK

DANIŞMAN

Doç. Dr. VEYSİ SEVİNÇLİ

VAN – 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

<p>Suphan ÇİÇEK tarafından hazırlanan "Ayla Kutlu'nun Bir Göçmen Kuştu O ve Hoşça Kal Umud Romanlarının Karşılaştırmalı Söz Dizimi İncelemesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ Türk Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~</p>	
<p>Başkan: Prof. Dr. Ercan ALKAYA Çağdaş Türk Lehçeleri, Fırat Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~</p>	
<p>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Sevda ERATALAY Türk Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~</p>	
<p>Yedek Üye: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ERATALAY Dil Bilimi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~</p>	.....
<p>Yedek Üye:Dr. Öğr. Üyesi Gülşen TORUSDAĞ Dil Bilimi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~</p>	.....
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	28/06/2019
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p> Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

28.06.2019

S.İ.

Suphan ÇİÇEK

(Yüksek Lisans Tezi)

Suphan ÇİÇEK

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN, 2019

**AYLA KUTLU’NUN BİR GÖÇMEN KUŞTU O VE HOŞÇA KAL UMUT
ROMANLARININ KARŞILAŞTIRMALI SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ**

ÖZET

Çağdaş Türk edebiyatının en verimli ve yetkin kalemlerinden biri olan Ayla Kutlu’nun Bir Göçmen Kuştu O ve Hoşça Kal Umut romanları hem edebî yönüyle hem de dilimizin söylem gücünü özgün ve güzel bir şekilde yansıtmasıyla edebiyatımızda yer edinmişlerdir. Bu çalışmada söz konusu iki eser söz dizimi açısından incelenerek eserlerdeki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş, böylece yazarın dil ve üslup özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Yazar ve eserleri üzerine doğru bilgilendirme ve değerlendirme yapabilmek için ilk bölümde Ayla Kutlu’nun hayatı, edebî kişiliği ve incelenen eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Diğer bölümlerde sırasıyla Cümlelerin Ögeleri, Cümle Türleri ve Belirtme Grupları ele alınmıştır. Her birini üç alt başlığa ayırdığımız bu bölümlerde öncelikle konularla ilgili tanım, terim ve sınıflandırmalara yer verilmiş, konunun özellikleri geniş bir çerçevede ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun yanında kaynaklardaki farklı yaklaşımlara yer verilerek söz dizimi alanındaki sorunlara da değinilmiştir. Bölümlerin ikinci ve üçüncü alt başlığında, sırasıyla Bir Göçmen Kuştu O ve Hoşça Kal Umut romanlarından konuyla ilgili seçilen örnek cümleler verilmiştir.

Sonuç bölümünde, yazarın incelemeye tabi tutulan iki eseri karşılaştırılarak elde edilen veriler hem sayısal hem de yüzdelik oranlarla gösterilmiştir. Bu bulgular aracılığıyla yazarın dil ve üslup özellikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, Hoşça Kal Umut, söz dizimi, cümle.

Sayfa Adedi: I- XX + 205

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Veysi Sevinçli

(M. Sc. Thesis)

Suphan ÇİÇEK

YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

JUNE, 2019

**COMPARATIVE SYNTAX OF AYLA KUTLU'S BİR GÖÇMEN KUŞTU O
AND HOŞÇA KAL UMUT NOVELS**

ABSTRACT

One of the most productive and competent items of contemporary Turkish literature, Ayla Kutlu's *Bir Göçmen Kuştu O* and *Hoşca Kal Umut* novels have gained a place in our literature by reflecting both the literary aspect and the power of discourse of our language in an authentic and beautiful way. In this study, the two works are examined in terms of syntax, similarities and differences in the works, thus determining the author's language and style.

Our study consists of four main sections. In order to provide accurate information and evaluation on the author and his works, in the first chapter, the life of Ayla Kutlu and his literary personality and his works have been examined. In the other chapters, the elements of Sentence, Sentence Types and Specifying Groups have been discussed. In each of these sections, which we divide into three sub-titles, the definitions, terms and classifications are defined related to the subjects have been mentioned, and the characteristics of these subject are tried to be handled in a broad framework. In addition to this, different approaches and the problems in the syntax in the source area have also been mentioned. In the second and third sub-chapters of the chapters, a sample sentences have been chosen from the novels of *Bir Göçmen Kuştu O* and *Hoşca Kal Umut* thoroughly.

In the conclusion section, the data has been obtained by comparing the two works of the author have been examined in both numerical and percentage ratios. Through these findings the language and stylistic features of the author have been determined.

Key Words : Ayla Kutlu, *Bir Göçmen Kuştu O*, *Hoşca Kal Umut*, syntax, sentence.

Quantity of page : I- XX + 205

Scientific Director: Doç. Dr. Veysi Sevinçli

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XVIII
ÖN SÖZ.....	XIX
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: AYLA KUTLU VE İNCELENEN ESERLERİ.....	3
1.1. AYLA KUTLU.....	3
1.1.1. Hayatı.....	3
1.1.2. Edebi Kişiliği.....	3
1.1.3. Eserleri.....	6
1.2. İNCELENEN ESERLERİ.....	8
1.2.1. Bir Göçmen Kuştı O.....	8
1.2.1.1. Roman Hakkında.....	8
1.2.1.2. Romanın Özeti.....	9
1.2.2. Hoşça Kal Umut.....	10
1.2.2.1. Roman Hakkında.....	10
1.2.2.2. Romanın Özeti.....	11
2. BÖLÜM: CÜMLENİN ÖGELERİ.....	14
2.1. CÜMLENİN ÖGELERİ ÜZERİNE.....	14
2.1.1. Yüklem.....	14
2.1.2. Özne (Fail).....	15
2.1.2.1. Özne Türleri.....	16
2.1.2.1.1. Gerçek Özne.....	17
2.1.2.1.2. Gizli Özne.....	17
2.1.2.1.3. Sözde Özne.....	17
2.1.2.1.4. Açıklamalı Özne.....	17
2.1.2.1.5. Pekiştirmeli Özne.....	18
2.1.3. Nesne.....	18
2.1.3.1. Belirtili Nesne.....	19
2.1.3.2. Belirtisiz Nesne.....	19

2.1.4. Zarf.....	19
2.1.4.1. Durum Zarfları.....	21
2.1.4.2. Zaman Zarfları.....	21
2.1.4.3. Yer- Yön Zarfları.....	21
2.1.4.4. Miktar Zarfları.....	21
2.1.4.5. Soru Zarfları	21
2.1.5. Yer Tamlayıcısı.....	21
2.1.5.1. Yönelmeli Yer Tamlayıcısı	22
2.1.5.2. Kalmalı (Bulunmalı) Yer Tamlayıcısı.....	22
2.1.5.3. Çıkmalı Yer Tamlayıcısı	22
2.1.6. Cümle Dışı Öge.....	23
2.1.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları	23
2.1.6.2. Ünlem Unsurları	23
2.1.6.3. Ünlem Grupları.....	23
2.1.6.4. Bağlama Edatları	23
2.1.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler	23
2.2. BİR GÖÇMEN KUŞTU O ROMANININ CÜMLENİN ÖGELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	24
2.2.1. Yüklem.....	24
2.2.2. Özne (Fail)	24
2.2.2.1. Özne Türleri.....	24
2.2.2.1.1. Gerçek Özne	24
2.2.2.1.2. Gizli Özne	25
2.2.2.1.3. Sözde Özne	25
2.2.2.1.4. Açıklamalı Özne	26
2.2.2.1.5. Pekiştirmeli Özne.....	26
2.2.3. Nesne.....	26
2.2.3.1. Belirtili Nesne.....	26
2.2.3.2. Belirtisiz Nesne	27
2.2.4. Zarf.....	27
2.2.4.1. Durum Zarfları.....	27
2.2.4.2. Zaman Zarfları.....	28

2.2.4.3. Yer- Yön Zarfları.....	28
2.2.4.4. Miktar Zarfları	29
2.2.4.5. Soru Zarfları	29
2.2.5. Yer Tamlayıcısı.....	30
2.2.5.1. Yönelmeli Yer Tamlayıcısı	30
2.2.5.2. Kalmalı (Bulunmalı) Yer Tamlayıcısı.....	30
2.2.5.3. Çıkmalı Yer Tamlayıcısı	31
2.2.6. Cümle Dışı Öge.....	31
2.2.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları	31
2.2.6.2. Ünlem Unsurları	31
2.2.6.3. Ünlem Grupları.....	32
2.2.6.4. Bağlama Edatları	32
2.2.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler	33
2.3. HOŞÇA KAL UMUT ROMANININ CÜMLENİN ÖGELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	34
2.3.1. Yüklem.....	34
2.3.2. Özne (Fail)	34
2.3.2.1. Özne Türleri.....	34
2.3.2.1.1. Gerçek Özne	34
2.3.2.1.2. Gizli Özne.....	35
2.3.2.1.3. Sözde Özne	35
2.3.2.1.4. Açıklamalı Özne	35
2.3.2.1.5. Pekiştirmeli Özne.....	35
2.3.3. Nesne.....	36
2.3.3.1. Belirtili Nesne.....	36
2.3.3.2. Belirtisiz Nesne	36
2.3.4. Zarf.....	37
2.3.4.1. Durum Zarfları.....	37
2.3.4.2. Zaman Zarfları.....	37
2.3.4.3. Yer- Yön Zarfları.....	38
2.3.4.4. Miktar Zarfları	38
2.3.4.5. Soru Zarfları	38

2.3.5. Yer Tamlayıcısı.....	39
2.3.5.1. Yönelmeli Yer Tamlayıcısı	39
2.3.5.2. Kalmalı (Bulunmalı) Yer Tamlayıcısı.....	39
2.3.5.3. Çıkmalı Yer Tamlayıcısı	39
2.3.6. Cümle Dışı Öge.....	40
2.3.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları	40
2.3.6.2. Ünlem Unsurları	40
2.3.6.3. Ünlem Grupları.....	41
2.3.6.4. Bağlama Edatları	41
2.3.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler	42
3. BÖLÜM: CÜMLE ÇEŞİTLERİ.....	43
3.1. CÜMLE ÇEŞİTLERİ ÜZERİNE	43
3.1.1. Yüklemelerine Göre Cümleler.....	46
3.1.1.1. İsim Cümlesi.....	46
3.1.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi	47
3.1.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi	48
3.1.1.2. Fiil Cümlesi	48
3.1.1.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler	49
3.1.1.2.2. Türemiş Fiillerle Kurulan Cümleler	49
3.1.1.2.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler	49
3.1.1.2.4. Basit Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler	49
3.1.1.2.5. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler.....	49
3.1.1.2.6. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler	49
3.1.1.2.7. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler	50
3.1.1.2.8. Etken Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	50
3.1.1.2.9. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	50
3.1.1.2.10. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	50
3.1.1.2.11. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	50
3.1.1.2.12. Dönüştü Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	50
3.1.2. Anlamlarına Göre Cümleler.....	51
3.1.2.1. Olumlu Cümle	51
3.1.2.1.1. Olumlu İsim Cümlesi.....	51

3.1.2.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi	52
3.1.2.2. Olumsuz Cümle	52
3.1.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi	52
3.1.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi	53
3.1.2.3. Soru Cümlesi	54
3.1.2.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler	54
3.1.2.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler	54
3.1.2.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler	54
3.1.2.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler	54
3.1.2.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler	54
3.1.2.4. Emir Cümlesi.....	54
3.1.2.5. Ünlem Cümlesi.....	55
3.1.3. Yüklemine Yerine Göre Cümleler	55
3.1.3.1. Kurallı Cümle	55
3.1.3.2. Devrik Cümle	56
3.1.4. Yapılarına Göre Cümleler	57
3.1.4.1. Basit Cümle	57
3.1.4.2. Birleşik Cümle.....	59
3.1.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	60
3.1.4.2.2. İç İç Birleşik Cümle	61
3.1.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle	62
3.1.4.2.4. Girişik Cümle.....	63
3.1.4.3. Sıralı Cümle.....	63
3.1.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle	64
3.1.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle	64
3.1.4.4. Bağlı Cümle.....	64
3.1.4.5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle.....	66
3.1.4.6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle).....	66
3.2. BİR GÖÇMEN KUŞTU O ROMANININ CÜMLE TÜRLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	68
3.2.1. Yüklemine Göre Cümleler.....	68
3.2.1.1. İsim Cümlesi.....	69

3.2.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi	69
3.2.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi	69
3.2.1.2. Fiil Cümlesi	69
3.2.1.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler	69
3.2.1.2.2. Türemiş Fiillerle Kurulan Cümleler	70
3.2.1.2.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler	70
3.2.1.2.4. Basit Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler	71
3.2.1.2.5. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler.....	71
3.2.1.2.6. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler	72
3.2.1.2.7. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler	72
3.2.1.2.8. Etken Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	73
3.2.1.2.9. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	73
3.2.1.2.10. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler.....	74
3.2.1.2.11. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	74
3.2.1.2.12. Dönüştü Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	74
3.2.2. Anlamlarına Göre Cümleler	75
3.2.2.1. Olumlu Cümle	76
3.2.2.1.1. Olumlu İsim Cümlesi.....	76
3.2.2.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi	76
3.2.2.2. Olumsuz Cümle	77
3.2.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi	77
3.2.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi	77
3.2.2.3. Soru Cümlesi	78
3.2.2.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler.....	78
3.2.2.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler	78
3.2.2.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler.....	79
3.2.2.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler	79
3.2.2.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler	79
3.2.2.4. Emir Cümlesi.....	80
3.2.2.5. Ünlem Cümlesi.....	80
3.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	81
3.2.3.1. Kurallı Cümle	82

3.2.3.2. Devrik Cümle	82
3.2.4. Yapılarına Göre Cümleler	83
3.2.4.1. Basit Cümle	84
3.2.4.2. Birleşik Cümle.....	84
3.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	84
3.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	85
3.2.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle	85
3.2.4.2.4. Girişik Cümle.....	86
3.2.4.3. Sıralı Cümle.....	87
3.2.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle	87
3.2.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle	87
3.2.4.4. Bağlı Cümle.....	88
3.2.4.5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle.....	89
3.2.4.6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle).....	90
3.3. HOŞÇA KAL UMUT ROMANININ CÜMLE TÜRLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ.....	91
3.3.1. Yüklemelerine Göre Cümleler.....	91
3.3.1.1. İsim Cümlesi.....	92
3.3.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi	92
3.3.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi	92
3.3.1.2. Fiil Cümlesi	92
3.3.1.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler	92
3.3.1.2.2. Türemiş Fiillerle Kurulan Cümleler	93
3.3.1.2.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler	93
3.3.1.2.4. Basit Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler	94
3.3.1.2.5. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler.....	94
3.3.1.2.6. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler	95
3.3.1.2.7. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler	95
3.3.1.2.8. Etken Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	95
3.3.1.2.9. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	96
3.3.1.2.10. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler.....	96
3.3.1.2.11. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	96

3.3.1.2.12. Dönüştürücü Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler	97
3.3.2. Anlamlarına Göre Cümleler	98
3.3.2.1. Olumlu Cümle	99
3.3.2.1.1. Olumlu İsim Cümlesi	99
3.3.2.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi	99
3.3.2.2. Olumsuz Cümle	100
3.3.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi	100
3.3.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi	101
3.3.2.3. Soru Cümlesi	101
3.3.2.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler	101
3.3.2.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler	102
3.3.2.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler	102
3.3.2.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler	102
3.3.2.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler	103
3.3.2.4. Emir Cümlesi	103
3.3.2.5. Ünlem Cümlesi	103
3.3.3. Yüklem Yerine Göre Cümleler	104
3.3.3.1. Kurallı Cümle	105
3.3.3.2. Devrik Cümle	105
3.3.4. Yapılarına Göre Cümleler	106
3.3.4.1. Basit Cümle	107
3.3.4.2. Birleşik Cümle	107
3.3.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	107
3.3.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	108
3.3.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle	108
3.3.4.2.4. Girişik Cümle	109
3.3.4.3. Sıralı Cümle	110
3.3.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle	110
3.3.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle	111
3.3.4.4. Bağlı Cümle	111
3.3.4.5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle	112
3.3.4.6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle)	112

4. BÖLÜM: BELİRTME GRUPLARI	114
4.1. BELİRTME GRUPLARI ÜZERİNE	114
4.1.1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu	118
4.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	121
4.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	122
4.1.1.3. Eksiz Tamlama	123
4.1.2. Sıfat Tamlaması	125
4.1.3. Birleşik İsim Grubu.....	127
4.1.4. Tekrar Grubu (İkileme).....	128
4.1.4.1. Aynen Tekrarlar.....	129
4.1.4.2. Eş ve Yakın Anlamlı Tekrar Grupları	129
4.1.4.3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan Tekrarlar	129
4.1.4.4. Pekiştirmeli Tekrarlar.....	129
4.1.5. Aitlik Grubu	129
4.1.6. Edat Grubu	130
4.1.7. Unvan Grubu.....	132
4.1.8. Birleşik Fiil Grubu	133
4.1.8.1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil.....	134
4.1.8.2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil	135
4.1.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri	135
4.1.8.2.2. Tezlik Fiilleri	136
4.1.8.2.3. Süreklilik Fiilleri.....	136
4.1.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	136
4.1.8.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri	137
4.1.9. İsim- Fiil Grubu	137
4.1.10. Sıfat- Fiil Grubu	138
4.1.11. Zarf- Fiil Grubu.....	138
4.1.12. Sayı Grubu	140
4.1.13. Ünlem Grubu.....	140
4.1.14. Bağlama Grubu	141
4.1.15. Kısaltma Grupları.....	142
4.1.15.1. Yönelme Grubu	143

4.1.15.2. Bulunma Grubu	143
4.1.15.3. Uzaklaşma Grubu	144
4.1.15.4. İsnat Grubu	144
4.1.15.5. Yükleme Grubu (Belirtme Grubu)	144
4.1.15.6. Vasıta Grubu.....	144
4.1.15.7. İlgi Grubu	144
4.1.15.8. Eşitlik Grubu	145
4.1.15.9. Kısaltma (İsim) Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları	145
4.2. BİR GÖÇMEN KUŞTU O ROMANININ BELİRTME GRUPLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	146
4.2.1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu	147
4.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	147
4.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	148
4.2.1.3. Eksiz Tamlama	148
4.2.2. Sıfat Tamlaması	149
4.2.3. Birleşik İsim Grubu.....	149
4.2.4. Tekrar Grubu (İkileme).....	150
4.2.4.1. Aynen Tekrarlar.....	150
4.2.4.2. Eş ve Yakın Anlamlı Tekrar Grupları	151
4.2.4.3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan Tekrarlar	151
4.2.4.4. Pekiştirmeli Tekrarlar	152
4.2.5. Aitlik Grubu	152
4.2.6. Edat Grubu	153
4.2.7. Unvan Grubu.....	154
4.2.8. Birleşik Fiil Grubu	154
4.2.8.1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil.....	154
4.2.8.2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil	155
4.2.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri	155
4.2.8.2.2. Tezlik Fiilleri	156
4.2.8.2.3. Süreklilik Fiilleri.....	156
4.2.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	156
4.2.8.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri	156

4.2.9. İsim- Fiil Grubu	157
4.2.10. Sıfat- Fiil Grubu	157
4.2.11. Zarf- Fiil Grubu.....	158
4.2.12. Sayı Grubu	159
4.2.13. Ünlem Grubu.....	160
4.2.14. Bağlama Grubu	160
4.2.15. Kısaltma Grupları.....	161
4.2.15.1. Yönelme Grubu	161
4.2.15.2. Bulunma Grubu	162
4.2.15.3. Uzaklaşma Grubu	162
4.2.15.4. İsnat Grubu	163
4.2.15.5. Yükleme Grubu (Belirtme Grubu)	163
4.2.15.6. Vasıta Grubu.....	164
4.2.15.7. İlgi Grubu	164
4.2.15.8. Eşitlik Grubu	165
4.2.15.9. Kısaltma (İsim) Gruplarının Tersî Görünüşünde Olan Kelime Grupları	165
4.3. HOŞÇA KAL UMUT ROMANININ BELİRTME GRUPLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	167
4.3.1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu	168
4.3.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	168
4.3.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	169
4.3.1.3. Eksiz Tamlama	169
4.3.2. Sıfat Tamlaması	170
4.3.3. Birleşik İsim Grubu.....	170
4.3.4. Tekrar Grubu (İkileme).....	171
4.3.4.1. Aynen Tekrarlar.....	171
4.3.4.2. Eş ve Yakın Anlamli Tekrar Grupları	171
4.3.4.3. Zıt Anlamli Kelimelerle Kurulan Tekrarlar	171
4.3.4.4. Pekiştirmeli Tekrarlar.....	172
4.3.5. Aitlik Grubu	173
4.3.6. Edat Grubu	173
4.3.7. Unvan Grubu.....	174

4.3.8. Birleşik Fiil Grubu	174
4.3.8.1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil.....	174
4.3.8.2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil	175
4.3.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri	175
4.3.8.2.2. Tezlik Fiilleri	176
4.3.8.2.3. Süreklilik Fiilleri.....	176
4.3.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	176
4.3.8.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri	176
4.3.9. İsim- Fiil Grubu	177
4.3.10. Sıfat- Fiil Grubu	177
4.3.11. Zarf- Fiil Grubu.....	178
4.3.12. Sayı Grubu	179
4.3.13. Ünlem Grubu.....	179
4.3.14. Bağlama Grubu	179
4.3.15. Kısaltma Grupları.....	180
4.3.15.1. Yönelme Grubu	180
4.3.15.2. Bulunma Grubu	181
4.3.15.3. Uzaklaşma Grubu	181
4.3.15.4. İsnat Grubu	182
4.3.15.5. Yükleme Grubu (Belirtme Grubu)	182
4.3.15.6. Vasıta Grubu.....	182
4.3.15.7. İlgı Grubu	183
4.3.15.8. Eşitlik Grubu	183
4.3.15.9. Kısaltma (İsim) Gruplarının Tersî Görünüşünde Olan Kelime Grupları	183
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	184
KAYNAKÇA	198
I. SÖZ DİZİMİ KAYNAKÇASI.....	198
II. AYLA KUTLU VE ESERLERİ HAKKINDA KAYNAKÇA	204
ÖZ GEÇMİŞ.....	.....
ORJİNALLİK RAPORU.....	.....

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
vs.	Vesair
ZE	Zaman da Eski
BGKO	Bir Göçmen Kuştu O
HKU	Hoşça Kal Umut

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.2.1.	68
Şekil 3.2.2.	75
Şekil 3.2.3.	81
Şekil 3.2.4.	83
Şekil 3.3.1.	91
Şekil 3.3.2.	98
Şekil 3.3.3.	104
Şekil 3.3.4.	106
Şekil 4.2.	146
Şekil 4.3.	167

ÖN SÖZ

Dil, bir toplumu oluşturan kişilerin duygu ve düşüncelerinin iletilmesini sağlar. Kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında da dil önemli bir rol üstlenir. Toplum süreç içerisinde gelişip büyüdüğü için dil de kendini yenileme ihtiyacı duyar. Dilin işlevlerini en iyi şekilde yerine getirmesi anlatım olanaklarının çeşitliliğine bağlıdır.

Türk dilinde anlamlı en küçük birimler kelimelerdir. En küçük cümle hüküm bildiren tek kelimelek yüklemden ibarettir. Cümlenin temel ögeleri yüklem ve öznedir. Bunlar bazen anlatılmak isteneni ifade etmekte yetersiz kalır, daha etkili ve geniş anlatımlar için daha fazla kelimeye, kelime gruplarına hatta cümlelere ihtiyaç duyulur. Bu unsurlar gelişmiş güzel bir şekilde bir araya gelmezler, dilin kendine özgü bir tabiatı vardır. Sözcükler arasındaki bu etkileşimi ve sıralanışı “söz dizimi” alanı inceler. Söz diziminin kapsamında yargısız anlatımlar ile yargılı anlatımlar ve bu yargıların yapısı, görevleri ve anlam özellikleri bulunur.

Dil çalışmalarında önemli bir yer tutan söz dizimi ile ilgili son yıllarda çalışmalar artmış olmakla birlikte yeterli değildir. Araştırmacılar bazı terim ve sınıflandırma hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Çalışmamızda söz dizimi konuları geniş bir çerçevede ele alınmış ve alandaki sorunlara değinilmiştir.

Edebî eserler, dilin özelliklerini bünyesinde barındırmasından dolayı dilciler için bir malzemedir. Tarihî ve çağdaş metinlerdeki dil kullanımını tespit edilerek dilin süreç içerisindeki gelişimi izlenebilir ve edebî eserin yazıldığı ortam hakkında fikir edinilebilir. Biz de bu anlamda Ayla Kutlu’nun Bir Göçmen Kuştı O ve Hoşça Kal Umut eserlerini söz dizimi açısından inceleyerek hem Türkçenin durumunu hem de yazarın dil ve üslup özelliklerini tespit etmeyi amaçladık. İncelemede Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli’nin Türkiye Türkçesi Söz Dizimi eseri esas alınmıştır. Ancak cümlenin ögeleri konusunda alt başlıklara yer verilmiştir.

Lisans yıllarımda dil hassasiyetleri, engin bilgileri ve enerjileri ile beni dil konusunda meraklandıran ve heyecanlandıran hocalarımdan başta Prof. Dr. A. Deniz Abik olmak üzere Prof. Dr. Mehmet Özmen, Prof. Dr. Muna Yüceol Özezen, Doç. Dr. Engin Çetin, Doç. Dr. Mevlüt Erdem’e ve bölümdeki diğer değerli hocalarıma; yüksek lisans aşamasında Türk dili sevgimin ve bilincimin katmerleşmesine katkıda bulunan hocalarım Dr. Öğr. Ü. Sevdâ Özen Eratalay, Dr. Öğr. Ü. Süleyman Eratalay

ve danışmanım Doç. Dr. Veysi Sevinçli'ye teşekkür ederim. Eğitim- öğrenim hayatım boyunca gerek akademik bilgisi gerekse kişiliği ile yaşamımda iz bırakan adını burada zikredemediğim öğretmenlerime teşekkürü bir borç bilirim. Tez yazım aşamasında desteğini gördüğüm çalışma arkadaşlarıma ve sevgili öğrencilerime teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en etkili ve en gelişmiş vasıta dildir. Doğuşu insanlık tarihi kadar eski olan bu yapı, toplumsal gelişmelere bağlı olarak değişmiştir. Adeta bir canlı varlık gibi doğan, gelişen ve ölen (kullanılmayan) dillerin özelliklerini belirlemek üzere dil bilgisi çalışmaları yapılmıştır. Geniş bir araştırma alanına sahip olan dil bilgisinin önemli kollarından biri söz dizimidir. Söz dizimi; kelime gruplarını, cümlenin öğelerini ve cümle türlerini tanımlar ve araştırır.

Bir metni oluşturan kelimeler, kelime grupları, cümleler ve paragraflar anlamca birbirleriyle uyumlu olmalı ve dil bilgisi kurallarına göre bağlanmalıdır. Edebî eserler, estetik haz uyandırma işlevinin yanında dil bilgisi bilinci aşılıyarak gelecek kuşaklara bir dil düzeni de aktarır. Bu anlamda edebî eserler dil çalışmaları için sunulmuş birer malzeme gibidir.

Eserlerinde dili duyarlı ve bilinçli bir şekilde kullanan Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O ve Hoşça Kal Umut romanlarında yerel dil kullanımı, tarihî sözcükleri ve yer yer de estetik dil kaygısı ile dikkat çeker. Bu çalışmada söz konusu iki eser söz dizimi açısından incelenerek eserlerdeki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş, böylece yazarın dil ve üslup özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Son yıllarda Türkçenin söz dizimine yönelik çalışmalar artmış olmasına rağmen henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Yapılan çalışmalarda cümlenin öğeleri, cümle türleri ve belirtme grupları ile ilgili tanım, terim ve sınıflandırma farklılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmada söz dizimi konuları geniş bir çerçevede ele alınarak konular bütün yönleriyle incelenmiş, terim ve sınıflandırma farklılıklarına da yer verilmiştir. Çalışmamızın bu anlamda söz dizimi alanına katkıda bulunacağını ve bu alanda çalışanlara, dile gönül verenlere bir kaynak olacağını düşünmekteyiz.

Türk edebiyatının en verimli ve en yetkin kalemlerinden biri olan Ayla Kutlu ve eserleri üzerinde birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. YÖK'ün tez tarama sitesindeki çalışmalarda Ayla Kutlu ve eserleri daha çok edebî, tematik ve teknik yönüyle incelenmiştir. Ayla Kutlu'nun eserleri üzerine dil bilgisi çalışmaları bulunmamaktadır. İnceleme alanımıza giren Bir Göçmen Kuştı O ve Hoşça Kal Umut'un bu açıdan ele alınması yazarın dili ve üslubu hakkında söz söyleme fırsatı sağlamıştır. Bununla beraber Ayla Kutlu'nun elde var olan Türk dili malzemesini ne ölçüde ve nasıl kullandığı tespit edilmiştir.

Bu araştırma Ayla Kutlu'nun Bir Göçmen Kuştu O ve Hoşça Kal Umut adlı romanları ile sınırlıdır. Bu iki eserin seçilmesinde “Bir Göçmen Kuştu O”nun Madaralı Roman Ödülü, Hoşça Kal Umut'un (Türk dilinin özgün ve güzel biçimde kullanılması nedeniyle) Rüştü Koray Ödülü alması etkili olmuştur. Söz konusu eserler cümlenin öğeleri, cümle türleri ve belirtme grupları bakımından incelenmiş olup benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir.

Araştırmada, Bir Göçmen Kuştu O romanının 2016 yılında Bilgi Yayınevinden yayımlanan 9. baskısı ve Hoşça Kal Umut romanının 2011 yılında Bilgi Yayınevinden yayımlanan 4. baskısı esas alınmıştır.

İnceleme Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin Türkiye Türkçesi Söz Dizimi eserine bağlı kalınarak yapılmıştır. Yalnızca cümlenin öğeleri bölümünde söz konusu eserden farklı olarak alt başlıklara yer verilmiştir.

Araştırmanın amacı ve sınırları belirlendikten sonra Ayla Kutlu'nun hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi toplanmıştır. Söz dizimi ile ilgili kitap, makale ve tezler taranarak cümlenin öğeleri, cümle türleri ve belirtme grupları ile ilgili bilgiler toplanmış, analiz edilmiştir. Ele alınan konular, bütün yönleriyle ortaya konulduktan sonra inceleme alanımıza giren Bir Göçmen Kuştu O ve Hoşça Kal Umut'tan her bir konu ile ilgili ortalama 10 örnek seçilmiştir. Örnek cümlelerin eserlerde geçtiği sayfa ve satır, cümlenin sonunda parantez içinde belirtilmiştir. Sonuç bölümünde, adı geçen romanlarda cümle türlerinin ve belirtme gruplarının ne kadar kullanıldığı bilgisi sayısal- yüzdelerle oranlarla sunulmuştur. Toplanan veriler karşılaştırılmış, eserlerin benzer ve farklı yönleri irdelenmiş böylece yazarın dili ve üslup özellikleri belirlenmiştir.

Çalışmamızın ana bölümleri Giriş, Ayla Kutlu ve İncelenen Eserleri (I. Bölüm), Cümlenin Öğeleri (II. Bölüm), Cümle Türleri (III. Bölüm), Belirtme Grupları (IV. Bölüm), Sonuç ve Değerlendirme, Kaynakça şeklindedir.

1. BÖLÜM: AYLAKUTLU VE İNCELENEN ESERLERİ

1.1. AYLAKUTLU

1.1.1. Hayatı

Aylakutlu, 14 Ağustos 1938'de Antakya'da doğdu. Babası Selahattin Bey, öğretmendir; annesi Sabriye Hanım ise ev hanımıdır. Çocukluğu maddi imkansızlıklar içinde geçmiştir. İskenderun'da lise olmadığından bu eğitimini almak üzere Gaziantep'e halasının yanına gönderilir. Kutlu, burada sosyal ve sportif faaliyetlerdeki başarıları ile öne çıkar ancak lise 2. sınıftayken Antakya'ya ailesinin yanına döner. Antakya Lisesini birincilikle bitiren Aylakutlu'nun yazarlık temelleri de burada atılmıştır. Yükseköğrenimi için ilk olarak felsefe bölümünü kazanır. Ancak felsefe öğretmeninin tavsiyesi üzerine tercihini 1956 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden yana kullanır. Üniversiteden sonra çeşitli kamu kuruluşlarında 20 yıl çalışır. 1964 yılında Sahir Behlülül ile evlenir. Bu evliliğinden Ahmet Kemal adında bir oğlu olur. Aylakutlu, on üç yıl süren evliliği boşanma ile son bulur. (Çavuşoğlu, 2017: 27- 30)

1.1.2. Edebi Kişiliği

Kitap tanıtımları ile sanat dünyasında yer edinen Aylakutlu; roman, öykü, anı ve çocuk kitapları türünde eserler verir. Kutlu, çocuk kitapları yazma konusunda oldukça üretkendir. İlk yıllarında roman türünde üretken olan yazar daha sonra öykü türünde yoğunlaşır. Yazarın öykü türüne bakışını ifade etmesi açısından aşağıdaki ifadeleri önem taşır:

Önceleri öyküyü birincil saymıyordum. Öykülerim, romanlarım için malzeme toplarken, roman içine girmeyen anlatılar olarak ortaya çıkıyordu. Bu da bana doğal görünüyordu. Sonraları iş değişti. Öykü, roman gibi önemseydiğim bir dala dönüştü. Kimlikler, yaşamlar, olaylar, dönemler, üstünde özel olarak çalıştığım zenginlikler içermeye başladı. Şimdi artık romana girmeyenler öykü olmuyor. Artık, bir roman, bir öykü kitabı biçimindeki çalışmalarım, birini kotarıırken öbürünü özlediğim yazarlık yürüyüşü oldu. (Lekesiz, 2001: 190)

“İlk öyküleri Özgür İnsan dergisinde yayımlanır. Sonraki öyküleri özellikle Türk Dili, Sanat Olayı, Gösteri ve Varlık gibi dergilerde yayımlanır. (Komisyon, 2001: 638)”

Ayla Kutlu eserlerinde içine doğduğu, yetiştiği çevreyi ve kültürü tüm gerçekliği ile yansıtır. Bu gerçekliği yansıtmayı sağlayan unsurların başında mekân, karakterler, kültür ve tarih gelir. Bu durumu Kutlu'nun eserleri ile somutlaştırmak daha yararlı olacaktır: Yedinci Bayrak'ta yakın tarihimizin en trajik olaylarından Balkan faciasını konu edinir, Hoşça Kal Umut'ta darbe dönemi gençlerinin durumunu ele alır. Yazar, Zaman da Eskir adlı eserinde ise anılarını anlatır.

Yapıtlarında kişiler çırılçıplak, her yönleriyle beraberdir okurla. Yaşanmışlık Ayla Kutlu'nun tüm yapıtlarında gizlenme gereği duyacak sıkıntılar göstermez. Somuttur ve elle tutulur her eylem. Şöyle de söylenebilir: Ayla Kutlu'nun yapıtlarında bir insandan söz ediliyorsa, o insanın her yönü devrededir. Ya da bir kent anlatılıyorsa çıkmaz sokaklarından tutun da, ara sokaklarına ve kıyısında kalmış bir yaban otuna kadar her şey bulunması gereken yerde bulunacaktır (Yalvaç, 2011, 04- 06 Mayıs: 136).

Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O ve Hoşça Kal Umut romanlarında okuru roman dünyasına çekebilmek için çoklu bakış açısından yararlanır. Bu durumda okur eserlerde hem anlatıcının sesini hem de kahramanların sesini duyar. Yazarın sade ve canlı ile bütünleşen bu yapı âdeta bir sohbet havası oluşturur.

Büyük bir dil hassasiyeti olan yazar, Türk dilinin zenginliğini ve kıvraklığını eserlerinde tüm yönleri ile kullanır.

Ayla Kutlu'nun yapıtlarında, Türk edebiyatında çok az gördüğümüz, kahramanların felsefe temelinde hareket ederek, eleştiri ve öz eleştiriye ortaya koyduklarını görürüz. Olanla, olasılıklar arasındaki ilişki, aynı zamanda yapıtın devinimidir. Bu yazım yöntemi, bilinen yazım türlerinin dışında, gelecekte oluşacak 'yaşam yazım türü'ne de pencereler açmaktadır (Yalvaç, 2011, 04- 06 Mayıs: 134).

Has yazarların kendilerine özgü dünyaları olur ve bu yazarlar benzer izlekler ile yepyeni yapıtlar kurabilirler. Ayla Kutlu için, bu izleklerden biri doğup büyüdüğü Antakya çevresinin insanı, coğrafyası, tarihi, kültürü bunların yanında kadınlar ve göç olgularıdır. Onu, bir bölgenin anlatıcısı olmaktan çıkartıp evrensel bir yazar konumuna yükselten ise, Ayla Kutlu'nun göstermeci anlatılarla yetinmeyip, bölgenin coğrafî, tarihi ve kültürel yapısını insan karakterinin biçimlenişini irdelediği bir sahne olarak kullanmasıdır. İnsan karakterinin oluşumunda feodalizmin katkısı ve rolü görülür. Ayla Kutlu'nun kahramanları –er kişileri ihmal etmeksizin- feodalizmin kıyılara köşelere ittiği insanlardır, yani kadınlar. Sessiz kuyularda can veren kızlar... Göç yollarında doğuran kadınlar... Kuma acısını dostluğa dönüştürmeyi bilmiş kadınlar... (Atasü, 2011, 25- 26 Mayıs: 110).

Tarihî akış, Ayla Kutlu'nun yapıtlarının organizmasında sağlıklı bir iskelet gibi durur. Kutlu, tarihî süreçlerin eserlerindeki kaynağına ve önemine şu sözlerle değinir:

Siyasal Bilimler okudum, insanın makro değerlendirilmesi yapılmazsa, birey düzeyindeki anlatım yetersiz kalır, diye düşünüyorum. Tarih tutkum oradan geliyor. Neden sonuç ilişkisi, çevre ve insan tipleri ancak böylece sağlam yerlere oturur... Ben yazarlığa soyunduğumda, hızlanan yaşam biçimiyle orantılı olan, hızlanan tarihsel süreci anlatmayı seçtim. Osmanlının son dönemi ile günümüze kadar süren ve sürmekte olan değişim. Çok ilginç bir dönem bu. Çalkantılar, acılar ve başarılar içeriyor. Bunu insan sezgileriyle oluşturamaz. Araştırmalı, öğrenmeli ve düşünmeli. Tarih tutkum beni toplumumun insanlarını daha iyi tanımaya yöneltti. Bilinçsiz politikacıların ülkemi nerelere götürmekte olduğunu anlamamı sağladı. Tarih bilerseniz muhalifsiniz, bu kaçınılmaz bir şey. Sanatçı zaten olumsuzlamaya yatkın... Bütünleşiyor bunlar (Atasü, 2011, 04- 06 Mayıs: 122- 123).

Yapıtlarına mekan olarak çoğunlukla İskenderun ve çevresini seçen Ayla Kutlu'nun bu kenti seçmesinin nedeni; İskenderun'un kendi kenti ve dünyada en sevdiği kent olmasının yanı sıra yerleşim birimi olarak ekonomik, politik, sosyolojik hatta jeolojik ve arkeolojik yapısı itibariyle Anadolu için bir prototip oluşturduğunu düşünmesidir. Kutlu'nun yapıtları zengin bir mekân ve tarihî gerçeklik fonuna sahiptir. Geniş bir zamana, mekâna ve insan zenginliğine yaslanan bu öykü ve romanlarda İstanbul'dan Urfa'ya, 5000 yıl öncesinden Osmanlıya, oradan günümüze, Anadolu'dan Ön Asya'ya dek tüm gelenek ve görenekler, tarihi, ekonomik, sosyolojik, jeolojik, mitolojik boyutlarıyla irdelenir (Aliye, 2017: 257- 258).

Ayla Kutlu, sanatı tüm dallarıyla bütüncül olarak ve doğallıkla yaşamına almış bir insan. Edebiyatın yanında etkileyici bir müzik ve resim bilgisine sahip. Müthiş bir gözü var. Resim, obje, fotoğraf ya da hayat... Baktığı şeyde çoğu insanın fark etmediği ayrıntıları o görür. Sanatın birçok dalına köklü bir ilgi duyar; ama şiir ve müzik, beslendikleridir (Alanyalı, 2017: 190).

Şiir ve müziğin etkilerini Kutlu'nun eserlerinde görmek mümkündür. Bir Göçmen Kuştu O adlı eserinde yazar Yunus Emre'den sıkça beyit ve dörtlükler aktarır.

“Yazarın modern dili, içine doğduğu kültürün çağrışım evreniyle tam doku uyumluluğundadır; bu dokuyu halk şiirlerinin, türkülerinin ses ve ritim geleneğinden beslenerek pekiştirir (Yıldırım, 2011, 25- 26 Mayıs: 235).”

1.1.3. Eserleri¹

Romanları

1. Kaçış (1979)
2. Islak Güneş (1980)
3. Cadı Ağacı (1983)
4. Tutsaklar (1983) (2004 yılında Ateş Üstünde Yürümek olarak yeniden basıldı)
5. Bir Göçmen Kuştı O (1985)
6. Hoşça Kal Umut (1987)
7. Kadın Destanı (1994)
8. Emir Bey'in Kızları (1998)
9. Asi... Asi (2010)
10. Taş Duvar Açık Pencere (2009) (Çok yazarlı derleme)
11. Yedinci Bayrak: Urumeli'den İzmir'e (2016)

Öykü Kitapları

1. Hüsnü Yusuf Güzellemesi (1984)
2. Sen de Gitme Triyandafilis (1990)
3. Mekruh Kadınlar Mezarlığı (1995)
4. Zehir Zıkkım Hikâyeler (2001)

Anı

1. Zaman da Eskir (2006)

Çocuk Kitapları

1. Merhaba Sevgi (1989)
2. Yıldız Yavrusu (1994)
3. Başı Kuşlu Çocuk (1995)
4. Beceriksizler Sirki (1995)
5. Gezgin Kertenkele ile Kutup Ayısı (1995)
6. Çiçek Elli Robot (1995)
7. Küçük Mavi Tren (1995)
8. Kendini Köpek Sanan Ayakkabılar (1995)
9. Harika İkizler 1 / İkizlerin Sırrı (1997)
10. Harika İkizler 2 / Artık Çok Oldunuz (1997)
11. Harika İkizler 3 / Zavallı Mideler (2000)
12. Minik Sultan Sihirbaz (2000)
13. Minik Sultan ile Deniz Kızı (2000)
14. Minik Sultan Beceriksiz Palyaço (2000)
15. Mavi Saçlar Pembe Gözler (2007)
16. Huvava İlk Çevre Koruyucusu (2009)
17. Melek ve Dostları (2013)
18. Eyvah Kardeşimi Sevmeye Başladım (2015)

---

¹ <https://www.evrensel.net/etiket/haber/ayla-kutlu> Erişim Tarihi: 22.09.2018

Ödülleri

1. “Babaya Çiçek Götmek” isimli öyküsü 1976 yılı 13. Antalya Film Şenliği Film Öyküsü Ödülü’nü kazandı. Bu öykü 1984 yılında yayımlanan Hüsniyusuf Güzellemesi kitabında da yer aldı.
2. 1985 yılında yayımlanan Bir Göçmen Kuştı O adlı yapıtı 1986 yılı Madaralı Roman Ödülü’ne layık görüldü.
3. 1987’de kaleme aldığı Hoşça Kal Umut adlı romanı 1988 yılı Mülkiyeliler Birliği Rüştü Koray Ödülü’nü aldı.
4. 1990 yılında yayımlanan ikinci öykü kitabı Sen de Gitme Triyandafilis 1990 yılı Sait Faik Hikâye Armağanı’na layık görüldü.
5. 1994 yılında yayımlanan Mekruh Kadınlar Mezarlığı adlı öykü kitabı 1996 yılı Yunus Nadi Öykü Ödülü’nü aldı.
6. 1996 yılında Sen de Gitme Triyandafilis isimli öyküden uyarlanan “Sen de Gitme” filmi aynı yıl Altın Koza En İyi Senaryo Ödülü’ne (Tunç Başaran ve Macit Koper’le) ve Altın Portakal Film Festivali En İyi 2. Film Ödülü’ne layık görüldü. Tunç Başaran, Altın Portakal Film Festivali’nde bu filmiyle ‘En İyi Yönetmen’ ödülünü aldı.
7. Ayla Kutlu, 4-12 Kasım 2017 tarihleri arasındaki 36. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı Onur Yazarı’dır.

Sinemaya Uyarlanan Eserleri

1. İzinli: Hüsniyusuf Güzellemesi kitabında yer alan öykü 1980 yılında sinemaya uyarlandı.
2. Hoşça Kal Umut: Aynı adlı romandan 1993 yılında sinemaya uyarlandı.
3. Cadı Ağacı: Aynı adlı romandan 1995 yılında sinemaya uyarlandı.
4. Sen de Gitme: 1996 yılında Sen de Gitme Triyandafilis isimli öyküden sinemaya uyarlandı.
5. Solgun Bir Sarı Gül: Mekruh Kadınlar Mezarlığı kitabında yer alan öykü 1998 yılında sinemaya uyarlandı.

Tiyatroya Uyarlanan Eserleri

1. Mekruh Kadınlar Mezarlığı adlı öykü Zeynep Kaçar tarafından tiyatroya uyarlandı ve Zafer Kayaokay rejisörlüğünde Erzurum Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelendi.
2. Sen de Gitme Triyandafilis adlı öykü Seyfettin Babat tarafından tiyatroya uyarlandı ve Serhat Nalbantoğlu rejisörlüğünde Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelendi.

1.2. İNCELENEN ESERLERİ

1.2.1. Bir Göçmen Kuştu O

1.2.1.1. Roman Hakkında

Ayla Kutlu'nun –romanın sonunda verilen bilgiye göre- Ocak 1983 ve Ocak 1985 tarihleri arasında kaleme aldığı Bir Göçmen Kuştu O isimli roman ilk olarak Bilgi Yayınevi tarafından basılmıştır. 1986 yılında Madaralı Roman Ödülü'nü alan eser TRT tarafından Arkası Yarın programı için hazırlanmıştır. Köln Radyosu'nun Türkçe Yayınlar bölümünde de yer alan eser radyoda pek çok kez yayınlanmıştır (Yaşar, 2007: 115).

Bir Göçmen Kuştu O, her bölüme özel bir adın verildiği dokuz bölümden oluşur. Bölümler Roma rakamları ile numaralandırılmıştır. Bunun yanında tarih ve yer bilgisi her bölümde, sağ üst köşede belirtilmiştir (Kutlu, 2016: 7- 243):

I	Batu'dan Sonra	Sonyaz 1293, Kafkasya
II	Lâl Oldu Dilim	Yaz 1294, Urfa
III	Boğaza Son Kez Bakma Zamanı	İlkyaz Başı 1336, İstanbul
IV	Son Osmanlının Kızı	Kış- Sonyaz 1337, İstanbul
V	Kış Güneşi Vurmuş Örtünüze, Gözlerinizde Altın Parıltılar	Aralık 1926, Ankara
VI	Adını, Eyyübe Cevahir Yeşil Leyla Koydum	Kış 1930, Urfa
VII	Ey Benim Yıldızı Yere Yakın Tabiatım	Kış 1931, Urfa
VIII	Ergeni Yıkma Olmaz Ergeni Yıkma, Tanrı Kelamını Yıkma	İlkyaz 1941, İstanbul
IX	Emir Bey'in Kadınları	6 Aralık 1968, Bergen

Romanın sonunda 38 yaşındaki Leyla'dan annesi Nevnihal'e yazılmış bir mektup bulunur. Leyla, mektubunda ailesinin romanını yazacağını belirtir. Bu aslında romanın devam edeceğini gösterir. 1998 yılında yazarın yayınladığı Emir Bey'in Kızları romanı Bir Göçmen Kuştu O romanının devamı niteliğindedir. Emir Bey'in Kızları romanının alt başlığı, Bir Göçmen Kuştu O (2) şeklindedir.

Bir Göçmen Kuştu O adlı romanın teması; Osmanlı- Rus Savaşı'nın başlaması ve Ermeni- Türk çatışması üzerine Kafkaslardan göç edip Osmanlıya sığınan Emir Bey'in hayat hikâyesi ve hayatındaki kadınlar ekseninde, imparatorluktan cumhuriyete geçiş sürecinde İstanbul ile Anadolu'da meydana gelen değişimin ortaya konmasıdır. Yıkılmakta olan Osmanlıdan süregelen kültürü taşıyan insanların cumhuriyetin getirdikleri ve sosyal yaşamlarında olan değişiklikleri kendi bünyelerinde taşımaları ve toplumsal değişimin bir aile ekseninde verildiği romanda, Emir Bey'in ailesi rejim değişikliğine maruz kalmış bir memleketin en küçük yapı taşlarından biri olarak, tüm özellikleri üzerinde toplamış bir ailedir (Yaşar, 2007: 116).

1.2.1.2. Romanın Özeti

Beşik kertme olan Batu ve Cevahir yeni bir hayat kurarlar. En yakın komşuları Gotran ve ailesidir. Gotran ve Batu arasındaki yakınlık kardeşlik derecesindedir. Cevahir'in amcaoğlu Ömer'in düğününde Gotran ansızın değişir ve ailesiyle birlikte düğünü basar, Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında arbede çıkar. Ölenler, yaralananlar olur. Gotran, Batu'nun kafasını keser ve Batuların balkonuna asar. Bu Kafkasya köyünde Müslümanlar azınlıkta olduğu için köyden kaçarlar. Kaçanlar arasında Cevahir ve oğlu Emir de vardır. Grup göç yolunda iken saldırıya uğrar. Cevahir tecavüze uğrar. Cevahir baygın hâlde iken Mahmut Ağa onları bulur ve hizmetçi olarak Urfa'ya evine götürür. Cevahir doğum yaparken ölür. Ev sahipleri Mahmut Ağa ve karısı Gülüş Hatun çocukları olmadığı için Emir'i ve kardeşi Helal'i evlatlık alırlar. Daha sonra aileye Gülüş Hanım'ın yeğeni Gülhayat katılır. Hasta olan Gülüş Hanım kısa bir süre sonra ölür.

Emir avukat olur. Vasiyet üzerine Emir ve Gülhayat evlendirilir. Anlaşmazlıklar sonucu Emir ve Gülhayat boşanırlar. Emir Bey İstanbul'a gider ve orada Nevnihal'le evlenir. İstanbul işgal altındadır. Emir vatanın bağımsızlık savaşında görev gereği Ankara'ya gönderilir, kısa bir süre sonra Nevnihal ve ailesi

de onun yanına yerleşir. Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra çıkarılan Takriri Sükun Kanunu nedeniyle ortalık karışır. Nevnihal'in annesi Yeşil Hanım vefat eder. Siyasi ortamın getirdiği güvensizlik ve huzursuzluktan dolayı Emir ve Nevnihal Urfa'ya döner. Emir ve Nevnihal'in bir kızı olur. Emir Bey, onun eski ve yeni eşi, çocukları bir arada yaşar. Nevnihal, Gülhayat'ın evde hizmetçi olduğunu söyleyince Gülhayat Hanım evi terk eder. Bu durum karşısında Nevnihal vicdan azabı çeker. Dört beş yıl sonra Gülhayat geri döner. Nevnihal onun eve kabul edilmesi için Emir Bey'e yalvarır. Ekonomik sıkıntılar baş gösterince aile İstanbul'a taşınır. Emir Bey hastalanır ve ölür. Emir Bey'in ölümünden sonra Gülhayat'ın oğlu Mahmut onu yanında götürmek ister. Nevnihal bu karara karşı çıkar ve bütün aileyi toplayarak onlara yıllar önce Gülhayat'a yaptığı yanlışları açıklar ve annelerinin onları terk etmediğini, her şeyin kendisinin yüzünden olduğunu açıklar. Çocuklar durumu öğrenince Nevnihal Hanım'a tepki gösterirler. Ancak aile bireyleri konuşarak orta yolu bulur: Gülhayat Hanım artık Nevnihal'le kalacaktır.

Romanın sonunda 38 yaşındaki Leyla'dan annesi Nevnihal'e yazılmış bir mektup bulunmaktadır. Mektupta bazı gelişmelerden haberdar oluruz. Batu tutuklamalar sonucu istifa edip Bergen'e (Norveç) yerleşir. Yabancı bir kadınla evlenmiş ve üç kızı olmuştur. Hasta olan Mahmut tedavi için Batu'nun yanına gider. Leyla ise Batu'nun sağladığı burs ile Bergen'e yerleşir. Leyla mektupta annesine ailesinin mektubunu yazacağını ve bir yıl sonra armağan olarak vereceğini söyler. Böylece bu eserin devamının geleceği belirtilmiş olur.

1.2.2. Hoşça Kal Umut

1.2.2.1. Roman Hakkında

“Yazarın 28 Mart 1987 tarihinde tamamlamış olduğu Hoşça Kal Umut yazarın altıncı romanıdır. Eser ilk kez Mayıs 1987'de Bilgi Yayınevi tarafından basılmıştır. Eser, Mülkiyeliler Birliği Rüştü Koray Ödülü'ne layık görülmüş ve 1993 yılında filme uyarlanmıştır (Yaşar, 2007: 159).”

Bu eser, Roma rakamlarıyla numaralandırılmış sekiz bölümden oluşmaktadır (Kutlu, 2011: 7- 199).

Hoşça Kal Umut romanında Ayla Kutlu tanık olduğu darbeler dönemini bütün gerçekliği ile gözler önüne serer. Bu dönemde içeri alınan gençlerin

pskilojisini, aile durumunu ve çaresizliğini yeniden kurgular ve o dönemdeki gençlere yanlış inaçlara bağlanmanın onları zor durumda bırakacağını hatta özgürlüklerinden bile olabileceklerini gösteriyor (Tunç, 2017: 272).

Ayla Kutlu, yaşadığı çevreden esinlenerek yarattığı Oruç ve Algüz karakterlerine ilişkin şu açıklamalarda bulunur:

Özellikle son yirmi yılda ülkemizin ve halkımızın yaşadığı olaylardan fazlasıyla etkilenen biriyim. 1971 olaylarına karışan, o dönemde acılar çeken, uzun süre hapis yatan ve bir olumlu yorumla dışarı çıkan, her an içeri alınabilecekleri kuşkusunu taşıyan ve durumları kamuoyunda çok tartışılan müebbet hükümlülerin aftan yararlanma olayı vardı. Bu durum o gençler ve aileleri üstünde büyük etki yaptı. O gençler bırakıldıktan bir ay sonra içeri çağrıldılar: Az yatmışsın, yorum yanlış bir süre daha yatacaksın dediler. Sekiz yıldan çok mahpus kalmış bir insan üzerinde böyle bir baskının etkisi ne olur? Çevremde vardı bu tip gençler. Bazılarının aileleri ile de görüştim. Bazısı yurt dışına kaçtı bazısı geri döndü. Bu olay bana çekici geldi. Oruç böyle doğdu.

Algüz'e gelince... Bu ülkede, dolmuşlarda, otobüslerde, karşılaştığımda konuştuğum insanların içinde, hatta yakınları içeri girmiş olanlardan bazılarının, ülkenin içinde bulunduğu koşulları yaşamadıklarını saptadım. Olaylar onlar için öylesine yüzeyseldi ki, bir esintiye belki, o kadar. Algüz gibi tuzu kuru kadınların olan biten bu ülkede değilmiş gibi davrandıklarını gördüm. Kendi evlerinde patlama olmuyorsa, kapılarına gece yarısı gelinmiyorsa, biri kollarına yığılmıyorsa, olanların çok uzakta olduğunu sanıyor bu gibiler. Algüz de öyle bir tip. Kötü mü? Hayır, kesinlikle değil. Yaşamak istemediğini dışlayabiliyor, yaşamın güzel yanlarını algılamasını biliyor, bir tür epikür felsefesine bağlanmışlar. Eleştirebiliriz ama yok sayamayız bunları. Bu iki insanı karşılaştırmak ve değerlerini çarpıştırmak bana çekici geldi (Orbay, 2011, 04- 06 Mayıs: 216- 219).

Fethi Naci, romanın dilini süslü bulduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Kadın yazarlar, kozmetik sanayiini iyice bulaştırdılar edebiyata! Allıklı rujlu, farlı rimelli cümlelere bayılıyorlar! ‘Süslü’ dil başka bir şeydir, ‘yazınsal’ dil başka! (Naci, 2007: 549)”

1.2.2.2. Romanın Özeti

18- 19 yaşlarında, liseyi henüz bitirmiş olan Oruç, Ankara'ya üniversite okumak için gider. Oruç bulunduğu ortamların etkisiyle kişisel sorunlarını görmezden gelip kendini topluma adar ve devrimciliğe soyunur. Daha o yaşlarda toplumsal gelişmenin önemine inanır, sınıflararası çelişkiyi tersine çevirmenin

önemli olduğunu düşünmeye başlar. Olaylara karışması neticesinde polisler tarafından aranır, gözaltına alınır. Sonunda müebbet hapis cezasına çarptırılır. Oruç'a para gönderebilmek ve onu hapisten kurtarmak için ailesi avukata borçlanır. Zor duruma düşen aile Oruç'un kardeşi İrem'i başlık parası alarak istemediği halde evlendirir ve borçları öder. Oruç bu durumu sonradan öğrenince ailesine çok kızar ve ailesinden soğur. Oruç içerideyken Gülnar'ın isteği ile nişanlanmaya mektupla karar verirler. Gülnar koptuğunu da yıllar sonra mektupla bildirir. Oruç hapisteyken birey olmanın da toplumcu, devrimci olmak kadar önemli olduğunu anlar.

Oruç, hayatının sekiz yılını hapisanede geçirdikten sonra infazdan yararlanarak, tartışılan bir yorumla müebbet hükümlüyken koşullu salıverilir. Yorumda yanlışlık olduğunu ve tekrar içeri alınacağını hisseden Oruç tedirgin ve umutsuzdur. Dışarıya çıktığında birey olma çabası içindedir. Davasından dönmüş değil ama yanlışlarını görmüş, irdelemiş ve birey olmaya karar vermiştir. Ailesinin yanına dönen Oruç, İrem'in eşi Okan'a ısınmaz, onunla aynı evde yaşamak istemez. Baba ocağında bir hafta dayanabilen Oruç, askerlik işini erteler. Ankara'ya dönmeye karar verir.

Ankara'da üniversiteden arkadaşları Osman ve Erbil ile görüşür, onlarla beraber yaşamaya başlar. Arkadaşlarıyla olan bağı da eskisi gibi değildir ve onu hor görürler. Ankara'da kalabalığa alışmaya çalışırken Oruç; eski nişanlısı olan ve kendisini hapisteyken terk eden Gülnar ile karşılaşır, Oruç onu dinlemez ve kendi yoluna devam eder.

Ankara'da eski arkadaşlarına ulaşmaya çalışır, yaz dönemi olduğu için fakülte kapalıdır. Ulaştığı birkaç kişi ise davadan dönmüş iş gücü sahibi olmuştur. Yalnızlığını gidermek için sığınak ararken çok önceden tanıdığı Algüz'ü anımsar ve ona gider.

Algüz, otuz dokuz yaşında, evlenmemiş, yalnız yaşayan ve kendi dünyasında mutluluğu arayan bir kadındır. Bir hediyelik eşya dükkânı vardır ve geçimini buradan sağlamaktadır. Daha önce evli bir adama aşık olmuş, onunla biraz zaman geçirmiş ve ayrılmıştır. Birkaç kez mutsuz ilişki yaşamıştır. Oruç'un gelişi onun yalnızlığını sonlandıran bir nokta gibidir.

Algüz, Oruç'u yeni bir yaşama başlaması için destekler. Algüz, hem yaş olarak hem ekonomik olarak Oruç'un çok üzerindedir. Onu cesaretlendirir, ona arka

çıkart. Bir burjuva kadını olan Algüz ile Oruç'un yaşamı algılamaları, koşulları ne kadar farklı olsa da kendilerini birbirlerine yakınlaşmaktan alıkoyamazlar.

Oruç birkaç defa iş kurma, çalışma girişiminde bulunur ancak karşılaştığı engeller onu daha çok yıldırır.

Hayattan umudunu kesmişken salıverilmiş ve kendisine son şansı Algüz'le vermiştir. Fakat tekrar içeriye alınma kaygısını devamlı üzerinde hissettiğinden onunla da mutlu olamamıştır ve sürekli tedirgin bir yaşam içerisinde olmuştur.

Oruç'un tahliye kararının bozulması üzerine Algüz ile Algüz'ün yazlığına kaçarlar. Polisler evi basar. Oruç yakalanacağını anlayınca panikler ve Algüz'ün merdivenden düşmesine neden olur. Algüz ölür. Oruç tekrar hapse alınır. (Yaşar, 2007: 159- 167)

2. BÖLÜM: CÜMLENİN ÖGELERİ

2.1. CÜMLENİN ÖGELERİ ÜZERİNE

M. Atâ Çatıkkaş, cümleyi “Bir hüküm bildiren kelime veya kelime grubudur. Bir kelimenin veya kelime grubunun kesin olarak hüküm bildirmesi demek; zaman ve şahıs kavramlarına bağlanması demektir (Çatıkkaş, 2001: 202).” şeklinde tanımlamaktadır. En küçük cümle hüküm bildiren tek kelimelik yüklemden ibarettir. Cümlenin temel ögeleri yüklem ve öznedir. Daha geniş ve etraflı anlatımlar için cümlenin tamamlayıcı ögeleri olan “nesne, zarf ve dolaylı tümleş”ten yararlanılır.

2.1.1. Yüklem

Cümlede iş, oluş ve hareket bildiren unsur yüklemdir. Bu yönüyle yüklem cümlenin temel ögesidir. Cümlenin kuruluşunda görev alan diğer ögelerin varlığı yükleme bağlıdır. Bu ögeler, yüklemi çeşitli açılardan tamamlayan unsur durumundadırlar.

Bir cümlede yüklem çekimli fiil olabileceği gibi ek- fiil almış bir isim unsuru da olabilir. Fiil cümlelerinde kip eki olarak haber kipleri ya da dilek kipleri kullanılabilir.

“Yüklem, cümleyi bir yargıyla sonuca hazırlayan ya da cümleyi sonuca bağlayan kelime öbeğidir; kelime niteliğinde bir hece ya da harftir (Ediskun, 1996: 328).”

“Bir tümceyi ögelerine ayırırken, önce, yüklemi saptamamız gerekir (Kükey, 2003: II, 109).”

“Ögelerin işlevlerini yüklem belirler; söz dizimi açısından tümcenin temelini oluşturur. Hiçbir ögeye bağlı değildir. Ortadan kalktığında tümce ortadan kalkar (Bozkurt, 2017: 120).”

Türkçede temel ögeler yardımcı ögelerden sonra geldiği için yüklem sonda bulunur. Ancak günlük konuşma dilinde ve şiirlerde dilin kullanılma amacına bağlı olarak yüklem başta veya ortada yer alabilir.

Genellikle günlük konuşmalarda yer alan ve bazı ögeleri kesilerek söylenen veya fiili kullanılmadan yargı bildiren cümlelere eksiltimli cümle (Korkmaz, 1992: 53) denir.

Bazen karşılıklı konuşmalarda sorulara cevap verirken soruda yer alan yüklemi tekrarlama gereği duyulmaz.

Bir cümlede özne, nesne, dolaylı tümleç ve zarf birden fazla olabilir ancak yüklem tektir. Metinlerde cümlelerin sayısı yüklemelerin sayısı kadardır. Bir metinde kaç yüklem var ise o kadar cümle vardır.

Geçişsiz fiillerin yüklem olduğu cümlelerde nesne bulunmaz.

“Cümlelerde anlamı kuvvetlendirmek için bazen yüklem tekrar edilir bazen de yüklem olan kelime ya da kelime grubunun yanında bulunan ‘da/ de’ bağlacı ve ‘mı, mi/ mu, mü’ soru eki yükleme dahil edilir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 99).”

Yüklem bir sözcük olabileceği gibi bir sözcük grubundan da oluşabilir.

Yüklem, basit veya birleşik çekimli bir fiil olabilir.

“İsim cümlelerinde yüklem, ek fiil almış bir isimdir. Yüklemi isim olan cümlelerde nesne, nadir olarak, unsurlar ise (özne, zarf, yer tamlayıcısı) bütünüyle yer alabilir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 96).”

“Etmek, olmak eylemleri çoğu kez ad soylu sözcüklerle birlikte yardımcı eylem olarak tümcede yüklem olur kimi zaman da yalnız başlarına kullanılır (Atabay vd., 1981: 26).”

2.1.2. Özne (Fail)

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ve hareketi gerçekleştiren kişi, hayvan, bitki vb. her türlü canlı cansız varlıklara özne denir. Özne, yüklemden sonra cümlede en önemli ügedir; bir iş, oluş ve hareketin gerçekleşmesi bu iki temel ügenin varlığına bağlıdır. Cümle tahlillerinde özneyi bulmak için yükleme -anNE, -anKİM soruları sorulur.

Özne ögesi için bazı dilciler farklı adlandırmalarda bulunmuştur: Muharrem Ergin fâil (Ergin, 2013: 399), Tahsin Banguoğlu ise kimse (Banguoğlu, 2011: 525) terimini kullanır.

“Öznenin en önemli niteliği, yalın hâlde bulunmasıdır; fiile de yalın hâlde, eksiz bağlanır. İsim hâl eklerini almaz; ancak iyelik ve çokluk eklerini alabilir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 101).”

“Yüklemi meçhul fiil olan cümlelerde özne bulunmaz. Meçhul fiiller, geçişsiz fiillerin edilgen çatıya sokulmasıyla oluşurlar. Bu fiiller de fiilden fiil yapım eki olan -n- ve -l- ile kurulur. Bunlar yalnız üçüncü şahıslarıyla kullanılır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 102).”

“Yüklemi gereklilik kipinin teklik 3. şahsı olan bazı cümleler de özne almazlar. Aynı işlevdeki –mak gerek ve –mak lazım kalıbıyla kurulan cümlelerde de özne bulunmaz (Karahan, 2014: 21).”

“Yüklemi isim olan isim cümleleri ile edilgen fiilli cümlelerde, özne, olandır; etken ve ettirgen çatılı yüklemelerde, özne, yapandır (Karaağaç, 2009: 191).”

2.1.2.1. Özne Türleri

Dilciler, özne türleri ile ilgili farklı sayıda görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu durumu örneklemek üzere bazı araştırmacıların incelemelerine aşağıda yer verilmiştir.

Vecihe Hatipoğlu, Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında gerçek özne, sözde özne, örtülü özne, belirsiz özne, ortak özne, pekiştirmeli özne, bağlaçlı özne, açıklayıcıdan özne, seslenmeli özne, kayan özne, bildirme koşacıyla özne olmak üzere 11 çeşit özne türünden söz eder (Hatiboğlu, 1972: 116- 120).

Bilal Aktan ise Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi adlı kitabında 8 özne türü ileri sürmüştür: Gerçek özne, açıklayıcı özne, gizli özne, örtülü (mantıkça) özne, sözde özne, belirsiz özne, pekiştirmeli özne, ortak özne (Aktan, 2009: 99- 100).

Hamza Zülfikar (Zülfikar, 1995: 43- 51) ve Şahap Bulak (Bulak, 2013: 1120) da makalelerinde özne türlerine değinmiş ve bu sorunun giderilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır.

Biz bu çalışmamızda dilciler tarafından en çok kabul gören özne türlerini inceleyeceğiz.

2.1.2.1.1. Gerçek Özne

“Etken eylem yüklemiyle ve ad yüklemiyle kurulan tümcelerin özneleri gerçek öznedir. Bu tür özneler, gerçek yapıcıdır. Gerçek anlamda özne, bu tür yapıcı öznelerdir. Gerçek özne, tümcede açık ya da gizli özne durumunda bulunabilir (Şimşek, 1987: 78).”

Özne- yüklem ilişkisine göre etken, edilgen, işteş ve dönüşlü çatı biçiminde gruplandırılan fiil cümlelerinde edilgen cümle dışındaki gruplarda özne, gerçek öznedir.

2.1.2.1.2. Gizli Özne

Bu tür cümlelerde işi yapan, eden bir kelime ya da kelime grubu biçiminde yer almaz. Özne, yüklem aldıkları kişi ekleri ile anlaşılır.

2.1.2.1.3. Sözde Özne

Yüklemi edilgen çatılı fiil olan cümlelerde gerçek özne yoktur. Bu tür cümlelerde cümlenin asıl nesnesi olan öge, özne görünüşündedir; ama bu özne cümlenin asıl öznesi değil şekli öznesidir. Bu özneye ‘sözde özne’ denir. Sözde özne, cümlede işi yapan unsur değil, yapılan işten etkilenen unsurdur (Özkan ve Sevinçli, 2008: 106).

“Ancak belirtisiz nesnelere sözde özne olabilir. Belirtili nesne, sözde özne görevinde kullanılmaz (Dizdaroğlu, 1976: 40).”

2.1.2.1.4. Açıklamalı Özne

“Bir cümlenin öznesini daha belirgin duruma getirmek, nitelendirmek ve pekiştirmek için kullanılan, kendisi de özne durumunda olan kelime veya kelime grubudur (Aktan, 2009: 99).”

Hikmet Dizdaroğlu, bu özne türünün Batı edebiyatı etkisiyle dilimize girdiğini ve özellikle Servet-i Fünun edebiyatında sıkça kullanıldığını belirtir (Dizdaroğlu, 1976: 43).

2.1.2.1.5. Pekiştirmeli Özne

“Çekimli eylemin belirttiği öznenin kişi adıyla birlikte bağlaçla veya özlük adıyla pekiştirilmesine, pekiştirmeli özne denir. Bazen de adısız pekiştirmeli özne kullanılır (Hatiboğlu, 1972: 118).”

“Bazen özne; şahıs zamiri, dönüşlülük zamiri veya kuvvetlendirme edatlarıyla pekiştirilebilir (Özkan, 2013: 29).”

2.1.3. Nesne

Nesne, öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen ögedir.

Kaynaklarda büyük bir yaygınlıkla ‘nesne’ terimi kullanılmaktadır. Nesnelere, dolaysız olarak fiilin etkilediği kimseyi veya şeyi gösterirler. Bu bakımdan, Jean Deny dil bilgisi kitabında bu ögeye ‘dolaysız -direct- tümleş’ demektedir (Elöve: 1941, 783). Tahir Nejat Gencan, ‘nesne’ yanında ‘düz tümleş’ terimini de kullanmaktadır (1971, 82) (Özezen, 2000: 28).

Yalnızca geçişli fiillerde nesne unsuru yer alabilir. Geçişsiz fiillerle çekimlenmiş cümlelerde nesne unsuru yer almaz. Geçişsiz fiiller, bazı çatı eklerini alarak geçişli hale getirilebilirler. İsim cümleleri ise nitelik, oluş ve durum bildirdiği, herhangi bir etki söz konusu olmadığı için genellikle nesne almaz.

“İsim cümlelerinde genellikle nesne bulunmaz. Yükleme yapma ve yaptırma bildirmeyen bir cümlede yüklem nesneye ihtiyacı yoktur. Buna rağmen yüklemi ‘borçlu’ kelimesi olan isim cümleleri nesne alabilmektedir (Karahan, 2014: 98).”

Cümle tahlillerinde nesneyi bulmak için yükleme “kimi, neyi, ne” soruları sorulur.

Nesnelere, cümle içerisinde bir iç cümle hâlinde de olabilir. Özellikle iç içe birleşik cümlelerde iç cümle nesne konumundadır.

Nesne fiile -ı, -i, -u, -ü belirtme hal ekleri ile bağlanır. Ek alıp almamasına göre nesnelere yapılarına göre ikiye ayrılır: Belirtme hal ekini alan nesnelere belirtili nesne denilir, fiile eksiz bir şekilde bağlanan nesneye ise belirtisiz nesne adı verilir.

2.1.3.1. Belirtili Nesne

Belirtme hal ekini alan nesnelere belirtili nesne denir. Cümlede belirtili nesnenin belli bir yeri yoktur. Bu öge özellikle vurgulanmak istendiğinde yüklemden önce kullanılır.

2.1.3.2. Belirtisiz Nesne

Fiile eksiz bir şekilde bağlanan nesneye belirtisiz nesne denir.

“İçerdiği fiil bölümü, anlamı olmayan ve cümlede yalnızca görevsel bir katılımla yer alan i- fiili olan isim cümlelerinde nesne bulunmaz. Çünkü bu tür cümlelerde, herhangi bir anlamla herhangi bir kimseyi veya şeyi etkileyecek fiil yoktur (Özezen, 2000: 28).” Geçişsiz fiillerde de nesne bulunmaz.

“Belirtisiz nesne her zaman yüklem önünde yer alır. Yüklemle belirtisiz nesne arasına ‘da, de, dahi, bile’ gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında başka öge giremez (Özkan, 2013: 41).”

2.1.4. Zarf

Zarf ögesi bir cümlede eylemin nasıl, ne zaman, ne ile, hangi yönde, ne kadar gerçekleştiğini ifade eder. Zarf ögesini bulmak için yükleme şu sorular sorulur: nasıl, neden, niçin, ne zaman, hangi yöne, ne kadar, ne ile, nereye vb.

“İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hâli ve diğer hâl ekleriyle; fiiller de zarf-fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar (Karahana, 2014: 33).”

“Bazı tarz, zaman, miktar isimleri yaklaşma (-A), bulunma (-DA) ve uzaklaşma (-DAn) hâl eklerini alarak cümlede zarf tümleci olarak kullanılır (Özkan, 2013: 52).”

Zarflar cümlede genellikle çekimsiz unsurlardır. İçeri, dışarı, ileri, geri, öte, beri, aşağı, yukarı sözcükleri hal eki almadan kullanılırsa zarf tümleci olur. Bu kelimeler hal eki alarak kullanılırsa nesne ya da dolaylı tümleç olur.

“Bazen soru eki de isimleri zaman zarfı işleviyle fiillere bağlamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 119).”

Tahir Nejat Gencan (2001, 131), Hikmet Dizdaroğlu (1976, 153), Neşe Atabay vd.(1981, 60), Vecihe Hatiboğlu (1972, 139), Haydar Ediskun (1996, 362) hazırladıkları dil bilgisi çalışmalarında yardımcı öge kapsamında “edat tümleci/ilgeçli tümleş” terimine yer vermişlerdir. Ancak ilgeçli tümleş araştırmacıların üzerinde uzlaşmadığı bir tartışma konusu haline gelmiştir. Öyle ki Tahir Nejat Gencan ve Baki Akgül bu konudaki fikirlerini karşılıklı makaleler aracılığıyla dile getirmişlerdir.² Muna Yüceol Özezen, Mehmet Özmen’in danışmanlığında hazırladığı doktora tezinde zarf tümleci- edat tümleci ile ilgili görüşlerini şöyle açıklar:

“Gerçekte böyle bir ayrıma gerek yoktur. Çünkü zarf tümleci, bir cümlemin yüklemine zaman, tarz, durum vb. bakımlardan niteleyen, açıklayan ve o yüklemine oluş ya da kılış şartlarını belirginleştiren bir ögedir. Sözcük türü olarak zarfların ve cümle içinde zarf tümleçlerin, cümlemin yüklemi ile olan bu ilişkileri sıfat- isim ilişkisine benzemektedir. Cümle içinde hangi dil bilgisel yapıların zarf tümleci olabileceği ise geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Çünkü sözcük türü olarak bütün zarflar, genel olarak bütün sıfatlar, bütün edatlı ve bazı ad durum ekli yapılar cümle içinde yüklemine tarzını belirterek zarf tümleci görevinde kullanılabilir. Şu durumda zarf tümleci olabilen bu dil bilgisel yapı içinden, yalnızca edatlı ögeleri ayırıp onları özel bir terimle karşılamak yanlış olur. Çünkü bundan yola çıkarak “sıfattan tümleş”, “ad durum ekli yapılardan tümleş” veya “zarftan tümleş” gibi ayrımlara da gitmek gerekecektir.

Ayrıca zarf tümleci, cümlede yüklemine tarzını belirterek onu aynı zamanda sınırlandıran bütün dil bilgisel yapıların ortak adıdır. Yani zarf tümleci, yüklemle buna bağlı dil bilgisel yapıların işlevsel ilişkilerinin göz önünde tutulduğu söz dizimsel bir terimdir. Oysa “edat tümleci” terimiyle bu işlevsel ilişkiden çok yapı bilgisel bir ayrıma gidilmiş olmaktadır. Buna bağlı olarak “edat tümleci” ayrımı yanlış ama ondan daha önemlisi gereksiz bir ayrımdır, denilebilir (Özezen, 2000: 30- 31).

Çeşitli anlam ilgileriyle fiili sınırlandıran, pekiştiren ya da tamamlayan zarf ögesini bu anlamları doğrultusunda miktar, yer- yön, soru, zaman ve durum zarfları olmak üzere beş başlık altında inceleyeceğiz.

---

² Baki Akgül, “Edat Tümleçleri”, *Türk Dili Dergisi*, XVI, 190, Temmuz 1967, 800-803

Tahir Nejat Gencan, “Edat Tümleçleri”, *Türk Dili Dergisi*, XVI, 192, Eylül 1967, 907-911

Baki Akgül, “Gene Edat Tümleçleri”, *Türk Dili Dergisi*, XVII, 195, Aralık 1967, 248-249

Tahir Nejat Gencan, “Edatlar ve Edat Tümleçleri”, *Türk Dili Dergisi*, XVII, 198, Mart 1968, 680-684

2.1.4.1. Durum Zarfları

Fiilin durumunu, nasıl gerçekleştiğini ya da sebebini bildiren zarf türüdür. Durum zarflarını bulmak için yükleme “nasıl” ve “neden” sorusu sorulur.

2.1.4.2. Zaman Zarfları

Fiilin gerçekleştiği zamanı bildiren zarf türüdür. Zaman zarflarını bulmak için yükleme “ne zaman” sorusu sorulur.

2.1.4.3. Yer- Yön Zarfları

Fiilin gerçekleştiği yönü bildiren zarf türüdür. Yer- yön zarfları, fiile sorulan “nereye” sorusuna cevap verir. Yer- yön zarfı olabilecek sözcükler sınırlı sayıdadır: ileri, geri, içeri, dışarı, öte, beri, aşağı yukarı. Bu sözcüklerin zarf olabilmesi için yalın halde kullanılmaları gerekir. Adı geçen sözcükler hal eki alırsa nesne ya da dolaylı tümleç olurlar.

2.1.4.4. Miktar Zarfları

Bu zarf türü, fiilleri miktar ve ölçü bakımından sınırlandırır. Miktar zarflarını bulmak için fiile “ne kadar” sorusu sorulur.

2.1.4.5. Soru Zarfları

Fiillerin anlamını soru yoluyla tamamlayan zarflardır. En sık kullanılan soru zarfları şunlardır: ne zaman, neden, niçin, nereye, nasıl, ne kadar, ne (niçin anlamında) vb.

2.1.5. Yer Tamlayıcısı

Yönelme, bulunma, çıkma durumu eklerini alarak fiilin hareketini yer ve zaman bakımından ifade eden cümle unsurudur. Bu unsur, isim türünden bir kelime veya kelime grubu olabilir. Diğer bir adıyla dolaylı tümleçtir.

Cümle tahlillerinde yer tamlayıcısını bulmak için fiile “neye, nede, neden, nereye, nerede, nereden, kime, kimde, kimden” soruları yöneltilir.

Rasim Şimşek, dolaylı tümleç ile ilgili şu şekilde açıklamalar yapmıştır:

Tümcede yüklemle dile getirilen kılış, varlıkları/ kavramları doğrudan ya da dolaylı etkileyebilir. İşte tümcede yüklemle dile getirilen kılışın doğrudan etkilediği varlığı gösteren ögeye nesne, dolaylı etkilediği varlığı gösteren ögeye dolaylı tümleş denir: *Çocuğa önlük aldım. / Evde ödevleri hazırlıyor. / Gelirken fırından tepsiyi al.* örneklerindeki gibi. (Kılıştan doğruca etkilenenler aralıklı italik, dolaylı etkilenenler italik dizildi.)

Kalmalı dolaylı tümleş, doğrudan yer bildirmesi nedeniyle, her tümcede bulunabilir. Yönelmeli ve çıkmalı tümleşler ise, genellikle, ad tümcelerinde bulunmaz. Bunun başlıca nedeni, bu tür dolaylı tümleşlerin biraz nesne özelliği göstermesi, ad tümcesinin ise -yüklemine niteliği gereği- nesneye kapalı olmasıdır.

Dolaylı tümleşler, önem bakımından, geçişli eylem yüklemiyle kurulan eylem tümcelerinde dördüncü; geçişsiz eylem yüklemeleriyle kurulan eylem tümleşleri ile ad tümcelerinde üçüncü öge durumundadır. Kimi dolaylı tümleşlerin nesne ya da örtülü özne (mantıkça) niteliği taşıması, bu kurucu öğelerin ne denli önemli olduğunu göstermeye yeter (Şimşek, 1987: 120-121).

Yer tamlayıcıları yapılarına ve bu yapılarla bağlı anlam özelliklerine göre üç başlık altında incelenir: Yönelme tümleşleri, kalma tümleşleri, çıkma tümleşleri (Dizdaroğlu, 1976: 95- 99). Biz de çalışmamızda bu tasnifi esas aldık.

2.1.5.1. Yönelmeli Yer Tamlayıcısı

Yönelme tümleşleri, eylemin yapılma yönünü, amacını belirleyen tümleşlerdir. Bu tür dolaylı tümleşler, -e, -den... -e durum takılarını alırlar.

2.1.5.2. Kalmalı (Bulunmalı) Yer Tamlayıcısı

Kalma tümleşleri, eylemin yapılma yerini, geçtiği yeri bildiren tümleşlerdir. Bu tür dolaylı tümleşler -de durum takısını alır.

“Dolaylı tümleş, fiille ilgili bir durum olduğu için doğal olarak isim cümlelerinde pek bulunmaz. Yalnızca, yüklemi genellikle ‘var’ veya ‘yok’ yüklemelerinden biri olan isim cümlelerinde yer göstermesi bakımından +DA ekli dolaylı tümleş bulunabilir (Özezen, 2000: 29).”

2.1.5.3. Çıkmalı Yer Tamlayıcısı

Çıkma tümleşleri, eylemin çıkış noktasını, başlangıcını bildiren tümleşlerdir. Bu tür dolaylı tümleşler -den durum takısını alırlar.

2.1.6. Cümle Dışı Öge

Cümle dışı ögeler, cümlenin diğer ögelerinin aksine yüklemle bağlantısı olmayan ancak cümle ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak cümlenin anlamını açıklayan, pekiştiren ve tamamlayan unsurlardır. Seslenme sözcükleri, ünlemler, ünlem grupları, bağlama edatları, ara söz ve ara cümleler cümle dışı unsur niteliğindedir.

Mehmet Özmen, “Cümlenin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi” adlı makalesinde cümle dışı ögeleri karşılamak üzere “bağımsız tümleş” terimini önerir (Özmen, 1995: 226).

2.1.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları

2.1.6.2. Ünlem Unsurları

2.1.6.3. Ünlem Grupları

2.1.6.4. Bağlama Edatları

2.1.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler

Ara söz ve cümleler, genellikle iki virgül veya iki çizgi arasında gösterilir. Ayrıca bu unsurlar parantez içinde de verilebilir.

2.2. BİR GÖÇMEN KUŞTU O ROMANININ CÜMLERİNİN ÖGELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.2.1. Yüklem

*Ömer ağabey, burnundan düşmüşçesine **benzerdi** babasına.* (s. 25, 22- 23)

*Şimdi durum **o günlerden daha korkunç.*** (s. 55, 10)

Sizin bu kadar fedakârlık etmeniz... (s. 79, 30) (**Yüklem söylenmemiş.**)

Beyoğlu'nda çok Müslüman kadının müstevli subaylarla... (s. 81, 11- 12)

(**Yüklem söylenmemiş.**)

*Az önce çocuğun parmağıyla gösterdiği resmin altındaki konsolun üstü Cami Bey'in suretleriyle **dolu.*** (s. 91, 24- 25)

Ankara'dan ayrılmak, İstanbul'a gitmek... (s. 149, 23) (**Yüklem söylenmemiş.**)

*Karanlık sokağın çakır çukur taşlarının üstünde bir an durup **soluk aldı.*** (s. 173, 2- 3)

*Üstelik Helal Hanım'ın bitmeyen işkencesi, dayanacak güç **birakmadı.*** (s. 177, 17- 18)

*Bana okumayı öğretmek **istedi.*** (s. 197, 15)

*Helal Hanım uzaktaki ağasına ve burnunun dibindeki kâhyaya danışmadan iki sözle tarlalar bostanlar **satıyordu.*** (s. 204, 25- 27)

*Üstteki filiz yeşili yaprağa düşen ışık **portakal rengi.*** (s. 213, 1)

2.2.2. Özne (Fail)

2.2.2.1. Özne Türleri

2.2.2.1.1. Gerçek Özne

***Çocuk,** kollarını şimdi sıkı sıkı sarıyor annesinin beline.* (s. 9, 13)

***Çimenler** ıslak ıslak parlıyor her ilkyazda.* (s. 28, 32)

*Kımıldamadan yaş döken Pilke yengenin örtüsünü **hızlı bir yel** aldı gitti.* (s. 37, 20- 21)

***Musta Çavuş,** sen bizim uğurumuzsun, evimizin bir insanısın.* (s. 109, 16- 17)

*Bir kocasına, bir çocukluk arkadaşına bakıyor **Nevnihal.*** (s. 145, 3)

*Evimizin kapısını size **ben** açmak istiyorum.* (s. 139, 32- 33)

Gülhayat Hanım'ın sesi, camda tırnağın çıkardığı ses gibi sinir bozucu, cırlak, ayarsız. (s. 215, 5- 6)

“Belki de siz benim gözlerimi kapatırsınız.” (s. 233, 10)

2.2.2.1.2. Gizli Özne

(O) *Birden üstüne düşüveren gölgeyle irkildi. (s. 17, 12)*

(Ben) *Öyleyse hemen yola düşmeliyim. (s. 71, 26)*

(Onlar) *Hangi dağın ardından gelmişlerdi, hangi belden geçmişlerdi, hayvanlarını kollamak gerektiğini düşünerek? (s. 105, 9- 11)*

(Biz) *Rehine koyarız, satarız. (s. 113, 31)*

(Siz) *“Bir şey mi istediğiniz?” (s. 163, 33)*

(Siz) *Onun hakkında ne düşündüğünüzü hiçbir zaman açıkça söylemediniz. (s. 214, 25- 26)*

(O) *İstanbul'u tanımak isteğini bile duymadı. (s. 224, 5- 6)*

2.2.2.1.3. Sözde Özne

Okunanlar *yeniden anlaşılmaya çalışıldı. (s. 96, 14- 15)*

Kadınlar *hemen iç çembere alınıyordu. (s. 100, 11)*

Koskoca Memaliki Osmaniye *çatır çatır yıkılıyor. (s. 104, 25)*

Gazetelerinde olmadık şeyler *yazılıyor. (s. 115, 6)*

Millici gazeteler *daha çok satılıyor. (s. 123, 29- 30)*

Yeni Meclis ile Ankara Palas *açıldı. (s. 151, 14- 15)*

Yeni bir şehir *yaratılıyor. (s. 151, 15)*

*Gecenin bir vaktinde, yalnız Satı, Ulviye, Revza ve Hatice değil, **Helal Hanımın bakıcısı Alma Hatun, Fatma Bacı, evlatlık Yeter** de şahitlik için uyandırılıyorlar. (s. 211, 7- 9)*

2.2.2.1.4. Açıklamalı Özne

*Onlar ve biz, **hepimiz** Memaliki Osmaniye'nin mümtaz kişileriydik. (s. 61, 28-29)*

*Çok daha önceleri Gülhayat'ın teyzesi, **Mahmut Ağa'nın güzel karısı Gülüş Hatun**, burada binek taşına oturur, yapılacak işleri uşaklara hizmetçilere buyurmuş. (s. 181, 8- 10)*

*Hizmetçilerden biri, **Mahmut Ağa'nın Batum'dan gelirken yanında getirdiği**, yanında kızıl kafa bir oğlu olan, dili dönmez eli ince işe yatmaz upuzun bir kadınmış. (s. 181, 10- 13)*

*Biz, **karı koca** onlara sevdalandık. (s. 183, 28)*

*“Biz, **Gülhayat Hanım'la ben**, aynı adamı sevdik...” (s. 225, 29)*

2.2.2.1.5. Pekiştirmeli Özne

***Ben de** Tanrım, **ben de** erkeğim için, ellerinden öperim. (s. 21, 30)*

*Belki **Emir bile** o küçücük yüreğiyle kail olmuyor buna. (s. 45, 16)*

***Köpekler bile** bizi bıraktılar efendi baba. (s. 59, 30)*

***Yeşil Hanım da** fırlıyor yerinden. (s. 65, 7)*

*Sakarya Zaferinin kazanıldığını **muhalipler bile** tevil edemediler. (s. 121-122, 33- 1)*

***Ben de** bir zamanlar ağa karısıydım. (s. 164, 10- 11)*

*Emir Bey yemin etti diye hülle yapmak gerekir, dediklerinde bunu yalnız o değil, **Gülhayat da** kabullenmedi. (s. 177, 29- 31)*

2.2.3. Nesne

2.2.3.1. Belirtili Nesne

*Bir çelmeyle yere yıkılıyor, başını kaldırdığında **Morka'yı** görüyor. (s.27, 1-2)*

***Yüzgörümlüğünü**, karanlık iyice bastırdıktan sonra merdivenin alt basamağındaki oynak taşın altına gömüyor. (s. 32, 6- 8)*

*Yukarı çıkarken, **günlerden beri aklından bir an bile çıkmamış olan Emir Bey'i özlediğini** duydu. (s. 51, 32- 33)*

*Sizi tanıdığım dan beri **anneme babama güvendiğimi**, ama **sevgimin çoğunu size ayırdığımı** biliyor musunuz?* (s. 87, 8- 10)

*Lambayı yakmak istiyor ama **kibriti** bulamıyor.* (s. 132, 20- 21)

*Nevnihal **dünyadaki durumun kötüye gittiğini**, gebeliğinin ilk ayında öğreniyor.* (s. 165, 14- 15)

***Dünyayı güzel yapmayı** becermişsin ama **insanı** becerememişsin Tanrı.* (s. 208, 17- 19)

2.2.3.2. Belirtisiz Nesne

*Biraz daha ısınınca, **bulduğu ölülerin binişlerinden bezler** yırtıyor ve gözyaşlarıyla yıkayarak Emir'in her bir parmağını o bezlere sarıyor.* (s. 46, 5- 7)

***Bin üç yüz on beşli yahut on altılı** olacaktı diyor.* (s. 107, 29- 30)

***Biz de başkaları da yansın** istiyorduk.* (s. 110, 1)

*Kaçarken **yangın bizi ısıtır** sanıyorduk.* (s. 110, 19)

*Nevnihal, masanın üstüne çıkmış, **perde** asıyordu.* (s. 127, 3)

***Lambayı yakmak** istiyor ama kibriti bulamıyor.* (s. 132, 20- 21)

*Helal Hanım uzaktaki ağasına ve burnunun dibindeki kâhyaya danışmadan iki sözle **tarlalar bostanlar** satıyordu.* (s. 204, 25- 27)

*Bana **neler** anlatmış, **neler** öğretmişti.* (s. 242, 30- 31)

2.2.4. Zarf

2.2.4.1. Durum Zarfları

*Çocuğumu kurtardığımı sandığım zaman göçürüp, **kahkahayla** güler misin ardımdan, ey ne olduğunu bilmediğim Sen!* (s. 8, 29- 31)

*Oda **yavaş yavaş** boşaltılıp da kızlar kapı önünde beklerken, Batu taraz taraz bir sesle bağırıyordu: "Yıkılın... **Yüzgörümlüğü**, hatunumla benim aramdadır..."* (s. 11, 23- 25)

***Seni kucaklayıp, dağdan aşağıya uçup giderek**, bu yaşında gördüğün bütün pisliklerden kurtarsaydım.* (s. 44, 2- 3)

*Güldü, güzellendi, güzelliği anladı, kocasını sevdi, **bin yıllık bir bekleyiş bitmiş gibi** kolları ve bacaklarıyla onun gövdesine sarıldı, başını uzun boynuna sakladı.* (s. 85, 23- 25)

Pabuçların içine ellerini sokup çeviriyor, bakıyor. (s. 180, 18- 19)

Bir şeyleri unutmaktan korkarsınız her zaman. (s. 235, 9)

Akşam kocası geldiğinde, yüzgörümlüğü için bir pazarlık başlarmış. (s. 235, 20- 21)

2.2.4.2. Zaman Zarfları

Üç beş yılda bir dağ kayıyor, su yatağı kayıyor, insanlar başka bir yerden yeni bir geçit buluyor. (s. 7, 20- 21)

Üç yıldır, düğünlerin sıraya dizili nazlı genç kızlarından biri olmak bir hüznümlü gibi, başı önünde dururdu en başta. (s. 15, 6- 7)

Sabaha karşı, ışıklar gelmeden daha, Ömer'in annesi Pilke yenge, evini ateşe verdi. (s. 32- 33, 33- 1)

Yahya Efendi'nin akşamları hafiften ateşi çıkıyor. (s. 117, 19)

Geçende, Mecliste okundu: Asakirin üstüne Yunan uçaklarıyla attığı ihanet varakparelerinden biri. (s. 120, 3- 4)

Baharda Ankara güzelleşiverdi. (s. 140, 26)

Yağmur yağınca evinizi hemen su basardı. (s. 159, 30- 31)

"Mahmut Ağa Batum'dan gelirken yanında boylu boslu bir kadınla bir çocuk getirmiştir, hanım" diye haberini aldığı anda, derin acılara düştüğünü anlatırdı. (s. 175, 12- 14)

Romanımı, önümüzdeki yıl 1 Mayısta, yetmiş beşinci doğum günü armağanınız olarak size vereceğim. (s. 243, 18- 19)

2.2.4.3. Yer- Yön Zarfları

Zaman sen geri gidiyorsun, ey zaman sen benim gamıma oynaş olmayı marifet sayıyorsun. (s. 9, 21- 22)

Giysiler başından kayıp suyun içinde uzaklaşırken Cevahir bir eliyle onları yakalıyor, sonra öbür koluna yüklenip kendini sudan dışarı atıyor. (s. 19, 1- 3)

Ağaca değen, sonra aşağı akan sızının sesini duyduğunu sanıyor Cevahir. (s. 33, 17- 18)

Sonra yine yukarı çıkmak, odaları dolaşmak, eşyaya el sürmek, dönüp babasının yattığı odaya girmek. (s. 122, 10- 11)

Gülhayat'ı teyzesinin istediği haberini getiren atlı, küçük kapıyı açıp **içeri** girdi. (s. 191, 21- 23)

*Işık bulutları **yukarı** itiyor sanki.* (s. 208, 7- 8)

*Peki ben sorarım, ben konuşurum, ama **içeri** girin siz.* (s. 219, 7)

2.2.4.4. Miktar Zarfları

*Cevizin içindeki kurdum ben, ışısız kalsam da olur, ama **sonuna kadar** gideceğim.* (s. 24, 31- 33)

*Morka'yla oğlu kendisini **çok** mu zorladılar, bilemiyor, acısı yok, yani teninde acı yok.* (s. 27- 28, 33- 1)

*Sesimin çoğunu saklayabildim, saklamaya alıştım, bana **çokça** gerekmiyordu zaten.* (s. 42, 7- 9)

*Çünkü bunların hepsi suyun öte yanından gelmişlerdir ve Anadolu evladının kanına, **İngilizinden, Fransızından, hatta hatta Rumundan bile daha çok** düşmandır.* (s. 56, 3- 5)

***Tam iki hafta**, yalnızca, ölüm haberi geleceğini düşündü.* (s. 135, 12- 13)

***Uzun süre** gözleri kapalı yatmış.* (s. 195, 28)

2.2.4.5. Soru Zarfları

*Başka **nasıl** kalkışırım bu işe?* (s. 8, 20)

***Nicedir** boğazlaşmayı bırakmış değil miydiniz?* (s. 23, 31- 32)

***Ne zaman** onun sesi yitti, **ne zaman** bir haykırış gibi acılar geldi art arda, **ne zaman** kollarından sürüyüp götürdüler, **niçin** vurmadılar hemen?* (s. 25, 28- 30)

*Emir **neden** iç çekiyor, belli etmemeli varlığını.* (s. 44, 24)

*"Yanakların pembeleşmiş Gülhayat Hanım, **niye** uğraşıyorsun?"* (s. 201, 26- 27)

2.2.5. Yer Tamlayıcısı

2.2.5.1. Yönelmeli Yer Tamlayıcısı

Cevahir o sırada onun yapmak istediğini anladı, sudan çıkmak isteyince Batu'nun bacağına çarptı kafası, yine suya gömüldü, Batu yuvarlandı eğimli çimenlerin üstüne. (s. 17, 27- 30)

Elindeki zembili kapıyla mutfak arasına bırakmış, taşlıktan arka bahçeye açılan kapının bitişiğindeki daracık sekiye oturmuştu. (s. 49, 1- 3)

Allah, cephedekilere, yollardakilere, hastalara, açtıktakilere ve acılara rahatlık nasip etsin. (s. 81, 30- 31)

Yeşil Hanım'ın sabrını sonuna kadar sömürecek, Nevnihal'i kızdırmak için yemeğini özellikle daha ağır yiyecek ve Nevnihal'i Yeşil Hanım'a çekiştirecektir. (s. 93, 8- 10)

Ezandan sonraya kalmış bir yaşlı Müslüman kadına sarkıntılık etmişler. (s. 142, 25- 26)

Büyüdükçe halalarının ölü evlerinden getirdiği yiyecekler Gülhayat'a ölüm kokusunu da getirmeye başladı. (s. 186, 22- 23)

2.2.5.2. Kalmalı (Bulunmalı) Yer Tamlayıcısı

Karşıda erkekler birbirine çarparak, kaçmakla, toparlanmak arasında bocalayarak, ortalığı karmakarışık etmişlerdi. (s. 26, 12- 13)

Köpekler uluyor uzakta, bir bekçi sapasını vurarak bağırarak yaklaşıyor Arnavut Çeşme Sokağından, Bakkal Sokağının oraya kıvrılıyor sesi biraz sonra yitiyor. (s. 59, 14- 16)

Meydanda sessizlik hiç oluşmuyor, birbirlerini tanımayan binlerce insan bu seslerle kaderlerini birbirlerine bağlıyor. (s. 101, 27- 29)

İstanbul'da; Mercan, Şehzadebaşı, Çemberlitaş, Sultanahmet ve Laleli'deki ebeleri dolaştıkları yetmiyormuş gibi, bir türlü alışamadığı Ankara'da da ebe ebe, üfürükçü üfürükçü dolaştırıyor Yeşil Hanım onu. (s. 133, 7- 10)

Düşlerimde giderek güzelleştirmiştim, o ise burada zorluklar yüzünden yaşlanmış. (s. 137, 11- 12)

2.2.5.3. Çıkmalı Yer Tamlayıcısı

*Batu Beg elinden bir parmak, hatta yüreğinden bir damar kesmeye mecburdur, **bundan** kuşku duymayasın.* (s. 10, 26- 28)

*Üstteki yeşil, alttaki al ipeği kaldırırken Cevahir'in **parıldan** gözleri kamaştı.* (s. 11, 29- 30)

*Her zamankinin tersine, durgundu, gözlerini kaçırıyordu **herkesten**.* (s.27, 2-3)

*Kaçtığımı, yahut haber götürdüğümü sanırlar, **uçan kuştan** işkilleniyorlar çünkü.* (s. 149, 29- 30)

*Neden **Gülhayat'tan** korktu Nevnihal Hanım?* (s. 176, 7)

2.2.6. Cümle Dışı Öge

2.2.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları

*Kesik bir ıslık gibi: "Yapma **Batu**," diyor.* (s. 11, 8- 9)

*Cevahir, suskun Pilke yengesine bakıyor, bağırtıyor içinden, saldıracak birini arayarak: "**Tanrı!** Hey Tanrı, görmüyor musun? Bizleri görmemek için hepsi de gözlerini kapatıyorlar. Sen de mi, sen de mi öyle yapıyorsun?"* (s. 26, 4- 7)

*Böyle şeyleri ben nasıl bileyim **kızım**?* (s. 96, 25)

*Hatırlar mısınız **efendi**?* (s. 96, 28- 29)

***Yavrum** daha kırkın değil, yarı kırkın çıkmadı.* (s. 97, 26)

*"**Hanım** bizim yüzlerce yıldır Mustafa diye bildiğimiz ad, niye son günlerde Musta'ya döndü?"* (s. 107, 16- 17)

*Sağ ol **ağam**...* (s. 207, 28)

2.2.6.2. Ünlem Unsurları

***Ah**, o bakışlar açtılar, karşısındakine utanma duygusu veren bir açıklıkla açtılar...* (s. 15, 23- 24)

*"Ne zaman gelecek **acaba** efendi baba?"* (s. 56, 19)

***Hayır**, olamaz.* (s. 127, 5)

***İşte**, bir yıl sonra da bu.* (s. 130, 6)

*Kel Ali Eydammm deyince, **Hay hay!** diyor.* (s. 130, 27- 28)

*Birden bütün kızgınlığını unutuveriyor: "**AAaayy**..."* (s. 154, 5- 6)

***Peki** ben sorarım, ben konuşurum, ama içeri girin siz.* (s. 219, 7)

2.2.6.3. Ünlem Grupları

Ey kara dağlar... (s. 8, 27)

“Sen misin dünya güzeli, hay Bakış Hatun?” (s. 10, 9)

Ey güzel Tanrı... (s. 18, 25)

Ay Bala... (s. 21, 26)

A beyler, a efendiler ne işiniz sizin, Ankara yolunu açıyorsunuz? (s. 55, 18-19)

Ah benim efendim, iyi ki size varmışım. (s. 76, 3- 4)

“Haydi kızım, anca gider geliriz.” (s. 134, 6)

Haydi yavrum. (s. 134, 17)

Ah benim kırmızı gülüm, mor sümbülüm. (s. 202, 29)

2.2.6.4. Bağlama Edatları

Böyle suskun durma, göster kendini gülcemal misin, yoksa başka bir şey, bir zulüm mü? (s. 8, 15- 16)

Senin de elinden bir şey gelmedi. Tıpkı Cevahir gibi. (s. 40, 28- 29)

Giderek duvarları yamulan ev, yıkılan tahta perde, Aram Usta'nın eskide kalsa bile hatırlanan ağıtları, o evi perili olduğu korkusuyla yalnız çocuklardan değil, mahallenin öbür insanlarından, Rum ve Yahudilerinden de uzak tutmuştu. (s. 70, 15- 19)

Ne düşman, ne istila, ne yokluk, ne kaçan bir koca, ne korku... (s. 73, 21- 22)

Çok kötü bir durum var, siz de benden saklıyorsunuz. Neden bu kadar umutsuzsunuz? Biz mi ters bir şey yaptık? Ben, yahut annem babam? Yahut durum tahminlerimizin ötesinde mi kötü, bizden saklamaya çalışıyorsunuz? (s. 77, 9- 12)

Öte yandan, otomobiller, eğlence yerleri artıyor, gazetelerde Nevnihal'in adını duymadığı eşyanın methiyesi yapılıyordu. (s. 113, 3- 4)

Teyzen sana dinini sorarsa, yani sormazsa önemli değil, eğer sorarsa, sen Nasturi degilsin. (s. 189, 23- 24)

Helal Hanım uzaktaki ağasına ve burnunun dibindeki kâhyaya danışmadan iki sözle tarlalar bostanlar satıyordu. (s. 204, 25- 27)

Gecenin bir vaktinde, yalnız Satı , Ulviye , Revza ve Hatice değil, Helal Hanımın bakıcısı Alma Hatun, Fatma Bacı, evlatlık Yeter de şahitlik için

uyandırılıyorlar. Hepsi, hele sekiz yaşındaki Yeter korkudan titriyor: "Yanlığı var ağa. Helal Hanım'ın fiske vurduğunu bilmeyiz." (s. 211,7- 11) **Demek ben yalan söylüyorum?** (s. 211, 19)

Gülhayat Hanım yetişmiş çocuklarıyla, **artık** rahata ermeyi hak etmiş bir anne. (s. 231- 232, 33- 1)

Babamın yaşamını en çok etkileyen olaydan başlayarak anlatacağım, **yani** uyduracağım. (s. 243, 8- 9)

2.2.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler

Ama büyüyor, altındaki yuvarlaklarda sürekli bir kıvranış **-acı çeker gibi-** kımıldanış, kaynaşma sürüyor. (s. 20, 26- 27)

Batu yine de **-akıllılık sayılırsa-** akıllılık edip kar sularının coşturduğu çavlandan uzak durdu. (s. 30- 31, 33- 1)

Emir Bey gidince, annesine ve babasına emrihak vaki olursa **-Allahım, ne kadar yaşlılar-** Aram Usta'dan ne farkı kalacak o zaman? (s. 70, 26- 28)

Hiçbir şey düşünmüyordum. **Kimseyi, kim olduğumu, vatanımı, ölümü, uzaklığı,** hiçbir şeyi. (s. 110, 28- 29)

Sizin üzüntünüze saygı gösterdiğim için **-bakın kardeşinize değil onu tasrih edeyim-** deminden beri sakın olmaya çalışıyorum madama. (s. 144, 16- 18)

Uzakta ne kadar uzakta olduğunu bilmediği kadar belirsiz bir yerde **- arabayla mı gidilirdi günlerce, yoksa eşek sırtında yahut, para vermemek için yayan mı gidilirdi-** bir konak sahibi zengin teyzesinin var olduğunu biliyordu. (s. 187, 6- 9)

2.3. HOŞÇA KAL UMUT ROMANININ CÜMLENİN ÖGELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.3.1. Yükleme

Gülner'la bir gün nasılsa karşılaşacağını biliyordu. (s. 33, 6)

Eski arkadaşlarını bulsa... (s. 37, 9) (Temel cümlenin yüklemi söylenmemiş.)

Onun bu davranışı Oruç'u ne kadar rahatsız ederse, Osman'ı ve Erbil'i o kadar hoşnut ediyordu. (s. 42, 14- 15)

Perdeleri çekerken koyu yeşil ipekten ellerine geçen serinlik hoşuna gidiyor. (s. 72, 22- 24)

Yalnız varsa bir kitap... (s. 80, 14) (Temel cümlenin yüklemi söylenmemiş.)

Gökyüzü çok parlaktır o yaşlarda. (s. 103, 10)

İnsanlar işleriyle özel yaşamları arasında ne kadar değişirler hiç gözledin mi Oruç? (s. 105, 11- 13)

Kırgın, yavaş yavaş uzatıyor elini ışığın düğmesine. (s. 123, 7)

Bütün ağaç altları, bütün insanlara bildik geliyordu. (s. 144, 3- 4)

Yanlış değildir bu değerlendirme, biraz geniş kapsamlı düşünüldüğünde. (s. 157, 19- 20)

2.3.2. Özne (Fail)

2.3.2.1. Özne Türleri

2.3.2.1.1. Gerçek Özne

Kimse yaşadıklarını hak ettiğine inanmıyor. (s. 19, 20)

Ben kırdığımı düşünüyorum, o kırıldığını düşünüyor. (s. 20. 1- 2)

Sanem Hanım, babasının imam nikâhli karısı. (s. 66, 20)

Sokaklar gazete satıcılarıyla doluydu. (s. 88, 17)

Ülke bir çatışmaya gidiyor gibi. (s. 131, 31)

İki jandarma eri otomatik silahlarını üstüme doğrultmuşlardı. (s. 194, 22- 23)

2.3.2.1.2. Gizli Özne

(Onlar) *Dış yüzüne gerçek boyda ayçiçekleri çizmişler.* (s. 23, 24- 25)

(Siz) *Çok uzun zamandır yoktunuz.* (s. 49, 19)

(Ben) *Bilmiyorum neden, o kadar zorlamasına karşın buluşmadım.* (s. 107, 10- 11)

(Ben) *Şimdi derinlik istiyorum, sonuna kadar dayanabileceğim, gizemli, sevi dolu bir derinlik Algüz.* (s. 119, 28- 29)

(Sen) *O yüzden üzüleceğine, neler yapabileceğini düşün.* (s. 136, 14- 15)

(Biz) *Mimarinin tarih boyunca bir gün bile önemini yitirmeksizin hep önde gelmesinin doğru olduğunu düşündük.* (s. 159, 6- 8)

(Ağaçlar) *O bakınca akşamın yeşil karanlığında yeniden yapraklanmaya koyuldular.* (s. 165, 28- 29)

2.3.2.1.3. Sözde Özne

Babasının da gözleri *gamlanıp gölgelendi.* (s. 20, 18- 19)

Her şey iki kere iki, dörde bağlanmıştı. (s. 91, 12)

Görülür böyle şeyler, *duyulur, hemen yayılır.* (s. 105, 21- 22)

“Burada gazete nasıl edinilir?” (s. 184, 18)

Böyle geçen zaman nasıl ölçüye vurulur? (s. 192, 30)

2.3.2.1.4. Açıklamalı Özne

Hoşça Kal Umut romanında açıklamalı özneye rastlanmamıştır.

2.3.2.1.5. Pekiştirmeli Özne

Ben de onlar gibi yürürdüm, istesem de istemesem de duranlara çarparak. (s. 11, 10- 12)

O da onların çocuğuydu ama nedense beni önemsediler ve kıza kıydılar. (s. 90, 2- 3)

Dünyada bir kişiye, tek bir kişiye bile olsa, varlığıyla sevinç veriyor. Algüz de böyle bir şeyin sözünü etmişti ama kimi anlatıyordu, unutmuş. (s. 133, 23- 25)

Denize tepeden bakıyor ve insana bir adım atsa, Gargantua'nın adımı olacak gibi geliyor: Kent ezilecek, denize varılacak. Gülliver bile bunu yapmamıştı. (s. 146, 5- 7)

Sen bile çok büyüksün onlardan. (s. 158, 28- 29)

Oruç bile doğal karşılıyor bunu. (s. 175, 12)

2.3.3. Nesne

2.3.3.1. Belirtili Nesne

Müthiş üzgünüm ve hiçbir şeyi önemsemiyorum. (s. 8, 13)

Sen, duygularım arkadaşlık sınırını çok aştı diye, içeriğini değiştirdin mektuplarının. (s. 18, 15- 17)

Bir bildiri yazdığını hatırladı, ortalandaki masalardan birine oturup. (s. 40, 1- 2)

Geri döndü, dükkânların içine bakarak Remzi'yi aradı. (s. 41, 6)

"Sevgiyi çözümleyemedik, kimse çözümleyemedi Oruç." (s. 98, 19)

Gözlerimin dalmasını önleyemedim ama yaş akıtmadım. (s. 166, 16- 17)

Sütlü kahve renkli bol paçalı pantolonu uzatıyorum. (s. 183, 7)

2.3.3.2. Belirtisiz Nesne

Dışarda çevresini saracaklar, yeni bir ortamda yeni güzellikler bulacaktı. (s. 37, 30- 31)

Siyah mermer kaplıydı duvarlar. (s. 45, 1- 2)

Onunla, yıllar önceki haliyle karşılaşmak istedim. (s. 53, 26- 27)

Erkek ve kadın hastabakıcılar çay içiyorlardı büyük bir çaydanlıktan alarak. (s. 58, 9- 10)

Öyküler anlatırdı Algüz'e. (s. 67, 30)

"Haydi çayımızı içelim" dedi. (s. 96, 5)

Sana sahiplenmek bir uzak umut bile olsa, oyun sevinci duyar gibi duymak isterim. (s. 106- 107, 31- 1)

Onunla bütün gün dükkânda oturmak sevgimizin süresini kısaltırdı, bunu bile bile gel, demiştim. (s. 110, 3- 5)

Para için, yahut başka nedenle onu karşıya atacak bir balıkçı bulacağım. (s. 184, 5- 7)

Korku yağıyordu her yana. (s. 190, 10)

O inip sizlere kapıyı açmak istedi. (s. 196, 16)

2.3.4. Zarf

2.3.4.1. Durum Zarfları

Özgürlüğünün tadını çıkarmak için havalandırmaya çıkıyor. (s. 14, 29- 30)

*Osman da Erbil de **sevinçle** karşıladılar.* (s. 23, 20)

*Önce Erbil'in yanındaki kız **kalkıp** radyoyu açtı, **dans ederek** geldi, Erbil'i ellerinden tuttu çekti.* (s. 71, 19- 21)

*Kırgın, **yavaş yavaş** uzatıyor elini ışığın düğmesine.* (s. 123, 7)

*Seninle konuşarak sabahladığımız o geceden sonra Osman odasındaki kitaplıklı kanepeyi **ayağını onartmak için** gönderdi.* (s. 127- 128, 30- 1)

*Oruç, **onca yılda eski alışkanlığından bir şey yitirmediğini kanıtlamak istencesine çok hızlı** sürüyor arabayı.* (s. 140, 3- 5)

*O sürekli olarak merdivenlerden düşerken kapı çalınacak, **kırılacak gibi** olacak.* (s. 191, 21- 22)

*Gökyüzü **fiske fiske** üstüme savuruyor suyu mu, kederi mi, bilemiyorum.* (s. 198, 16- 17)

2.3.4.2. Zaman Zarfları

***Buraya geldiği gün, sabahın erken saatinde** Erbil de Osman da üstüne atlayıp yaka paça içeri çekmiş, yumruklamış, bağırılmış, soruları art arda sıralamışlardı.* (s. 33, 20- 22)

***Şimdi** sürekli din kitapları okuyor...* (s. 35, 22)

***İlk kez evime geldiğinde** gencecik bir çocuktü.* (s. 51, 1)

*Yaşamını ve kendini olduğundan değişikmiş, daha katlanılabilir bir yapıdaymış gibi görüyordu **o gece**.* (s. 62, 16- 17)

***Sabahları** küllerimden yeniden doğacağım.* (s. 63, 20- 21)

*Gecenin geç saatinde ayaklarımdan zorlukla çıkardığım tozlanmış, genişlemiş, astarı toplanmış ayakkabılarım **çoktan** eskidi.* (s. 107, 21- 23)

***5 Mart: Bugün** Gülnar'ın bana ayrıldığını bildiren mektubunun üstünden bir yıl geçmiş.* (s. 130, 24- 25)

***Eve varınca,** tütsü gibi yayılacak ıslaklığımız.* (s. 172, 23)

2.3.4.3. Yer- Yön Zarfları

*Buraya geldiği gün, sabahın erken saatinde Erbil de Osman da üstüne atlayıp yaka paça **içeri** çekmiş, yumruklamış, bağırmış, soruları art arda sıralamışlardı. (s. 33, 20- 22)*

***Geri** döndü, dükkânların içine bakarak Remzi'yi aradı. (s. 41, 6)*

*Derslerini bırakıyor, koltuk yerine kullandıkları şezlongu **dışarı** taşıyor, radyoda pop müziği bulup sonuna kadar açıyorlardı. (s. 42, 18- 20)*

***İçeri** girdi, bu kez merdivene yöneldi. (s. 47, 28)*

*Sonra çocuğu indirdi **aşağı**. (s. 50, 8- 9)*

*Elini uzattı pencereden **dışarı**, gökyüzüne baktı. (s. 145, 20)*

2.3.4.4. Miktar Zarfları

*Aynı odada, kendisine çapraz gelen köşede, belki **daha çok** acı çekmiş -kendi yüzünü günlerdir göremediği için aklında hep o eski Oruç'un yüzü vardı- bir yüz vardı. (s. 29, 6- 9)*

*Dışarda kalanlar **bir-iki** dürtüklerler birbirlerini, sonra bira içer, şarkılar türküler söylerlerdi bağırarak. (s. 55, 29- 31)*

*Bir an ona istediği istemediği, aklına gelen gelmeyen şeyleri verir, **gerekse olduğu kadar** yardım edersem, paylaşımın tüm toplumla değil, tek tek insanlarla olabileceğini öğretebilirim gibi geldi. (s. 70, 26- 29)*

*Konuş **biraz**, konuşmazsan, yapılacak şeyleri kendi başıma bulamam. (s. 170, 8- 9)*

*Acıklı öykü komik yapılabilir, gülünç öykü de **gözler yaşartacak kadar** değiştirilebilir. (s. 109, 10- 11)*

2.3.4.5. Soru Zarfları

***Nasıl** da göremedi yıllarca bunu? (s. 33, 3- 4)*

*Hayır, **niye** kaçayım? (s. 43, 11)*

***Niye** para vereceksiniz? (s. 52, 17)*

*“**Neden** inanmayayım, bu yolla bana iltifat ediyorsunuz Oruç.” (s. 53, 21- 22)*

***Niçin** bana içten davranmıyorsunuz? (s. 66, 25- 26)*

Belki yüz kez sordum kendime, yanıtını beklemeden ezberlemiş gibi: Algüz, niçin yapıyorsun bunu? (s. 93, 27- 29)

2.3.5. Yer Tamlayıcısı

2.3.5.1. Yönelmeli Yer Tamlayıcısı

*Yokluklarını çektiği günlerde, açtı **bu çoğu renkli kâğıtlara**. (s. 12, 12- 13)*

***Konuşmadan birlikte kaldıkları sürenin yalnızca altı gün olduğuna kim inanır?** (s. 30, 12- 13)*

*Benim o an gelişini algıladığım şeylerden hiçbiri **benden ona** erişmiyor muydu? (s. 83, 8- 9)*

*Yarın üç beş kuruş bulacak, çoluk çocuğunu **memleketine** gönderecek. (s. 114, 19- 21)*

*Merdivenin sonuna geldiğimde **koluma** destek verdiler, üstünden bir uzun adımla atladım. (s. 197, 15- 16)*

2.3.5.2. Kalmalı (Bulunmalı) Yer Tamlayıcısı

*Dönerek yükselen eski merdivenin süslü tirabzanları, sofanın yer yer oynamış tahtaları kayıyor **elimin ve ayaklarımın altında**. (s. 9, 3- 5)*

*Babasının hiç de güzel olmayan sesiyle söylemeye çalıştığı tek türkü: **Tuna'da** çırpar bezini/ Kim sevmez yandım Bulgar kızını... (s. 13, 14- 16)*

***Ankara'da** da evdeki kadar yalnız ama burada hiç değilse filmlerden öğrenilmiş sevgi gösterilerinden uzak. (s. 23, 18- 19)*

*Zaman, unutulmuş olmanın rahatsızlığını bazen **benim içimde**, bazen **onun gözlerinde** hatırlattı. (s. 54, 7- 8)*

*O kadar yıl sonra, üç-beş gün önce müthiş donuk, çekingen, yine de tuhaf biçimde güçlü olarak geldiğinde, **bir arkadaşım**da toplanacaktık. (s. 76, 26- 28)*

2.3.5.3. Çıkmalı Yer Tamlayıcısı

*İnsanın bu yeteneği, bu yüzyılda **deli olmaktan** kurtarıyor hepimizi. (s. 7, 20- 21)*

***Ondan** gözlerimi alamıyorum ve kendimi gülünç buluyorum. (s. 75, 21- 22)*

*Onu benim için harcamakta sakınca görmemişlerdi ve İrem'e bunun iletilişi, ağabeyin onaylıyor, yahut istiyor, dahası, **İrem'den** bunu beklerim, biçiminde olmalıydı.* (s. 90, 24- 27)

*Güzel bir sürpriz bekliyordum, **karşıma çıkacak şeylerden** korkmuyordum.* (s. 107- 108, 30- 1)

*Gittiğim her yerde, bulduğum her olanakta büyük ağaçların altına uzandım ve **kalın bir yaprak perdesinin altından** güneşi gözleyerek ağaçlarla konuştum.* (s. 163, 11- 13)

2.3.6. Cümle Dışı Öge

2.3.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları

*Sertçe çarpıyor birisi, sürüklüyor, üstelik küfrediyor: "**Öküz**, caddenin ortasında durup aval aval ne bakınıyorsun?"* (s. 13, 6- 8)

***Anne**, başkalarının sözleriyle hayatımızı düzenlersek, onların diyecekleri bitmez.* (s. 20, 26- 27)

***Yavrum**, bunlarla olur mu?* (s. 23, 5)

*"Kalk tıraş ol **Oruç**."* (s. 93, 25)

*"Hepsi geçecek ve unutulacak, göreceksin **canım**..."* (s. 136, 13)

***Hemşerim** sigaran var mı?* (s. 197, 30)

2.3.6.2. Ünlem Unsurları

*Her şeye karşı çıktıkları günlerde yazmıştı o bildiriye, **acaba** kaç kişi okumuştun?* (s. 40, 29- 31)

***Hayır**, niye kaçayım?* (s. 43, 11)

***Sahi** senin erkeğin yok mu kuzum?* (s. 93, 27)

***Haydi**, bezi bırak, anladım çok beceriklisin.* (s. 108, 25- 26)

***Ah**, bu zamanda hepsi böyle ters oluyorlar.* (s. 120, 24- 25)

*Ben çok severim: **İşte** yapraklanıyor korular, **işte** en güzel mevsim.* (s. 165, 26- 27)

*Korkuyorum **evet** Zeynel.* (s. 198, 29- 30)

*"**Haaa**, öyle... Canım bu aşık bir şey..."* (s. 196, 13)

2.3.6.3. Ünlem Grupları

Aman oğlum, ne derler? (s. 20, 24)

Hoop hoop oğlum. (s. 32, 17)

Ulan sen her zaman kalın kafalı mıydın yoksa sonradan mı oldun? (s. 36, 16-17)

Ah Algüz, zaman zaman öyle aşağılıksın ki. (s. 101, 17)

Aman Tanrım bir daha yüzlerini görmeyeceğim kaç evdi onlar... (s. 114, 9-10)

İşte burası, geldik... (s. 169, 1)

Peki Oruç, hata ettim. (s. 187, 3)

2.3.6.4. Bağlama Edatları

Niye bakamıyorsun insanların yüzüne, Öküz? Çünkü bakışlarını onlarca uygun görülen süreden çok tutarsan üstlerinde, tokadı yersin ve yedin yıllardan beri. (s. 14, 12- 14)

Ağzım sulanıyordu ama o yemeği annem yerse sevinecektim. (s. 59, 16- 17)

Yirmi sekiz yaşındaydı. Benden on yaş küçük. Belki yirmi yedi bile olabilirdi. (s. 64, 28- 29)

... o gecenin orta yerinde sevi doğdu. Güz geldi, rüzgar oldu, bahar geldi bir ince yel gibi kokular getirdi eski zamanlardan. Her neyse, gecenin ortasında, gündüziün ortasındaymişçasına ve iki kişiyken yalnızmışçasına, bir aynadan kendini gözlemenin yapay davranış değişikliklerinde değil, tersine, görmediğini, görülmediğini bilmenin değil, bilmemenin, yani o bilincin çıkıp gittiği zamanlarda kafanın rahatlığı gibi sevi yağdı. (s. 80- 81, 24- 3)

İçerdeyken anlamadığım, belki onların bile anlamadığı bir şey vardı aralarında: İkisi de daha çok sahiplenmek istiyordu bana. (s. 93, 11- 13)

Bir alışveriş edimi içindeyken, beynin emri yalnızca buyken, gözde okunan acı, ağızdaki kasılma ya da gülüş, elerin ovuşturulması, parmakları kırareasma sıkış ... Bunların beynin fonksiyonlarıyla ilişkisi ne kadar? Bunlar içgüdülere bağlı bence. İşte, içgüdüleri besleyen ve yaşatan organımız derimiz diyorum ben. (s. 98, 7- 12)

Senden korkuyorum. Keşke hiç çıkmasaydın karşıma. (s. 109, 12)

"O zaman o kadar gençtim ki. Güzelsin dediklerinde inanmaktan başka yapacak şey yoktu." "**Belki ama** bu kadar güzel olduğunu sanmıyorum ben". (s. 117-118, 29- 1)

Bütün ilkçağ ve ortaçağ boyunca altın yapmaya uğraşan simyacı kadar gayret gösteriyor. (s. 144, 28- 29)

2.3.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler

Kardeşim **-gülümsedi-** karpuz yediğimiz günün ertesi gün doğan kardeşim, bana yardım olsun diye dangalağın biriyle evlendi. (s. 86, 29- 31)

Ben, inandığım şeyler için **-onlara göre-** mahvolmuştum. (s. 90, 24- 25)

Çocuklar doğduğunda **-oğlansalar kuşkusuz-** birkaç günlüğüne yeniden yatılacaktı, yine parlatılarak yeşermiş pasları. (s. 142, 17- 19)

Kuşkusu merdivende karşılaştığımız andan başlayan ve geçen zaman içinde ve şimdi bu taşlı yokuş yolu ve bütün evreni **-benim olan evreni-** kaplayarak kesintisiz varlığını sürdürüyor. (s. 172, 19- 22)

Artık, kaçmak için mi, yoksa gerçek olduğu için mi **-bilinemez bu-** böyle algılanan zamandan sonra, onun merdivenin sonuna düşünceye kadar kaç kez karşıma ve ne kadar farklı çıkacağını, ne kadar çok şeyi algılamayacağını ve benim de, eskiden ve yeniden, şimdiden ve gelecekte ne kadar çok şeyi algılayıp biriktirdiğimi, algılamakta olduğumu ve algılama yetimi geliştirdiğimi düşünüyordum. (s. 192- 193, 30- 6)

3. BÖLÜM: CÜMLE ÇEŞİTLERİ

3.1. CÜMLE ÇEŞİTLERİ ÜZERİNE

Cümle; bir düşünceyi, duyguyu ve oluşu tam olarak bildirmesi yönüyle Türkçenin söz diziminde büyük önem arz eder. Anlatılmak istenenlere göre yargının kapsamı genişleyebilir, bu durumda fiilimsi unsurlarından ve yardımcı cümlelerden yararlanır. Yargı yüklemle belirtilir ve yüklem cümlemin temel ögesi durumunda olduğu için cümlemin diğer ögeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Cümlemin özellikleri ve çeşitleri de yüklem anlamına, türüne, sayısına, konumuna bağlıdır.

Oluşumları açısından farklı özellikler taşıyan cümleler, dilciler tarafından çeşitli şekillerde ele alınmış ve tasnif edilmiştir:

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı eserinde cümle çeşitlerini ayrı bir başlık altında incelememiştir. “Cümleler” başlığı altında İsim Cümlesi, Fiil Cümlesi ve Birleşik Cümleye yer vermiştir. Birleşik cümleyi üç grupta ele alır:

1. Şartlı birleşik cümle
2. Ki’li birleşik cümle
3. İç içe birleşik cümle (Ergin, 2013: 401- 407)

Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi’nde cümle türleri başlığı olmaksızın bu konuyu şöyle incelemiştir:

1. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri
  - a) Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler
  - b) Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler
  - c) Ortak Kip/ Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler
  - d) Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler
2. Yüklem Türüne Göre Cümleler
  - a) Fiil Cümleleri
  - b) İsim Cümleleri
3. Yüklem Yerine Göre Cümleler
  - a) Kurallı (Düz) Cümleler
  - b) Devrik Cümleler

4. Cümlelerin Anlam Özellikleri
  - a) Olumlu ve Olumsuz Cümleler
  - b) Soru cümleleri (Karahan, 2014: 85- 110)

M. Kaya Bilgegil, Türkçe Dil Bilgisi adlı eserinde Cümle Çeşitleri başlığı altında cümleleri şu şekilde gruplandırır:

I. Ögelerinin Dizilişine Göre Cümle Çeşitleri

II. Yüklemlerine Göre Cümle Çeşitleri

1. İsim Cümleleri

2. Fiil Cümleleri

III. Anlamlarına Göre Cümle Çeşitleri

IV. Yapılarına Göre Cümle Çeşitleri

1. Basit Cümleler

2. Bileşik Cümleler

a) Girişik Bileşik Cümleler

b) Şartlı Bileşik Cümleler

c) Sıralı Cümleler

d) Bağlı Cümleler

e) Ki Bağlacıyla Kurulan Cümleler

f) Ara Cümlecığı (Bilgegil, 2009: 53- 98)

Günay Karaağaç, Türkçenin Söz Dizimi adlı eserinde Cümle Türleri başlığı ile şöyle bir tasnifte bulunur:

I. Yapılarına Göre Cümleler

1. Basit Cümle

2. Birleşik Cümle

a) Şartlı Birleşik Cümle

b) İç İçe Birleşik Cümle

c) Ki'li Birleşik Cümle

3. Bağlı Cümle

a) Sıralı Bağlı Cümleler

b) Açıklamalı Bağlı Cümleler

4. Eksiltili Cümle veya Söz Cümle

II. Yüklem Türüne Göre Cümleler

1. Fiil Cümlesi

2. İsim Cümlesi

III. Yüklem Yerine Göre Cümleler

1. Kurallı Cümle

2. Devrik Cümle

IV. Anlamına Göre Cümleler

1. Olumlu Cümle

2. Olumsuz Cümle

3. Soru Cümlesi (Karaağaç, 2009: 197- 209)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi'nde cümle çeşitlerini şu şekilde inceler:

I. Yüklem Türüne Göre Cümleler

1. İsim Cümlesi

2. Fiil Cümlesi

II. Anlamına Göre Cümleler

1. Olumlu Cümle

2. Olumsuz Cümle

3. Soru Cümlesi

4. Emir Cümlesi

5. Ünlem Cümlesi

III. Yüklem Yerine Göre Cümleler

1. Kurallı Cümle

2. Devrik Cümle

IV. Yapılarına Göre Cümleler

1. Basit Cümle

2. Birleşik Cümle

a) Şartlı Birleşik Cümle

b) İç İçe Birleşik Cümle

c) Ki'li Birleşik Cümle

d) Girişik Cümle

3. Sıralı Cümle

a) Bağımlı Sıralı Cümle

b) Bağımsız Sıralı Cümle

4. Bağlı Cümle

5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle

6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle) (Özkan ve Sevinçli, 2008: 127- 179)

Her ne kadar dilciler farklı sınıflandırmalar yapmış olsa da yüklem türü, yeri ve anlamı bakımından pek farklı gruplandırmalar yapmamışlardır. Dilcilerin en çok ayrılığa düştüğü kısım cümlelerin yapı bakımından incelenmesi hususudur.

3.1.1. Yüklemine Göre Cümleler

3.1.1.1. İsim Cümlesi

Eski Türkçede yapma veya olma değil, yalnızca var oluş ifade eden er- fiili tarihî süreç içerisinde er- > ir- > i- şekline geçmiştir. Yalnız başına kullanılmayan bu fiil, isimlerin yüklem olmasını sağlar. i- fiili; görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman ve şart olmak üzere dört kipte çekimlenir.

“İsim cümlesi de bir fiil unsuru ihtiva etmesi bakımından fiil cümlesinden ayrı bir şey değildir. Onun için fiil cümlesinin hususî bir şekli olarak değerlendirilebilir (Çatıkkaş, 2001: 216).”

“Ad tümleçleri yapı bakımından değişik tümce türlerinde olabildiği gibi, sözcük dizilişi yönünden devrik ve kesik tümce biçiminde de olabilir (Atabay vd., 1981: 77).”

İsim cümlelerinde anlamı pekiştirmek ve cümleye ihtimal anlamı kazandırmak üzere -DIr/ -DUr ekinden yararlanılır.

İsim cümlelerinin olumsuzu “yok”, “değil” sözcükleri, -sIz, -sUZ eki ve ne ... ne bağlacı ile yapılabilir.

İsim cümlelerinde yüklem; isim, sıfat, zamir, zarf, fiilimsi edat türünde bir kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir.

İsim cümlelerinde, bir yapma olmadığı için nesne, bir hareket olmadığı için yaklaşma ve uzaklaşma çekimli yer tamlayıcısı ve zaman zarfı dışında zarf bulunmaz. İsim cümlesinde, var oluş bilgisi için yer ve zaman önemli özellikler olduğu için zaman zarfı ve bulunma hali çekimli yer tamlayıcısı bulunabilir (Karaağaç, 2009: 204).

İsim cümlelerinde ek- fiil bazen düşürülebilir; ancak ek- fiil kendisini cümlenin anlamında hissettirir. En çok düşürülen ek- fiil, şimdiki zamanın teklik üçüncü şahıs eki olan -DİR/ -Dur ekidir. Ek- fiil daha çok “var”, “yok” kelimelerinin yüklem olduğu cümlelerde ve art arda gelen isim cümlelerinin öndeki cümlelerinde düşer, en sondaki cümlede kullanılan ek- fiil ise düşenleri de temsil eder.

Ad tümceleri nesne almaz. Ancak, yüklemi geçişli çatıdaki eylemsilerden oluşan ad tümceleri nesne alabilir. Yüklemeleri ‘var, yok, gerek, değil, lazım’ sözcükleriyle kurulu ad tümceleri de nesne alabilir.

Ölmek **hayatı** tazelemektir. (Tevfik Fikret)

Bundaki güzele niçün kıyarlar

Güzeli balınan beslemek gerek (Karacaoğlan)

Ettiğin işleri bilmez belleme

Kara karıncayı gece gören var (Ruhsatî)

Ali **hasta** değilmiş. (Ahmet Cevat Emre) (Dizdaroğlu, 1976: 78)

İsim cümlelerinde genellikle nesne bulunmaz. Yüklemi yapma ve yaptırma bildirmeyen bir cümlede yüklem nesneye ihtiyacı yoktur. Buna rağmen yüklemi ‘borçlu’ kelimesi olan cümleler nesne almaktadır.

Ben en güzel ve en dinlendirici uykularımı sinemanın ipek yastıklar gibi başın arkasına yığılan yumuşak karanlığına borçluyum. AH” (Karahana, 2014: 98)

İsim cümlelerini, ek- fiilin kullanımına göre iki grupta inceleyebiliriz:

3.1.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi

Hikmet Dizdaroğlu, Tümce Bilgisi’nde basit zamanlı ad tümcelerinde zaman bildiren bir ek olmadığını ve ek- fiilin basit şeklinin geniş zaman kavramı ifade ettiğini belirtir (Dizdaroğlu, 1976: 166).

Rasim Şimşek ise Örneklerle Türkçe Söz Dizimi adlı eserinde isim cümlelerinde basit zamanlı çekimlerle ilgili şu bilgileri aktarır:

Ek eylemin, hepsi yalın çekimli olmak üzere, başlıca dört kipi vardır: Geniş zaman, belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, koşul.

Ek eylemin geniş zaman çekiminin birinci, ikinci kişilerinde kip eki, daha oluşum aşamasında erimiş olduğundan, bu ekin belirttiği ‘zaman’ kavramı kişi ekine geçmiştir. Böylece kişi eki, iki işlevli bir ek durumuna gelmiştir. Yüzyıllar önce gerçekleşen bu değişim, var sayılan bir örnekle, şöyle gösterilebilir:

gözel er-ür ben/ men > güzel- im

gözel er-ür biz > güzel- iz

gözel er-ür sen > güzel- sin

gözel er-ür siz > güzel- siniz (?) vb.

Ek eylemin geniş zamanının üçüncü kişilerindeki -dir eki ise ‘turmak’ yardımcı eyleminden geldiği için kip ekidir:

gözel dur-ur ol > güzel- dir

gözel dur-ur olar > güzel- dir- ler vb.

Ekeylemin öteki çekimlerinde kullanılan -di, -miş, -se ekleri de doğrudan doğruya ‘ermek’ yardımcı eyleminden gelen kip ekleridir:

gözel er- di > güzel- di

gözel er- di men > güzel- di- m

gözel er- miş > güzel- miş

gözel er- miş olar > güzel- miş- ler

gözel er- ser > güzel- se vb.” (Şimşek, 1987: 182)

3.1.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi

Ek- fiilin hikâye, rivayet ve şart birleşik zaman olmak üzere üç çekimi vardır.

3.1.1.2. Fiil Cümlesi

Kip ve şahıs ile çekimlemiş bir fiil veya birleşik fiilin yüklem olduğu cümlelerdir.

“Fiili geçişli fiil olan fiil cümlesinde bütün cümle unsurları bulunabilir. Fiili geçişsiz fiil olan fiil cümlelerde ise nesne bulunmaz.” (Çatıkkaş, 2001: 216).

Fiil çekiminde kip eki olarak bildirme kipi veya dilek kipi kullanılır. Haber kiplerinde eylemin oluş, yapılaş zamanı ön planda iken dilek kiplerinde eylemin yapılma, gerçekleşme isteği ön plandadır.

Bir fiilin basit veya birleşik şart çekimli şekilleri bağımsız cümle oluşturmazlar. Ancak yüklemi açısından fiil cümlesi sayılırlar. Çünkü bunlar bir cümlelerin şartlı yan yargısını oluşturabilirler. Ancak gereklik veya istek ifadesiyle kullanıldığında durum farklıdır:

‘Sen **bir ceylan olsan** ben de bir avcı (Yüklem)

Avlasam çöllerde saz ile seni...’ (Yüklem) (Erten ve Özçelik, 2005: 217- 218)

3.1.1.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler

Yapım eki almamış, kök halindeki fiilin yüklem olduğu cümlelerdir.

3.1.1.2.2. Türemiş Fiillerle Kurulan Cümleler

Yüklemi isim ya da fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle türetilen cümlelerdir.

3.1.1.2.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler

Yüklemi şu iki esasa göre oluşturulan birleşik fiillerin meydana getirdiği cümlelerdir.

1. İsim + yardımcı fiil
2. Fiil + zarf- fiil + yardımcı fiil

3.1.1.2.4. Basit Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler

Yüklemi sadece bir kip eki ile çekimlenmiş cümlelerdir. Bu yapı bildirme ve tasarlama kipleriyle kurulabilir. Bildirme kipleri görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman olmak üzere beş tarzdan oluşur. Tasarlama kipleri ise dört tarzdan oluşur: İstek, emir, şart, gereklik.

3.1.1.2.5. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler

Basit zamanlı çekimli bir fiilden sonra ek- fiilin –di (< i- di), -miş (<i- miş), -se (< i- se) şekillerinden birisinin getirilmesiyle oluşturulan zamana birleşik zaman adı verilir. Yani birleşik zaman iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından meydana gelir. Buna birleşik çekim de denir.

Birleşik zamanın hikâye, rivayet, ve şart olmak üzere üç şekli vardır (Özkan, 2004: 166).

3.1.1.2.6. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler

Cümlede nesnenin kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın anlamı açısından nesne alabilen fiillerle kurulan cümlelerdir. Geçişli fiillerin yüklem olduğu cümlelerde her tür öge (yüklem, özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı) bulunabilir.

3.1.1.2.7. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler

Nesne alamayan fiillerin yüklem olarak kullanıldığı cümlelerdir. Bu tür cümlelerde nesne bulunmaz.

3.1.1.2.8. Etken Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

Yüklemde bildirilen işi, hareketi gerçekleştirenin cümlede açıkça hissedildiği, belirtildiği cümlelerdir.

3.1.1.2.9. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

Yüklemde bildirilen işi, hareketi gerçekleştirenin bilinmediği ve belirtilmediği yani öznesi belli olmayan cümlelerdir. Bu cümlelerde aslında nesne olan öge özne görünüşündedir. Bu tür öznelere “sözde özne” denir. Etken çatıdaki fiillere -l, -n getirilerek edilgen fiiller oluşturulur.

3.1.1.2.10. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

Bu yapıda -r-, -t-, -Dİr-, -DUR- ekleri aracılığı ile geçişsiz fiiller geçişli duruma getirilir ya da geçişli fiillerin derecesi arttırılır. Bu eklerle işi bir başkasına yaptırma anlamı da sağlanabilmektedir.

3.1.1.2.11. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

Fiillere -ş- fiilden fiil yapma ekinin eklenerek oluşturulduğu bu yapıda iki anlam özelliği görülür:

a) Birden fazla kişinin biri işi karşılıklı olarak yaptığını ifade eder: karşılaş-, bakış-, tanış-...

b) Birden fazla kişinin hep birlikte bir işi yaptığını gösterir: uçuş-, gülüş-...

3.1.1.2.12. Dönüştü Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

Bu tür cümlelerde özne hem işi yapan hem de o işten etkilenen durumundadır. Edilgen yapıda olduğu gibi bu yapıda da fiillere -l-, -n- ekleri getirilir. Ayrıca -ş- eki ile de dönüştü fiiller oluşturulabilir: donuklaş- vb.

3.1.2. Anlamlarına Göre Cümleler

3.1.2.1. Olumlu Cümle

Yüklemi bir eylemin ya da durumun gerçekleştiğini bildiren cümlelerdir. Yüklem türüne göre olumlu isim cümlesi ve olumlu fiil cümlesi diye ikiye ayrılır:

3.1.2.1.1. Olumlu İsim Cümlesi

İsim unsurunun ek- fiil olarak, olumlu bir yargı bildirdiği cümlelerdir.

Bu tür cümleler kuruluşlarına göre iki türdür:

a) Biçimce ve Anlamca Olumlu İsim Cümlesi

Hayatın anlamını bulabilmek gerçekten zor.

b) Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu İsim Cümlesi

Birkaç değişik şekilde oluşturulabilir:

Bir cümlede iki olumsuzluk ifadesinin kullanılması cümlenin anlamını olumlu yapar. İkinci olumsuzluk ifadesi “yok” ve “değil” sözcükleriyle sağlanır.

Benim bu işte usta olduğumu bilmeyen yoktur.

Çok başarılı bir sınıf ancak başarısız olanlar da yok değil.

“-DAn başka” kalıbı değil edatı veya bir soru kelimesi ile cümleyi olumlu yapar (Karahan, 2014: 104).

Bu önümüze taş koymaktan başka nedir?

Bu çıkarılıktan başka bir şey değil!

“Olumsuz sorulu ad tümceleri de anlamca olumludur (Dizdaroğlu, 1976: 284).”

Havalar çok güzel değil mi?

Bildirme kiplerinden birini almayan ve doğrudan doğruya ‘değil’ koşacı ile kurulan cümleler ve gereklilik kipinden sonra ‘değil mi’ sorusu getirilen cümleler de biçimce olumsuz anlamca olumludur:

Her serseri ruh; yersiz, kimsesiz değildir. (Ahmet Rasim) (Yeri, kimsesi vardır)

Her gün derslerimizi çalışmalı değil miyiz? (Çalışmalıyız)” (Dizdaroğlu, 1976: 284)

3.1.2.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

Bir iş, oluş ve hareketin gerçekleştiğini bildiren fiil cümleleridir.

Kuruluşları bakımından olumlu cümleler iki şekilde sağlanabilir:

a) Biçimce ve Anlamca Olumlu Fiil Cümlesi

Birgün sen de beni anlayacaksın.

b) Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Fiil Cümlesi

Olumsuz iki yükleme sahip olan cümleler, anlamca olumludur.

Sana dışarı çıkma demiyorum, çıkarsan vakitlice eve dön diyorum.

Olumsuz sorulu cümleler anlamca olumludur.

Bulmacayı ilk ben bitiremez miyim?

3.1.2.2. Olumsuz Cümle

3.1.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

Olumsuz isim cümleleri kuruluşları bakımından iki türdür:

a) Biçimce ve Anlamca Olumsuz İsim Cümlesi

Bu tür cümleler “değil” edatı, “yok” ismi, “-sIz, -sUz” eki ile kurulabilir.

Bu bizi ilgilendiren bir durum değil.

Geleceği için çok umutsuz.

Çocuklar odalarında yok.

b) Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz İsim Cümlesi

Bu tür cümleler ne ... ne bağlacı ile kurulabilir.

Okumak için ne hevesi var ne çabası.

“Yüklemi var sözcüğüne ya da ad soylu bir başka sözcüğe dayalı olumlu sorulu tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümcesidir.

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi? (M. Akif Ersoy) (Yok) (Dizdaroğlu, 1976: 290).”

3.1.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

Olumsuz fiil cümleleri, kuruluşları bakımından iki türdür:

a) Biçimce ve Anlamca Olumsuz Fiil Cümlesi

Bu tür cümleler –mA olumsuzluk eki ile kurulabilir.

Toplantıya vaktinde yetişemeyecekmış.

Anlatım bozukluğuna sahip olsa da bazen ne ... ne bağlacı ile kurulan cümlelerde de –mA olumsuzluk eki kullanıldığı görülür.

Ne onlar ne ben bir zorluğa maruz kalmıyorduk. (Halit Ziya Uşaklıgil)

Mehmet Özmen, Türkçenin Söz Dizimi adlı eserinde fiillerin “değil” ile yapılan olumsuzluğuna şu örnekleri verir (Özmen, 2013: 226):

Hak şahittir, yolu da kapamış değilim (Göktulga, 1973, 255) .

Bunu düşünmedim değil (Bener, 2000, 163).

Fiil cümlelerinde olumsuzluk kavramı bazen “yok” kelimesi ile de sağlanabilir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 144).

b) Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz Fiil Cümlesi

Bu tür cümleler ne ... ne bağlacı ile kurulabilir.

Ne seninle oluyor ne de sensiz oluyor.

“Olumlu bir cümleye eklenen soru eki veya soru ifade eden kelimeler cümleyi anlam bakımından olumsuz yapabilir:

Ben bunu nasıl okuyayım? (okuyamam)

Ben böyle mi söyledim? (böyle söylemedim)” (Erten ve Özçelik, 2005: 226)

“Yüklemi buyruk kipinin üçüncü tekil ya da çoğul kişilerine dayalı ve kökteş iki eylemden oluşan tümcelerde, birincisi yeterlik eyleminin koşul biçimindeyse, tümce biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem tümcesidir.

Bu yağmurda dışarı çıkabilirsen çık. (çıkamazsın) (Dizdaroğlu, 1976: 294)”

3.1.2.3. Soru Cümlesi

Bir konuda bilgi edinmek amacıyla kurulan cümlelerdir.

Soru cümleleri kuruldukları amaca göre iki türdür: Cevap beklenen soru cümleleri gerçek soru cümlesidir. Cevap beklenmeyen, dikkat çekmek duygu ve düşünceyi daha güzel ifade etmek amacıyla kurulanlar ise sözde soru cümlesidir. Sözde soru cümleleri cümleye beklenmezlik, beğenme, şaşma, küçümseme, yakınma, rica, çaresizlik vb. anlamlar katar.

“Soru eki -mI ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılmaktadır (Karahana, 2014: 107).”

3.1.2.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler

3.1.2.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler

3.1.2.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler

3.1.2.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler

3.1.2.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler

3.1.2.4. Emir Cümlesi

Emir kipiyle çekimlenmiş bir fiilin yüklem olduğu cümlelerdir.

Bu tür cümleler ile bir eylemin yapılması ya da yapılmaması bildirilir.

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş bütün cümleler emir cümlesi değildir. Bu tür kullanımlar kalıplaşmış ifadelerde, deyimlerde sıkça görülür. Deyimlerin yanı sıra yaklaşma fiili yerine “az kalsın” kalıbı da emir bildirmez (Dizdaroğlu, 1976: 325-326).

Her gün, her gece yanımda olsun isterdim.

Bereketli olsun.

Allah uzun ömür versin.

Az kalsın çukura düşecektim.

3.1.2.5. Ünlem Cümlesi

İnsanların değişik duygularını, coşkunluklarını ve hayretlerini anlatan cümleye ünlem cümlesi denir. Her tür isim ve fiil yüklemi ile ünlem cümlesi kurulabilir. Bununla birlikte ünlem cümlelerinin büyük bir bölümü emir kipindeki fiil yüklemeleri ile kurulur. Özellikle seslenmeler, ünlemler, yakarışlar, ilenmeler ve dilekler; emir kipine dayalı ünlem cümleleriyle anlatılır. Ünlem olan kelime cümlenin her yerinde bulunabilir.

Her tür isim veya kelime grubu ile vurgu ve tonlama yapıp cümleye coşku ve duygu katarak ünlem cümlesi kurulabilir (Aktan, 2009: 124- 125).

Yargılı ya da yargısız olan bu cümle türü ile ilgili bazı dilciler görüş bildirmiştir:

Çoğu ünlem cümlelerinin yüklemeleri yoktur. Bu nedenle cümle çözümlenirken cümle dışı unsur sayılırlar. Yüklemi olanlar ise yapı bakımından yargılı anlatım sayıldıklarından çeşitli özellikleri bakımından ait oldukları yerde de ele alınırlar. Bu yüzden ‘Ünlem Cümleleri’ başlığı altında anlam bakımından cümleleri incelemiyoruz (Erten ve Özçelik, 2005: 227).

“Ünlem tümcesinin tek sözcükten oluşması, tümce kavramı taşımasına engel değildir. Çünkü ünlemler, ünlem görevindeki sözcükler, tümce değerinde anlatırlardır (Dizdaroğlu, 1976: 334).”

3.1.3. Yüklem Yerine Göre Cümleler

3.1.3.1. Kurallı Cümle

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk dilinin kendine özgü bir anlatım sistemi vardır. Türkçe söz diziminde bu yapı oldukça belirgindir. Türkçede yardımcı ögeler, asıl ögelerden önce gelir. Buna göre cümle kuruluşunda cümlenin temel ögesi olan yüklem sonda bulunur. Bu tür cümlelere “kurallı cümle” denir. Yüklemden önce gelen ögeler belirli bir dizilişe sahip değildir. Ögeler, önem derecelerine göre yükleme yaklaştırılır; yükleme en yakın öge en çok belirtilmek istenen ögedir.

Kurallı cümle için “düz cümle” terimini kullanan dilciler de vardır. Düz cümle terimini kullanan Mehmet Özmen bu konuyla ilgili şöyle der: “Düz cümleye kurallı cümle de denebilir; ancak, düz cümleye kurallı demek, devrik cümlelerin kuralsız olduğu anlamına gelmez (Özmen, 2013: 213).” Özmen ile aynı görüşleri aktaran Dizdaroğlu; düz cümle gibi, devrik cümlelerin de yargılı bir anlatım türü olduğunu ve belirli bir düzeni, kurallı bulunduğunu belirtir (Dizdaroğlu, 1976: 248, 250).

3.1.3.2. Devrik Cümle

“Yargıdaki önemi belirtmek ve dikkati yargıya çekmek için, yüklemi, özne veya nesne ya da tümleçlerden önce kullanılan tümceye devrik tümce denir (Hatiboğlu, 1972: 158).”

Devrik cümle, Türkçenin her döneminde kullanılmıştır; ancak, devrik cümlelerin kullanım sıklığı, kullanılış yerine göre değişir. Devrik cümle, yazı diline göre konuşma dilinde, konuşma diline göre ise şiir dilinde daha sık kullanılır. Devrik cümlelerin en sık kullanıldığı alan, şiir dilidir. Konuşma dilinde de heyecanın arttığı durumlarda, devriklemelerin arttığı görülür. Ayrıca, devrik cümlelerin kullanım sıklığı, yazı türüne, kişinin üslubuna, döneme ve dilin kullanıldığı alana göre de farklılıklar gösterebilir. Devrik cümle, edebiyat diline göre, bilim ve hukuk dilinde yok denecek kadar azdır. Edebiyat dilinde de sohbet ve denemeye göre makale dilinde daha az kullanılır.

Türkçenin başka dillerle yoğun temas ettiği yerlerde ve Türklerin azınlık olarak yaşadığı ülkelerdeki Türkçelerde de devrik cümlelerin arttığı görülebilir. Buradaki devriklerin oranı, temas edilen dilin durumuna, baskın dilin özelliğine ve Türkçe konuşanların yoğun olarak bir arada yaşayıp yaşamamalarına göre değişir. (Özmen, 2013: 213- 214).

Türkçenin son döneminde devrik tümce çok tartışılan bir konu olur. Kimileri, devrik tümcenin Türkçenin yapısına aykırı olduğunu ileri sürer. Buna karşı Ataç ve genç kuşak bu tür tümceyi bol bol kullanır. Genç yazarlar, yazı dilini konuşma diline yaklaştırmaya doğru yönelen Türkçenin gereksindiği doğal bir gelişim olarak görürler ve “Kuralsız tümce” savına karşı çıkarlar (Bozkurt, 2009: 111).

3.1.4. Yapılarına Göre Cümleler

3.1.4.1. Basit Cümle

İçinde tek yüklem bulunduran cümlelere basit cümle denir.

Basit cümlelerle ilgili en büyük sıkıntı fiilimsi bulunduran cümle yapılarının bu gruba dahil edilip edilmemesi hususunda yaşanmıştır. Araştırmacılar, fiilimsi bulunduran cümleleri farklı şekillerde ele almışlardır. Bir grup araştırmacı fiilimsi bulunduran cümleleri basit cümle, bir grup araştırmacı birleşik cümle başlığı altında ele alırken bazı araştırmacılar ise girişik cümle kavramı ile müstakil bir başlıkla ele almıştır.

Ahmet Cevat Emre (1945: 272), “yalın anlatım, katışık anlatım” başlığı altında bir örnek üzerinde üç yalın anlatımın fiilimsiler aracılığıyla katışık ifadesini gösterir.

Vecihe Hatiboğlu (1972: 152- 153), bir temel tümce ile birlikte bir veya birkaç eylemsiden kurulan tümce şeklinde tanımladığı girişik cümleyi basit ya da birleşik cümle içerisinde ele almaz, ayrı bir başlık altında inceler.

Muharrem Ergin (2013: 404- 407), Türk Dil Bilgisi adlı eserinde cümleleri yapılarına göre incelerken basit ve birleşik olarak ikiye ayırır, girişik cümle konusuna yer vermez.

Tahir Nejat Gencan (2001: 156), Tahsin Banguoğlu (2011: 562), Hikmet Dizdaroğlu (1976: 193), Rasim Şimşek (1987: 253), Haydar Ediskun (1996: 382) gibi araştırmacılar fiilimsilerle kurulan cümle yapılarını genel olarak girişik cümle adı ile birleşik cümle başlığı altında incelemişlerdir.

Bazı araştırmacılar ise bütün fiilimsilerin birleşik cümle kuramayacağını ancak bazı fiilimsi türleri ile birleşik cümle kurulabileceğini belirtir. Ata Çatıkkaş asıl birleşik cümle yapılarının sıfat- fiil ve zarf- fiil ekleri ile oluşturulacağını belirtirken isim- fiillere değinmez (Çatıkkaş, 2001: 221). Doğan Aksan yönetiminde Atabay, Özel ve Çam’ın hazırladığı söz dizimi kitabında ise girişik cümlelerin yalnızca zarf- fiil ekleri ile oluşturulabileceği ifade edilir (Atabay vd., 1981: 109).

Serdal Kara, Girişik Cümle Problemi Üzerine Bir İnceleme adlı makalesinde fiil ve fiilimsilerin ortak özelliklerine değinerek fiilimsilerin birleşik cümle oluşturduğunu iddia eder: “Fiilimsilerin fiil özelliklerini devam ettirmeleri, çatı ve olumsuzluk eklerini alabilmeleri, yeterlilik fiilleriyle kullanılabilmesi ayrıca kendilerine bağlı ögeler taşıyabilmeleri yüklem durumundaki fiiller gibi kullanılabildiklerini ve yargı anlamını taşıdığını göstermektedir. Diğer isim ve isim soylu sözcüklerin bu tür kullanımları yoktur (Kara, 2012: 647).”

Leyla Karahan (1994: 23), Metin Karaörs (1993: 48), Bilal Aktan (2009: 130), Günay Karaağaç (2009: 197), Hamza Zülfikar (1995: 648), Mustafa Özkan-Veyisi Sevinçli (2008: 168), Mehmet Özmen (2013: 143) gibi araştırmacılar fiilimsilerin yer aldığı cümle yapılarını basit cümle kapsamında ele almıştır.

Leyla Karahan, uyumsuzluğun en önemli sebeplerinin “yargı” ve “yapı” kavramlarıyla ilgili farklı yaklaşımlardan kaynaklandığını belirtir. Yargı kavramındaki “bitmişlik” ifadesinin fiilimsilerde bulunmadığını, fiilimsilerin cümle oluşturmadığı için birleşik cümle oluşturamayacağını belirtir. Tahsin Banguoğlu (2011: 521) gibi bazı dilcilerin fiilimsiler “yarı bitmişlik” ifade eder ve temel yüklem bağlanarak yan cümle oluşturur görüşüne karşı çıkar, bitmemişliğin yarımı olmaz, der. Yargı bildiren birimler cümledir, bildirmezse değildir. Türkçede iç yapı-dış yapı kavramlarını ele alan araştırmacı iç yapıda bulunan iki cümlenin dış yapıda tek cümle olarak görüldüğünü bu yüzden cümlelerden söz etmenin mümkün olmadığını ifade eder. Karahan’a göre iç yapı değil dış yapı esas alınmalıdır. Sonuç olarak şunları söyler: “Tek yargılı her cümle, basit cümledir. İsim- fiil, sıfat- fiil ve zarf- fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farkları yoktur ve bu kelimelerin varlığı basit cümlenin yapısını etkilemez (Karahan, 1994: 19- 23).”

Hamza Zülfikar da Leyla Karahan’ı destekleyen görüşlerini “Girişik Cümle Sorunu” adlı makalesinde şu şekilde beyan eder: “Cümlede fiilden yapılmış isim, zarf ve sıfat görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez dolayısıyla bu yapılar birleşik bir cümle diye gösterilemez (Zülfikar, 1995: 648).”

Bilal Aktan ise girişik birleşik cümle sorununun Türkiye’de batılı anlayış ile hazırlanmış olan –özellikle Fransızca- dil bilgisi kitaplarının etkisiyle Türkçe söz diziminin göz ardı edilmesinden kaynaklandığını belirtir. Altay dil grubuna mensup olan Türkçenin cümle yapısı, Hint- Avrupa dil ailesine göre yorumlanması Türkçenin kendine özgü kurallarına aykırı bir durumdur (Aktan, 2009: 129- 130).

Leyla Karahan, “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı makalesinde “Cümledeki unsurların yeri, sayısı ve niteliği değişik olabilir; ancak başka başka yapılar olmadığına göre cümleyi yapı bakımından sınıflandırmaya ihtiyaç yoktur.” der (Karahan, 2000: 23). “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde de cümleleri yapılarına göre değil bağlanma şekillerine göre inceler (Karahan, 2014: 84-95).

3.1.4.2. Birleşik Cümle

“Bu tür cümlelerde, birden çok yargı vardır. Yargılardan biri esas cümlelerin yargısıdır. Ötekiler ise, bu esas cümleyi çeşitli yönlerden tamamlar ve açıklığa kavuştururlar. Yan yargılar esas yargının anlam yönünden tamlayıcılarıdır (Ercilasun vd., 2001: 192).”

“Birleşik cümlelerde, yardımcı cümleler, basit cümlelerin öğeleri gibi çalışırlar. Yardımcı cümleler, asıl cümlelerin öznesi, nesnesi veya zarfı gibi görev yaparlar (Karaağaç, 2009: 198).”

Birleşik cümle tanımlamalarında dilciler genel olarak aynı görüşte olup sınıflandırmalarda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun yanında aynı yapılar için farklı terimler de kullanılmıştır. En çok tartışma fiilimsilerin basit cümle kategorisinde mi yoksa birleşik cümle kategorisinde mi ele alınacağı üzerinedir.

Temel Cümle

Birleşik cümlelerde ana düşünceyi üzerinde taşıyan ve diğer cümlelerin bağlandığı cümleye temel cümle denir.

Yan Cümle

Temel cümleyi çeşitli açılardan açıklayan, tamamlayan ya da bir koşula ve nedene bağlayan cümlelere yan cümle denir. Kuruluş bakımından başlı başına bir cümle görünüşündedirler.

Yan tümceyle temel tümce arasında değişik yollarla bağlantı kurulur:

1- Yan tümcenin yüklemi dilek- koşul kipiyle kurularak temel cümleye bağlanır.

2- Yan tümce ile temel tümce arasında ki bağlacı kullanılır.

3- mi soru eki kimi yan tümceleri temel tümceye bağlar.

4- Yan tümceler temel tümceye ilgeçlerle de bağlanır.

5- Değil olumsuzluk koşacı, yan tümceyi temel tümceye bağlar.

(Atabay vd., 1981: 94)

3.1.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Bu tür cümlelerde yan cümle, şart ifadesi taşır. Yan cümleler, temel cümleye şart, sebep gibi anlamlar ile bağlanır.

Şart kipi, bütün fiil çekimlerinin aksine, hüküm ifade etmez, bitimli bir hareket göstermez. Bu yüzden müstakil cümle yapamaz. Şart şekli ancak istek ve temenni ifade ettiği zaman bitimli bir hareket, dolayısıyla bir hüküm gösterir ve müstakil cümle yapabilir: dizinde ağlasam, otursana misallerinde olduğu gibi. Şart şeklinin bu istek ve temenni fonksiyonunda bile bir kısalma ve klişeleşme vardır. İşte şart kipinin bu durumu onun yaptığı cümlelerin müstakil olmasına izin vermemekte ve onları asıl cümleleri tamamlayan yardımcı cümleler hâline sokmaktadır (Ergin, 2013: 405).

Bu tür cümlelerin başında anlamı pekiştirmek üzere eğer, her ne kadar, şayet gibi sözler de kullanılabilir.

Anlam özelliklerine göre şartlı cümleler iki türdür: Biri geçmiş zaman anlamı taşımayan şartlı birleşik cümlelerde, şartın yerine gelmesi ve ana cümledeki eylemin gerçekleşmesi olanaklı olduğu için, cümle, “olası şart cümlesi”dir. Diğeri ise geçmişte olan ve artık gerçekleşme olanağı bulunmayan “olmayası şart cümlesi”dir (Özmen, 2013: 152).

3.1.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Bir cümlenin başka bir cümle içerisinde görev almasıyla oluşan cümle türüdür. Bu cümle türü için Hikmet Dizdaroğlu (1976: 449), Rasim Şimşek(1987: 277) kaynaşık tümce terimini kullanır.

İç içe birleşik cümle alıntı ve aktarma cümlelerinin yanında iç konuşmalarda ve karşılıklı konuşmalarda da sıkça kullanılır.

Ana cümlenin yüklemi demek, söylemek, saymak, sayılmak, zannetmek, farz etmek, ummak, sanmak, bilmek, görmek, görünmek, düşünmek, addetmek, hissetmek, duymak, işitmek, hatırlamak, haykırmak, sormak gibi fiillerden oluşur.

Feyza Hepçilingirler, Türk Dil Bilgisi adlı eserinde iç içe birleşik cümle ile ara tümcenin karıştırılmaması gerektiğine bir örnek ile dikkat çeker:

O çocuk, bu söylediğimi yaz bir kenara, senin başına iş açacak.
ara tümce

İç içe geçmiş gibi görünen iki tümce olmasına karşın bu, iç içe bileşik tümce örneği değil. Neden değil? Çünkü ara tümcenin temel tümce içinde görevi yoktur. Temel tümcenin arasına yerleştirilmiş başka bir tümcedir. Oysa iç içe tümcelerde içteki tümce, temel tümcede görev alır; onun bir ögesi olur (Hepçilingirler, 2006: 301).

İç içe birleşik cümlelerde, yardımcı cümle, ana cümlenin bir ögesi olabileceği gibi, bir ögesinin içerisinde de yer alabilir. Buna göre, yardımcı cümle, yüklem, öznenin, nesnenin, dolaylı tümlecini veya zarf tümlecini içerisindeki bir kelime grubu içinde de yer alabilir. Kelime grubu, isim tamlaması, edat grubu veya fiilimsi grubu olabilir.

Yardımcı cümle, ana cümlenin herhangi bir ögesi içerisinde yer alması durumunda, ana cümleye doğrudan doğruya değil, içinde bulunduğu kelime grubu aracılığı ile bağlanır (Özmen, 2013: 184).

“İçinde olasılık ve ikircimlik anlamında sorulu tümce bulunan tümceler de kaynaşık tümcedir.

Kadının düşüncesine katıldı mı katılmadı mı/ anlaşılamadı. (Necati Cumalı)

Hayırsızın biri mi değil mi, buna karar veremedim henüz. (Mehmet Seyda)”
(Dizdaroğlu, 1976: 207)

3.1.4.2.3. Ki’li Birleşik Cümle

Yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsçadan geçmiş bulunan ki edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan kim edatıyla yapılan birleşik cümledir. Ki ya iki fiili, iki cümleyi veya bir isimle bir fiili, bir isim unsuru ile onun izahı olan bir cümleyi birbirine bağlar (Ergin, 2013: 405).

Bu cümle yapısı için Hikmet Dizdaroğlu (1976: 216) ve Rasim Şimşek(1987: 302) ilgi tümcesi terimini kullanır.

Ki’li birleşik cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılması hususunda araştırmacılar arasında bir fikir birliği yoktur. Dilciler genel olarak, Muharrem Ergin (2013: 404), Hikmet Dizdaroğlu (1976: 216), Günay Karaağaç (2009: 199) gibi bu tür yapıları birleşik cümleler başlığı altında inceler. Tahir Nejat Gencan (2001: 150), Haydar Ediskun (1996: 388) ki’li cümleleri bağlı cümleler sınıfında incelemiştir. Ki’li cümlelerde asıl unsurun yardımcı unsurdan önce geldiğine dikkat çeken M. Kaya Bilgegil (2009: 95) ve dış yapıca sıralı, iç oluşum bakımından birleşik cümle niteliği ile dış- iç yapı uyumsuzluğuna dikkat çeken Rasim Şimşek (1987: 302) ise bu cümlelerin farklı özellikler gösterdiğini belirterek ayrı bir başlık altında incelemişlerdir.

Bu yapıdaki cümlelerde yardımcı cümle genellikle sonda, temel cümle ise başta yer aldığı için Türkçenin söz dizimi yapısına aykırıdır.

“Bazen bağlaçlı yan tümce, temel tümceden sonra kullanılır: ‘Zil bozuk, çalmaz ki.’, ‘Yapı çökecek sandım, kalabalık o kadar çoktu ki.’, ‘Anlatamam, film öyle güzel öyle güzeldi ki.’ vb. (Hatiboğlu, 1972: 148).”

“Ki bir cümleyi bir cümleye ya da cümle topluluklarını birbirine bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, ve amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar (Aktan, 2009: 133).”

“Ki bağlacı, yalnız başına bir cümle sonunda yer alıyorsa, o cümleye mübalağa anlamı katar: Sizi öyle özlemiştim ki... Yolda bir terlemiş ki... (Bilgegil, 2009: 96).”

“İçinde ki bağlacı bulunan her cümle birleşik cümle oluşturmaz. Kalıplaşmış şu yapılar birleşik cümle oluşturmaz: ne yazık ki, tabii ki, muhakkak ki, elbette ki, öyle ki, o kadar ki, kaldı ki, ne çare ki, belli ki, demek ki, ne var ki, yeter ki, ihtimal ki, nasıl ki vb. (Ercilasun vd., 2001: 194).”

3.1.4.2.4. Girişik Cümle

Bünyesinde isim- fiil, sıfat- fiil ve zarf- fiil usurlarını barındıran cümleye “girişik cümle” denir.

Esasen fiilimsilerle kurulan cümlelerde tam bir yargı yoktur. Yargı, kendisinden sonra gelen çekimli şekillerle tamamlanır. Yargı bildirmediikleri için bu tür yapılar yardımcı cümle değil kelime grubu yapısındadırlar. Bu bakımdan fiilimsilerle tamamlanan cümleleri, birleşik cümle olarak değil, basit cümle olarak değerlendirmek gerekir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 168).

3.1.4.3. Sıralı Cümle

Arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşur. Her cümle kendi başına bir yargı bildirmekle birlikte, öteki cümlelerle aralarında bir anlam ilişkisi olup, birbirlerine sıralama bağlacıyla veya virgül (,) ya da noktalı virgülle (;) bağlanırlar. Cümleler arasında temel cümle, yardımcı cümle ilgisi değil, art arda olma, eş zamanda olma veya karşılaştırma- denkleştirme ilgisi vardır. Sıralı cümleleri oluşturan cümlelerin her biri yapı ve anlam bakımından farklı özellikler taşıyabilir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 169).

Cümle yapısı ile ilgili tartışılan konulardan biri de sıralı cümlelerle ilgilidir. Bazı dil bilimciler sıralı cümle konusuna hiç değinmezken, bazıları da bu cümle yapısına yer vermekte, ancak birbirinden farklı sınıflandırma yapmaktadır. Bu sınıflandırmalara bakıldığında sıralı cümleler birleşik cümlelerin bir türü olarak yer aldığı gibi, bundan bağımsız bir tür olarak da yer almaktadır. Ayrıca bağlı ve sıralı cümlelerin birlikte ele alındığı sınıflandırmaların yanı sıra, bunların ayrı bir tür olarak ele alındığı sınıflandırmalar da bulunmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri bu tür cümlelerin bağlanış şekillerine göre farklı şekillerde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Kara, 2012: 2164).

Bunun yanında sıralı cümle türleri hususunda da araştırmacılar arasında bir fikir birliği yoktur. Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli (2008: 169) bağımlı ve bağımsız sıralı cümle olmak üzere iki grupta incelerken Rasim Şimşek (1987: 293) bağımlı, bağımsız ve karma sıralı tümce biçiminde üç grupta inceler. Hikmet

Dizdaroglu (1976: 223) ise bu cümleleri dört başlık altında inceler: Bağımlı, bağımsız, karma ve açıklamalı sıralı cümle.

“Bağımlı veya bağımsız sıralı cümleler arasındaki bağlantı bazen bağlaçlarla da (ve, veya, da, ama, fakat, lakin, meğer, halbuki, çünkü, yoksa, hem, ne var ki, bununla birlikte, yani vb.) sağlanır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 170).”

3.1.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle

“En az iki cümleden meydana gelen, anlamca birbirine bağlı, ögeleri ortak olan sıralı cümle türüdür. Kip veya şahıs eki ortaklığı da görülebilen bu cümle türü virgül, noktalı virgül ya da bağlaçla birbirine bağlanarak çeşitli cümle türlerinden oluşabilmektedir (Kara, 2012: 2169).”

“Bu cümleler arasındaki yargıyı, herhangi bir kurucu öge, kişi eki, bildirme eki (-dIr/ -dUr), çokluk eki (-lAr) vb. sağlar (Aktan, 2009: 135).”

Bağımlı sıralı cümlelerde tekrara yer verilmemesi en az çaba yasası olarak değerlendirilebilir.

3.1.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle

“Ögeleri ortak olmayan, ancak anlam yakınlığı bulunan bu tür cümleler, bağımlı sıralı cümleler gibi değişik cümle türlerinin art arda sıralanmasından oluşabilmektedir. Şekilce birbirine bağlı olmayan bu cümle türü virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanmaktadır (Kara, 2012: 2170).”

3.1.4.4. Bağlı Cümle

Türkçenin kendine özgü yapısı, tümceler arasında bağlaçlara gereksinim duymaz. Başka dillerde bağlaçlı yan tümcelerle sağlanan anlatım olanağı Türkçede ulaç, ortaç, eylemlik gibi anlatım birimleri ile karşılanır. Ancak Türkçe yabancı dillerle kültür ilişkisine girince durum değişmeye başlar. Bu etkileşim Uygur dönemine dek uzanır. Dinsel metinler özüne uygun biçimde çevrilmek istenir. Sözcükler ve tümceler arasında bağlaç kullanılmaya başlar. Nitekim Abu Hayyan açıkça şöyle der: Türkçede bağlaç yoktur. Türkler iki ya da daha çok adı, birbirine bağlamak istediklerinde birbirine bağlamaksızın sıra ile dizerler (Bozkurt, 2017: 173).

Cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle adı verilir. Cümle başı bağlaçları başlarında buldukları cümleleri ya kendilerinden önce ya da sonra gelen cümlelere bağlarlar. İki cümle arasında çeşitli anlam ilişkisi kurarlar. Bu ilişkiler açıklama, sebep, sonuç, benzerlik, üsteleme, şaşırma, istek vb. olabilir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 175).

“Cümleleri sadece sıralama işleviyle birleştiren ve sıralı cümle yapan edatlar hariç, bağlama edatları yoluyla gerçekleştirilen cümle dizisidir. Bu cümle dizisini oluşturan cümleler yapıcı birbirinden bağımsız yüklemelere sahip olmalarına rağmen anlamca birbirlerine sıkıca bağlıdır. Bu bağı sağlayan biçimbirimler de bağlaçlardır (Delice, 2007: 168).”

K. Mehmet Gece, “Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle” adlı makalesinde bu cümle türünün dilciler tarafından farklı şekillerde ele alındığını belirttikten sonra bağlı cümle hakkındaki görüşlerini aktarır:

Kaya Türkay, “Türkiye Türkçesinde Sıralı Cümleler Sorunu Üzerine” yazısında bağlı cümlelerle ilgili olmak üzere tanımlamada, türlere ayırmada ve yapı bakımından değerlendirmede birbirinden farklı çok çeşitli adlandırmalar yapıldığını gösteriyor. Temel biçimleri aynı özelliği gösteren dizimsel yapılar için böyle değişik adlandırma yapılmasının konuyu ne kadar karmaşık hâle getireceği meydandadır. Bize göre, dilcilerin çeşitli adlarla andıkları yalın ve birleşik cümle dışındaki cümle teşkillerini sadece ‘bağlı cümle’ terimiyle karşılamak yeterlidir.

Birleşik cümleyi oluşturan cümleler arasında, biri diğerine öge olma dışındaki ilişkiler bağlı cümleyi oluşturur. Bağlı cümlelerde kendisini meydana getiren cümleler arasındaki ilişki, birleşik cümledeki ilişkiden farklıdır. Burada birleşik cümleyi teşkil etme bakımından, biri diğerine öge olma ilişkisi değil, birbirine bağlanma ilişkisi vardır. Zira aralarında az veya çok anlam ilişkisi olan cümleler, çeşitli şekillerde ve çeşitli vasıtalarla bağlanarak kullanılırlar. Ancak bağlanan cümlelerden her biri kendi başına da yine tam bir cümledir. Bağlı cümleyi meydana getiren cümleler aynı haklara sahip, birbirleriyle aynı ölçüde alakalıdır. Çoğu zaman bağlı cümleler arasındaki ilişki şekle de yansır (Gece, 1998: 333, 335).

Süer Eker ise aslında bağlı ve sıralı cümleler arasında kesin bir ayırım olmadığını belirtir. Bağlama edatlarıyla (bağlaç) birbirine bağlanmış ve aralarında anlamca ilişki bulunan sıralı tümcelere bağlı tümce adı da verilir, der (Eker, 2013: 369).

3.1.4.5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle

“Açıklama veya ek bilgi vermek amacıyla cümleye giren dil birliklerine ‘ara söz’ veya ‘ara cümle’ adı verilir. Bunlar cümleden çıkarıldıkları zaman cümlenin anlamında bir eksiklik oluşturmaz, cümlenin yapısında bir eksiklik yaratmaz (Özkan, 2013: 102).”

“Ara cümle, birleşik cümle konusu içinde, ele alınan kaynaklar arasında ender görülen cümle türüdür. Bu cümle türü, ara cümleciği, ara cümleli cümle, saplama cümle ve arasözler terimleri ile ele alınmıştır (Barak Yılmaz, 2008: 124).”

Ara sözler; genellikle iki virgül, iki çizgi arasında gösterilir. Bunun yanında bu tür cümleler parantez içerisinde de verilebilir.

Tahir Nejat Gencan (2001: 157), Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli (2008: 177), Bilal Aktan (2009: 138) gibi araştırmacılar ara söz ve cümlelerin cümle ögesi niteliği taşımadığını ve cümle dışı unsur olduklarını belirtir. Ancak M. Kaya Bilgegil (2009: 98) ise ara cümleciklerin cümlede öge olduğunu örneklerle izah eder:

“Siz bu işte sebat gösterdikten sonra, -geç de olsa- elbet başaracaksınız.” cümlesinin ara cümleciği “geç de olsa” sözleridir; “başaracaksınız” yüklemine zarf tümlecisi göreviyle bağlanıyor.

“Halûk Karamağaralı; Erzurum’u, Bitlis’i, Van’ı, Ahlat’ı –yalnız buraları mı?- bütün Doğu Anadolu’yu dolaşmış.” cümlesinin “yalnız buraları mı?” sözlerinden meydana gelen ara cümleciği; hem zarf tümlecini hem de zahirde belirtili nesne, hakikatte zarf tümlecisi görevinde bulunan iki unsur ihtiva etmektedir (Bilgegil, 2009: 98).

3.1.4.6. Eksiltili Cümle (Kesik Cümle)

Özellikle günlük konuşma dilinde bulunan bir cümle yapısıdır. Genellikle yüklem unsurunun bazen de diğer öğelerin kullanılmamasıyla oluşur.

Bu cümle türü için Vecihe Hatiboğlu (1972: 161), Rasim Şimşek (1987: 314) kesik tümce kavramını kullanır.

Eksiltili cümle türüne Tahir Nejat Gencan (2001), Muharrem Ergin (2013), M. Kaya Bilgegil (2009) ve Ata Çatıkkaş (2001) gibi araştırmacılar dil bilgisi kitaplarında yer vermemiştir. Eksiltili cümle tipine kitaplarında yer veren dilcilerin ise bunları farklı başlık altında incelediği görülmüştür. Hikmet Dizdaroğlu (1976: 248), Neşe Atabay vd. (1981: 111), Sadettin Özçelik ve Münir Erten (2005: 227) eksiltili cümleleri yüklemelerine göre ya da öğelerinin dizilişlerine göre cümleler başlığı altında ele almışlardır. Rasim Şimşek (1987: 244), Günay Karaağaç (2009: 197- 201), Fuat Bozkurt (2007: 163- 201) ise bu cümle türünü yapılarına göre cümleler başlığı altında incelemişlerdir.

Mehmet Özmen, “Bir Eksiltili Cümle Tipi Üzerine” adlı makalesinde dilde en az çaba kuralına bağlı olarak oluş yeri bakımından üç türlü eksiltimenin olduğunu söyler: 1. Kelimelerde eksilti. 2. Birleşik kelimelerde ve kelime gruplarında eksilti. 3. Cümlelerde eksilti. Bu makalesinde Özmen, kendisinden önce gelen ilgili cümlenin öğelerinden birinin veya birkaçının cümle dışına taşınmasıyla oluşmuş eksiltili cümlenin düşürülen yüklemine de bir önceki cümle ile aynı olduğunu belirtir. Eksiltili cümleyle bir önceki cümle arasında anlam bağı kadar mantikî olarak yapı ilişkisi bulunduğunu da belirtir (Özmen, : 71- 72).

Kesik cümle türlerini Hikmet Dizdaroğlu şu şekilde tasnif eder:

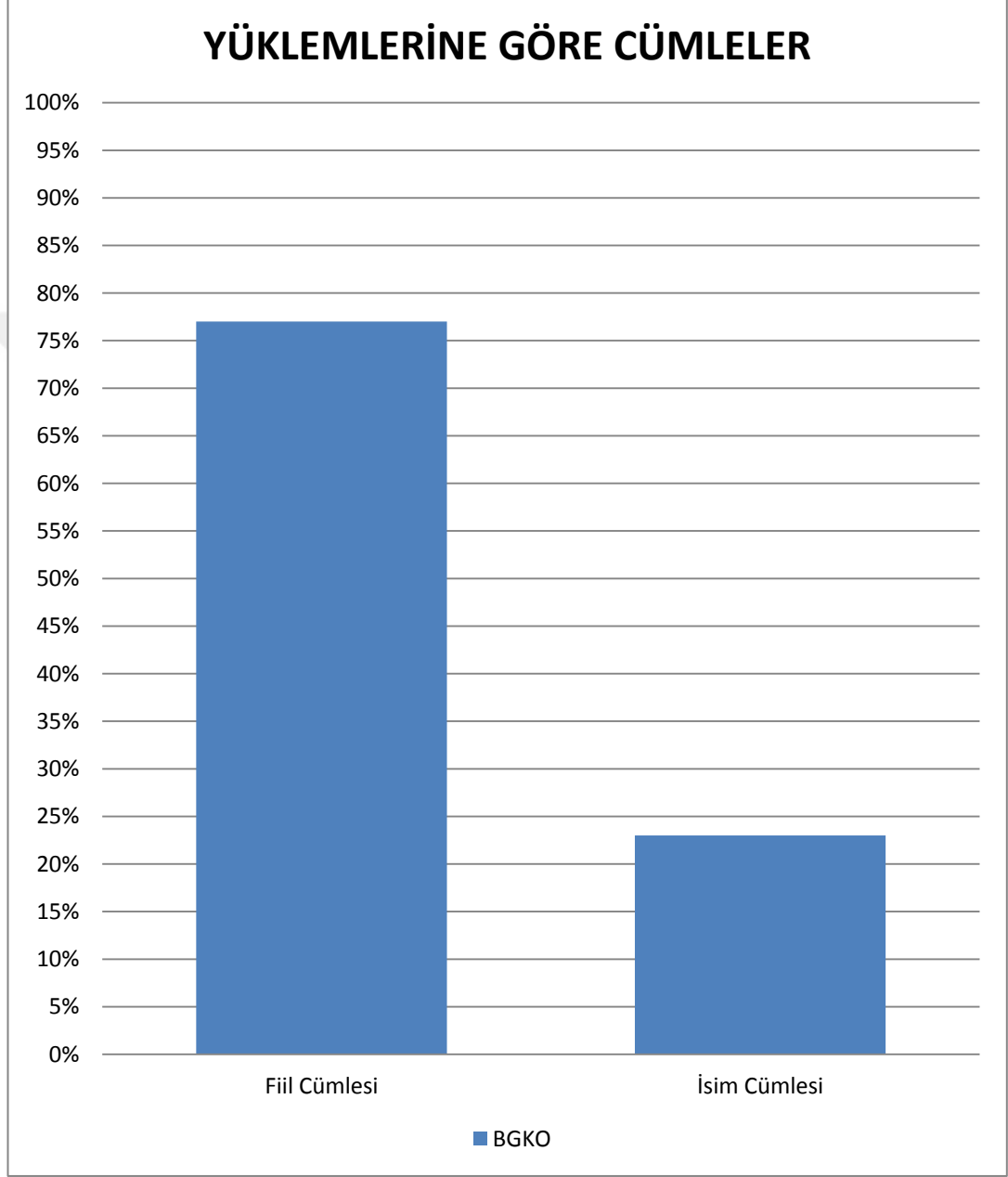
1. Yüklemsiz Kesik Tümce
2. Yüklemlili Kesik Tümce
  - a) Yanıtlı kesik tümce
  - b) Ortak yüklemlili kesik tümce
  - c) Dilekli kesik tümce
  - d) Bağlaçlı kesik tümce
  - e) Açıklamalı kesik tümce (Dizdaroğlu, 1976: 275- 279)

Cümle olup olmadıkları çokça tartışılan ünlemler, ünlem öbekleri, cümle başı edatları, ret ve kabul, onay ve inkâr sözlerinin tek başlarına kullanımları da eksiltili cümle veya söz cümledir. Yapıca cümle olmayan bu unsurlar konuşanın önceki veya sonraki olay karşısındaki duruşunu bildirir. Hayır...; Evet...; Elbette...; Hey!...; Aferin!...; Bak şimdi!...; Çok güzel!...; Tabii ki...; Haydi!...; Marş!.. (Karaağaç, 2009: 202).

3.2. BİR GÖÇMEN KUŞTU O ROMANININ CÜMLE TÜRLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.2.1. Yüklemelerine Göre Cümleler

Şekil 3.2.1

3.2.1.1. İsim Cümlesi

3.2.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi

Başını kaldırıp dağın doruğunu, eğilip uçurumun dibini görmeye mecali yok.
(s. 7, 12- 13)

*Yüreği çatal, aklı çakal **olmak zorundadır.*** (s. 9, 10)

*Mütarekenin hemen ardından başlattıkları İttihatçı avı **neydi?*** (s. 54, 22- 23)

*Çünkü biz bu odada **özgürüz.*** (s. 86, 10)

*O yüzden bir daha Nevnihal onu görmek o da Nevnihal'e yüz vermek **niyetinde değil.*** (s. 108, 26- 27)

*Binlerce yıldan beri, töre **böyledir.*** (s. 189, 19- 20)

*Helal Hanım Hüsrâ'nın doğduğu günlerde yine **kızgındı.*** (s. 210, 12- 13)

*“Bu sözü kullanmayacaksınız Emir Bey, düşünmeyeceksiniz hatta, Gülhayat Hanım **benim kardeşim.**”* (s. 219, 32- 33)

3.2.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi

Bir Göçmen Kuştı O adlı eserde birleşik zamanlı isim cümlesi örneğine rastlanılmamıştır.

3.2.1.2. Fiil Cümlesi

3.2.1.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler

*Cevahir, başını kaldırmadan **aldı** yumurtaları.* (s. 16, 19)

*Cevizin içindeki kurdum ben, ışsız kalsam da olur, ama sonuna kadar **gideceğim.*** (s. 24, 31- 33)

*Nevnihal, yukardaki sahanlıktan babasını görünce, odasına **yürüdü.*** (s. 49, 14- 15)

*Emir Bey hayatlarına girdiğinden beri, hoşlarına gitse de gitmese de, kurtulmak için ödemeleri gereken bedel **büyümüştü.*** (s. 68, 26- 28)

*Nevnihal odasına çekildiğinde, bir yılı aşkın zamanda Emir Bey'den gelen on bir mektubu **okuyor.*** (s. 117, 5- 6)

*Ben onları gördüğümde, karı oğlanın parmakları kesilmiş elini **öpüyordu.*** (s. 196, 4- 5)

*İki eliyle gözlerindeki, yanaklarındaki yaşları **siliyor** şakaklarına doğru. (s. 233, 1- 2)*

3.2.1.2.2. Türemiş Fiillerle Kurulan Cümleler

*Batu bütün bunları Cevahir'in kendisini önemsemezliğine verdi, büsbütün **azıttı**. (s. 14, 5- 6)*

*Güneş yaylayı kuşatan tepelerin ardında yitince, analar dumanı hala göz yaşartan ocakların başına geçip mayalı hamurdan parçalar koparmaya başlayınca, keçi güden çocuklar, tek kollu, gıcırtılı tahterevallinin kalın gövdesine karın üstü yatınca, Batu'nun çoktan -istediği gibi- yıkılıp gitmiş olduğunu unutup, bu sonyazda artık düşünlerinin kurulacağını **düşlerdi**. (s. 14, 23- 29)*

*Cevahir yeniden çıkmaya gayret edene kadar, Batu doğrulup kamçısının ucuna taktığı giysileri **havalandırdı**. (s. 17, 30- 32)*

*Bu savaşı geçiren herkes, hele çocuklar, fırına düşmüş kâğıt gibi **kavruldular** açlıktan, yoksulluktan. (s. 50, 13- 14)*

*İki yıl önceki yangının son yuttuğu evi **hatırladı**: Aram Usta'nın oturduğu evi. (s. 69, 6- 8)*

*Nevnihal kocasına baktı mahcup, **gülümsedi**. (s. 139, 7- 8)*

*Onun kıvr kıvr saçlarını taramak için önüne aldığında, önce çocuğun kolunu **dişlerdin**. (s. 160, 20- 21)*

*Neden sonra, atın artık dayanamayacağına, çatlayacağına inandığında, gemlerine **asılıyor**. (s. 208, 13- 14)*

3.2.1.2.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler

*Kimseye bir şey belli etmememe **yardımcı ol**. (s. 41, 12)*

*Hiçbiri bu işin zorluklarını bilmiyor, anlamıyor ama Tanrı'nın bir yıldırım gibi çarparak düşmanları kahredeceğinden **kuşku duymuyor**. (s. 66, 27- 29)*

*Perdeleri kapatmış, içlerine kapanmış, Tanrı'nın yardımcı olması için **niyaza başlamışlardı**. (s. 68, 24- 25)*

Giderek duvarları yamulan ev, yıkılan tahta perde, Aram Usta'nın eskide kalsa bile hatırlanan ağıtları, o evi perili olduğu korkusuyla yalnız çocuklardan

değil, mahallenin öbür insanlarından, Rum ve Yahudilerinden de **uzak tutmuştu**. (s. 70, 15- 19)

*Evlerden uzak, içlerinde Müslüman kadınlarının da bulunduğu*ndan **söz ediliyor**. (s. 90, 13- 14)

Nasıl b u kadar duygusuz **davranabiliyorsunuz anne?** (s. 121, 24)

Müslüman Hintliler dışında askerler **geçip gidiyorlar** zaten. (s. 142, 32- 33)

Duvarları tekmeliyor, yumrukluyor, başını vuruyor, **kendinden geçiyor**. (s. 217, 21- 22)

3.2.1.2.4. Basit Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler

Batu, kendisine bir oyun oynandığını tahmin etse bile, böylesi bir oyuna geleceğini **aklına getirmez**. (s. 10, 31- 32)

Dönebilirse ne ala, dönemezse, ev yıkılana kadar onlara **ganimet vermeyecek**. (s. 32, 8- 9)

İnce, daha çok bir gazelhana yakışır ses, Nevnihal'in kulağına bir zamanlar çok sevdiği bir şarkıyı **getiriyor**. (s. 62, 6- 8)

Aklınızın yatmadığı şeyleri benim için **yapmayın**. (s. 82, 26- 27)

Fatih, Beyazıt, Sultanahmet ve Ayasofya Camilerinden namaza gelen inanılmaz büyüklükteki kalabalıklar, yüreklerindeki sesi duymak için meydana **akmuş olmalılar**. (s. 101, 12- 15)

“Ben **çıkiyorum** Nevnihal, biraz havayı **koklayayım**.” (s. 129, 4)

Dünyayı güzel yapmayı **becermişsin ama insanı becerememişsin** Tanrı. (s. 208, 17- 19)

Kendimizi kandırabildiğimiz sürece **kandıralım**. (s. 237, 10)

3.2.1.2.5. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler

Bir yurtluğa **varırsak**, Emir Beg, boyu ve aklıyla birlikte kinini de büyütmelidir. (s. 9, 8- 9)

Saatin üstündeki taşlar parıltıyı birbirlerine aktarıyor **yalımlanıyordu**. (s. 11- 12, 33- 1)

Aram Usta sözünü etmezdi ama Nevnihal **biliyordu**: Ustanın bütün ailesi, doksan üç harbinde bir kiliseye doldurulup **yakılmıştı**. (s. 69, 18- 20)

*Namus söz konusu olunca, savaştan kaçmayı **kendine yediremiyormuş**. (s. 90, 22- 23)*

*Size Cevahir desem, annemin, mezarında alındığını **düşünecektim**. (s. 166, 7- 8)*

*Yine de **isteseydi**, gencecik yaşında hizmetçiliği **kabullenmeyebilirdi**. (s. 169, 22- 23)*

*Çıplak kara ince bacaklarıyla tozları havaya savurarak giden atlının ardından **koşmuştu!** (s. 187, 16- 17)*

*Emir Beyim, hiç belli etmeden ne çok şeyi **birleştirmişsiniz** siz meğer... (s. 232, 14- 15)*

*Ağabeyim o felakete **uğramasaydı**, yengem kendini bulamaz, hep öyle, kişiliksiz sıradan aldatılan bir kadın olarak **kalırdı**. (s. 238, 27- 29)*

3.2.1.2.6. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler

*Aslında Batu boylu boshuydu ama kimse, Cevahir'in halasına çekip onu da aşarak köyün en uzun kızı olacağını beşikte yattığı günlerde **tahmin edemezdi**. (s. 13, 21- 23)*

*Seni kucaklayıp, dağdan aşağıya uçup giderek, bu yaşında gördüğün bütün pisliklerden **kurtarsaydım**. (s. 44, 2- 3)*

*Sonra yine köşeye yerleştirilmiş bakır kabartma lamba sönük ışığıyla yerin, eşyanın üstüne karanlık gölgeler **çizdi**. (s. 74, 7- 9)*

*Sağ kaşının tellerini **yokluyor**, sonra en uzununu **buluyor** ve **yoluyor**. (s. 106, 3- 4)*

*Günlük yaşamı sürdürmeyi gerektiren şeylerin bu kadar çok olduğun, insanı bu kadar yordüğünü **bilmezdim**. (s. 136, 20- 22)*

*Evle bahçe arasında, altındaki çimeni hep yeşil tutan ulu dutları bile **tanımıyor**. (s. 180, 29- 30)*

3.2.1.2.7. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler

*Kaşları birbirine yakın, yüzü sivilceli, saçları dar alnının üstünden gözlerine kadar **iniyor**. (s. 42, 20- 22)*

*Emir daha önce **bağırdı** mı, şimdi **susuyor**. (s. 43, 12)*

*Evlerinin bitişişindeki köşkte oturan Adalı Rumların bahçivanı herkesi omuzlayarak, itip kakarak Nevnihal'in çevresinde **dönüyor**.* (s. 95, 9- 11)

*Alma Kız'a, kapı ardında üst kat mutfağında **yanayıyordu**.* (s. 176, 20- 21)

*Kıyamet kopacak canlar **uyanır**...* (s. 212, 24)

*Gülhayat Hanım derine kaçmış gözleri, başına üstüste sardığı yazmaları, sırtına üstüste geçirdiği hirkalarıyla, dimdik **oturuyor**.* (s. 214, 18- 20)

3.2.1.2.8. Etken Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Ardındaki Emir'in beline sarılı kollarının gevşediğini o sıra **fark etti**.* (s. 8, 10- 11)

*Ben de Tanrım, ben d e erkeğim için, ellerinden **öperim**.* (s. 21, 30)

*O Osmanlı ki, savaşa her tutuştuğunda, dağ gibi yiğitleri almış, ateşe sürülmüş yağ gibi eritmiş, gelinlerin kızların yayla misali göğüslerini **çorak toprağa çevirmiştir**.* (s. 35, 18- 21)

*Hepsi, ağızlarına attıkları lokmaları zorlukla çevirip zorlukla yutarak yemeklerini **iyor**.* (s. 56, 12- 13)

*Mahkeme kan akıtmak **istiyor**.* (s. 127, 17)

*Gülhayat sen kocandan kaçtığında, çaresizliğini görüp döndüğünde, yolun çıkmaz olduğunu **hesaplamalıydın**.* (s. 179, 11- 13)

3.2.1.2.9. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Okunanlar yeniden anlaşılmaya **çalışıldı**.* (s. 96, 14- 15)

*Kadınlar hemen iç çembere **alınıyordu**.* (s. 100, 11)

*Osmanlı mirası **paylaşıyor**: Mirasta hak iddia edecekler **temizleniyor**.* (s. 128, 14- 15)

*Bu sınır, mütarekenin ardından bütün mallar birden bollaşınca **anlaşılımtı**.* (s. 148, 3- 4)

*Emir Bey, ardından da karısı Ankara'ya geçtiler, **denildi**.* (s. 205, 23- 24)

*Emir Beyim, toprağınızın başında çok daha süslü sözler **söylendi**.* (s. 225, 24- 25)

3.2.1.2.10. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Yorgun olursunuz diye yemek **hazırlatmışım**.* (s. 139, 29- 30)

*Yanağının üstüne küçük mor pütürlerden oluşmuş bir çiçek **yaptırmış**.* (s. 153, 9- 10)

*Mavi kadife ceketinin nakışında kullanılacak simi Halep'ten **getirttiler**.* (s. 197, 23- 25)

*Helal Hanım Hüsrâ'ya sandıklar **açtırdı**: Şam ipekleri, hakiki Musul müslinleri, Bursa bürümcükleri, Urfa yavşakları, altın gümüş kılaptan çileleri, burma altınlar, oymalı kalem işleri, dal kordon, örme gümüş...* (s. 205, 1- 4)

*Pencereyi açmadan önce , Emir Bey'in gözlerini **kapattım**.* (213, 10)

3.2.1.2.11. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Gotran'la **boğuşuyor** Batu.* (s. 26, 24)

*Zembili boşaltmaz, doğrudan karısının eline de **tutuşturmazdı**.* (s. 49, 4- 5)

*Perdeleri açalım mı diye, ana kız birbirlerine **bakıştılar**.* (s. 96, 15)

*Şerefelerdeki kara örtüler birer kuş olup başların üstünde **uçuşuyor**.* (s. 100, 28- 29)

*Kaç saat **ağlaştılar**, kaç saat yeniden güven kazandılar, hiçbiri bunu algılamadı.* (s. 101, 32- 33)

*Görgüsüz, köylü, diye Mumhanedeki arkadaşlarım alay etmeye **kalkıştırlardı** onunla.* (s. 239, 16- 18)

*Kimseyle **selamlaşmıyor** bile.* (s. 241, 21)

3.2.1.2.12. Dönüslü Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Yüzükoyun **çevriliyor**, hiç direnmiyor.* (s. 85, 13- 14)

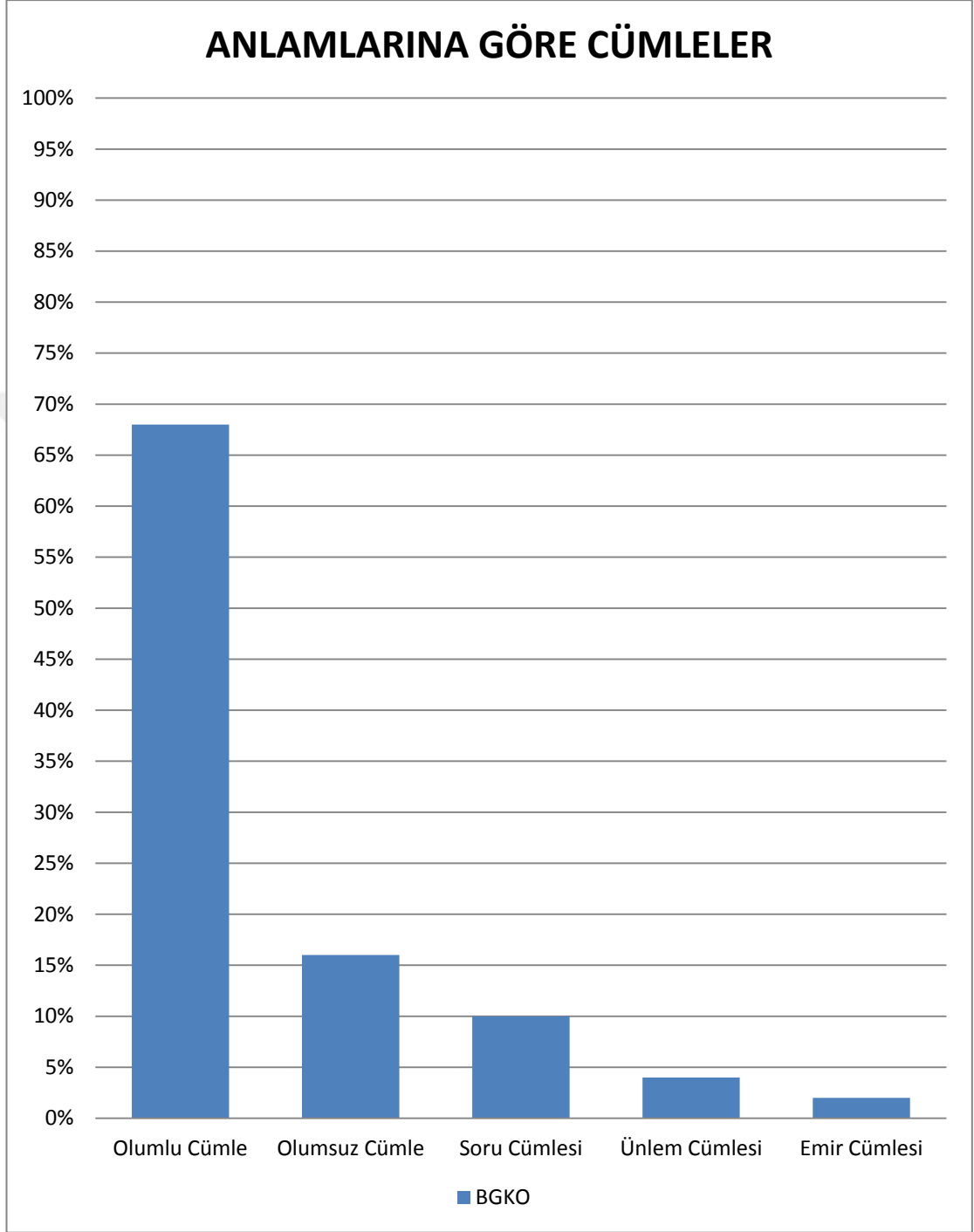
*Sular çağlayana dönüşüyor, tüyler uçuşuyor, güneşler üstüne parça parça **dökülüyor**.* (s. 85, 16- 17)

*Düşlerimde giderek güzelleştirmiştim, o ise burada zorluklar yüzünden **yaşlanmış**.* (s. 137, 11- 12)

*Sonbaharda sık sık, kışın hemen hemen hiç **yıkanmazlardı**.* (s. 192, 12- 13)

*Uyuyamıyor, **hastalanıyor**.* (s. 223, 11)

3.2.2. Anlamlarına Göre Cümleler

Şekil 3.2.2

3.2.2.1. Olumlu Cümle

3.2.2.1.1. Olumlu İsim Cümlesi

*Pınardan dönenlerin yolunu kesen **bu Abrek değil miydi?** (s. 12, 7- 8) (Bu Abrek'ti.)*

*Batu'ya bir kez olsun hınçla bakmıyordu, **küllenmiş, sıcağı yitmiş ateş gibiydi.** (s. 14, 12- 13)*

*Ölse bile bu yolda, önce senden, senin soyundan can almak, **varlık borcudur oğlumun.** (s. 24, 2- 3)*

*Heybe **iyidir.** (s. 53, 4- 5)*

*Gökyüzü **kıpkırmızıydı** onun sıçrayan kanından. (s. 63, 8- 9)*

*Böyle dönemlerde hangi insanın buna ihtiyacı **yoktur ki?** (s. 64, 10) (Vardır.)*

*Sonra benim için, zevceme **duyduğum güvenin delilidir** anahtar taşımamak. (s. 65, 18- 19)*

*Çünkü biz bu odada **özgürüz.** (s. 86, 10)*

*Kemal Paşa'nın "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa **vardır.**" sözünü İtilafçılar alaya aldılar. (s. 115, 21- 22)*

*Hiç **yok değil** elbet. (s. 117, 9)*

*İyiliğinde de kötülediğinde de, Yunus Divanı hep **yakınındaydı.** (s. 194, 16- 17)*

*Ergeni yıkmak, **Tanrı kelamını yıkmaktır...** (s. 233, 5- 6)*

*Ne kadar **karışık değil mi?** (s. 240, 1) (Evet, karışık.)*

*O yürek ağrısından sonra, Batu ağabeyimin sağladığı bursla memleketinden apar tapar kaçan ben, **işsiz güçsüz biriyim** burada. (s. 240, 16- 18)*

3.2.2.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

*Cevahir, yaylada kimselerin ayak basmadığı yerde, Üç Kayın'ın oradaki dereye **girdi.** (s. 17, 4- 5)*

*"Ne zahmet ettin Gotran Aga, senin gelmen **yetmez mi?**" (s. 30, 11) (Yeter.)*

*İşte o zaman, o zaman yaşamın güçlü gürültüsü aklını başından alıp, **büyük bir hata yaptırıyor** Cevahir'e. (s. 46, 24- 25)*

*Kimseyle konuşmaz, işini çok özenli **yapar,** kazandığı parayı kedilere, köpeklere ciğer almak için **harcardı.** (s. 70, 3- 5)*

*Nevnihal annesine, karışma, diye **işaret etti.*** (s. 98, 6- 7)

*Emir Bey üç kez para **göndermedi değil.*** (s. 115, 16- 17) (Gönderdi.)

*Bunun nedenini **anlamıyor değil** Nevnihal, ama yüreğin kondurmayan yanı var ya.* (s. 115, 32- 33) (Anlıyor.)

*Böyle bir ev bulduğum için çok **seviniyorum** ama, siz yine de kendinizi en kötüye **hazırlayın.*** (s. 138, 8- 9)

*Yatsıdan sonra eve **vardılar.*** (s. 191, 21)

*Bu mektubun çok daha önceden yazılması **gerekliyordu** aslında.* (s. 237, 5- 6)

***Bilmez miyim,** kaç yıllık annemsiniz.* (s. 243, 24- 25)

3.2.2.2. Olumsuz Cümle

3.2.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

*Batu'nun mezarı bile **yok.*** (s. 23, 14)

*Korkmak **anlamsız.*** (s. 29, 24)

***Suçsuz** bu bebek.* (s. 47, 15)

***Ne** düşman, **ne** istila, **ne** yokluk, **ne** kaçan bir koca, **ne** korku... (s. 73, 21- 22)*

*Kötü şeyleri bana bir daha söylemenin **yararı var mı?*** (s. 74, 20- 21) (Yok.)

*Tek bir sevgi sözcüğü **yok.*** (s. 120, 8)

*Ben **sizin mebusunuz değilim.*** (s. 144, 18)

*Ben **katı bir insan değilim** Nevnihal.* (s. 146, 27)

Ne** babası, **ne** sıcak **var. (s. 158, 24) (Babası da yok sıcak da yok.)

*Dallar kuru, otlar **arsız.*** (s. 181, 2)

*Osmanlı'nın yıkılmakta olduğundan **habersiz.*** (s. 196, 28- 29)

*Çünkü için agu doludur ve bu ağuyu çocuğun içine salmaya hakkın **yoktur** Gülhayat.* (s. 212, 13- 14)

*İçi, sözleri kadar **rahat değil.*** (s. 224, 20)

3.2.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

*Uzun, kuğu boynunu eğdi anlatılanları dinlerken, gözlerinin ıslandığını **göstermedi** kimseye.* (s. 13- 14, 33- 1)

Ne** yaz, **ne** son yaz, bu pırlıtlı saydam yeşilliği **yitirtemiyor. (s. 28, 33)

*Kan kokusuna mı doymuşlardı ki, kimse **engel olmuyordu?*** (s. 33, 7)

*Bakma bana, unuttur kendini, uyu, **kurtarabilirsen kurtar**, sonra da unut.* (s. 43, 7- 8) (Kurtaramazsın.)

*Bunu, benim ırzıma, toprağıma, insanıma göz dikmiş bir milletin mensubunun sormaya hakkı **olur mu**?* (s. 62, 18- 20) (Olmaz.)

*Ben orada yokum diye, hiç değilse çocuklarıma **dokunmadılar**.* (s. 73, 7- 8)

*Canımı, namusumu çok **önemsiyor değilim**.* (s. 74, 11- 12)

*Camide kıldıkları öğle namazından sonra, Yeşil Hanım **ne** kocasına söylediği hatim duasını **hatırladı, ne** adağını.* (s. 100, 6- 7)

*Nevnihal babasına söz geçirebilse, eve gazete **sokmayacak**.* (s. 120, 10- 11)

*Hastalığından artık **kuşku duyulamaz**.* (s. 124, 4)

***Uyuyabilirsen uyu** hatun.* (s. 156, 19) (Uyuyamazsın.)

*Ben hizmetçi değilim, hizmetim, isteğimdendir demek **doğru mu olur**?* (s. 179, 10- 11) (Olmaz.)

*Helal Hanım'ın bölüğüne, onun izin vermediği kimse **giremez**.* (s. 199, 6- 7)

***Ne** o kâhyanın saç baş yolmasına **aldırıyor, ne de** Emir Bey, adamın mektuplarını **önemsiyordu**.* (s. 204, 30- 31)

*Ben **konuşacak değilim**.* (s. 219, 5)

3.2.2.3. Soru Cümlesi

3.2.2.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler

*İşte karıştılar, bütünleştiler, o zaman ayrı güzellikler **kalır mı**?* (s. 20, 14- 15)

*Batu boyuna gelip gidiyor soruyordu: "Çok yerse, biz de bir şeyler yaparsak, **kalkamaz mı** yine?"* (s. 31, 9- 11)

*Merak anlamsız mı, bir tehlike **yok mudur**?* (s. 57, 1- 2)

*Yardım için **çağırılmadı mı** bu?* (s. 154, 2)

***Verdiniz mi** ağama haberi?* (s. 162, 12)

*Emir Bey olanları **biliyor muydu**, yoksa **habersiz mi**?* (s. 200, 21)

*Benim de şurada iki çift söz hakkım **var mı**?* (s. 228, 29)

3.2.2.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler

***Ne** zaman onun sesi yitti, **ne** zaman bir haykırış gibi acılar geldi art arda, **ne** zaman kollarından sürüyüp götürdüler, niçin vurmadılar hemen?* (s. 25, 28- 30)

Kaç kişi vardı? (s. 100, 25)

Kaç yıllık evlilik? (s. 168, 25)

Nasıl bir mantığı var bu kadının? (s. 169, 23- 24)

Ama nasıl bir sevinç? (s. 186, 12- 13)

Hangi ana, çocuklarına sonuna kadar sahip olmuş? (s. 207, 9- 10)

3.2.2.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler

Sen hangisini istiyorsun? (s. 8, 1- 2)

Şimdi burnunun ucundan ter damlamasının bana yararı ne? (s. 12, 29- 30)

Tembel miydi, kim söyleyebilir? (s. 28, 17)

Doğruların ardındaki sebepler nedir? (s. 117, 23- 24)

Beni kim koruyacak? (s. 154, 27)

Bohçam, nerede bohçam? (s. 193, 1)

3.2.2.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler

Batu'daki çekicilik nereden geliyordu? (s. 13, 3)

Nereye gittiğini söyledi mi? (s. 50, 20)

Niçin bizlere, bu acılara şahit olmak acısını yükledin? (s. 104, 27)

Çocuk doğar doğmaz değişti, neden? (s. 164, 8)

Bunu nasıl önlesin? (s. 176, 26)

"Nasıl buldun Nevnihal'i, Gülhayat Hanım?" (s. 201, 30)

3.2.2.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler

Hani unutmuştu her bir yerini? (s. 44, 12)

Gül gibi kızı niye verdiniz? (s. 51, 12- 13)

İnatçı olmak bir m eziyet miydi acaba onun gözünde? (s. 114, 23- 24)

Herifle yatarken iyiydi işler ha? (s. 155, 12- 13)

Niye kabullenmek zorunda olsun? (s. 177, 15)

3.2.2.4. Emir Cümlesi

"Uyuma, sakın uyuma oğlum." (s. 8, 23)

"İn de kendin konuşsana kızım." (s. 50, 23)

Örtün örtünü, evine git. (s. 58, 14)

Suçlamasınlar, yeter. (s. 61, 7)

Aklınızın yatmadığı şeyleri benim için yapmayın. (s. 82, 26- 27)

Ölmüyorsun, ölmeyeceksin korkma. (s. 158, 4)

Yalnız ıkınman gerektiğini düşün. (s. 159, 8- 9)

Onlar; ko yürütsünler istediklerini. (s. 178, 4- 5)

Yüreği sıcak olsun, kin tutmasın. (s. 204, 9)

"Bu sözü kullanmayacaksınız Emir Bey, düşünmeyeceksiniz hatta, Gülhayat Hanım benim kardeşim." (s. 219, 32- 33)

Sen çağır çocukları Batu. (s. 223, 26)

3.2.2.5. Ünlem Cümlesi

Çocuğumu kurtardığımı sandığım zaman göçürüp, kahkahayla güler misin arımdan, ey ne olduğunu bilmediğim Sen! (s. 8, 29- 31)

"Sultan... Sultan!.." diye o on beşindeki kızı çağırın yüksek bir ses, bir an için bile olsa bütün o karmaşanın üstünde uçuyor. (s. 26, 18- 20)

Kısıldık!.. (s. 37, 29)

Ne oluyor efendi!.. (s. 94, 8)

Nevnihal dönüp annesine bakınca haykırıyor: "Anne dikkat!..." (s. 140, 12- 14)

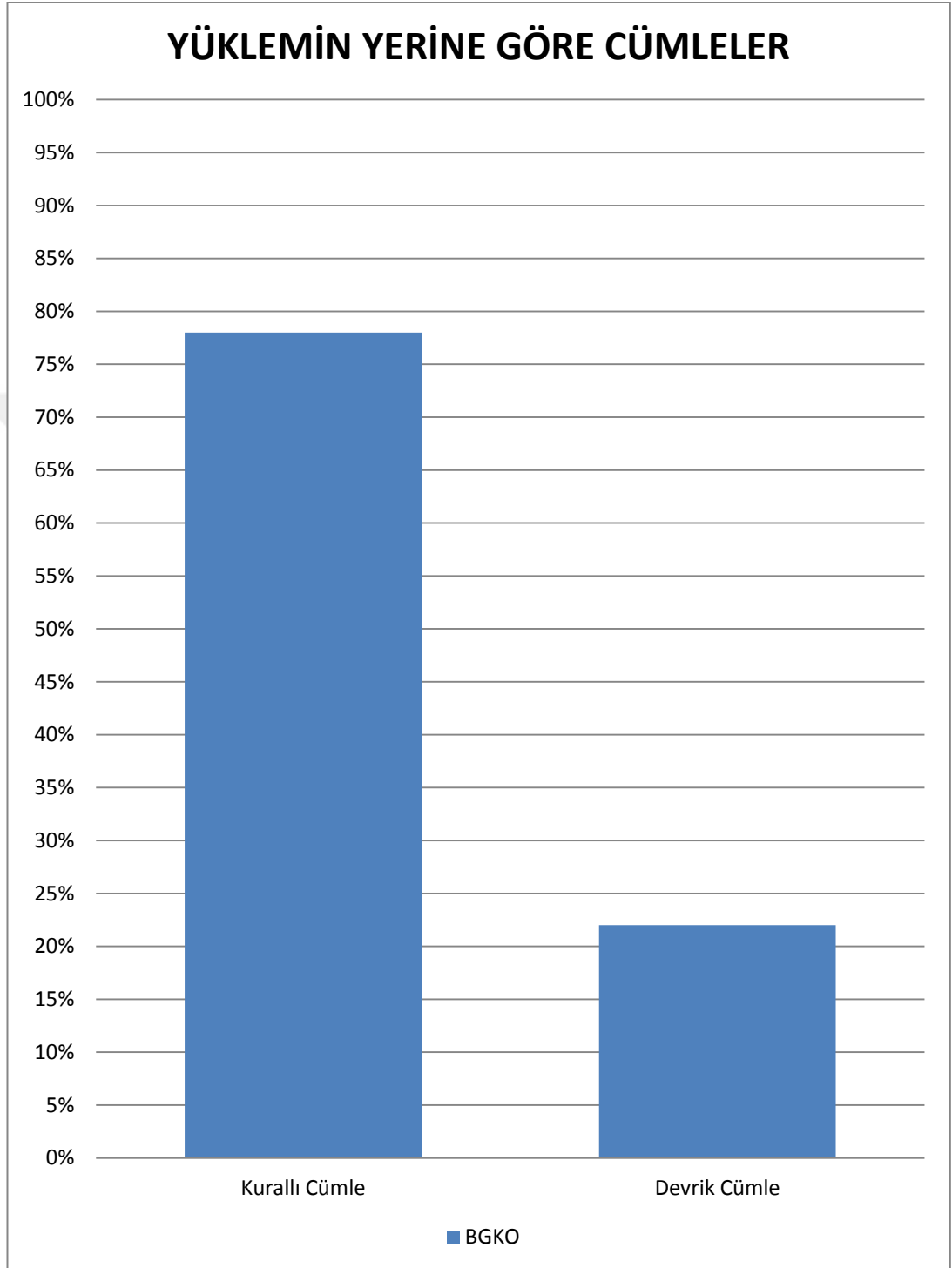
Tespini çekip de yerinden kalkmak için doğrulduğunda, ayağının birini sedirden indirip yere bastığında, "Hay Hak!.." derken sözü ağzında yarım kalmıştı. (s. 149, 9- 12)

Yeşil Hanım'ı hatırlıyor: "Ah! Anneciğim..." (s. 153, 6- 7)

Emir Bey, "Şunlara üç beş kuruş verin, savın!" diye bağırdı. (s. 197, 30- 31)

Edeceksiniz! (s. 243, 24)

3.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Şekil 3.2.3

3.2.3.1. Kurallı Cümle

*Kaya çıkıntularından birine tutunmak ister gibi kolunu **uzatıyor**.* (s. 7, 7- 8)

*Benim de sevgim **var**.* (s. 21, 18)

*Şu, bildiği dağlar bu kadar **sarp**, Osmanlı illeri bu kadar **uzak mıydı?*** (s. 35, 32- 33)

*Emir Bey'in bir halı heybesi olduğunu **hatırlıyor**.* (s. 53, 3)

*Ev, kendi evleri gibi **alaturka değil**.* (s. 91, 30)

*Sokak kapısının yanında, evin köşesine kadar uzanan incecik tarhın içinde bir incir ağacı **baş verdi**.* (s. 118, 6- 7)

*Babanızın saçlarında tek kızıl tel **kalmadı**.* (s. 166, 31)

*Gülhayat Hanım, başında krepdöşin örtüsü, altında kara saç bağı, iri kara gözleri, ufarak boyu ve kin dolu bakışlarıyla, gümüş tepsiye dizdiği lâl şerbetle dolu billur bardaklarla öylece **durdu** kapıda.* (s. 171, 14- 17)

*Burada dilenciler çok daha **yoksul**dur.* (s. 218, 28)

*Artık delikanlı, genç kız olmuş çocukları da hiç ses etmeden onun yamacına **otururlarmış**.* (s. 235, 18- 19)

3.2.3.2. Devrik Cümle

*Ekmekler piştikten sonra, elindeki yumurtaları **uzatıyor** gözüne kestirdiği kızlardan birine.* (s. 16, 3- 5)

*Bakma bana Emir, ben ölmüşüm annen **yok** artık.* (s. 43, 2)

*Bu savaşı geçiren herkes, hele çocuklar, fırına düşmüş kâğıt gibi **kavruldular** açlıktan, yoksulluktan.* (s. 50, 13- 14)

*Yalnızca kendisi **var** bu daracık sokağın otuz iki numaralı evinin kapısı önündeki dünyada.* (s. 92, 30- 32)

*Ben babama sizin verdiğiniz söz gibi bir **söz vermedim** anne.* (s. 115, 25- 26)

*Hele bizimki gibi, boyuna işgal istila görmüş memleketlerde **büsbütün boş bir kabuktur** soy.* (s. 123, 3- 4)

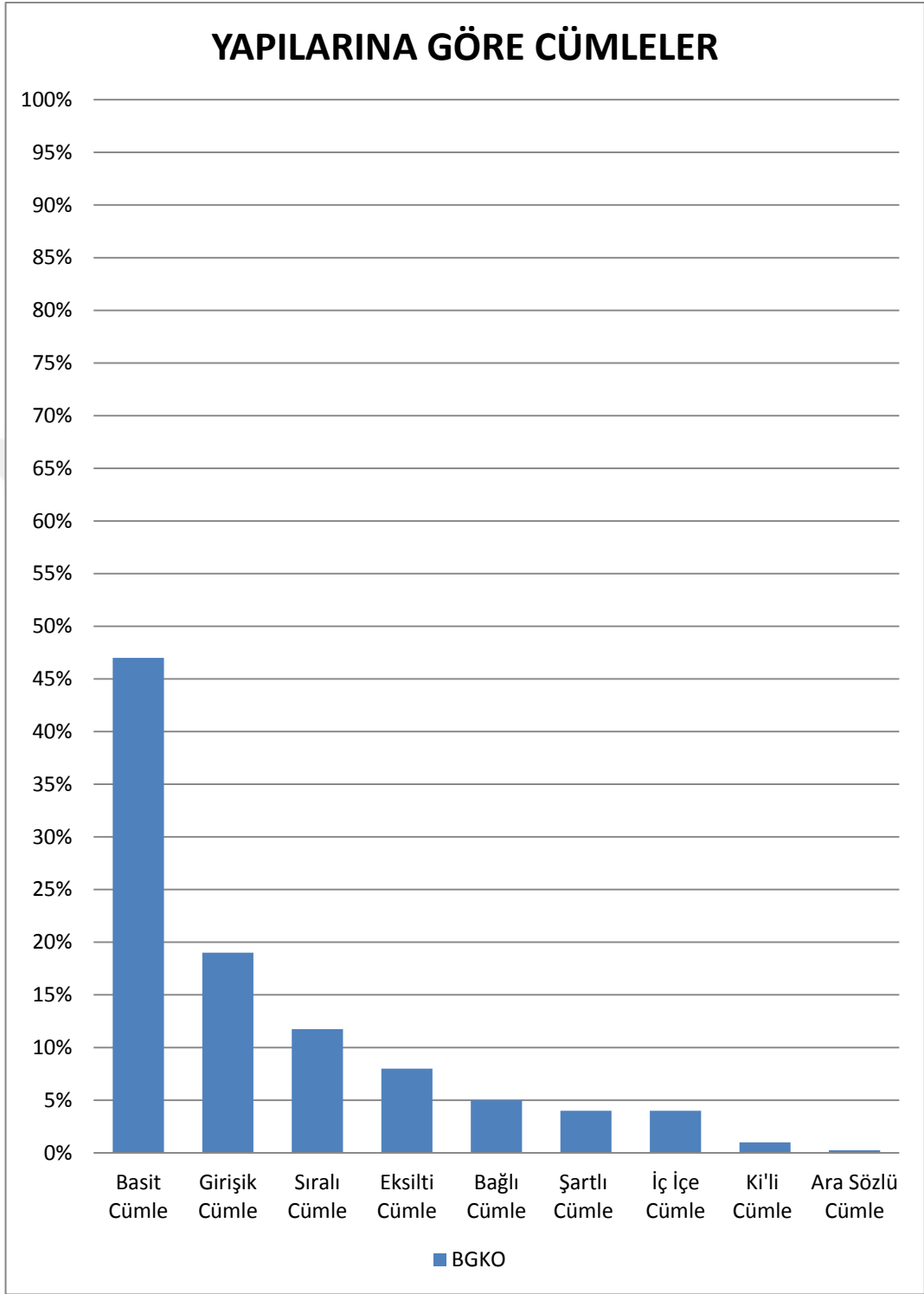
*Dinimize göre bile **günahtır** şu sözünüz.* (s. 149, 26- 27)

*Dünyada yalnız kaldığını **düşünme** teyzen ölürse.* (s. 190, 32- 33)

*Mevla şimdi **hoş tutsun** onu makamında.* (s. 229, 23- 24)

*Şimdi yalnızca, ince durgun bir tebessüm **var** dudaklarında.* (s. 238, 24- 25)

3.2.4. Yapılarına Göre Cümleler

Şekil 3.2.4.

3.2.4.1. Basit Cümle

*Onun da gözleri **kapalı**.* (s. 26, 4)

*Babasının kaşmir abası **sırtında**.* (s. 66, 13)

*Yataktan kalkmaya **izin vermedi**.* (s. 85, 3)

*Biz, hiç değilse arpa ekmeği **buluyoruz**.* (s. 112, 29)

*Tuz **yoktu**.* (s. 112, 31)

*Ağustos başında Emir Bey'den mektup **geldi**.* (s. 118, 33)

*Haksızlık **namussuzluktur**.* (s. 143, 21)

*Halkı, sabrı ondan **öğrenir**.* (s. 168, 2)

İnat kanında var. (s. 176, 15)

*Birkaç değerli antika **kaldı** o günlerden.* (s. 217, 31)

3.2.4.2. Birleşik Cümle

3.2.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

*Bir yurtluğa **varırsak**, Emir Beg, boyu ve aklıyla birlikte kinini de büyütmelidir.* (s. 9, 8- 9)

*Birlikte çimerlerdi binbir göletin hangisine **rastlarsa**.* (s. 30, 27- 28)

*Müeyesser **hasta olmasaydı**, ona sizi **anlatsaydım**, **yol yardım sorsaydım**, belki bana yardım ederdi.* (s. 53, 26- 27)

*Benim de bilmem gerekir eğer bir şey **varsa**.* (s. 54, 6- 7)

*Bunun gerekliliğine **inansaydım**, Urfa'da istediğim kadar karı edinmekten kolay şey yoktu.* (s. 83, 16- 17)

***Öyleyse** her iş yolundadır.* (s. 111, 32)

***Canını yakıyorsam**, çekinmeden ağla kızım.* (s. 134, 31)

*Başını yana çevirmiş, gözlerinden sicim gibi yaş dökerek, zaman zaman inleyip sıçrayarak, nasıl bir sağaltına yapıldığını **bilmese** de gerekliliğine inanarak, korkunç acıya katlanıyor.* (s. 134, 22- 24)

*Mahmut Ağa onu okusun, mallarından dolayı bir niza **çıkarsa** kendi hakkına sahip olsun diye, önce Halep'e, orada yapamayacağını, yakınlığa özenmenin yanlış olduğunu anlayınca İstanbul'a gönderdi.* (s. 185, 16- 19)

*Yürekten **söylemiş olsanız**, nankörlük ederdiniz.* (s. 231, 2- 3)

3.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

"Sıra bana gelmiştir, Batu Beg..." dedi. (s. 16, 30)

Hiç olur mu, diye soruyor kendisine. (s. 60, 14- 15)

Yağmur dindi mi, yağıyor mu bilmiyor Nevnihal. (s. 76, 17- 18)

Babam söyledi işte: İçgüveylğini kabul etmiş. (s. 83, 8)

Sesi çıktı mı çıkmadı mı bilmiyor. (s. 88, 11)

Ne kadar yükseldim, bilmiyorum. (s. 110, 32)

Nevnihal dönüp annesine bakınca haykırıyor: "Anne dikkat!..." (s. 140, 12- 14)

Gidenler geride kalanları aramıyor, kalanlar, evden çıkmaya korkuyor ve yulgın görünüyorlardı. (s. 148, 15- 17)

Aramıza düşmanlık girdi sanmıştım. (s. 159, 25)

Her yol bir yere varır, diye düşünüyor. (s. 212, 18)

Bu da senin annen sayılır. (s. 220, 32)

Gerekirse çocuklarımla ben konuşurum, diyorsunuz. (s. 221, 25- 26)

Bana diyorsun değil mi kızım? (s. 231, 14)

Yalnızca Leyla bir şey söyleyecekmış gibi doğruluyor, soluk alıyor, sonra koltuğuna dayanıyor yine. (s. 224, 20- 22)

3.2.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle

Ki'nin çeşitli kullanımları mevcuttur, bunları gruplandırarak ele alalım:

a) Ki iki cümleyi bağlayarak birleşik cümle oluşturabilir:

Öyle heyecanlı ki, başka şey yapmayı düşünmeden boyuna kemeri çekiştiriyor. (s. 10, 32- 33)

Cevahir, ben de sanıyordum ki, bu kızın bende gönlü yoktur. (s. 22, 29- 30)

Öyle bir yerdeyiz ki, benim tek başıma kurtuluşumun bir anlamı kalmamıştır. (s. 73, 10- 11)

Musta Çavuş yemek yerken o kadar oyalanıyor ki Nevnihal zaman zaman annesine kızıyor. (s. 109, 5- 6)

Sanıyordu ki, Emir Bey'in gözünde bir yeri vardır. (s. 177, 19- 20)

Öyle çok çeyizi hışırı var ki, haberi olmaz, dedim. (s. 229, 30- 31)

b) Ki, bazen cümlenin ögelerini bağlayabilir:

Ben ki, Cumhuriyet'e yürekten inanmış bir insanım, bu adamlarla anlayamıyorum. (s. 129, 21- 23)

Ben ki bu evin kadın efendisiyken, canım tehlikedeyken... (s. 162, 1- 2)

Yeni görmedim ki onu. (s. 167, 29)

Hiç istemedi ki onu Gülhayat. (s. 178, 18- 19)

c) Cümle sonunda kullanılan ki cümleye abartma anlamı katar:

Güneş gözlerinin içinde ve öylesine yakıyor ki. (s. 20, 17- 18)

Güzel Yeşil Hanım, Sevgili Yahya Efendim, herkes sizin gibi, olamaz ki. (s. 52, 18- 19)

Artık yapacak şey kalmadı ki. (s. 125, 14- 15)

3.2.4.2.4. Girişik Cümle

Üstteki yeşil, alttaki al ipeği kaldırırken Cevahir'in parlıtudan gözleri kamaştı. (s. 11, 29- 30)

Yüreğinin ezilmesi, dün, akşamüzeri başladı. (s. 39, 1)

Köpekler uluyuşlarını yükseltirlerdi o zaman. (s. 70, 11- 12)

Yataktan kalkmaya izin vermedi. (s. 85, 3)

Gökyüzü yavaştan ağarırken, Emir Bey'in o kalın, sert bıyıklarını yanaklarında duyuyor Nevnihal. (s. 85, 11- 13)

Üç beş gün sonra çarşı esnafının, hatta mebusların bile dedikodu ettikleri duyulunca, alelacele bu kalın çarşafı edinmişti ana kız. (s. 133, 20- 22)

Boğazda oturan birine, buranın güzelliğini anlatmak mümkün değil. (s. 139, 16- 17)

Kadının kollarına girerek tenhaya çekmişler. (s. 142, 31)

Ölü evlerinde ağıtçılık yapan, işlerinin günü saati hiçbir zaman belli olmayan iki halanın elinden dikiş gelmiyordu. (s. 185, 32- 33)

Tanrı'yu her işlerine koşan kuşakla, yaşamı gerçek boyutları içinde algılayan bizim kuşağı ayınıyorum. (s. 243, 2- 4)

3.2.4.3. Sıralı Cümle

3.2.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle

Üç beş yılda bir dağ kayıyor, su yatağı kayıyor, insanlar başka bir yerden yeni bir geçit buluyor. (s. 7, 20- 21) (Zarf Tümleci Ortak)

(O) *Gidemezdi oralara; üstüne basılmış gölge gibi kalırdı durduğu yerde.* (s. 14, 22- 23) (Özne Ortak)

Bunca zamanda Batu her şeyi kendi işi saymaktan vazgeçmedi, her işe karıştı. (s. 28, 27- 28) (Özne Ortak)

Şu, bildiği dağlar bu kadar sarp, Osmanlı illeri bu kadar uzak mıydı? (s. 35, 32- 33) (Soru eki ve Ek- fiil Ortak)

Elindeki zembili kapıyla mutfak arasına bırakmış, taşlıktan arka bahçeye açılan kapının bitişiğindeki daracık sekiye oturmuştu. (s. 49, 1- 3) (Ek- fiil ve Şahıs Eki Ortak)

(O) *Kaşının telini iki parmağı arasında tutuyor, nereden çıktığına şaşmış gibi, gözlerini açarak dakikalarca süzüyor.* (s. 106, 5- 6) (Özne ve Nesne Ortak)

Saldırıyor, öldürüyor, öldürdüklerimizi parçalıyor, yakıyor, kesiyor, talan ediyor, bir bakıyorduk ki, yine sönmemişiz. (s. 110, 1- 3) (Ek- fiil ve Şahıs Eki Ortak)

Ona veda ettim, oradaki komşulara da. (s. 113, 28) (Yüklem Ortak)

(O) *Arpacık soğanlarını kömür ateşinde pişiriyor, bacağının derisini bile yakacak sıcaklıktayken Nevnihal'in havsalasına yerleştiriyor.* (s. 134, 19- 21) (Özne ve Nesne Ortak)

Yarın, gazetelerde ölüm ilanını okuyacak ve inanacağım. (s. 214, 11) (Şahıs Eki Ortak)

Şimdi kocamın ölüsünün yattığı yatak bir zamanlar yeniydi, benim gelin yatağımdı. (s. 214, 21- 22) (Özne Ortak)

3.2.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle

Armağanımız nedir, ya Cevahir Gelinin yüzgörümlüğü nedir? (s. 11, 19- 20)

Cevahir bir yel gibi uçuyor, Emir'in ayakları zaman zaman yerden kesiliyor. (s. 26, 28- 29)

Yüreği sıkışıyor, soluğunu tıkiyor. (s. 39, 5- 6)

Yatağa oturdu, dürttü, Müyesser döndü. (s. 102, 23)

Çevresi kızarmış, bebekleri yeşile kesmiş. (s. 102, 24)

*Bizi üzen şeyler giderek seyreliyor, durum iyiye doğru **değişiyor**.* (s. 125, 3- 4)

*İstanbul'da da çocuklar **takılırdı** böyle bağırarak; ama o kadınlar dar feraceler **giyer**, boyalarını zülüflerini gülüşlerini takılarını göstermekten **çekinmezlerdi**.* (s. 133, 16- 19)

***Beş altı yaşında bir çocuktum**, babamın başını en yakın komşumuz gözlerimizin önünde **kesti**.* (s. 146, 16- 17)

*Çeki **unutuldu**, okka yarım okkaya, sonra bir avuca **indi**.* (s. 147, 22- 23)

*Yukarı mahalleyi arkalarında bırakırken, bekçiyi görünce, arabacıya haber vermeden **atlıyor**, toza toprağa **bulanıyor** suratı.* (s. 191, 15- 17)

3.2.4.4. Bağlı Cümle

*Uçurumun dibindeki adsız akarsuyun sesi mi bu, **yoksa** hala kurşunlar mı vızıldar durur?* (s. 7, 14- 16)

*Cevizin içindeki kurdum ben, ışıksız kalsam da olur, **ama** sonuna kadar gideceğim.* (s. 24, 31- 33)

*Sahanlıkta bir gölge. Işığın kapıya vuran yampiri çizgisi kararıyor. **Demek** annesi de duymuş sesi.* (s. 67, 23- 24)

*Bunları, 23 Kâmunevvel günü okudu. **Yani** mektubun yazılışından bir hafta sonra.* (s. 89, 19- 21)

*O zaman kanaat getirdi ki, Emir Bey orada, yerlilerden filan bir kadın bulmuştur. **Hatta** daha kötüsü, **belki** de Urfa'da bıraktığı eski karısıyla anlaşmıştır yeniden.* (s. 114, 15- 17)

***İster** dul ol, **ister** tek başına burada dul gibi...* (s. 114, 29)

***Ne** o kâhyanın saç baş yolmasına aldırıyor, **ne de** Emir Bey, adamın mektuplarını önemsiyordu.* (s. 204, 30- 31)

*Sökmek, yeniden kesip dikmek gerekiyordu **ve** bunu yapacak kimse yoktu evde.* (s. 185, 29- 30)

*Halalarım derdi ki; kadın kocasını yitirdiğinde, yüreğindeki acı, toplu iğnenin ucu kadar olurmuş. Giderek büyürmüş bu acı. İçinde, derin bir uçuruma dönermiş. Onu bir kabuk bırakana kadar. **Halbuki** evlat acısı tam tersiymiş.* (s. 215, 8- 11)

Kayıp, bir anlamda, ölü'den bile kötü. Hep canlı kalan, daha doğru bir deyimle, ölmeyen bir umut demek galiba, kayıp. Çünkü savaş filmlerinde, öykülerde, kayıpların bir gün geri geldiklerini gördük. (s. 241, 11- 15)

3.2.4.5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle

Cevahir'e dayanılmaz derecede uzun gelen bir süreden sonra, hala renksiz olan gözleriyle -dağınık ve gamlı onlar- bakıyor, gülüyor; sevinçli, mutlu. (s. 20, 31- 33)

İsli lambanın aydınlatmaya çalıştığı odada, annesi pencereye yakın yerde, babası hep o köşede, kendisi kapının yanında, fırlamaya hazır -bir tazı gibiyim- giderek ağırlaşan bekleyişi en kolay biçimde sakladıklarını sanarak, pusuya yatmışlar. (s. 64, 23- 27)

Emir Bey gidince, annesine ve babasına emrihak vaki olursa -Allahım, ne kadar yaşlılar- Aram Usta'dan ne farkı kalacak o zaman? (s. 70, 26- 28)

Sokakta ve kentte biraz gücü olan -bu gücün anlamı savaşlar sıklaştığından beri çok değişmekle birlikte- herkesin birer fukarası var. (s. 92, 13- 15)

Evde ne varsa -evdeki şeyler hızla azalıyor, yerine yenisi konmuyordu- onlara taşıyordu. (s. 104, 14- 15)

Onun gâvurların tahrikiyle -aynen bu deyimi kullanıyor- büzüğünün çekemeyeceği bir işe kalkıştığını ve sonra kış üstü oturacağını ama o güne kadar nice civan yiğidi kara toprağa; yalnızca gübre olsunlar diye atacağını söyledi Yahya Efendi'ye. (s. 116, 4- 8)

Sizin üzüntünüze saygı gösterdiğim için -bakın kardeşinize değil onu tasrih edeyim- deminden beri sakın olmaya çalışıyorum madama. (s. 144, 16- 18)

Bu suskun, bu akli ikide bir başka yerlere kaçan kadının ev işlerine yaramayacağı anlaşılınca, çiftliğe yaylaya daha çok yaraşır denmiş -Gülüş Hanım kadının geliş biçiminden hoşlanmadığından kocasının gözünün önünden uzaklaştırmayı amaçlasa gerek- taşraya gönderilmiş. (s. 181, 13- 17)

Kim olduklarını şimdi unuttuğum kadınların yanında, öncesinde yahut sonrasında -ne önemi var ki?- göz göze bakarken söyledim bunu. (s. 226, 25- 27)

Hızmalı Köprüsüne kaçan, incecik uçucu kil tozlarıyla kaplı sokaklarda arkadaşlarından ayrı düşmemek için ayakkabılarını çıkaran, Ayn-ı Zilha'ya atlayıp

balıkları yuvalarında sevmek isteyen -o yüzden bir sürü insan tarafından azarlanan, yüzüne tükürülen ve sonra annesinden bir kez daha temiz bir dayak yiyen- küçük kıızı söylemiyorum. (s. 239, 22- 27)

3.2.4.6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle)

Çocuk uykuya yenilirse... (s. 8, 13)

Bir zaman... (s. 23, 7)

Ne demişti Sarı Paşa: 'Geldikleri gibi giderler...' Tanrı'nın izniyle, askerin gücüyle... (s. 55, 6- 8)

Ne düşman, ne istila, ne yokluk, ne kaçan bir koca, ne korku... (s. 73, 21- 22)

Kaç kişi vardı? On binler, yüz binler. (s. 100, 25)

Şimdi kapının önünde bir incir ağacı... (s. 120, 18)

"Anne, zaferden haberi var mı sahiden?" "Evet kızım." (s. 122, 15- 16)

Ama yine de bazı bazı de ki... (s. 190, 24- 25)

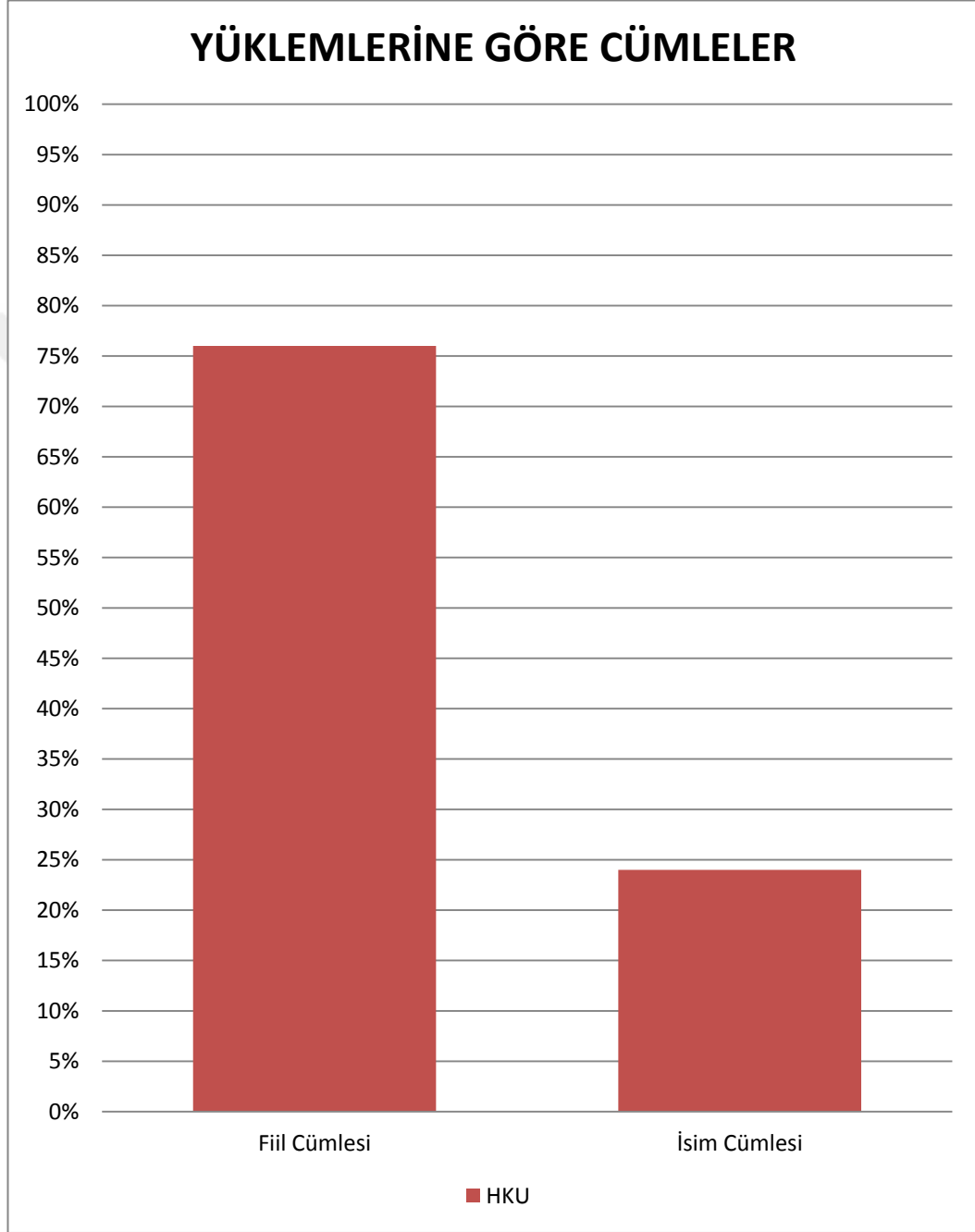
Bozgun Osmanlı, her yanın İngiliz, Fransız... (207, 13- 14)

Benim de şurada iki çift söz hakkım var mı? Var. (s. 228, 29)

Bazı şeylerin ise mutlaka anlatılması gerektiğini... (s. 243, 7)

3.3. HOŞÇA KAL UMUT ROMANININ CÜMLE TÜRLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.3.1. Yüklemelerine Göre Cümleler

Şekil 3.3.1.

3.3.1.1. İsim Cümlesi

3.3.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi

Öğle sıcaklığında **bir frenkinciri gibiydi** özgürlüğün renkleri ve kabuğunda yalnızca yeşil sarı ve kızılın tonları **yoktu**. (s. 12, 1- 3)

Artık yakalandığında **düşmanın eline geçmiş askerdi** ve **savaş esiriydi**. (s. 27, 3- 4)

O kadar uzun süre, demirlerin, yüksek duvarların ardından bakarsan azıcık toprağa, azıcık gökyüzüne, sonuç **budur**. (s. 45, 14- 16)

İlk kez evime geldiğinde **gencecik bir çocuktu**. (s. 51, 1)

Biçimsel değerlere bağlı olmak zorunluluğunun bulunmadığını söylüyordu boyuna ama **bağlıydı** işte. (s. 64, 1- 3)

Sonra kendi üstüme başıma baktım, **neredeydi** beyaz ince keten giysim ve sırma göğüs bağlarımla kemerim, ayağımdaki ceylan derisinden yapılma ince, yumuşak sandallarım **neredeydi**. (s. 156, 4- 7)

Ağzından yayılan kan, **kan kırmızı değil, pembemsi** ve **köpüklüydü** önce. (s. 191, 3- 4)

Teni **çok düzgün değildi** ama rengi **az yanmış kazandibi muhallebi görünümündeydi**. (s. 192, 16- 17)

3.3.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi

Hoşça Kal Umut adlı eserde birleşik zamanlı isim cümlesi örneğine rastlanılmamıştır.

3.3.1.2. Fiil Cümlesi

3.3.1.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler

Korkunç bir yağmurdu, öylesine ıslanmıştık ki, hiç kuruyamayız **sanıyordum**. (s. 10, 12- 13)

Gözlerimi kısarak **baktım**, başını iyice **eğmişti** önüne, parmağı bir kuş üstünde gidip geliyordu. (s. 56, 29- 31)

Onu orada, kirpiksiz bir hastabakıcının eline bıraktım, yel gibi **uçtum**. (s. 57, 29- 30)

Ben sana sormadan orada bulduğum bir losyonu **sürdüm**. (s. 94, 22- 23)

*Vivaldi'yi salonuma getirmiş olan seslerin hepsi **susmuş**.* (s. 102, 5- 6)
*Elinden gelse, kadınları iteleye iteleye dükkândan **atacak**.* (s. 120, 5- 6)
*Gözlerinde ve yüreğinde birikecek şeyler **yaşayacağız, göreceksin**.* (s. 139, 27- 28)
*Bugünü sona erdirebilirsek yeni günde yeni şeyler **düşünürüz**.* (s. 140, 11- 12)

3.3.1.2.2. Türemiş Fiillerle Kurulan Cümleler

*Gıcirtılar yayılıyor ve karanlık **azalmıyor** hiç.* (s. 9, 5- 6)
*Dışarı çıktığından beri yaşadıklarıyla etkilendiği şeyler yüzünden günleri, bir şeyleri yitiriverdiği, olmadık yeni şeyler bulduğu ama hemen ardından o bulduklarını da yitirdiği sanısıyla **geçirmişti**.* (s. 21, 25- 28)
*Kitabın sayfasına baktı, **kapattı**, başucuna koydu.* (s. 82, 13- 14)
*Ölenleri saygıyla analım ama bütün hatalardan da **soyutlamayalım**.* (s. 88, 6- 7)
*Önceleri arkadaşlarıydım, aynı evde kalıyoruz diye **övünüyorlardı** ama bu dokuz-on yıl önceydi.* (s. 127, 19- 20)
*Kendine ilişkin bir şey yazmayı beceremediği **anlaşıyor**.* (s. 129, 22)

3.3.1.2.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler

*Dilinde, elektriğin verilisinin ardından oluşan ve bulantıya karışan kekreligi **duyuveriyor**.* (s. 12, 26- 27)
*Yürüyor, birkaç adım sonra **dönüp bakıyor**: Gülnar duruyor öyle.* (s. 19, 22- 23)
*İnce bardaklarda çay içmek dururken, keseyi, başı ve mideyi ağrıtanın anlamını **çözemiyordu**.* (s. 34, 21- 22)
*Bir görüşte **âşık olunmaz** bu yaşta.* (s. 65, 25)
*Bazı eller böylesi düğmelere **ışığı yakmak** için uzanırken, yangının düğmesine uzandığı duygusunu **yok edemez**.* (s. 159, 21- 23)
*"Arkadaşlarım beni görse, burada ve böyle koşullarda görse onlara akla yakın **yanıt veremezdim**."* (s. 167, 1- 2)
*Ardından sizler törensel biçimde yaptıklarınıza **karşı çıkıyorsunuz**.* (s. 187, 24- 25)

3.3.1.2.4. Basit Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Buna aldırmamak da **öğrenilir** ama bu bilinç acıdan çok daha sonra **oluşur**.* (s. 14, 21- 22)

*Yaşadıklarımı ve düşündüklerimi sisteme bağladığımı **saniyorum**, yine **dengemi kuramıyorum**.* (s. 86, 11- 12)

*Pardon, çıkmadan önce bir arkadaşımдан öğrendim ki, yakınlarım bana yardım olsun diye üst üste bir sürü **yanlış yapmışlar**.* (s. 89, 14- 16)

*Gittiğim her yerde, bulduğum her olanakta büyük ağaçların altına uzandım ve kalın bir yaprak perdesinin altından güneşi gözleyerek ağaçlarla **konuştum**.* (s. 163, 11- 13)

*Ben seninle, seni oyalayacak şeylerden **konuşayım** yalnız.* (s. 187, 5- 6)

*Bu evde paylaşacağımız pek çok şey bulunduğunu **düşünmeyelim** de yan yana ve çok az şeyi paylaşarak **yaşayalım**.* (s. 187, 6- 8)

3.3.1.2.5. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Oturarak, yatarak ve daracık bir yerde dönerek ve ölesiye özleyerek burayı mı **düşlüyormuş**?* (s. 11, 16- 17)

*İçerdeyken, dışardaki her şeyin, her yerin sûr borusu ötmüş gibi yok olduğunu **düşünmüştü**.* (s. 13, 22- 23)

*Çok geç kalmadan, yaşlanmadan ve herhangi bir biçimde sapmadan **görecekti** devrimi.* (s. 27, 11- 13)

*Adını önceden bilseydim, bu günleri daha güzel **geçirebilirdim**.* (s. 30, 16- 17)

*Buzları kırıp suyu akıtmışlar sonra çay içip pasta yiyerek güzel bir akşamüstü **geçirmişlerdi**.* (s. 43, 1- 3)

*Toprak tava **geliyormuş** ama yaprak **kavrulmamışmış**.* (s. 85, 16- 17)

*Mehmet, ağabeyiyle birlikte duvar kâğıtçılığı işine **girecekmiş**.* (s. 110, 18- 19)

*Gerekirse, kaçmak durumunda **kalırsan**, kaçarsın.* (s. 138, 29- 30)

*Toplumdan bireye **düşmüştüm**, kafamın içinde toplumu evirip **çeviriyordum**.* (s. 193, 14- 15)

*Yeterince çok ve yeterince yürekli **olsaydık** ve yeterince zamanımız **bulunsaydı**, başka değerleri, kavramları **kazımaz mıydık** çocukların beyinlerine? (s. 193- 194, 29- 1)*

3.3.1.2.6. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler

***Ezecekler.** (s. 11, 7)*

*Odak noktasından yayılan dalgaların en dış çemberinde olsa da, o kendini odak noktasında **görüyordu.** (s. 25, 29- 31)*

*Günlerce bu rahatsızlığın ya da tutkunun nedenlerini **aradım.** (s. 65, 28- 29)*

*Her adımda yollarda bu ölüm duyurusunu **okuyordum...** (s. 88, 19- 20)*

*Kurutulmuş çiçeklerini bile **özledim.** (s. 135, 10- 11)*

*Tam sekiz ay süreyle ancak bir-iki kez o da kaçak ve raslantısal karşılaşmalar dışında ışığı görmediğini **söyledi.** (s. 141, 12- 14)*

3.3.1.2.7. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler

*Sûr borusu, kendisi içeri girdiği için **ötmüştü.** (s. 13, 23- 24)*

*Birincisi, kimsenin yüzüne **bakamıyor**; ikincisi, kalabalık yerlerde **bunaltıyor.** (s. 14, 10- 11)*

*Valize çarpıp **sendeliyor** ve onun anlayacağından **korkuyor.** (s. 74, 21- 22)*

*Neden dayandığımı bilmiyorum, o yüzden de senden çok kendime **kızıyorum.** (s. 85, 29- 30)*

*Güneş **battı**, büyük çıralar **yanıyordu** sahnede. (s. 154, 24- 25)*

*Oturanlar birbirini itiyor, **gülüşüyordu.** (s. 154, 25)*

*Deli gibi **fırladık.** (s. 197, 21)*

*Sürekli yağan yağmur altında, durmadan **dönüyorsun** Algüz, ıslanıp kadifeleşiyor gözlerin. (s. 199, 1- 2)*

3.3.1.2.8. Etken Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Annesi dışarda Lütfi'nin annesine **yakınmış.** (s. 24, 10)*

*Özlediği sokaklar, yüzüne bakmayan insanlar, kitapçılar, sergiler, taşıtlar ve yapılar sürekli **değişiyor.** (s. 36- 37, 29- 1)*

*Sevi, dayanılır bir yalnızlığı dayanılmaz bir yalnızlığa **dönüştürüyor**.* (s. 81, 20- 21)

*İrem'i evlenmesinin şart olduğuna **inandırılmışlar** annemle babam.* (s. 90, 4- 5)

*Zamanın ne kadar görece olduğunu o öğretmenin annesini tanıdığımda bir kez daha **öğrendim**.* (s. 114, 29- 30)

*Yaşamın şiirini **öğrenmelisin** Oruç.* (s. 145, 18)

3.3.1.2.9. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Ağladım, kendimi yerlere attım, bayıldım, ağzımdan köpükler **saçıldı**.* (s. 60, 28- 29)

*Ayıışığı Sonatı o günlerdeki gibi **çalınıyor**, belki daha bile güzel.* (s. 107, 20- 21)

*Her sayfa beş güne **bölünmüş**.* (s. 129, 18- 19)

*Kır kahvelerinden hiçbiri ilk bakışta **beğenilmiyor**.* (s. 146, 1)

Dışarda bahçe renk renk ışıklandırılmış. (s. 167, 8)

3.3.1.2.10. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Bebek için gerekli şeyleri, anneme gecelik, kaşık tabak filan **hazırlattım**.* (s. 57, 17- 18)

*Yanlış bir işlem yaptılar, üstüme iki boyutlu bir resim **yapıştırdılar**.* (s. 117, 7- 8)

*Artık bireysel teröre karşıyım diye daha nasıl **duyurayım**?* (s. 121, 17- 18)

*Kusura bakmayın, çok **beklettim**.* (s. 124, 21- 22)

*Elektriği **kestiriyorum** her ayrılışımda.* (s. 177, 6- 7)

3.3.1.2.11. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Bütün bir ülkeyi, sonra da dünyanın sorunlarını çözümleneceğimize inandığım günlerin ardından böyle küçücük bir soruyla **karşılaşıyordum** ve aldırmamazlık edemiyordum.* (s. 28, 8- 11)

*Kapıcıdan aldığımız küreklerle **girişmiştik** boruların ağzındaki buzları parçalamaya.* (s. 48, 25- 27)

***Dövüşelim mi** yoksa?* (s. 86, 22- 23)

*Oturanlar birbirini itiyor, **gölüşüyordu.*** (s. 154, 25)

*Güzellikleri **paylaşamayacağız...*** (s. 189, 9- 10)

3.3.1.2.12. Dönüslü Çatılı Fiillerle Kurulan Cümleler

*Küçük kapların içinde yüzerek yanan, yanarken güzel koku saçan mumlara çok **sevindi.*** (s. 34, 16- 17)

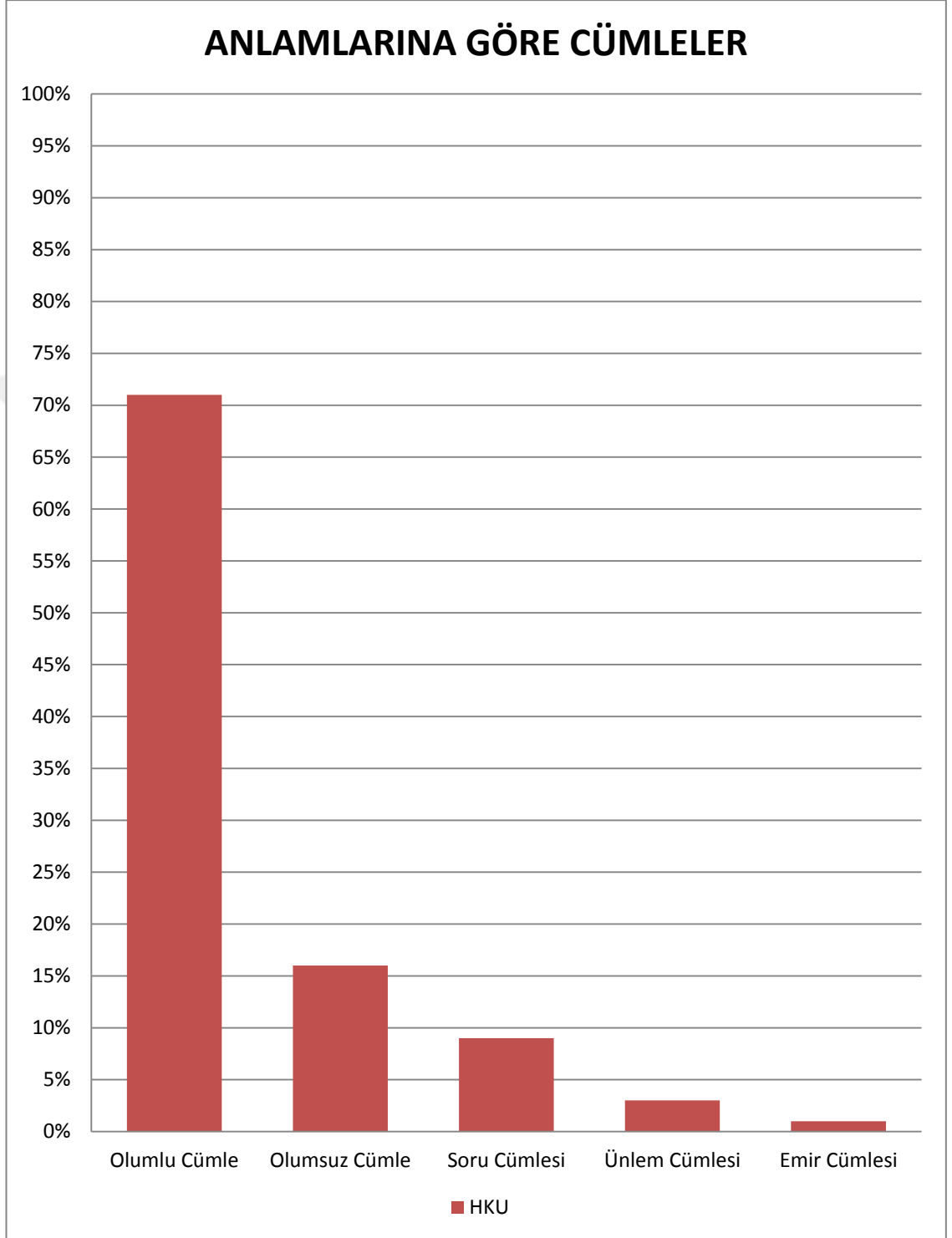
*O yüzden Kızkulesi'ni görebileceğim bir yerde oturmaktan çok **hoşlanırdım.*** (s. 34, 29- 30)

*Söz uzadı, gün nazlı ve kırgın **çekildi.*** (s. 54, 1)

*Kardeşim -gülümsedi- karpuz yediğimiz günün ertesi gün doğan kardeşim, bana yardım olsun diye dangalağın biriyle **evlendi.*** (s. 86, 29- 31)

*Önceleri arkadaşlarıydım, aynı evde kalıyoruz diye **övünüyorlardı** ama bu dokuz-on yıl önceydi. (s. 127, 19- 20)*

3.3.2. Anlamlarına Göre Cümleler

Şekil 3.3.2.

3.3.2.1. Olumlu Cümle

3.3.2.1.1. Olumlu İsim Cümlesi

*Evin çevresi, onu çember gibi saran kapkara uzun ağaçlarla **kaplıydı**.* (s. 10, 19- 20)

*Sekiz yılda tek satır mektup, bir kart olsun gelmedi onlardan ama **belliydi** bu.* (s. 23, 21- 22)

*Hem Okan, **Gönen 'in en zengin mobilyacısının oğlu**.* (s. 23, 6- 7)

*Uzaklarda yeşillikler ve evler **vardı**, ışıklarını da görüyorduk ama Kızkulesi bizim daha çok **yakınımızdaydı**.* (s. 35, 26- 27)

*Sürdürüyor huzurluğu: "Böyle basit şeylerde ödün vermenin, söz dinlemenin kafa dinlemek yönünden büyük yararı **vardır**."* (s. 84, 20- 22)

*Annemin bana güvendiği günlerde çocuktum, bakış açım ancak **onun varlığını, sevgisini görecektiydim**.* (s. 93, 19- 21)

*Soru **saçmaydı** aslında.* (s. 101, 1)

*Kımıldanmadı, bir adım geri çekilip yüzüne baktım, **sapsarıydı**.* (s. 102, 26- 28)

*Ticaret **makbul bir iştir değil mi** Algüz.* (s. 117, 4- 5) (Makbuldur.)

*O kadar göz önü bir yerde senin gizli şeyler yapacağını düşünmeleri **gülünç**.* (s. 121, 15- 16)

*Yalnızlıklarımız taşımaktan rahatsız olup atmak, yürüyüp gitmek isteğiyle **dolu**.* (s. 157, 30- 31)

*Yaşamın, serüvenlerin ve düşlerin özeti **buydu**.* (s. 193, 24- 25)

3.3.2.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

*Beni aramadın, en azından hesap sormak için araman **gerekmez miydi**?* (s. 17, 22- 23) (Gerekirdi.)

*Düşünceler yeniden **üretiliyordu**, duygular da.* (s. 28, 25- 26)

*Kendi koşullarında, kendi sınıfından insanlarla **birlikte olmalı**.* (s. 54, 4- 5)

*Yaşamını ve kendini olduğundan değişikmiş, daha katlanılabilir bir yapıdaymış gibi **görüyordu** o gece.* (s. 62, 16- 17)

*Nerede yakalanırsa **alıp götürülebilirlerdi**.* (s. 71, 4)

*Her türlü köktenci inancın gücü de bundan **gelmiyor mu?** (s. 77, 23- 24)
(Geliyor.)*

*Ne kadar yanlış bir kişiye **anlatmıştım** öykümü. (s. 108, 9)*

*Ben gerçek Oruç'u bulmak için o kadar büyük **çaba harcıyorum** ki, hiç kimse böyle bir şey için bunca yoğun çaba harcamaz, harçayamaz. (s. 117, 17- 19)*

*Bittiğinde sevi, o zaman ölüm **gelir, gelsin.** (s. 168, 7- 8)*

*Durup kucaklamak **istiyorum**, kollarımın arasında ıslanmış bir kedi gibi büzülüvereceğini **düşünüyorum.** (s. 171, 4- 5)*

3.3.2.2. Olumsuz Cümle

3.3.2.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

*Öğle sıcaklığında bir frenkinciri gibiydi özgürlüğün renkleri ve kabuğunda yalnızca yeşil sarı ve kızılın tonları **yoktu.** (s. 12, 1- 3)*

*Edebiyat için **hazır değilim** daha. (s. 12, 13- 14)*

*Konuşmak istemiyor ama insanları durup dururken kırmak da **gereksiz.** (s. 15, 25- 26)*

Aman Allahım, olacak şey mi bu anne? (s. 21, 23- 24) (Olmamalı.)

*Üç-beş delikanlı, iyi niyetli ve **bilgisiz.** (s. 23, 26)*

Sana git diyen mi var? (s. 36, 24) (Yok.)

*Oruç'un o müzikten hiç anladığı **yoktu.** (s. 42, 9)*

*Bende kal, diyecek kadar **yürekli değildi.** (s. 64, 1)*

*Gerçeği söyleyip söylememekte **kararsızım.** (s. 75, 11- 12)*

*Hem ben bu kadar özene **alışkın değilim.** (s. 80, 10)*

*Ne kuru, **ne** ıslak. (s. 106, 29- 30)*

Saçma değil diyen mi var? (s. 121, 17) (Yok.)

*Ben eğlence **peşinde değilim.** (s. 138, 4- 5)*

*Oysa **ne** tahta var o sırada, **ne** ölümün küçüklüğü. (s. 151, 10- 11)*

*Sana söylemiştim: Buradan daha iyi yer bulmak **olanaksız.** (s. 169, 2- 3)*

*Teninin esmer ışıltısı **yok** şimdi. (s. 185, 27)*

3.3.2.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

*Bilimin katılığına **dayanamıyorum.*** (s. 7, 23- 24)

*Hani barışık olacaktı kendi kendisiyle, **savaşmayacaktı!*** (s. 15, 20- 21)

*Dünya gerçek değildi, kendisi gerçek değildi, onca özlediği şeyler ve kişiler gerçek değildi: Çevresini bir nebula kuşatmıştı, **ne içine girebiliyor, ne uzaklaşabiliyordu.*** (s. 21- 22, 28- 1)

*Ülkede tek yankesici, tek hırsız, tek yasadışı adam **kalmamıştı** sanki.* (s. 40, 7- 8)

*Elleri, **ne** sıcaklığı ve soğuluğu, **ne de** torun yanaklarını **algılamıyor** diye üzülürdü demiştin.* (s. 72, 1- 2)

***Ne** avukat bir şey **yapardı**, **ne** çeşitli yargı kademeleri.* (s. 87, 3- 4)

*Güzel bir yemek nedir, onu bile **düşünmezdik.*** (s. 91, 14- 15)

*Öyle çok fire veriliyor ki, bir fazla bir eksik **ne fark eder?*** (s. 121, 25- 26)
(Fark etmez.)

*Hiç kimse, hiçbir zaman oraya varamayacağı için, seviyorum sözcüğü hiç **silinmeyecek.*** (s. 145, 25- 26)

*İstediklerini **anlamadım** ve istediklerimi **anlatamadım...*** (s. 148, 21- 22)

*Söylediğim hiçbir şeyden **vazgeçmiş değilim.*** (s. 170, 14- 15)
(Vazgeçmedim.)

Savsaklayacak değilim. (s. 170, 15) (Savsaklamayacağım.)

3.3.2.3. Soru Cümlesi

3.3.2.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler

*Sizleri özlememiş, kopmuş artık **demezler mi?*** (s. 20, 24- 25)

*Ne kadar sıradan insanlar olarak görmüşüzdür birbirimizi **değil mi?*** (s. 58, 22- 23)

*Sahi senin erkeğin **yok mu** kuzum?* (s. 93, 27)

*Uzama değişmeyen kimsesizliğin boyutlarını düşünen **var mıdır?*** (s. 180- 181, 31- 1)

***Görmüyor musun,** kendileri için savaştığınızı söyledikleriniz sizi ihbar ediyorlar.* (s. 187, 22- 24)

*Peki, her ikimiz de boşlukta **buluşmadık mı** Oruç? (s. 187, 27)*

*Sonuna kadar ve her zaman dengeli olanlar yalnızca **ahmaklar mı**, gerçekten **üstün olanlar mı**? (s. 194, 1- 2)*

3.3.2.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler

*Siz **hangi** kata çıkacaktınız? (s. 46, 2)*

"Ne zaman gider bu cadılar?" (s. 120, 16)

***Nasıl** bir ülke bu? (s. 138, 4)*

*Biliyor musun Oruç **hangi** şeylerde başkalarıyla ortağız, nelerde azalıyoruz ve **hangi** durumda yapayalnızız? (s. 157, 28- 29)*

*Mutsuz, sevinçsiz, hayalsiz yalnızca çalışan bir makine olmaya **kaç** yıl dayanacaksın ve neden? (s. 187, 21- 22)*

3.3.2.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler

***Hangisi** insanın kendisiyle barışıklığı anlamına geliyor, çekip gitmek mi, durup beklemek mi? (s. 15, 22- 24)*

***Neredeler** onlar? (s. 37, 9- 10)*

***Neyiniz** oluyor o yakışıklı delikanlı? (s. 124, 6)*

***Hak nedir**? (s. 158, 9)*

*"Bu da **nesi**?" diye soruyor şaşkınlıkla. (s. 177, 27)*

*"**Kim** o cinler arayan arkadaşın?" (s. 186, 16)*

3.3.2.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler

***Neden** bu kadar yükleniyorum ona? (s. 24, 29)*

***Niçin** bana içten davranmıyorsunuz? (s. 66, 25- 26)*

***Nasıl** olur da bu kadar dayanıklı olur bir insan, yahut duyarsız? (s. 83, 9- 10)*

*"**Nereden** biliyorsun bu kadar çok şeyi?" (s. 97, 6)*

***Ne kadar** güçlü bir örtü olduğunu düşündün mü hiç? (s. 97, 14- 15)*

*"**Niçin** inmiyorsun, bir şey mi oldu?" (s. 164, 15)*

3.3.2.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler

Niye bakamıyorsun insanların yüzüne, Öküz? (s. 14, 12)

Bir vuruyor, iskambil kâğıtlarından yapılmış birliklerini yıkıyorduk hani? (s. 45, 22- 24)

Sigorta mı gevşemiş, ne olmuş acaba? (s. 74, 24)

Ben niye boyuna alan, kimseye bir şey veremeyen bir asalağa dönüştüm? (s. 137, 28- 29)

3.3.2.4. Emir Cümlesi

O da düşünsün bunları ve öğrensin. (s. 19, 17)

Evliliğin sorumluluğunu taşıyabilir mi, taşıyamaz mı, düşünmeyin. (s. 25, 1- 2)

Önce şu yukarıdaki küçük ağabeyin kuşunu yakalamamıza yardım edin. (s. 50, 1- 3)

Üstünde durmayın bu sözümün Oruç. (s. 56, 9- 10)

Efendim, buyursunlar... (s. 67, 24)

Neden sonra, yürümeye başladığımızda, Ayışığı Sonatı'nı hiç unutma, dedi. (s. 107, 7- 8)

"O zaman arkasını çevir, oku." (s. 154, 4)

3.3.2.5. Ünlem Cümlesi

Allah kahretsin! (s. 9, 14)

Söylemesi de, yaşaması da: Devrimciydi o! (s. 26, 7)

Ulan sende hiç tat tuz kalmamış be. (s. 36, 23)

Çocuklar!.. (s. 48, 28)

"Yakaladım teyze, yakaladım." "Aferin sana." (50, 5- 6)

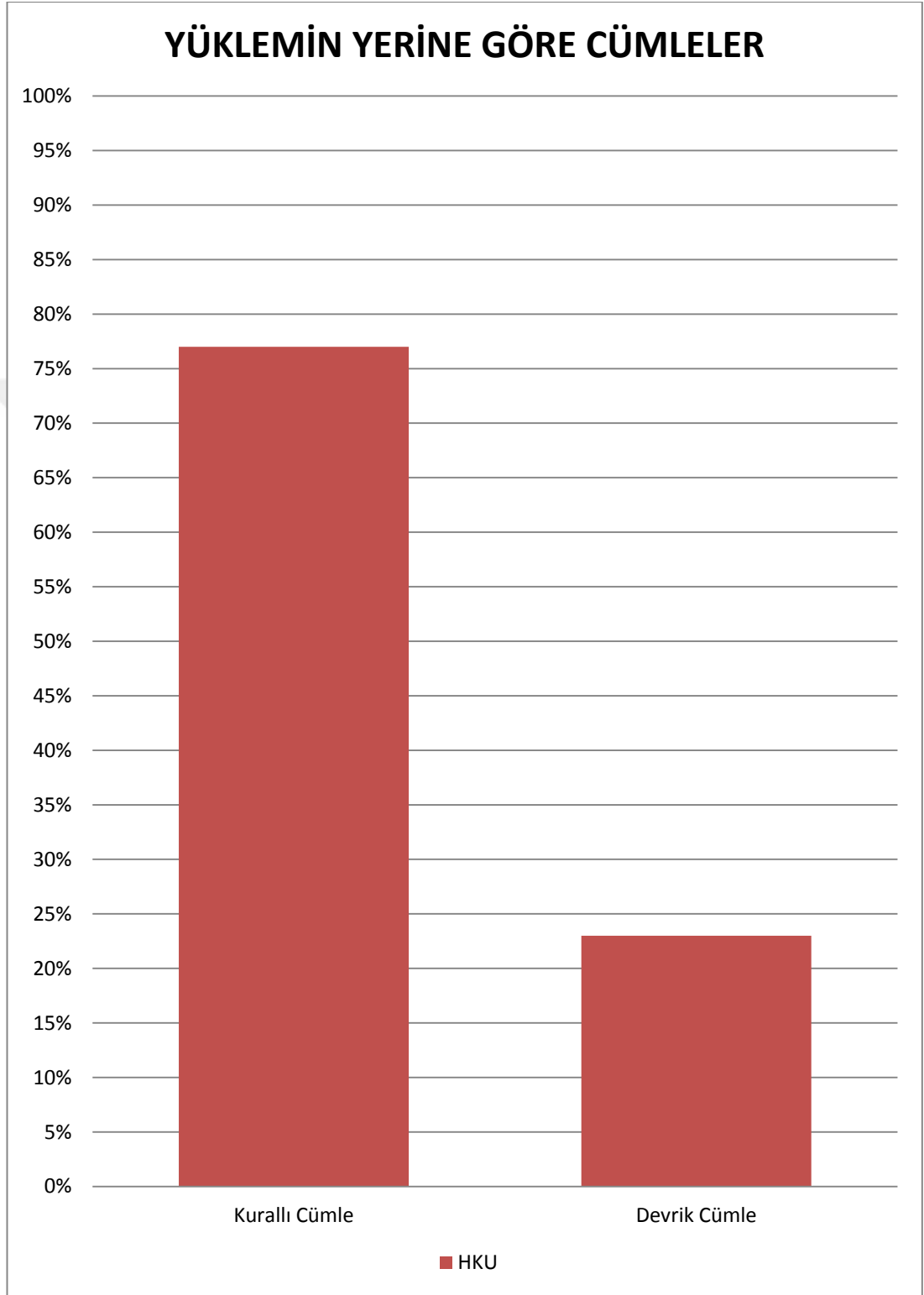
"İş buldum Algüz!.." (s. 110, 1)

Durmadan oturan, müzik dinlemediği zaman bile kulaklarını yoran Hanım Hey!.. (s. 119, 9- 10)

Babaannemin deyimiyle o gece maytap vardı! (s. 131, 5- 6)

"Bilsen ne kadar üzgünüm." (s. 131, 8)

3.3.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Şekil 3.3.3.

3.3.3.1. Kurallı Cümle

Kalabalık, bir büyük ırmak gibi ağır ağır akarak üstüne geliyor. (s. 11, 1- 2)

Vitrinlerine kitaplar dizilmiş kitapçıları aramaya hakkım var. (s. 13, 2- 3)

Giderek Okan'dan çok İrem'e kızmaya başladığını fark etti. (s. 25, 11- 12)

Yapayalnız olduğu için bizden beter mutsuzdu. (s. 35, 12- 13)

Bu konuda inanamayacağınız kadar deneyimsizim. (s. 56, 6- 7)

Sokaklar gazete satıcılarıyla doluydu. (s. 88, 17)

Valizi kapatırken arkadaki lastiği gevşemiş cepte kara bir defter gördü. (s. 129, 16- 17)

Yol kıvrılarak aşağı inerken deniz sol yanda alabildiğine genişliyor. (s. 150, 13- 14)

Bu, kırk yaşımın yirmi yedi yaşa duyduğu yalancı şafak borçluluğudur. (s. 173, 14- 15)

Bugünün gazetesini belki hiç göremeyeceksin. (s. 195, 26- 27)

3.3.3.2. Devrik Cümle

Yirmi- otuz adım ötesi kara bir duvardı o yüzden. (s. 10, 20- 21)

Henüz aklı ermiyordu oradan buradan edindiği kitaplara. (s. 25, 20- 21)

Güvenilir insan çok azdı kendileri için. (s. 43, 20)

Çatal, kesici alettir bizde. (s. 61, 23)

Sekiz yıldır su bulduğum her yerde yüzümü yıkarım ben. (s. 84, 8- 9)

Üstelik kendi kafamızda ürettiğimiz ülke gerçeklerini darmadağınık çevrelerden gelmiş kişilere onaylatmak yetiyordu bize. (s. 88, 1- 4)

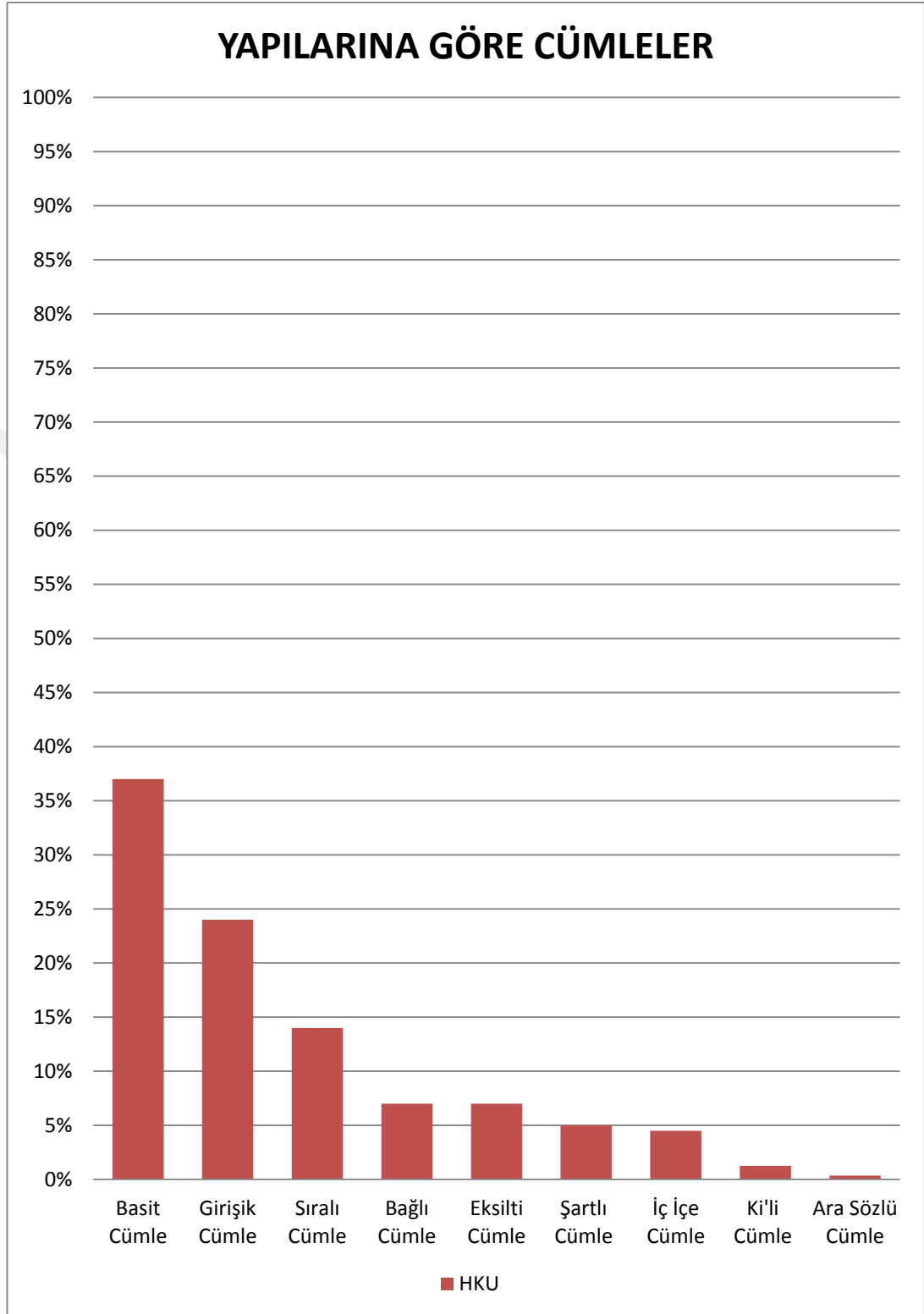
Yalnızca insanın gözüyle ilgili, gereksiz ve yaşamın asgari koşullarında hemen anlamsızlaşacak bir sürü ıvır zıvırla dolu dükkânı. (s. 123, 13- 15)

Hep öğrenmek istemişimdir, hangi otları yiyeceklerini nasıl biliyor hayvanlar ve hangi otların hangi hastalıklara iyi geldiğini daha kimya yokken hatta simya bile bilinmiyorken ne türlü deneylerle buldu insanlar? (s. 146, 21- 24)

Yanlıştır değildir bu değerlendirme, biraz geniş kapsamlı düşünülüğünde. (s. 157, 19- 20)

Değişik kişilerle sürdürüyorsun sevdiğin oyunları. (s. 186, 23)

3.3.4. Yapılarına Göre Cümleler

Şekil 3.3.4.

3.3.4.1. Basit Cümle

Sıcak, tatlı, şakacı bir kızdı. (s. 16, 9)

*Oruç **çekiyor** kendini.* (s. 17, 9- 10)

*İçerde zayıf, esmer, ufak tefek bir genç **vardı.*** (s. 41, 7- 8)

*Siyah mermer **kaplıydı** duvarlar.* (s. 45, 1- 2)

*Akıllı yanımı duygusal yanım **dinlemiyordu.*** (s. 66, 11)

*El fenerinin yerini **hatırlayamadı.*** (s. 73, 8- 9)

*"Ben yumurta **pişiririm.**"* (s. 112, 12)

*Silahların delikleri boyuna **derinleşiyordu.*** (s. 194, 23)

*Algüz, sevi **yağıyor.*** (s. 199, 4)

3.3.4.2. Birleşik Cümle

3.3.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

*Seni gördüğüme sevindim dememi **bekliyorsan** yanılırsın.* (s. 17, 13- 14)

*Başıma kaskı **koymasa** bayılıp acıdan kurtulacaktım.* (s. 26, 28- 29)

*Dükkânda yazarlar **varsa,** Remzi onlara kitap imzalatır benim için.* (s. 39, 10- 11)

***Öyleyse** Algüz Hanım, arsanın yanındaki apartmanda oturuyor olmalı.* (s. 44, 23- 25)

Şöylesi daha iyi efendim: Allah gecinden versin, size emrihak benden önce vaki olursa Algüz kızınız bana baksın. (s. 67, 17- 18)

*Ben onlarla hep mutfakta **otursam,** evimin diğer yerlerine gerek kalmayacak.* (s. 94, 10- 12)

*Evden para **sağlayabilirse** Remzi'nin tanıdığı bir kitapçıyla yüzdelikli ortak olacak.* (s. 126, 9- 10)

*Tersini al: Ataerkil aile yapısı yerine kadının üstün olduğu bir yapı **kurulmuş olsaydı,** aynı insanlar olacaktı yine ve o zaman toplumsal değerlere uygun bulacaktın.* (s. 136, 25- 28)

*Sen böyle birini **isteseydin,** şimdiye kaç tanesini kullanmış bırakmış olurdun.* (139, 5- 6)

*Utandırım ben, sen böyle giyinir **çıkarsan.*** (s. 166, 12- 13)

3.3.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Kendimi bazen duruşma yargıcına haksızlık ediyormuş sanırdım. (s. 35, 2-3)

Oruç, terasa kilim sermiş, üstüne büyükçe bir minder atmış, kitaba dalmış görünüyor. (s. 64, 6- 7)

Ne yer, ne içer diye düşünmezler. (s. 67, 12)

"Hiç kirli görünmüyor" dedi. (s. 83, 25)

Bana bu sözleri o zaman niçin söylemiştiniz, hatırlayamıyorum. (s. 102, 9-10)

Fısıldıyor: "Güzelsin... Ben seni o eski müdürün kadar seviyorum." (s. 117, 26- 27)

Sanki bomba düştü sandım. (s. 132, 22)

Bir formülü olduğundan kuşkusu yok ama ne, bilmiyor. (s. 144, 30- 31)

Üstelik hastalıklar insana coşku veren şeylerin ardına saklanmış duruyor gibi geliyor. (s. 149, 14- 15)

Kalır mıyım çağlar boyu şüirlerimle, bilmiyorum. (s. 155, 8- 9)

Kaçışlarda hem güçlülüğüne inanç, hem de yaşanan andaki çaresizliğin sürüp gideceği inancı vardır, değil mi Oruç? (s. 170, 6- 8)

Bu annem olabilirdi diyorum. (s. 191, 17- 18)

Ne demek bu, diye sordu içimdeki ses? (s. 195, 18)

3.3.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle

Ki'nin çeşitli kullanımları mevcuttur, bunları gruplandırarak ele alalım:

a) Ki iki cümleyi bağlayarak birleşik cümle oluşturabilir:

Giderek öyle çok yer tutmaya başladın ki yüreğimde, sürekli bir savunma duygusu içinde kuytularına çekildiğimi sanıyorum. (s. 7, 2- 4)

Öyle bir havalandırma ki, volta atabileceği uzam hiç bitmiyor. (s. 14, 30- 31)

İkinci kez gözaltına alınmadan önce o kadar çok dayak yemişti ki, günlerce oturamadı, ayaklarının üstüne basamadı. (s. 26, 22- 24)

Çünkü koşullar, istekler ve başımıza gelenler öylesine aynıydı ki, bir insanı diğerinden ayıran fark kalmamıştı aramızda. (s. 60, 8- 10)

Şimdi, senin suçun var ki senden suçsuzundan söz ediyorsun, diyebilirsin. (s. 87, 6- 7)

Öylesine geç bir saat ki, yazıhaneyi bekleyen görevli bile uykuda. (s. 171, 26- 27)

b) Ki, bazen cümlelerin öğelerini bağlayabilir:

Öylesine kaptırmışım ki kendimi, Ankara'ya girerken anladım hayal kurduğumu. (s. 134, 23- 25)

Bırak, bırak, kendisi istemiyorsa zaten kurtaramazsın ki onu. (s. 137, 13- 14)

O Zeus ki, olmayı düşündüğü yerde, olmayı düşündüğü biçimde oluveriyordu. (s. 155, 2- 3)

c) Cümle sonunda kullanılan ki cümleye abartma anlamı katar:

Bunu senden beklemiyorum ki. (s. 17, 17- 18)

Senin burada gerçek bir çalışana gereksinimin yok ki. (s. 121, 30- 31)

Kaldığım sürece öyle tedirgin oldum ki. (s. 136, 10)

3.3.4.2.4. Girişik Cümle

Ayrı şeylerin aynı şeymiş gibi düşünülebilmesi bizim için ne şans. (s. 7, 19- 20)

Hiçbir maddi sorunu olmayan, hiçbir sorumluluk almamış tipik bir kentsoyluydun. (s. 7, 25- 26)

O zaman başını çevirerek duvar lekelerine bakıyordu. (s. 29, 14- 15)

İş uzayınca onu unutmuştum. (s. 51, 18)

İnsanlar yalnızca dostluk bekledikleri insanlara gururlarını daha az öne sürerler. (s. 78, 3- 4)

Elimi çekip masanın altına saklıyorum. (s. 97, 11)

O kadar göz önü bir yerde senin gizli şeyler yapacağını düşünmeleri gülünç. (s. 121, 15- 16)

Yaşadığımızın farkına varmak istiyorduk. (s. 157, 6)

Adımlar birbirine eklendikçe ötelere yeni bir çekiciliğini keşfediyorduk. (s. 157, 10- 11)

Sevinçte bile kara noktayı arayan o kırgın kadını uzakta bırakmamış mıydın? (s. 174, 14- 15)

3.3.4.3. Sıralı Cümle

3.3.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle

*Çevresinde **pek çok kız** vardı, ama yaşamında yoktu. (s. 27, 7- 8) (Özne Ortak)*

*Koşuş arkadaşlarından biri elindeki kaşığı atıp yerinden fırlatarak boğazına sarılınca şaşırmış(**ti**), dönüp diğerlerine sormuştu: Ne oluyor yahu, niye tozuttu bu? (s. 40, 23- 26) (Ek- fiil ve Şahıs Eki Ortak)*

***Işık** sol yandan vuruyor ve yüzünün o yanını, kazağını, omzunun yuvarlaklığını belli ederek aydınlatıyor. (s. 75, 5- 7) (Özne Ortak)*

*Niçin kovmuyorum onu, niçin yerleşmesi için pijamalarını getirmesini istiyor(**um**), ileriye dönük birliktelikler için umut veriyorum? (s. 84, 23- 25) (Şahıs Eki Ortak)*

*Ben **iç mimari öğrenimi** gördüm ama bu ülkede sayılmıyor. (s. 103, 3- 4) (Nesne- Özne Ortak)*

*Ağaçlar çok yapraklı, kuşlar çok kanatlı**dır**. (s. 103, 13- 14) (Ek-fiil Ortak)*

*Beyaz çok beyaz, dünya hep dalgalı**dır**. (s. 103, 14) (Ek- fiil Ortak)*

*Gitmenden de **korkuyorum**, kalmandan da. (s. 109, 13- 14) (Yüklem Ortak)*

*Uyumsuzluğu **yok** hiçbir şeyle, hatta ölümle bile. (s. 144, 14- 15) (Yüklem Ortak)*

*"**Çayı** beklersiniz ama; ocağı yakıp demleyeceğim." (s. 146, 17) (Nesne Ortak)*

*Arasına başımı yaklaşıtıyordum yüzüne, soluğumu gezdiriyor(**dum**) ve yüzümü yüzüne bastırıyordum. (s. 152, 16- 17) (Ek- fiil ve Şahıs Eki Ortak)*

3.3.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle

Aşk yoktu, sevgi yoktu: Görev vardı. (s. 27, 8)

Mutluluk oyunu oynuyor şimdi ve göz göze gelmedik İrem'le. (s. 44, 16- 17)

Söz uzadı, gün nazlı ve kırgın çekildi. (s. 54, 1)

Güz geldi, rüzgâr oldu, bahar geldi bir ince yel gibi kokular getirdi eski zamanlardan. (s. 80, 27- 28)

Meyveler tohumlar sunulmuş, börtü böcek doymuş, insanlar mal tutkusuyla saldırıp talan etmişler her yanı. (s. 85, 6- 8)

Şimdi sen konuş, benim sıram sonra gelecek. (s. 93, 29- 30)

Sermayeyi ben karşıyorum, yönetim senin işin. (s. 139, 10)

Saçlarım parlıyor ve Oruç'un gözleri kamaşıyor. (s. 141, 5- 6)

Ben ölmeyeceğim, böylesine severken insan ölmez. (s. 168, 7)

Kul Hüseyin fışıldıyor kulağıma: Hangi günü gördün akşam olmamış... (s. 175, 22- 23)

Gözlerini görmüyorum ama bakışın bütün görüntülerin önüne geçiyor. (s. 194, 10- 11)

3.3.4.4. Bağlı Cümle

Canı bir şeyler yiyip içmek istemiyordu ama yine de girmeyi düşünüyor bir an. (s. 13, 19- 20)

Beni aramadın, en azından hesap sormak için araman gerekmez miydi? Demeliydin ki, kız, aramızda bunca geçmiş var. Nedir senin derdin, anlat bir. Hele senin gibi birinin bir mektupla bağımızın kopmasını kabul ettiğine inanmam. (s. 17, 22- 26)

Birey olmaya çabalıyorum. Belki o yüzden, daha önce incinmediğim şeylerden inciniyorum. (s. 24, 8- 9)

Niye para vereceksiniz? Ben kaplarım. Çok becerikliyimdir. Üstelik işim gücüm de yok. (s. 52, 17- 18)

Bu hem yaş sorunudur, o yaşı geçtim. Hem de yapım değişti. (s. 93, 18- 19)

Dürüstçe olmamasına alışkınım, yeter ki o an nazıkçe olsun... (s. 101, 16- 17)

Senden korkuyorum. Keşke hiç çıkmasaydın karşıma. (s. 109, 12)

*Yükünü yere bıraktığı anda, buluşmanın ve özlemin sevinci kırılmaz kanatlara konu da geldi diye düşündü Algüz. **Zaten** sevincin ve mutluluğun kanatları uçarken kırılmamıştır hiç.* (s. 133- 134, 30- 3)

Saçlarım parlıyor ve Oruç'un gözleri kamaşıyor. (s. 141, 5- 6)

*Kıza dokunmaya korkuyordum, **çünkü** güneş vurdukça buharlar saçıyor gibiydi.* (s. 192, 9- 10)

3.3.4.5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle

*Yürüyüşlere katılmak, nasıl bağırmaları isteniyorsa öyle bağırarak ve sonra yorgun, aç ve mutlu **-evet, inanılmaz derecede mutlu-** yurda dönmek ve bugün niçin ve neye karşı çıktıklarını, ne kadar başarılı olduklarını **-hep başarılı oluyor, kitleleri aydınlatma işlevlerini hızla yerine getirdiklerini sevinçle görüyordu-** tartışmak ne güzeldi.* (s. 25, 21- 27)

*O olsaydı **-o veya bir başkası-** bırakabilir miydi sevdiğini?* (s. 32, 14- 15)

*Yediğin dayaklardan **-afiyet şeker olsun-** beynin mi sulandı nedir?* (s. 36, 17- 18)

*Kardeşim **-gülümsedi-** karpuz yediğimiz günün ertesi gün doğan kardeşim, bana yardım olsun diye dangalağın biriyle evlendi.* (s. 86, 29- 31)

*Ekonomi, bilgisayar teknisyenliği **-kitaplardan ama olsun, çabuk pratiğe uyarım-** okudum.* (s. 138, 25- 27)

*Konuşmayacak, sigara içmeyerek **-Oruç istemiyordu-** yola koyuldu yine.* (s. 144, 24- 25)

*Kuşkusu merdivende karşılaştığımız andan başlayan ve geçen zaman içinde ve şimdi bu taşlı yokuş yolu ve bütün evreni **-benim olan evreni-** kaplayarak kesintisiz varlığını sürdürüyor.* (s. 172, 19- 22)

*Dünya küçülmüş küçülmüş yalnızca bir merdiven başı **-ben-** ve hareketli bir merdiven yatağı **-basamaklar-** ve ona indirgenmişti.* (s. 190, 10- 13)

3.3.4.6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle)

Ya yangın çıkarsa... (s. 9, 20)

O geniş beyaz alını kırışacak, yanakları solacak... (s. 23, 15)

Söylemesi de, yaşaması da: Devrimciydi o! (s. 26, 7)

"Işığı söndüreyim mi?" Hayır. (s. 80, 9- 10)

Kızsan da... (s. 86, 1)

Bu düzende bile olsa kazanmak zorunda olduğumuz bir yaşam ve üreticilik görevi... (s. 92, 1- 2)

"Cebimdeki para Okan serserisinin babasının parası. Sen versen daha iyi."

Almasaydın hiç... " (s. 136, 5- 7)

"Yarışıyor muyuz?" "Evet, kendimizle." (s. 140, 8- 9)

Birbirimizin kokusunu alsak... (s. 180, 12)

4. BÖLÜM: BELİRTME GRUPLARI

4.1. BELİRTME GRUPLARI ÜZERİNE

Türk dilinde daha etkili ve çeşitli anlatım olanakları sağlayan belirtme grupları, söz diziminin önemle üzerinde durulması gereken konularından biridir.

Belirtme grupları, bir kelime ile aktarılması güç olan ya da eksik kalan varlık, hareket ve durumları daha belirgin hale getirmek üzere tam bir yargı bildirmeyen en az iki kelimenin belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmesi ile oluşur.

“Türkçenin genel yapısı ve işleyişi içinde kelime gruplarının yeri kelime ile cümle arasındadır. Bu sebeple dilimizdeki kelime grupları, kelimedenden daha geniş cümleden daha küçük bir gramer birliği durumundadırlar. Böyle bir konuma sahip olmak kelime gruplarına ayrıcalık kazandırmaktadır (Açıkgöz ve Yelten, 2005: 11).”

Türk dili araştırmacıları, belirtme grupları ile ilgili bugüne kadar farklı pek çok tanım yapmışlardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Vecihe Hatipoğlu, belirtme gruplarını Türkçenin Söz Dizimi’nde “yargısız anlatımlar” şeklinde adlandırır ve şu açıklamalarda bulunur: “Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar, en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir (Hatiboğlu, 1972: 2).”

Haydar Ediskun, Türk Dil Bilgisi kitabında “İsim Takımları” başlığı altında kelimelerin öbekleşmesiyle ilgili bir kurala değinir: “Türkçede kelimelerin öbekleşmesindeki temel kural şudur: Önce yardımcı, sonra ana öge. Bir ismin anlamını çeşitli anlam ilgileriyle tamamlamak istersek, o ismin başına yardımcı, tamamlayıcı bir isim getirerek ‘takım’ kurarız (Ediskun, 1996: 114).”

Türkçenin Grameri’nde “belirtme öbekleri” terimini kullanan Tahsin Banguoğlu şu açıklamalarda bulunur: “Belirtme öbeklerinde bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılmıştır. Buna göre her belirtme öbeğinde en az biri belirten (determinant) biri belirtilen (determine) olmak üzere iki kelime bulunur (Banguoğlu, 2011: 497).”

M. Kaya Bilgegil, Türkçe Dil Bilgisi adlı kitabında “belirtme grupları”nı “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde, yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere, belirtme (tâyin) grupları diyoruz (Bilgegil, 2009: 115).” şeklinde tanımlamıştır.

Berke Vardar, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde “öbek” terimini şu şekilde tarif eder: Dolaysız kuruculara, ad, eylem, sıfat, ilgeç dizimlerine, iki durak arasında yer alan ya da bir vurgunun çevresinde toplanan ögeler bütününe verilen ad (Vardar, 2002: 153).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi adlı eserinde “belirtme grupları” hakkında şöyle demektedir: “Bazı kelime grupları yalnızca kavramları, nesnelere veya hareketleri daha yakından belirtmeye yararlar. Bunlara belirtme grupları adı verilir. Belirtme grupları bir yargı taşımadıklarından tek başlarına anlatım sayılmazlar (Özkan ve Sevinçli, 2008: 17).”

Yukarıda verilen tanım ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere araştırmacılar belirtme gruplarını ifade etmek üzere “kelime grubu, kelime öbeği, belirtme öbekleri, belirtme grubu, yargısız anlatımlar, öbek, birlik, takım” gibi adlandırmalar kullanmışlardır.

Türk dili araştırmacıları belirtme gruplarını sınıflandırırken de farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu çeşitliliği göstermek üzere birkaç tasnife yer vermeyi yararlı görmekteyiz.

Vecihe Hatiboğlu, yargısız anlatımlar olarak adlandırdığı belirtme gruplarını üç ana başlık altında şöyle değerlendirmiştir:

1. Tamlamalar (Kalıplaşmamış Anlatımlar)
2. Birleşik Sözcükler (Kalıplaşmış Anlatımlar)
3. İkilemeler (Kalıplaşmış Anlatımlar) (Hatiboğlu, 1972: 5)

Rasim Şimşek belirtme gruplarını altı başlık altında incelemiştir:

1. İyelik Öbekleri
2. Niteleme Öbekleri
3. Çekim Öbekleri
4. İkileme
5. Bağlaç Öbekleri
6. Ünlem Öbeği (Şimşek, 1987: 321- 400)

H. İbrahim Delice'ye göre belirtme gruplarının tasnifi Şöyledir:

1. Kelimeyle Kurulan Öbekler
2. Ekle Kurulan Öbekler
3. Diğer Kelime Öbekleri (Delice, 2007: 19)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, belirtme gruplarını on beş başlık altında Şu Şekilde incelemiştir:

1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu
2. Sıfat Tamlaması
3. Birleşik İsim Grubu
4. Tekrar Grubu (İkileme)
5. Aitlik Grubu
6. Edat Grubu
7. Unvan Grubu
8. Birleşik Fiil Grubu
9. İsim- fiil Grubu
10. Sıfat- fiil Grubu
11. Zarf- fiil Grubu
12. Sayı Grubu
13. Ünlem Grubu
14. Bağlama Grubu
15. Kısaltma Grupları (Özkan ve Sevinçli, 2008: 17- 90)

Biz bu çalışmamızda belirtme gruplarını incelerken Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin yapmış oldukları sınıflandırmayı esas alacağız ve Ayla Kutlu'nun "*Bir Göçmen Kuştu O*" ve "*Hoşça Kal Umut*" eserlerini bu çerçevede değerlendireceğiz.

Kullanılan terimler, tanımlamalar, açıklamalar ve sınıflandırmalar farklılık gösterse bile açıklamaların bütünü göz önünde bulundurulacak olursa belirtme gruplarının özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Belirtme grupları tek sözle karşılanamayan varlık, hareket ve durumları belirginleştirmek, pekiştirmek ve açıklamak işlevine sahiptir.

2. Yargı bildirmeyen unsurlardır.

3. En az iki kelimenin bir araya gelmesi ile oluşurlar. Bu durum bir kural dahilinde gerçekleşir: Yardımcı unsur başta yer alır, asıl unsur ise sonda yer alır (birleşik fiil, edat grubu ve unvan grubu dışında). Ancak günlük konuşma dilinde ve şiirlerde bu unsurlar arasına başka kelimeler girebilir, unsurlar yer değiştirebilir.

4. Belirtme grupları anlam ve yapı olarak bir bütündür, bu yüzden tek kelime gibi vazife görürler. Belirtme grupları cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir; cümlenin öznesi, nesnesi, yer tamlayıcısı, zarfı ya da yüklemi olabilirler. Cümle tahlillerinde parçalanamazlar.

5. Kelime gruplarında tamlayan ya da tamlanan ögesi bir kelime grubundan oluşabilir. "güzel öyküler ve şiirler" sözünde bağlama grubu sıfat tarafından nitelenerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur.

6. "Kelime gruplarının vurgusu, grubun özelliğine göre başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde bulunabilir (Cemiloğlu, 2001: 12)."

7. "Kelime gruplarının dış münasebeti için getirilecek ek grubun sonuna, yani yalnız asıl unsurun sonuna eklenir. O tek ek bütün grubu şumulü içine alır (yani eklendiği kelimenin değil, bütün grubun eki olur) (Ergin, 2013: 376)."

8. “Yardımcı ögenin önce geldiği ekle kurulan kelime öbeklerinde sıralama değişebilir. Bu durumda kuralsız kelime öbeği ortaya çıkar: ‘[Yıllarca koştüğüm hevesin / ardını] bıraktım.’ yerine ‘Bıraktım [ardını / yıllarca koştüğüm hevesin].’ kullanımı gibi. Eksiz yapılan kelime öbeklerinde ise sıra değiştirilemez ve birleşenlerin arasına başka biçimbirim giremez (Delice, 2007: 18).”

4.1.1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu

Aralarında iyelik, tür ilgisi bulunan en az iki ismin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim tamlamalarının iki unsuru vardır: Bunlardan birincisine tamlayan, ikincisine tamlanan denir.

İsim tamlamalarında birinci unsur ilgi eki alır, tamlayan olan zamirler mutlaka ek alır isimler ise ekli veya eksiz kullanılabilir. İkinci unsur daima iyelik eki alır.

“Tamlayan unsur ekli ve eksiz olduğu zaman arada iki önemli fark belirir:

Belirlilik – Belirsizlik

Geçicilik – Daimîlik

Tamlayan unsur belli olup biliniyorsa ilgi hâli eki alır ve tamlanana bağlanması geçicidir. Eksiz tamlayan ise belirsizdir, geneldir; ancak tamlanana bağlılığı daha kuvvetlidir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 18).”

İsim tamlamaları cümlede sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir.

Bazı dilciler iyelik grubunu müstakil bir kelime grubu olarak ele alırken bazı dilciler ise isim tamlaması başlığı altında incelemişlerdir:

Muharrem Ergin, iyelik grubunu “İyelik Grubu ve İsim Tamlaması” başlığı altında ele alır ve şu açıklamaları yapar:

İyelik grubu, iyelik ekli bir isim unsuru ile genitif halinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.

İyelik grubunun, iyelik eklerine bağlı olarak altı şekli vardır. Bu altı şeklin dördünde, teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıslarda tamlayan unsur daima şahıs zamiri olur. Onun için bu dört şekil, tamlayan unsur bakımından değişmez ve daima birinci ve ikinci şahısların iyeliğini ifade eder. Teklik ve çokluk üçüncü şahıs iyelik eklerinin yaptığı iyelik grubunun tamlayan unsuru ise şahıs zamiri olabileceği gibi başka bir isim veya isim grubu da olabilir.

Yani üçüncü şahıslarda yalnız üçüncü şahsın değil, her nesnenin iyeliği ifade edilebilir.

İşte iyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekline isim tamlaması adı verilmektedir. Demek ki isim tamlaması bir iyelik grubundan, iyelik grubunun üçüncü şahsından başka bir şey değildir ve isim tamlamasına da iyelik grubu diyebileceğimiz gibi diğer iyelik gruplarına da isim tamlaması diyebiliriz (Ergin, 2013: 381- 382).

Vecihe Hatiboğlu da Ergin'in görüşlerine paralel bir açıklama yapar: "Adıl tamlaması belirtili tamlama biçiminde kurulur... Böylece tamlayanı adıl olan belirtili tamlamaya adıl tamlaması denir.

Adıl tamlamalarının bir türü de, özlük adılı olan 'kendi' sözcüğü ile kurulur (Hatiboğlu, 1972: 21-24)."

İyelik öbeğini müstakil bir başlık altında ele alan Günay Karağaç şu açıklamaları yapar:

Tamlayanı kişi zamiri olan ilişkilendirme öbeğidir. Bir varlığın bir kişiye bağlandığı yapıdır. İsim tamlaması, bir varlığı bir başka varlık ile ilişkili kılarken, iyelik öbeği, bir varlığı bir kişi ile ilişkili kılmaktadır. Tamamen isim tamlaması gibi oluşmuş bu söz öbeğinin isim tamlamasından ayrılan tek yönü, birinci isim ögesinin kişi zamiri olması ve bu kişiye ait olan iyelik eklerini alarak ikinci isim ögesine bağlanmasıdır (Karağaç, 2009: 176).

Kerime Üstünova, Ad Tamlaması – İyelik Öbeği Ayrımı makalesinin sonuç kısmında şu tespitlerde bulunmuştur:

Ad tamlaması ile iyelik öbeği; hem aralarında benzer yönlerin, hem de pek çok farkın bulunduğu iki sözcük öbeğidir. En büyük farklardan biri; iyelik öbeklerinde altı çeşit eki görmenin mümkün oluşu yanında, ad tamlamalarında yalnız üçüncü tekil ve çoğul iyelik eklerinin yer almasıdır. İyelik öbeklerinde tamlayanın derin yapıda kalması iletişim açısından bir sıkıntı yaratmazken, ad tamlamaları için bu, -ortak kullanımlar dışında- mümkün değildir. Ayrıca ad tamlamalarında gördüğümüz kaynak, yer, menşe, araç, amaç, sahiplik, aitlik vb. anlam özelliklerinden iyelik öbeklerinde yalnızca sahiplik olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bunların aynı terimle karşılanması, söz konusu öbeklerin öğretimini sıkıntıya sokacağından doğru değildir (Üstünova, 2005: 424).

İsim tamlamalarının çeşitleri hususunda araştırmacılar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İsim tamlamalarını 2, 3, 4 hatta 5 alt başlık altında inceleyen dilciler vardır:

Muharrem Ergin isim tamlamalarını iki grupta incelemiştir (Ergin, 2013: 383):

1. Belirli isim tamlaması
2. Belirsiz isim tamlaması

Tahir Nejat Gencan, isim tamlamalarını “ad takımı” olarak isimlendirir ve takı alışlarına göre üç gruba ayırır (Gencan, 2001: 184- 189):

1. Birinci türlü ad takımı: Sevim’in eli
2. İkinci türlü ad takımı: Ders aracı
3. Üçüncü türlü ad takımı (Takısız tümleme): Demir çubuk

Neşe Atabay vd., isim tamlamalarını dört başlık altında değerlendirmiştir:

1. Belirtili tamlama
2. Belirtisiz tamlama
3. Takısız tamlama
4. Zincirleme tamlama (Atabay vd., 1983: 53)

H. İbrahim Delice, isim tamlamalarını beş grupta incelemiştir:

1. Belirtili isim tamlaması
2. Belirtisiz isim tamlaması
3. Zincirleme isim tamlaması
4. Farsça isim tamlaması
5. Arapça isim tamlaması (Delice, 2007: 38- 10)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi’nde tamlamaları

1. Belirtili isim tamlaması
2. Belirtisiz İsim tamlaması
3. Eksiz tamlama

şeklinde üç başlık altında değerlendirmişlerdir. Zincirleme isim tamlamasını ayrı bir başlık altında ele almayan Özkan ve Sevinçli söz konusu tamlamanın bir isim tamlamasının başka bir isim tamlamasının tamlayanı ya da tamlananı biçiminde

oluşturduğunu, gerçekte iki unsurlu bir tamlama olduğunu belirtmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2018: 19). Biz de isim tamlaması türlerini Özkan ve Sevinçli'nin bu değerlendirmeleri doğrultusunda ele alacağız.

Tamlayanın ek alıp almamasına göre üç türlü isim tamlaması ortaya çıkar:

4.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Belirtili isim tamlaması, tamlayan ve tamlananın tamlama ekleri (ilgi hali ve iyelik eki) alması ile oluşur.

Bu tamlama türünde unsurlar arasında belirli ve geçici bir ilişki olduğu için tamlayan ile tamlanan arasına başka sözcükler girebilir ya da tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir.

Belirtili isim tamlamalarında unsurlar arasındaki ilişkiler geçici olmasına karşın bazen kalıplaşmaya uğrarlar: devenin nalı, Allah'ın günü, kaçın kurası, körün taşı, sözün kısası, armudun iyisi, malın gözü, işin başı, elinin körü, delinin biri vb.

Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan birden fazla olabilir.

Belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan herhangi bir belirtme grubundan meydana gelebilir.

Belirtili isim tamlamasında vurgu her iki unsurda da eşittir.

Bazen tamlayan ilgi durumu eki yerine ayrılma durumu eki alabilir: Öğrencilerden biri, bunlardan ikisi...

Bazen isim tamlamalarında tamlayan durumundaki zamir düşebilir, zamir düşmüş olsa bile iyelik ekleri eklendikleri kelimenin dışında bir şahsı ifade ettikleri için tamlanan tek başına bir isim tamlaması kabul edilir.

-mek’li isim- fiiller, belirtili isim takımlarında hiçbir öge olamazlar. –me’li ve –iş’li isim- fiiller, belirtili isim takımlarında hem belirten hem belirtilen ya da aynı takımda her iki öge de olabilirler: **okumanın** zevki, Ahmet’in **okuyuşu, çalışmanın belirtilmesi, gidişin dönüşü, yükselmenin alçalması...** (Ediskun, 1996: 116)

“Ortaçlar, belirtili isim takımlarında –gerektiği zaman- hem belirten hem belirtilen ya da aynı takımda her iki öge olabilirler: **Ölenin** kızı, köylünün **okuryazarı, gidenlerin döneni, okumuşların sevileni...** (Ediskun, 1996: 116)”

“Tamlanan unsuru sıfat- fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir isim tamlamasının tamlayan unsuru genellikle ilgi hâli eki taşır (Karahan, 2014: 46).”

Ünlüyle biten ‘su’ ve ‘ne’ sözcükleri tamlayan oldukları zaman, ‘su-n-un’ ve ‘ne-n-in’ biçimlerine girmeleri gerekirken, ‘suyun rengi’ (su-y-un reng-i), ‘neyin nesi’ (ne-y-in ne-si) gibi ayrıcalığı olan biçimlere girerek tamlamalar kurarlar³ (Hatiboğlu, 1972: 14).

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı eserinde, son zamanlarda semt, mülk, sokak isimlerinde belirtili isim tamlamalarından iyelik eklerinin atılarak belirsiz isim tamlaması oluşturmanın yanlışlığına dikkat çeker: Mardinkapı, Edirnekapı, Topkapı, Mektep Sokak, Ömer Han, Ahmet Palas, Orhan Tepe, Bulvar Saray vb. (Ergin, 2013: 384).

4.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Belirtisiz isim tamlamasında tamlayan ek almaz, tamlanan ise iyelik eki alır.

Belirtisiz isim tamlamasında unsurlar anlamca kaynaşmaya elverişli olduklarından unsurların yeri değişmez ve grubu meydana getiren unsurlar arasına başka herhangi bir unsur giremez. Bu yüzden meselâ ‘Adalet eski Bakanı’ gibi kullanılışlar yanlış sayılır. Burada esas yapı ‘Adalet Bakanı’dır. ‘eski’ sıfatı, grubun tamamına şamildir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 26).

³ “su” ve “ne” sözcüklerinin, asıllarında, ünsüzle biten sözcükler olduğu bilinmektedir. “su” sözünün aslı “sug> sub> suv” olduğu ileri sürülür. “ne” sözünün de aslının “neḡ” olduğu bilinir. Tamlayan olan “suyun” ve “neyin” sözcüklerinde görülen “-y” ünsüzü, sözcüklerin asıllarından gelmiştir. “ne” sözcüğü yalın durumda, ağızlarda “ney” olarak da kullanılmaktadır.

“Bu takımlarda belirtilenle ilgili ön adlar da belirtenden önce gelir (Şimşek, 1987: 329).”

“Türkçede belirtisiz isim tamlaması yoluyla oluşmuş çok sayıda birleşik kelime vardır: devetabanı, hanımeli, buzdolabı, rüzgâr gülü vb. (Demir ve Yılmaz, 2014: 224)”, nefes borusu, cezaevi, kahverengi, baş belası, zeytinyağı, yüzüstü...

Belirtisiz isim tamlamasında tamlayan ya da tamlanan birden fazla olabilir.

Bu tamlama türünde tamlayan bir cümleden oluşabilir: “Bu işi en iyi ben yapabilirim.” edası ile kürsüye yürüyordu.

Belirtisiz isim tamlamasında vurgu tamlayan üzerindedir.

“Belirtisiz tamlamaların hemen hepsi tür gösterir: bahçe kapısı, yazı masası, boya kalemi, edebiyat tarihi, halk ozanı, av köpeği, süs köpeği vb. (Hatiboğlu, 1972: 15).”

-mek’li isim-fiiller, belirtisiz isim takımlarında yalnızca belirten; -me’li ve -iş’li isim-fiillerse, belirtisiz isim takımlarında ya belirten ya da belirtilen olabilirler; ancak aynı takımda her iki öge oluşları pek seyrek: **Okumak** zevki, **kazanmak** hırsı, **uyuma** gereksinimi, **giriş** parası, çocuk **okuması**, deve **yürüyüşü**, **okuma anlayışı**... (Ediskun, 1996: 116).

“Ortaçlar, belirtisiz isim takımlarında hiçbir öge olamamaktadırlar (Ediskun, 1996: 117).”

4.1.1.3. Eksiz Tamlama

İki ismin ek almadan yan yana gelerek oluşturduğu tamlama türüdür. Bu tamlamaya ayrıca takısız tamlama da denilmektedir. Tahir Nejat Gencan tarafından ileri sürülen bu tamlama türünün sıfat tamlaması olup olmadığı üzerine araştırmacılar uzun süre tartışmıştır. Türk dilcilerinin bu konuya bakışını burada ele almayı yararlı buluyoruz:

Takısız ad tamlamasını kabul edenler:

Tahir Nejat Gencan, Dil Bilgisi adlı eserinde ‘üçüncü türlü ad takımı (takısız tümleme)’ olarak adlandırdığı tamlamanın anlam özelliklerini belirtir:

“1) Tümleyici, asıl adın neden yapıldığını gösterir: mermer saray, tahta sandık...

2) Tümleyici, asıl adın neye benzediğini gösterir: aslan asker, şeytan adam... (Gencan, 2001: 189).”

Doğan Aksan yönetiminde Neşe Atabay, İbrahim Kutluk ve Sevgi Özel’in hazırladığı Sözcük Türleri adlı eserde takısız tamlamaların türlü görev ve özellikleri şu şekilde sıralanmıştır:

1) Tamlayan, tamlanan olan adın neden yapıldığını gösterir: yün çorap, pamuk yorgan, altın bilezik, tahta masa, çelik dolap gibi.

2) Takısız tamlamada, tamlayan, tamlananın neye benzediğini mecazlı olarak gösterir: kiraz dudak, yufka yürek, dev adam, gül hatır, elma yanak gibi.

3) Yer adı kurar ve çoğunlukla bileşik sözcük biçimindedir: Çankaya, Pamukkale, Beşiktaş, Fenerbahçe gibi.

4) Takısız tamlama akrabalık ve san adları kurar: erkek kardeş, kız kardeş, üvey baba, Bay Ali, Bayan Ayşe, Savcı Ahmet, Doktor Emre gibi.

5) Takısız tamlama biçiminde kurulmuş deyimler vardır: kepçe kulak, armut kafa, karga burun gibi.

6) Yer, yön bildiren tamlamalar da vardır: ön oda, alt yol, sağ el, arka kapı, üst kat, ön balkon, aşağı kat gibi.⁴

7) Sıra sayıların sıralanışı takısız tamlama biçiminde olmaktadır: on beş, iki bin, beş yüz lira, elli yedi kuruş, üç litre gibi.⁵ (Atabay vd.,1983: 57)

Sezai Güneş bu tamlama türünün oluşumuyla ilgili iki süreci şöyle açıklar:

a) Yalınlaşma: Belirtili isim tamlamasından belirtisiz isim tamlamasına, belirtisiz isim tamlamasından da eksiz tamlamaya doğru bir gidiş vardır:

Kültürpark, otopark, kurgubilim, toplumbilim.

Domates çorba, pirinç pilav, biber salça.

Gelinen son aşama ise, eksiz tamlamaların, bir sıfat tamlaması gibi algılanması ve bu anlayışa uygun tamlamalar oluşturulmasıdır: Onur Han, yöneylem, öz geçmiş.

b) Yabancılaşma: Bugün, yabancı dillerin etkisiyle, bazı yer ve eşya adları, (isim ya da sıfat tamlamasını andırmayan) sözlerle karşılanmaktadır. Olay, giderek hızlanmakta, dilin sağlıklı bir şekilde gelişmesini engelleyici boyut kazanmaktadır:

Cafe Nil, Gül Butik, Hotel Dedeman, Medya Center (Güneş, 2004: 337).

⁴ Bu tamlamalarda, tamlayan olan ad, bir başka adı nitelediği için sıfat görevindedir.

⁵ 6. ve 7. maddelerdeki tamlamalar sıfat tamlamasıdır.

Takısız tamlamanın Türkçenin en eski tamlama biçimi olduğunu düşünen Vecihe Hatiboğlu savını desteklemek üzere Orhun Yazıtlarından şu örnekleri sıralar: Tabgaç budun = Çin Millet-i; Tabgaç Kagan = Çin Hakan-ı; Türk Budun = Türk Millet-i; Türk Begler = Türk Beyler-i; Kadırgan Yış = Kadırgan Orman-ı; Ötüken Yış = Ötüken Orman-ı; Ötüken Yir = Ötüken yer-i; Kömür Tag = Kömür Dağ-ı gibi (Hatiboğlu, 1972: 19).

Takısız ad tamlamasını kabul etmeyenler:

Tahsin Banguoğlu “Ana Hatlarıyla Türk Grameri (1979)” ve “Türkçenin Grameri (2011)”, Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi (2013)”, Haydar Ediskun “Türk Dil Bilgisi (1996)”, Zeynep Korkmaz “Gramer Terimleri Sözlüğü (1992)” eserlerinde takısız ad tamlaması türünden söz etmez.

Kimi dil bilgisi kitapları ‘takısız tamlama’ adı altında üçüncü bir isim takımı kabul etmekte ve ‘mermer saray, tahta sandık, lastik top, taş köprü, bakır mangal, keten gömlek...’ gibi örnekler vererek bunlardan ‘belirten’in belirtilenin neden yapıldığını gösterdiğini’ ileri sürmektedirler. Oysa, Türkçe Sözlük’te mermer’in 2., tahta’nın 4., lastik’in 1., taş’ın 8., bakır’ın 3., keten’in 2. anlamları sıfat bölümüne girdiklerine ve –den yapılmış anlamı verdiklerine göre, bu takımları isim takımları arasında değil, sıfat takımları arasında incelemek doğru olur kanısındayız (Ediskun, 1996: 122- 123).

Hamza Zülfikar, Takısız Ad Tamlaması Sorunu başlıklı makalesinin sonuç bölümünde gerekçe ve önerilerini şu sözlerle ifade eder:

Şekilce eksiz bir tamlama olarak kalıplaşmış ve dile bu hâleriyle yerleşmiş olmalarına rağmen bunların bir bölümünün belirtisiz isim, bir bölümününse sıfat tamlaması olduğu açıkça görülmektedir. Bu tür örneklerin sayısının az olmadığını unutmamak gerekir. Bu bakımdan eksiz tamlama yapısında olanların, anlamdan ve görevden hareket ederek bir bölümü sıfat bir bölümü ise belirtisiz isim tamlamaları içinde toplanıp işlenmelidir. Bu görüş çerçevesinde üçüncü bir eksiz ad tamlamasından söz edilmemesi ve ayrı bir sınıflandırma yapılmaması kanaatindeyim (Zülfikar, 1995: 789).

4.1.2. Sıfat Tamlaması

Bir ismin önüne gelerek onu çeşitli yönlerden niteleyen ve belirten sözcüklere sıfat denir. Cümlede isimlere bağlı olarak kullanılan sıfatlar ilgili olduğu isimlerle tamlama kurar. Bu tamlamada sıfat tamlayan, isim ise tamlanan durumundadır. Sıfat tamlamasında tamlayan ve tamlanan ek almadan birbirine bağlanır.

Sıfat tamlamalarında birden fazla sıfat unsuru bulunabilir ya da bir sıfat birden fazla ismi niteleyebilir, belirtebilir.

Sıfat tamlamalarında tamlayan veya tamlanan ya da her ikisi kendi içinde ayrı bir kelime grubundan oluşabilir.

Sıfat tamlamaları iyelik eki, çoğul eki ve hal ekleri alabilir. Ancak sıfat unsuru yalnızca iyelik eklerini alabilir: canım oğlum, güzelim çocuklar, umudumuz gençler, canım Adana, ciğerparesi kızı...

“Sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurları arasına ‘da / de’ edatı ve mI soru eki girebilir: bir de kılavuz, ikişer de avcı, üç mü kitap... (Karahana, 2014: 52)”

Bazı birleşik kelimeler sıfat tamlamasının kalıplaşması ile oluşur: ilkbahar, Akdeniz, karabiber, sivrisinek, Sarıyer...

Bu tamlama türünde vurgu sıfat unsuru üzerindedir.

Sıfat tamlamaları cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir.

“Tamlayanı sıfat- fiil veya sıfat- fiil grubu olan bir sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır.” (Karahana, 2014: 49).

“Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da bir sıfat tamlamasıdır.

en tatlı, **çok** güzel, **pek** doğru, **daha** gösterişli... (Karahana, 2014: 52)”

Bu tamlama türü için “ön ad takımı” terimini kullanan Rasim Şimşek ön adların sırasını şöyle tarif eder:

Niteleme sıfatları varlıkların kendilerinde bulunan özellikleri gösterdiği için adların hemen önünde yer alırlar. Belirtme sıfatları varlıkların dış özelliklerini belirttiği için niteleme sıfatlarının önünde yer alırlar. Konumu bakımından ada en uzak olan, sıfat- fiildir. Çünkü sıfat- fiil, aynı

zamanda yargı öbeği de oluşturur; sıfat- fiillik, onun ikincil görevidir. –ki ya da –deki ekiyle türetilen sıfatlar da sıfat- fiil cümlecikleri gibidir.

bu/ nadir/ içki

üst kattaki/ iki/ oda

en yükseklerde uçan/ bir/ beyaz/ bulut

Bazı durumlarda niteleme sıfatı ile belirtme sıfatı yer değiştirebilir, belirtme sıfatının ada yakın olduğu anlatımlarda sıfat genellikle daha güçlü bir belirtici özelliği taşır:

a) Sıfat tamlamasında birden fazla niteleme sıfatı varsa belirtme sıfatı ada yakın olabilir:

esmer/, endamlı/, ve körpe/ iki/ kız

b) “bir” sözcüğü genel olarak adın önünde yer alır, adeta bir dolgu maddesi olarak kullanılır.

dev gibi/ bir/ ordu (Şimşek, 1987: 360- 361)

Bu tamlama türü cümle içerisinde özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem olarak kullanılabilir.

4.1.3. Birleşik İsim Grubu

Bir şahsı, yeri ifade etmek üzere iki veya daha fazla ismin ek almaksızın oluşturduğu kelime grubudur. Bu unsurlar arasında tamlayan- tamlanan ayrımı yoktur.

Birleşik isimlerde vurgu ikinci unsur üzerindedir.

Bu grup, cümlede isim olarak kullanılır.

Birleşik kelimelerle birleşik isimler birbirine karıştırılmamalıdır. Birleşik kelimelerde iki veya daha fazla isim bir araya gelerek yeni bir kavramı oluşturur: başkent, ayakkabı, cumartesi vb. Birleşik isimler ise birden çok ismin meydana getirdiği özel ad kategorisindeki şahıs ve yer adlarıdır: Muharrem Ergin, Ayla Kutlu, Afyonkarahisar, Yenimahalle...

Birbirine karıştırılan kelime gruplarından biri de unvan grubu ile birleşik isim grubudur. Bu gruplar, yapı bakımından benzerlik gösterir; ancak aralarındaki en önemli fark ise sadece vurgudur. Unvan gruplarında vurgu başta, birleşik isimlerde vurgu sonda bulunur. Unvan grupları zamanla birleşik isime dönüşebilir: Deli Dumrul, Sultan Murat vs. (Özkan ve Sevinçli, 2008: 37)

4.1.4. Tekrar Grubu (İkileme)

Türk dilinin ilk evresinden beri geniş bir kullanım alanına sahip olan ikilemeler anlatıma güç kazandırmak amacıyla kullanılırlar. İkilemelerin temel işlevleri pekiştirme, abartma, etkileycilik, süreklilik, çokluk ve beraberlik şeklinde sıralanabilir.

Anlamca kaynaşmış olan bu yapılar arasına virgül konmaz.

Şekil bakımından da ikilemelerde bir kalıplaşma mevcuttur, unsurların yeri değiştirilemez. Çok az ikileme bu kuralın dışında yer alır. Bu tür sözcükler aynı özelliklere sahiptir.

Vecihe Hatiboğlu, ikilemede kalıplaşmayı perçinleyen etkenleri şöyle sıralar:

1. Az heceli sözcüğün önce gelişi: çul çaput, don gömlek, kör topal, din iman, çekip çevirmek, kul köle, kör kütük, kol kanat, kış kıyamet...
2. Ünlü ile başlayan sözcüğün önce gelişi: ara sıra, az buz, açık saçık, er geç, el ayak, eninde sonunda, it köpek...
3. Türkçe sözcüklerin önce gelişi: akıllı uslu / uslu akıllı, gönül hatır / hatır gönül, aç biilaç, kul kurban, güçlü kuvvetli, kış kıyamet...
4. b- veya p- ile başlayan sözcüklerin sonra gelişi: eğri büğrü, orda burda, oram buram, yırtık pırtık, süs püs, bölük pörçük, eski püskü... (Hatiboğlu, 1981: 16- 18)

İkilemelerin kurulmasında, ses benzerliğinin ses güzelliğinin önemi ve etkisi büyüktür. İkilemeleri kuran sözcüklerin çoğunda, ön seste veya son seste ses benzerliği vardır. Kısaca Türk düşüncesi, ikilemeleri kurarken bir çeşit kafiye arar. Ünlü uyumları, ünsüz benzeşmeleri gibi ikilemede de ses benzerliği, ses uygunluğu kuralı vardır (Hatiboğlu, 1981: 13).

En az iki kelimededen meydana gelen bu yapıları birleştirmek üzere bir ek kullanılmaz. Ancak grubu meydana getiren kelimelerden biri veya her ikisi isim hal ekleri (yönelme, bulunma, ayrılma, belirtme hal eki) ve iyelik eki alabilir: nefes nefese, elde avuçta, havadan sudan, sağı solu, eli ayağı...

“da, ki, ve, ama gibi bazı bağlaçlar kuvvetlendirme işleviyle tekrar grubu oluşturabilirler: coştı da coştı, ödev de ödev, çok ama çok, yalnız ve yalnız...” (Özkan ve Sevinçli, 2008: 45).

Soru eki pekiştirme göreviyle tekrar grubu oluşturabilir: hoş mu hoş, sarı mı sarı, fakir mi fakir, hiç mi hiç...

Türkçede hemen hemen her çeşit kelimedenden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en elverişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve gerundiumlardır. Zamirler tekrara elverişli değildirler. Edatlardan da yalnız bazı ünlem edatlarının tekrarları yapılabilir. Fiillerde bunlara göre daha geniş bir tekrar yapma kabiliyeti vardır. Fakat fiil tekrarlarında tekrardan çok bir arka arkaya gelme durumu vardır denebilir (Ergin, 2013: 377).

Tekrar grupları yapıları bakımından dört grupta incelenir:

1. Aynen Tekrarlar
2. Eş veya Yakın Anlamlı Tekrarlar
3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan Tekrarlar
4. Pekiştirmeli Tekrarlar

4.1.4.1. Aynen Tekrarlar

4.1.4.2. Eş ve Yakın Anlamlı Tekrar Grupları

4.1.4.3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan Tekrarlar

4.1.4.4. Pekiştirmeli Tekrarlar

4.1.5. Aitlik Grubu

Eklendiği kelime grubuna bağlılık ve bulunma ifadesi katan –ki aitlik ekinin oluşturduğu kelime grubudur.

Bu grup cümlede sıfat veya zamir olarak kullanılabilir.

Metin Karaörs aitlik grubu ile ilgili görüşlerini şöyle belirtir: “Bu grubun yapısı kelime gruplarının tarifine fazla uymamaktadır. Kelime grubu en az iki kelimedenden meydana gelir. –ki aitlik eki ise bir kelime değil, bir ek durumundadır (Karaörs, 1993: 17).”

“Hiçbir ilişkilendirme veya nitelendirmenin yaşanmadığı bu öbekler, diğer yapımlık öbekler gibi, yalnızca bir bütün oluşturmalarıyla söz öbeği sayılırlar (Karaağaç, 2009: 163)

Aitlik eki, isimlerin yalın, bulunma ve ilgi hali almış şekilleri üzerine gelebilir.

İlgi ekinden sonra kullanılan aitlik ekinin bu kullanımı, iyelik ekini andırır. Aitlik eki ilgi eki üzerine geldiğinde tamlanan kaldırılır, tamlanan aitlik eki ile karşılanmış olur: Akdeniz'in suları Karadeniz'inkinden sıcaktır. Aitlik eki su sözcüğünün yerini tutmuştur.

Çekim eki olan ilgi ve bulunma durum eklerinden sonra yapım eki -ki'nin gelmesi Türkçede nadir karşılaşılan bir durumdur.

Ekin kullanımı:

Yalın hâlde kullanımı: evvelki, önceki, sonraki, yarınki, karşıki, dünkü, bugünkü...

İlgi durumu ekinden sonra kullanımı: seninki, bizimki, arkadaşımınki...

Bulunma durumu ekinden sonra kullanımı: yerdeki, gökteki, yandaki, bendeki...

4.1.6. Edat Grubu

Tek başına bir anlamı olmayan edatların isimlerden sonra gelerek sözcükler arasında zaman, yön, sebep, vasıta, miktar, şart, benzerlik gibi anlamlar ifade ettiği kelime grubudur.

Edatlar isim unsuruna ekli (hal eki) veya eksiz bağlanabilir. Zamirlere genelde ilgi eki ile bağlanırlar.

İsimlerin diğer sözcüklerle ilişkisinde edat grupları ismin zarf hallerini, hal ekleri ise isim hallerini meydana getirirler. İşlevleri açısından hal eklerine benzeyen edatlar ses ve şekil özelliklerini korumaları, ayrı yazılmaları dolayısıyla onlardan ayrılırlar. Nadiren hal eki ve edatlar birbirleri yerine kullanılabilir (-a / için, -dan / dolayı) ve edatlar geçici olarak ekleşebilir.

Edat grubu için dilciler; takı öbeği (Banguoğlu, 2011: 386), ilgeç öbeği (Şimşek, 1987: 379), çekim edatı öbeği (Delice, 2007: 21) gibi farklı terimler kullanmıştır.

“Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan ve edat grubu oluşturan edatlar şunlardır: ait, başka, beri, dair, değin, dek, diye, doğru, evvel, gayri, gibi, göre, için, sonra, ile, dolayı, kadar, karşı, karşın, önce, öte, ötürü, rağmen, sıra, üzere, ötürü, yana (Özmen, 2013: 100).”

Edat gruplarında isim unsuru bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. “gibi” ve “diye” edatları cümleden sonra kullanılarak iç içe birleşik cümle oluşturabilir. Edat ise daima tek kelime halindedir.

Bu kelime grubunda vurgu ilk unsur olan isim üzerindedir.

Edatlar, cümle içerisinde bulunduğu konuma göre sıfat ve zarf işlevi üstlenir. Bunun yanı sıra üzerine çekim eki alan edatlar, isim olarak kullanılır. Edatlar türetime uygun yapılar değildir, yani çekim eki almazlar.

Edatların çekim eki alması ile ilgili Mehmet Özmen ve Leyla Karahan şu açıklamalarda bulunur:

Edat gruplarının büyük bir kısmı, edat grubunu oluşturan edatın özelliğine bağlı olarak, isim işletme eki almaz; ancak bazı edatlar, bazı isim işletme eklerini alabilir. Örneğin, başka, beri, evvel, gibi, sonra, önce, öte edatlarıyla kurulan edat gruplarında, edatın üzerine iyelik ekleri gelebilir. Evvel, sonra, önce, öte edatlarıyla kurulan edat gruplarında ise, grubu oluşturan edat üzerine, ki aitlik eki gelebilir. İyelik eklerinden ve aitlik ekinden sonra ad durum ekinin gelebilmesi, bu ekleri alan edat gruplarının, farklı yapılar içerisinde yer alması sonucunu doğurur (Özmen, 2013: 100).

“Onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır (Karahan, 2014: 63).”

4.1.7. Unvan Grubu

Bir şahıs isminden sonra gelen unvan ya da akrabalık sözcüklerinin oluşturduğu kelime grubudur. Sözcükler birbirine eksiz bağlanır.

Rasim Şimşek unvan grubunu san öbeği (1987: 364) terimi ile karşılar ve bu grubu niteleme öbekleri başlığı altında ele alır: “Kişi, toplum içinde, soydaşları arasında adı sanı ile tanınır, bilinir. Çünkü san, kişinin toplum içindeki özel yerini, orununu gösterir. Bu bakımdan san adları nitelik kavramı taşır (Şimşek, 1987: 364).”

Unvan gruplarında vurgu ikinci sözcük üzerindedir.

“Unvan grubu, isimden sonra gelen unvanın isme isnat edilmesi, yüklenmesi bakımından, isnat grubuna benzer (Özmen, 2013: 110).”

“Unvan grubunda unvan adı, belirten; kişi adı, belirtilendir. Bu duruma göre unvan grubunda temel unsur kişi adıdır. Bu ad unvan adından önce geldiğine göre unvan grubu, Türk söz diziminde öge sırasını belirleyen ana ilkeye aykırı bir kuruluştadır (Aktan, 2009: 43).”

Unvan gruplarında şahıs isminin başta veya sonda olması üzerine araştırmacılar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir:

Muharrem Ergin (2013: 389- 390), unvan ve akrabalık isimlerinin başa getirildiği grupları vurguya göre birleşik isim ve sıfat tamlaması olarak ayırt eder.

Unvan ve akrabalık isimlerinin başa getirildiği grupları Mustafa Özkan-Veyisi Sevinçli (2008: 54), Leyla Karahan (2014: 69) “birleşik isim” olarak değerlendirir.

Vecihe Hatiboğlu (1969: 73), Zeynep Korkmaz (1992: 163), Gülsel Sev (2006: 172) gibi araştırmacılar isim unsurunun hem önünde hem de sonunda bulunan unvan ve akrabalık isimlerinin oluşturduğu kelime grubunu “unvan grubu” kabul eder.

Biz çalışmamızda Mustafa Özkan- Veyisi Sevinçli'nin tasnifini esas aldığımız için örneklerimizi bu bağlamda ele alacağız.

4.1.8. Birleşik Fiil Grubu

Bir isim ile bir yardımcı fiilin ya da bir ana fiil ile yardımcı fiilin yapı ve anlam yönünden kaynaşması ile meydana gelen kelime grubudur. Esas anlam isim ve ana fiil unsurları üzerinde bulunur.

Bazı dilciler, birleşik fiilleri farklı açılardan ele almış ve yeni sınıflandırmalar ileri sürmüşlerdir. Bunlardan birkaçını inceleyelim:

Muharrem Ergin, bileşik fiilleri iki başlık altında incelemiştir:

1. İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller
2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller (Ergin, 2013: 386)

Tahsin Banguoğlu ise Birleşik Fiil Tabanları başlığı altında incelediği birleşik fiilleri üç grupta ele alır:

1. Zarf Öbeği Kalıbında
2. Çekim Öbeği Kalıbında
3. Bağlam Öbeği Kalıbında (Banguoğlu, 2011: 310)

Mazhar Kükey, birleşik fiilleri dört başlık altında tasnif eder:

1. Eylemin eylemle oluşturduğu bileşik eylemler
2. Eylemsinin eylemle oluşturduğu bileşik eylemler
3. Ad soylu sözcüklerin yardımcı eylemlerle oluşturduğu bileşik eylemler
4. Adların herhangi bir eylemle oluşturduğu bileşik eylemler (Kükey, 2003:

III, 21)

Dilcilerin farklı adlandırma ve gruplandırmalarla oluşturduğu tasniflerde genel olarak içerik aynıdır. Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli fiilleri yapı olarak ele almışlar, araştırmacıların farklı gruplara dahil ettiği anlamca kaynaşmış birleşik fiilleri ve sıfat- fiillerle oluşturulan birleşik fiilleri isim + yardımcı fiil yapısında olduğu için isim kategorisinde ele almışlardır. Böylece birleşik fiilleri iki başlık altında toplamışlardır:

1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil (Özkan ve Sevinçli, 2008: 56, 62)

Biz de birleşik fiilleri incelerken Özkan ve Sevinçli tasnifini esas alacağız:

4.1.8.1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

İsimlerden sonra et-, eyle-, yap-, kıl-, ol-, bulun- fiillerinin getirilmesiyle oluşturulan birleşik fiillerdir. Yardımcı fiiller, isimleri fiilleştirmek amacıyla kullanılırlar. Bu yapıdaki birleşik fiillerin isim unsuru daha çok Arapça, Farsça ve Batı kaynaklı kelimelerden oluşmaktadır.

et-, eyle-, yap-, kıl- isimlerden geçişli birleşik fiiller oluşturur, ol- ve bulun- fiilleri ise geçişsiz birleşik fiiller meydana getirir.

Turgut Baydar, “İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine (2013: 55- 56)” adlı makalesinde et-, ol-, vb. fiiller ile oluşturulan yapıların bir birleşik fiil oluşturmadıklarını/ oluşturamayacaklarını, bunların bir ek- fiil gibi kullanıldıklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Türkçede birleşik fiil gibi görülen birçok yapının aslında, i- fiilinin dönüşmesiyle ortaya çıktığını belirtir. Ardın da bu yapıların birleşik fiil altında değil de, ek- fiil başlığı altında incelenmesini önermiştir.

Tamlayanı sıfat- fiil olan birleşik fiiller genellikle ol-, bulun- yardımcı fiillerini alır. Zeynep Korkmaz, ol- yardımcı fiilden önce gelen sıfat-fiilleri bağlı buldukları zaman kesimine ve yüklendikleri işlev ayrılıklarına göre üç grupta inceler (Korkmaz, 2014: 700- 7006):

a) Öncelik Fiilleri (-mİş ol-): Daha önce gerçekleşmiş olan bir oluşu gösterir.

b) Alışkanlık Fiilleri (-Ir ol-, -mAz ol-): Bir oluşun geçmişte, şimdiki zamanda ya da gelecekte alışkanlık hâlinde sürdüğünü veya süreceğini gösterirler.

(Iyor ol-): -Iyor ekinin zaman kapsamı dolayısıyla, geçmişe değil, şimdiki zamana ve geleceğe yönelmiş bir süreklilik söz konusudur.

c) Niyet Fiilleri (-AcAk ol-, -IcI ol-, -AsI ol-, -(I)msAr ol-): Oluş ve kılışın teşebbüs ve niyet hâlinde olduğunu gösterir. Bunların en yaygın olanı -AcAk ve -IcI sıfat- fiilleri ile kurulanlarıdır. Diğerleri, edebî eserlerde seyrek rastlanan türlerdir.

İsimlerle kullanılan yardımcı fiiller yalnız et-, eyle-, yap-, kıl-, ol-, bulun- fiillerinden ibaret değildir. Bunlara, isimlerle kullanılan, isimlerle birleşik fiil yapan asıl yardımcı fiiller denilebilir. Bunların dışında, isimlerle birleşik fiil yapmaya yarayan bazı yardımcı fiiller (düş-, al-, ver-, kal-, bul-, koş-, tuttur-, işle-, kustur-, koy-, bile-, bin- vb.) de vardır ki bunlar, gerçekte yardımcı fiil olmadıkları hâlde, ya zamanla anlamlarını kaybetmiş ya da deyimleşmiş olmaları sebebiyle yardımcı fiil durumuna düşmüş, bu görevi üstlenmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 60).

4.1.8.2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

Bu yapıda asıl fiil, yardımcı fiile zarf- fiil aracılığı ile bağlanmaktadır. “bil-, ver-, gel-, git-, dur-, kal-, koy-, gör-, yaz-” yardımcı fiilleri kılış ve oluşun nasıl ve ne şekilde yapıldığını bildirirler. Bu yüzden bunlara tasvir fiilleri adı da verilir.

Tasvir fiilleri dört başlıkta incelenir:

4.1.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri

Fiil + (-A) + bil- şeklinde bir yapıya sahiptir.

Eski Türkçede hem esas fiil hem de yardımcı ‘imkan’ ve ‘iktidar’ fiili halinde kullanılan u-, bazı etkiler altında kısmen veya tamamen kullanılıştan düşünce, dil, değişik saha ve eserlerde aynı vazifeyi görececek başka unsurlar yaratmıştır. Bunlar bil- ve al- yardımcı fiilleridir. Olumsuz ifadelerde -u-ma- şeklinin devam edeceği bilinmektedir (Korkmaz, 1959: 124).

Günümüzde yeterlilik fiilinin –AmA- şeklinde de bu durum görülür: -AmA < -A u-mA-.

Funda Kara, “Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri” makalesinde bil- yeterlilik fiilinin Eski Türkçeden itibaren her dönemde ve değişik lehçelerde bağlama göre değişik işlevlere ve anlamlara büründüğünü belirterek bu fiilin yeterlik, yetenek, yetmezlik, ihtimal, kılammama ihtimali, kılmama ihtimali, rica, izin, tavsiye, yasak, zıtlığa hazırlık ve inanamama, hayret, iltifat anlamlarında kullanıldığını belirtir (Kara, 2011: 1421- 1438).

4.1.8.2.2. Tezlik Fiilleri

Fiil + (-I / -U) + ver- şeklinde bir yapıya sahiptir.

Bu yapıdaki birleşikler fiilin bir anda, çabuk, kolayca yapıldığını, oluştuğunu bildirir. Yardımcı fiil üzerine –mA getirilerek olumsuz anlamlar sağlanır.

Marcel Erdal, “Tezlik Fiilinin Kaynağı” adlı makalesinde -(y)A-dur-, -(y)A-kal-, -(y)A-gel-, -(y)A-gör-, -(y)A-yaz- ve -(y)A-bil- eklerinin ilk hecesindeki ünlü geniş iken -(y)Iver- ekindeki ilk ünlünün neden dar olduğunu izah etmeye çalışır:

Bizce -(y)Iver- ekinde gramatikleşen fiil *ver-mek* fiili değil, Çağatayca *yibermek*, Memluk Kıpçakçasında ve bugünkü Kıpçak dillerinde *yeber-*, *jiber-*, *yiber-*, *ziber-*, *ciber-* gibi şekillerde, Özbekçede *yuber-*, Türkmencede *i:ber-* şeklinde gördüğümüz ‘yollamak’ anlamındaki başka bir fiildir; Türkiye Türkçesinde, Azericede, Yeni Uygurcada kullanılmamaktadır. Bu fiil Eski Türkçede yoktur; Eski Türkçe *id-* ‘yollamak’ ve *ber-* ‘vermek’ fiillerinin *id-u ber-* olarak birleşmesinden oluşmuştur. *id-* Eski Türk yazıtlarından itibaren kılınış anlamlı yardımcı fiil olarak da kullanılmış, fiillere ‘bir işi birden yapmak, çabuk tamamlamak’ anlamını katmıştır; Halaçça emir kipinde gördüğümüz *-i-* eki de bu fiilin kalıntısıdır (Erdal, 2013: 170- 171).

4.1.8.2.3. Süreklilik Fiilleri

Fiil + (-A) + (dur- / gel- / kal- / gör- / koy- (ko-)) şeklinde bir yapıya sahiptir.

Fiilin belli bir zaman içinde sürüp gittiğini, fiilin devamlılığını ifade etmek üzere bu birleşik fiillerden yararlanır. Bunun yanında kal- ve gel- yardımcı fiilleri ana fiile beklenmezlik anlamları da kazandırır.

Fiilin bir zaman içinde sürüp gittiğini ifaden bu fiillerin olumsuz biçimi mantığa uygun olmadığı için pek kullanılmaz.

4.1.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Fiil + (-A) + yaz- şeklinde bir yapıya sahiptir.

“Esas fiilin belirttiği oluş ve kılışın, istenilmediği halde gerçekleşmesine çok yaklaşıldığını ifade eder: düşeyaz-, yanayaz-, öleyaz-, boğulayaz-... (Özkan, 2004: 334)”

“Eski Türkçenin ‘yanılmak, hata etmek, günah işlemek’ anlamlarındaki esas fiilinin zamanla sözlük anlamından kayarak bir tasvir fiiline dönüşmesi ile oluşmuştur (Korkmaz, 2014: 724).”

“yaz- yardımcı fiilin Türkiye Türkçesindeki kullanım sıklığı iyice azalmıştır. Bu yüzden, bu yardımcı fiilin olumsuz yapılamaz ve bu yardımcı fiil, görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman ekleri dışında başka şekil ve zaman eki almaz (Karaağaç, 2013: 475).”

4.1.8.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri

Asıl fiil, yardımcı fiile “-Ip, -Up” zarf- fiil ekleri aracılığıyla bağlanır.

4.1.9. İsim- Fiil Grubu

Bir isim- fiil unsuru ile kendisine bağlı olan isim ve isim gruplarının oluşturduğu kelime grubudur. Asıl unsur olan isim- fiil sonda yer alır.

Leyla Karahan’ın “isim- fiil” (Karahan, 2014: 55) olarak adlandırdığı bu grubu karşılamak üzere dil bilgisi kitaplarında dilciler farklı terimler kullanmışlardır: Muharrem Ergin (Ergin, 2013: 395) “fiil grubu”, Süer Eker (Eker, 2013: 360) “eylem grubu”, Günay Karaağaç (Karaağaç, 2009: 139) “fiil ismi öbekleri” vb.

Türk dilinde isim- fiil ekleri –mA, -mAk ve Iş biçiminde olmak üzere üç tanedir. Bu eki alan sözcüklerde zaman ifadesi bulunmaz.

Bu grupta vurgu, cümlelerde olduğu gibi yükleme en yakın olan öge üzerindedir, yani isim- fiilden önce gelen unsur üzerindedir.

“Fiil isimleri, sonuçta fiilin isim şekli olduğu için, bir isim gibi çokluk, iyelik ve hal ekleri alabilirler, çekim edatlarıyla kullanılabilirler (Karaağaç, 2009: 140).”

Bu kelime grubu, cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci ve yüklem olarak kullanılabilir.

Konuşma ve şiir dilinde isim- fiilin yeri değişebilir.

Delice, -ş isim- fiil ekinin daha çok iş isimleri yaptığı için isim- fiil grubu oluşturmada fazla kullanılmadığını belirtir (Delice, 2007: 45).

“Bu grupta fâil az bulunur ve hep iyelik ekli olur (Ergin, 2013: 395)”

4.1.10. Sıfat- Fiil Grubu

-An, -AsI, -mAz, -Ar, -dIk, -AcAk, -mİş eklerinden biriyle oluşturulmuş sıfat- fiil unsuru ile kendisine bağlı olan isim ve isim gruplarının oluşturduğu kelime grubudur. Asıl unsur olan sıfat- fiil sonda yer alır.

Bu grupta vurgu, cümlelerde olduğu gibi yükleme en yakın olan öge üzerindedir, yani sıfat- fiilden önce gelen unsur üzerindedir.

Bu grup için Leyla Karahan (2014: 53) “sıfat- fiil grubu”, Muharrem Ergin (2013: 396) “partisip grubu”, H. İbrahim Delice (2007: 46) “sıfat- fiil öbeği” terimini kullanmıştır.

“Bu grupta özne az kullanılır. Özne olan unsur iyelik eki taşır.
bütün hayalleri / yıkılmış (insanlar) (Karahan, 2014: 54)”

Sıfat- fiiller diğer tüm isimler gibi isim çekim eklerini alabilirler; cümle içinde gerekli eklerle özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci, yüklem olabilirler.

Ortaçlardan ancak -en, -dik, -diği, -eceği, ekleriyle türeyenler yüklem olabilir. Öbür eklerle (-er, -ir, -ecek, -miş) ve bunların olumsuzlarıyla türetilen ortaçlar yüklem görevinde kullanılamaz. Çünkü, o zaman, ortaçlıklarını yitirerek geniş zaman, gelecek zaman, belirsiz geçmiş zaman kipinde çekimli birer eylem olurlar.

Ortaçlar yalnız ya da durum takısı olarak, koşaçlı ya da koşaçsız olarak yüklem işini görürler (Dizdaroğlu, 1976: 33).”

Bu grup cümlede isim ve zarf olarak kullanılabilir ancak daha çok sıfat işlevi görür.

4.1.11. Zarf- Fiil Grubu

-A, -I, -U, -Ip, -Up, -All, -ken, -ArAk, -dIkçA, -IncA, -mAdAn ekleriyle oluşturulan zarf- fiil unsuru ile kendisine bağlı olan isim ve isim gruplarının oluşturduğu kelime grubudur. Asıl unsur olan zarf- fiil sonda yer alır.

Bu grupta vurgu, cümlelerde olduğu gibi yükleme en yakın olan öge üzerindedir, yani zarf- fiilden önce gelen unsur üzerindedir.

Bu grup için Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli (2008: 71) “zarf- fiil grubu”, Muharrem Ergin (2013: 396) “gerundium grubu”, Tahsin Banguoğlu (1979: 238) “zarf öbekleri”, Haydar Ediskun (1996: 252) “bağ fiiller (ulaçlar)” terimlerini kullanır.

Muhammet Yelten ve Halil Açıkgöz, zarf- fiillerin Türk dilindeki önemine şu sözlerle işaret eder: “Gerundium grubu, cümle içinde zarf fonksiyonludur. Bu farklı gerundiumlar sayesinde Türk cümlesi en girift düşünceleri dahi basit cümle yapısı içinde ifadelendirme gücüne ulaşmıştır, diyebiliriz (Açıkgöz ve Yelten, 2005: 69)”

“Zarf- fiil grubu, söz dizimi içinde zaman, tarz, sebep, şart, bağlama, karşılaştırma vb. işlevlerle zarf görevi yapar (Karahana, 2014: 59).”

“Zarf- fiiller, sıfatların aksine isim çekim, iyelik ve çokluk eklerini almazlar (Aktan, 2009: 72).”

Tek ünlüden –a/ -e, -ı/ -i, -u/ -ü zarf- fiiller, bugün, ya yineleme ögesi olarak dura dura, düşe kalka, diye diye, oynayı oynayı biçiminde ya da birleşik fiil yapımında yaşamaktadır: yapa görmek, düşe yazmak. Ayrıca, günümüzde, sekize beş kala, on biri çeyrek geçe ifadesinde olduğu gibi de saatlerin dakika ifadelerinde kullanılmaktadır. Eski ‘ile, göre, öte, diye’ biçimleri de kalıplaşarak son çekim edatı haline gelmişlerdir. (Karaağaç, 2009: 142).

“Hâl ekleriyle birleşen bazı sıfat- fiiller, zarf- fiil işleviyle kullanılırlar: kendi **bil~~di~~ğince**, her günü ufkunu **sardıkça**, edebiyatı çok sev~~di~~ğinden vb.” (Özkan ve Sevinçli, 2008: 73).

–r ... –mAz, –DI mI, –DI ... –AlI, –DI ... –AsI, –DI ... –mAdI, –DI ... –AcAk kalıplarıyla oluşan gruplar da birer zarf- fiil grubu gibi değerlendirilir: görür görmez, insanlar yaşlandı mı, mahalleye geldi geleli, koştı koşmadı, battı batacak vb. (Özkan ve Sevinçli, 2008: 74)”

–ken ve –sA eki ile kurulan ve yan yana sıralanan birden fazla zarf- fiil grubunda zarf- fiil eki sadece sondaki grupta bulunabilir: “Üzerinde düşünülür (ise), ilham alınır (ise), işlenir (ise), derinleştirilir ise din, en yüksek ve bereketli bir kültür kaynağı olabilir. (MKA) (Karahana, 2014: 58- 59).”

“Zarf- fiil gruplarında fiilin gerekli bütün unsurları, bu arada fail de bol bol kullanılır (Ergin, 2013: 396).”

“Zarf- fiil grubu da söz dizimi içinde yüklem olabilmek için ek fiil almak zorundadır: Bence mutluluk, gözlerini benim gözlerime çevirince (Aktan, 2009: 73).”

4.1.12. Sayı Grubu

Sayı grubu, basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Sayı grubu unsurları eksiz birleşir, ayrı yazılır ve araya herhangi bir işaret konmaz.

Sıfat tamlamasını ve sayı gruplarını ayırt etmek için şöyle bir yol izlenebilir: Küçük bir sayıdan sonra büyük bir sayı geliyorsa bu sıfat tamlamasıdır; sayı grubunda ise büyük sayıdan sonra küçük sayı gelir.

Sayı grubunda vurgu ikinci unsur olan küçük sayı üzerindedir.

Sayı öbeğinde iki sayı ismi arasında bir toplama $+/$ ilgisi mevcuttur: $10 + 6 =$ [on / altı] gibi. Sayı isimlerinden yapılan sıfat tamlamasında ise iki sayı ismi arasında bir çarpma $/x/$ ilgisi bulunmaktadır: $100 \times 1000 =$ [yüz / bin] gibi (Delice, 2007: 29- 30).

Eski Türkçede sayı öbeğinin oluşumu iki türlü gerçekleşirdi. Birincisinde, küçük sayı büyük sayıdan önce getirilirdi: üç otuz ‘yirmiüç’ biçimindeydi. Burada büyük sayının basamak değerinin bir onluk altı alınırdı. İkincisinde, küçük sayı ile büyük sayı arasına artukı ifadesi getirilirdi: otuz artukı üç ‘otuzüç’. Buradaki artukı ifadesinin düşmesi, sayı öbeğini oluşturmuştur: otuz artukı üç $>$ otuzüç. (Karaağaç, 2009: 156)

4.1.13. Ünlem Grubu

Seslenme edatından sonra bir isim unsurunun kullanılması ile oluşan kelime grubudur.

Ünlem olarak kullanılan a, ey, ah, hey, hay, haydi, ya, yahu, be, bre, mere, ayol, ulan, vay vb. tamlayan, isim unsuru ise tamlanan durumunda bulunur. İki unsur eksiz birleşir.

Ünlem grupları, cümlede çeşitli duygu ve heyecanları etkili ve kısa bir biçimde ifade etmek üzere kullanılırlar.

Vurgu, heyecanlı ifadelerden oluştuğu için ünlem üzerinde yer alır.

Cümlelerin kuruluşunda doğrudan yer almayan bu unsur, cümle dışı öge niteliğindedir.

Bu grupta, isim unsuru bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir.

Ünlemlerin cümle içerisinde belirli bir yoktur. “Seslenmelerde kullanılması nedeniyle, genel olarak tümce başında yer alırsa da, konuşma diliyle konuşularda tümce sonuna da kayabilir.” (Şimşek, 1987: 399).

“Her ünlemle, ünlem grubu kurulmaz (Özmen, 2013: 110).”

“Ünlem grubunda birden fazla isim unsuru bulunabilir.

Hey gidi/ haysiyet, namus hey! (Aktan, 2009: 58)”

“Ünlem edatı öbeğinde ünlem ile isim unsuru arasında hiçbir noktalama işareti kullanılmaz; ancak, öbeğin sonunda ya ünlem işareti ya da virgül kullanılır (Delice, 2007: 23).”

4.1.14. Bağlama Grubu

İki veya daha fazla unsurun bağlaçla birbirlerine bağlanması ile oluşan kelime grubudur. Unsurların bağlanması için özel bir eke ihtiyaç yoktur. Unsurların gruba katılımı denk olduğu için yani aralarında öncelik sonralık ilişkisi olmadığı için her unsur kendi vurgusunu taşır.

“Bağlama grupları, ve, u/ ü, vu/ vü, hem de, hatta, ile, ilâ, veya, yahut, veyahut, ya da, değil, hem de, kâh ... kâh, ya ... ya, da/ de ... da/ de, ne ... ne, hem ... hem, gerek ... gerek(se) bağlaçlarıyla kurulur (Özmen, 2013: 81).”

Bağlama gruplarıyla ilgili yapılmış tanımlar incelendiğinde tanımlarda cümlelerin grup oluşturup oluşturulmamasına göre iki görüş öne çıkar:

Leyla Karahan (2014: 65), Rasim Şimşek (1987: 390), H. İbrahim Delice (2007: 20) tanımlarında bağlama grubunu iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu olarak ele alır.

Muharrem Ergin (2013: 380), Günay Karaağaç (2009: 164) ise bağlama grubu tanımlarında, bağlaçları; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirlerine bağlamaları yönüyle ele alır. Haydar Ediskun'un (1996: 302) yanında Zeynep Korkmaz (2005: 118) da bir makalesinde bağlaçların kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları bağlama işlevine değinir.

Nitekim İ. Gülsel Sev (2012: 107- 122), “Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi” adlı makalesinde bu durumu geniş bir çerçevede işlemiş ve bağlaçlarla bağlanan cümlelerin bağlama grubu oluşturması hususuna dikkat çekmiştir.

Bağlama grupları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem olarak kullanılabilir; isim, sıfat, zarf görevinde olabilir.

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı eserinde bağlama grupları ile ilgili şöyle bir yorumda bulunur: “Bağlama grubu en zayıf, birliği ve yapısı en iğreti olan kelime grubudur diyebiliriz (Ergin, 2013: 380).”

4.1.15. Kısaltma Grupları

Bu dil birlikleri, dilde en az çaba yasası kuralının bir örneği olarak cümlelerin, kelime gruplarının yıpranması ve kalıplaşması sonucu oluşur.

Kısaltmalar genel olarak fiilimsi (isim- fiil, sıfat- fiil, zarf- fiil) unsurlarının ve iyelik ekinin düşürülmesi ile ortaya çıkar.

Kitabı tetkik (etmek) için bir örneğini istedi.

Sanatçının hiç yayımlanmamış (olan) öyküleri ortaya çıktı.

Ağır ağır (olarak) aşağı indi.

Bizim memleket(imiz)te kışlar eskisi gibi sert geçmiyor.

Örneksene ile yaygınlaşan bu örnekleri grup grup incelemek mümkündür. Ancak haşa huzur, ileri marş, eller yukarıda, ekmek elden, ayak üzengide, su gölden, sağlık Allah'tan, baş üstüne, silah elde, parmak tetikte gibi kuralsız örnekler de mevcuttur.

Kısaltma grupları ilk unsur üzerinde bulunan hâl ekine veya iyelik ekine göre isimlendirilir, ikinci unsur grubu oluşturacak bir ek almamaktadır. Ancak isnat gruplarında birinci öge de bazen eksiz olabilir (Özkan, 2004: 138- 139).

Kısaltma grubunu oluşturan ögelerin vurguca belirgin bir ayrılığı yoktur. Her iki öge de vurgu çekecek durumdadır; ancak ikinci unsur birinci unsurdan daha vurgulu söylenir (Şimşek, 1987: 374).

Birinci unsuru eksiz olan isnat gruplarında ve kalıplaşmış gruplarda (ikileme) vurgu umumiyetle başta bulunur (Ergin, 2013: 397).

İlgi grubu ve kısaltmış (klişeleşmiş) yapılar dışındaki kısaltma grupları genellikle sıfat göreviyle kullanılırlar. Ancak bu kısaltma grupları zarf veya isim görevinde de kullanılırlar. İlgi grubu genellikle isim görevi görürken, kısaltmış (klişeleşmiş) yapılar ise zarf görevi görür. Genel olarak değerlendirdiğimizde, kısaltma grupları kelime grupları ve cümle ve cümle içinde sıfat, zarf veya isim olarak görev yaparlar (Özkan, 2004: 140).

Kısaltma grupları; cümle içerisinde özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf konumunda bulunabilir.

4.1.15.1. Yönelme Grubu

Yönelme hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

4.1.15.2. Bulunma Grubu

Bulunma hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

4.1.15.3. Uzaklaşma Grubu

Uzaklaşma hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

“Sıfat tamlamasında olduğu gibi bu öbekte de niteleme vardır. Kuruluş olarak sıfat tamlaması gibidir, burada da, birinci öge, ikinci ögeyi niteleme görevi üstlenmiştir. Durum eki almış olan söz, sıfat olarak algılanır (Karaağaç, 2009: 462).”

4.1.15.4. İsnat Grubu

İyelikli veya iyeliksiz bir isim unsuru ile başka bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bunlar ters çevrilmiş bir sıfat tamlaması görünüşündedirler: gözü kara, ağzı kapalı, ayak yalın...

“Nitelik, nesneye yüklendiği ya da dayandırıldığı için, bu tür çekim öbeğine isnat grubu denilir (Şimşek, 1987: 375).”

Grubun ikinci unsurunun genellikle sıfat görevinde kullanılan bir kelimedenden oluşması sebebiyle isnat grubu sıfat tamlamasının ters çevrilmiş şekli olarak düşünülmemelidir. Çünkü isnat grubunun ikinci unsuru her zaman için sıfat görevinde kullanılan bir isim değildir ve ikinci unsur bazen hâl eki de alabilir: eli kulağında, dumanı üstünde, eli belinde, akli havada, günahı boynuna, gözü yukarıda, eli işte, gözü oynasta, gönlü karada... (Özkan, 2001: 14)

4.1.15.5. Yükleme Grubu (Belirtme Grubu)

Yükleme hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

4.1.15.6. Vasıta Grubu

Vasıta hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Bu grup cümlede sıfat ve zarf olarak kullanılır.

4.1.15.7. İlgi Grubu

İlgi hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

“Bu yapıda belirtili isim tamlamasının tamlanan kısmındaki iyelik eki yıpranmaya uğrayarak düşmüştür: Bizim ev, sizin çocuk, Ayşe Teyze'nin Hasan gibi.

Bizim arabamız > Bizim araba

Sizin kızınız > Sizin kız

Mehmet'in oğlu > Mehmet'in oğlan (Özkan ve Sevinçli, 2008: 89)”

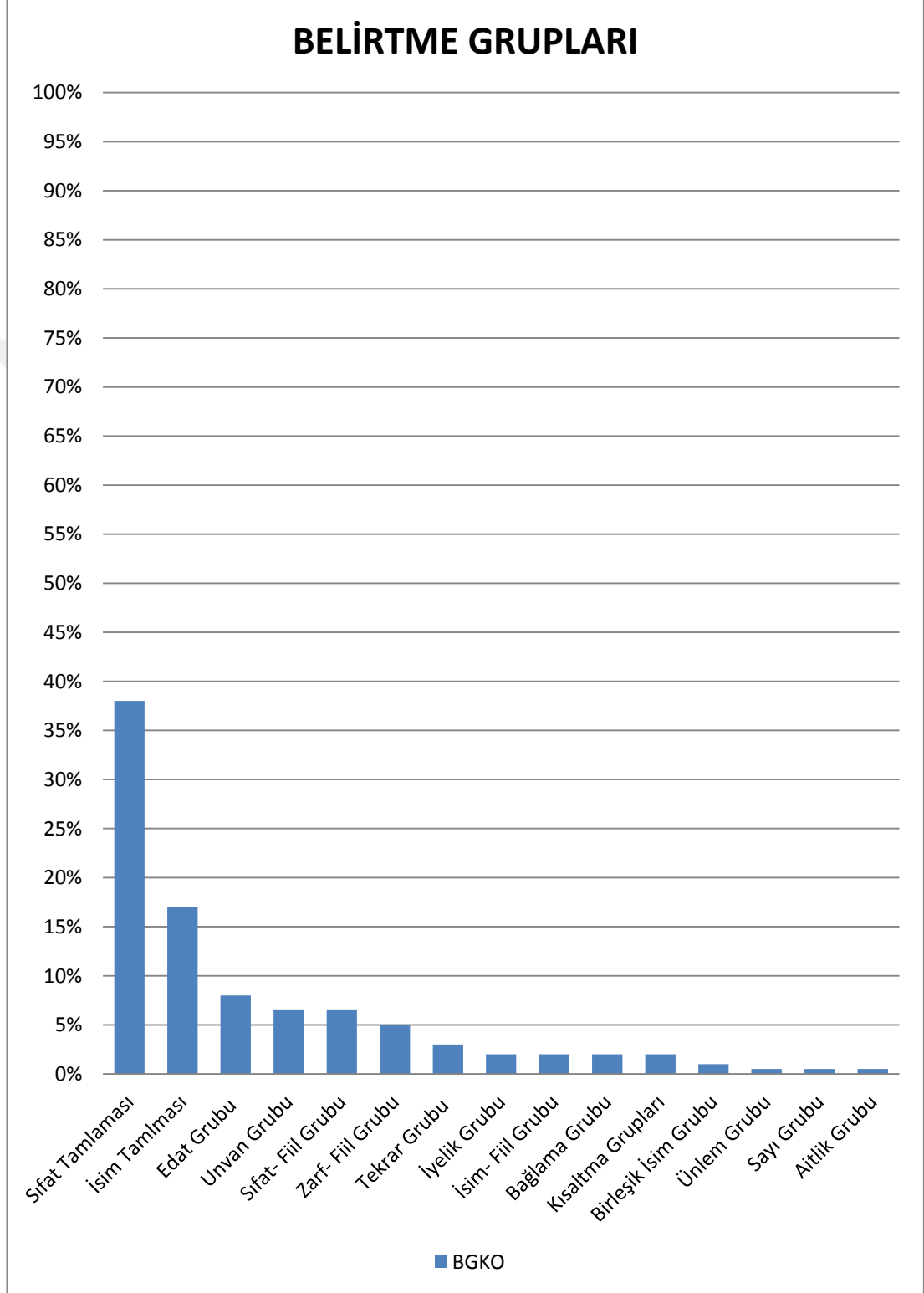
4.1.15.8. Eşitlik Grubu

Eşitlik hâli eki almış bir isim ile başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

4.1.15.9. Kısaltma (İsim) Gruplarının Tersî Görünüşünde Olan Kelime Grupları

Bu tür kelime grupları, yalın halde bulunan veya hal eki eki alan bir isimle, hal eki almış ikinci bir ismin bir araya gelmesiyle oluşur: göz göze, arka arkaya, sabahtan akşama, dilden dile vb.

4.2. BİR GÖÇMEN KUŞTU O ROMANININ BELİRTME GRUPLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Şekil 4.2.

4.2.1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu

4.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

*Çocuk, kollarını şimdi sıkı sıkı sarıyor **annesinin beline**.* (s. 9, 13)

Pınardan dönenlerin yolunu kesen bu Abrek değil miydi? (s. 12, 7- 8)

*Cevahir başını iyice önüne eğer, yüreğini aşağıdaki küçük **vadilerden birine** uçurur, oralarda dolandığını düşünmeye çalışırdı.* (s. 14, 20- 21)

*Yine **gözlerinden yaşlar süzülüyor Cevahir'in**.* (s. 23, 16)

*Artık **farkına varmıyor ağladığının**.* (s. 23, 16- 17)

***Dağların rüzgârı, yüzünün bütün güzelliklerini alıp, harman edilen buğday** gibi kurutmuş.* (s. 36, 6- 7)

*Kaç çocuğunu düşürdükten, kaç çocuğunu gömdükten sonra, **kimselerin ve kendisinin umudu** kalmamışken doğurduğu Ömer'i, onun keçelere, halılara bırakmaya kıyamadığı gövdesini, babayığit bir Abrek iken, kendi elleriyle yaktı da, ağlamadı bu kadın.* (s. 36- 37, 33- 4)

*Ancak o zaman, seni yalnız bırakmadığımıza **(bizim) gönlümüz** kail olacak.* (s. 67, 2- 3)

*Yahut durum **tahminlerimizin ötesinde** mi kötü, bizden saklamaya çalışıyorsunuz?* (s. 77, 11- 12)

***Sokak kapısının yanında, evin köşesine kadar uzanan incecik tarhun içinde** bir incir ağacı baş verdi.* (s. 118, 6- 7)

Baharın mis kokusu, çiçekleri, ağaçları... (s. 140, 10)

Bu kadının dilinin altında bir şeyler var. (s. 164, 23)

*Zaman **(onun) yüreğini** inandırmış ki, **Mahmut Ağa'nın tutkunluğu** kıza değil, yaşına boyuna bakmadan her işe asılan kızıl kafa oğlanadır.* (s. 182, 23- 25)

***Urfa güneşinin batışını** biliyordu.* (s. 198, 8)

***Hüsra'nın biraz kalın telli, dümdüz, karalığı maviye bakan, hızlı uzayan saçlarını, onun gül kokusunu** duydu.* (s. 202, 29- 31)

Vız gelir nikâhın senin. (s. 212, 1)

*"Bu sözü kullanmayacaksınız Emir Bey, düşünmeyeceksiniz hatta, Gülhayat Hanım **benim kardeşim**."* (s. 219, 32- 33)

*Yayımlanıp yayımlanmamasına karar vermek **sizin hakkınız**.* (s. 243, 19- 20)

4.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Hangi Acem kervanından vurulduğu unutulmuş. (s. 10, 13- 14)

*Kaç çocuğunu düşürdükten, kaç çocuğunu gömdükten sonra, kimselerin ve kendisinin umudu kalmamışken doğurduğu Ömer'i, onun keçelere, halılara bırakmaya kıyamadığı gövdesini, babayığit bir Abrek iken, **kendi elleriyle** yaktı da, ağlamadı bu kadın. (s. 36- 37, 33- 4)*

*Bir müşterisi görmüş, **Paşabahçesi'**nden. (s. 58, 1- 2)*

***Anadolu insanı** niye gelip ölsün, yarın bir barış toplantısında hepsi de Frenklere terk edilecek topraklar için? (s. 105, 22- 24)*

*Adamın derdiyle uğraşıyorsun, sonra **baş ağrısından** gözünü açamıyorsun. (s. 108, 7- 8)*

*O gün **akşam namazını** kaldırdıktan sonra imam geliyor, ardından başka yaşlı erkekler... (s. 123, 7- 8)*

*Yüreğim Mahmut Ağa'ya **inanmak telaşı** içindeydi... (s. 184, 2- 3)*

*Yenen yemekler **ölü evinden** verilen artıklar, giyecekler **ölü soykaları**, yatak yorgan ve minderler hep ölümü, **ölüm ânını** yaşamış olan ve evde tutulmaya yüreklerin dayanmadığı şeylerdi. (s. 186, 7- 10)*

*Hesapları **kapatma gereğini** duyduk. (s. 232, 15- 16)*

*Kızların bildikleri Türkçe **sözcük sayısı**, elliyi geçmiyor. (s. 240, 11- 12)*

*O **yürek ağrısından** sonra, Batu ağabeyimin sağladığı bursla memleketinden apar tapar kaçan ben, işsiz güçsüz biriyim burada. (s. 240, 16- 18)*

4.2.1.3. Eksiz Tamlama

*Neden sonra, koyunlar keçiler sağılıp, günün rengarenk ışıkları nereye gittikleri belirsiz yitince, birden bastıran katı karanlığın içinden yaşlı erkeklerin sesi alıştığı gibi değil ama yine de, bir başka türlü de olsa, bir ışık gibi çıktığında ve açık seçikleştiğinde, babasının yanında azarlanmaktan korkarak, yanı başındaki **tahta helkeye** nicedir toplanmış yağı ve ayrıntı çabuk çabuk boşaltır, yayığı çalkalamaya koyulurdu. (s. 14- 15, 31- 4)*

***Selvi** boylu gelinleri yataklarına odalık olarak aldın yalnızca. (s. 35, 27- 28)*

*Yukarıda sofadaki **demir çengele** asılı idare lambası, ışığını mutfak kapısına ince bir eğri çizgi gibi çiziyor. (s. 56, 30- 32)*

*Duyduklarını duymamış gibi yapmak ve konuklara **gümüş tepsi** içinde şerbet sunmak mümkün değildi.* (s. 179, 19- 20)

***Yukarı mahalleyi** arkalarında bırakırken, bekçiyi görünce, arabacıya haber vermeden atlıyor, toza toprağa bulanıyor suratı.* (s. 191, 15- 17)

*Emir Beyim, ölümünüzle beni yıllar süren **üvey ana** olma korkusundan kurtardınız.* (s. 216, 28- 29)

*Güzel bir kızınız var: **Badem göz, fincan ağız, asma kabağı kollar, falan...*** (s. 236, 15- 16)

4.2.2. Sıfat Tamlaması

*Cevahir'in **dört yıldır** çektiği acıyı Batu'nun yalnızca **üç ay** çekmesi adalet sayılmaz.* (s. 17, 1- 2)

***Bu dağları, kayan vadileri, adsız akarsuları** hiç unutmaksızın.* (s. 24, 9- 10)

***Bazı geceler** Aram Usta **yüksek sesle** ağlardı.* (s. 70, 11)

*Odanın içine **sarı, turuncu, yeşil, mavi, beyaz ve kahkahalı güneşler** doldu.* (s. 74, 5- 6)

*Bahçedeki Nevnihal, Müyesser'i **sapsarı yüzüyle** karşısında buldu.* (s. 97, 20- 21)

*"**Onurlu kadındır**", diyor Emir Bey.* (s. 114, 22)

*Emir Bey'in sesi, **kısılmış bir feryat.*** (s. 127, 2)

*Bundan sonra, **her şeye evet diyen adamlar** mebustur.* (s. 151, 23- 24)

***Gözlerindeki yanma,** sokağın serinliğine çıkar çıkmaz geçti.* (s. 175, 31- 32)

*Kimse, **şunu öğrensin şu işi** yapsın demiyordu.* (s. 203, 21- 22)

4.2.3. Birleşik İsim Grubu

*Ya **Dahiliye Nazırı Ali Fethi** Bey'in cevabı: Belki hepsinden çok mutazarrır ve mağdur Türk unsuruna da yer vermesi gerekirdi, Emanoilidi Efendi'nin...* (s. 62, 21- 23)

***Yunus Nadi'nin** matbaası da, evi de basılmış.* (s. 71, 26- 27)

*Yeşil Hanım ilk örtündüğü günden beri **değiştirmedığı alışkanlıkla** örtüsünün ucunu ağzına sokmuş emiyor, **Araklılı Mustafa'nın** kimbilir kaçınıcı kez anlattığı hikâyeyi dinliyor.* (s. 92, 9- 12)

Hele Ali Kemal Bey'in yazdıkları yazı değil, sövgü ve hakaret yalnızca. (s. 115, 7- 8)

Çerkez Ethem döneği, hâlâ dolanıp duruyor diye haberler erişiyor. (s. 120, 2- 3)

Zaferi haber versem, Meclisteki konuşmaları okusam, Mustafa Kemal Paşa'ya Müşirlik unvanı verildiğini söylesem, Yunan'ın siperlerden atıldığını, artçıların temizlendiğini... (s. 121, 13- 15)

Canbolat'ın bütün suçu, Gazi'nin İzmit'te Kara Kemal Bey'le görüşmesi sırasındaki sözü üzerine Cavit Bey'in evinde yapılan bir toplantıya katılması. (s. 130, 8- 10)

Sonuç: İsmail Canbolat sehpa da bugün. (s. 130, 14)

Kel Ali Eydam deyince, Hay hay! diyor. (s. 130, 27- 28)

Kılıç Ali'nin İş Bankası İdare Meclisi Üyesi olması da tesadüf mü? (s. 131, 22- 23)

Erzurum Mebusu Avni Hoca'ya devrettim, dua aldım. (s. 136, 27- 28)

Benim Urfamın o mümtaz mutasarrıfı Nusret Bey, şimdi Kürt Mustafa Divanında ölüm bekliyor. (s. 142, 15- 16)

Yunus Emre Divanını kucaklayıp kâhyaya sokuluyordu: "Oku emmi. Ama öğrete öğrete oku." (s. 198, 25- 27)

4.2.4. Tekrar Grubu (İkileme)

4.2.4.1. Aynen Tekrarlar

Annesinin yüzüne bakınıştı uzun uzun. (s. 33, 3- 4)

Nevnihal, başını oda kapısından uzattığında, annesiyle babasının ağız ağıza verip konuştuklarını gördü. (s. 54, 3- 4)

Gece ve gündüz pırıl pırıl... (s. 80, 30- 31)

O dedigim dedik Yeşil adlı hatun da gitmeli. (s. 99, 29- 30)

Koskoca Memaliki Osmaniye çatır çatır yıkılıyor. (s. 104, 25)

Yanlış kapıya başvurduğunu kabulleniyor yavaş yavaş. (s. 144, 12- 13)

Alaylı alaylı bakarak, ara sıra hor gördüğünü belli eden sözler atarak. (s. 154, 3- 4)

*Elini uzattığında yavaş adımlarla gelişi, elini ıslatmadan ama yürekten kopup geldiği belli bir sevgiyle öpüşü, **ağır ağır** kaldırıp nazlı bir kuş tutuyormuş gibi başına götürüşü ve sonra yine nazlayarak indirip bırakışı, geri gidişi, bekleyişi, "otur..." işaretini verince kapının hemen dibindeki mindere oturuşu, o andan sonra sağına soluna bakınışı, hacısının beşiğini odada aramış varmış. (s. 182- 183, 30- 3)*

*Yunus Emre Divanını kucaklayıp kâhyaya sokuluyordu: "Oku emmi. Ama **öğrete öğret** oku." (s. 198, 25- 27)*

*Biri bir soru sorsa, yapılacak bir işten söz etse, en kötüsü, Helal Hanım'a rastlasa, **hüngür hüngür** ağlayacağını biliyor. (s. 202, 16- 18)*

4.2.4.2. Eş ve Yakın Anlamli Tekrar Grupları

Üç beş yılda bir dağ kayıyor, su yatağı kayıyor, insanlar başka bir yerden yeni bir geçit buluyor. (s. 7, 20- 21)

***Apar topar** aşağı indiğinde babasının yerinden doğrulmuş olduğunu görüyor. (s. 94, 2- 3)*

*Yıldırım gibi başlayan ve yıldırım gibi biten Birinci Savaşın hemen ardından, teşrinievvel sonlarında, öküz ya da mandaların ardına koştukları kağnılarda, niçin seçildikleri anlaşılamayan çamur ve pislik içindeki **pılı pırtıları** ile yalınayak levent kadınlar, küçülmüş kurumuş, onca yokluğun içinde bile temizlenmeye deliler gibi uğraşan yaşlılar, yüzleri gülmekle ağlamak, güzellikle çirkinlik, arsızlıkla vekar arasında kalakalmış donmuş çocuklar, İstanbul'un pisliğini birdenbire olağanüstü boyutlarda artıran yığınlar halinde ve dalgalarla gelmişlerdi. (s. 103, 10- 18)*

*Sokaklar kapkaranlık, **eğri büğrü**. (s. 139, 11)*

***Ufak tefekliği**, kapının yüksekliğinden anlaşılıyor. (s. 147, 16- 17)*

*Hüsra babasını görmemişti **doğru dürüst**. (s. 178, 9)*

*Emir Bey'i **ara sıra**, eve gelip giderken görüyordu. (s. 198, 17)*

4.2.4.3. Zıt Anlamli Kelimelerle Kurulan Tekrarlar

*Balkana açılan kapıdan baktığında, uzakta, gölgeler içinde **belli belirsiz** olsa bile Ömer ağabeyin ölüsünün yavaş yavaş sallandığını görüyordu. (s. 32, 25- 27)*

*Hazır efendimiz müstevlileri yumuşatmak, daha çok kan dökülmesini önlemek için Mevladan aldığı güçle, **gece gündüz** demeyip çabalıyor. (s. 55, 19- 21)*

Hüsra'nın sağda solda unuttuğu peşkir, tencere kapağı, bir halı minder ağaçların altına saklanmış gibi. (s. 180, 22- 24)

Yardım et kabul, ama bu kadar içli dışlı olmayı anlamam. (s. 108, 4- 5)

Kızdınız, parlayıp ileri geri sözler ettiniz. (s. 231, 1)

O güzel adamın alınının sol yanındaki irkiltici çöküntüye alışıtm gide gele. (s. 239, 6- 7)

4.2.4.4. Pekiştirmeli Tekrarlar

Çıplaklığını, elindeki sırlıklam giysileri giymesi gerektiğini de. (s. 19, 9)

O zorlamayla, apaçık gözlerinin önünde Batu gidiyor... (s. 27, 28- 30)

Bırakalım her yanlarını çepeçevre sarmış olan Rumları, Müslüman komşulara bile inanamazlar. (s. 57, 2- 4)

Taşlar tertemiz. (s. 64, 18)

Sokak bomboş, karanlık. (s. 80, 27)

Koskoca Memaliki Osmaniye çatır çatır yıkılıyor. (s. 104, 25)

Yangın yerlerinden, ağaçsız kuru savruk tozlu, yol denemeyecek yollardan geçirildi ve kupkuru bir yere gömüldü. (s. 151, 5- 6)

Benim bütün yaptığım, bugün kendimi tarttığımda anlıyorum: Bütün yaptığım, yapayalnız bir yetimken atının gemlerini efendimin eline vermek. (s. 152, 7- 9)

Neredeyse çırılçıplak toprağa serilmişlerdi. (s. 196, 4)

Bir sitemler yağdırıyor, bir buz gibi kaskatı duruyor karşısında. (s. 203, 12- 13)

Gülhayat Hanım derine kaçmış gözleri, başına üstüste sardığı yazmaları, sırtına üstüste geçirdiği hırkalarıyla, dimdik oturuyor. (s. 214, 18- 20)

4.2.5. Aitlik Grubu

Batu, çizmeleri yeni parlatılmış, sol kolu kalçasına dayalı, sağ elindeki gümüş savatlı kamçıyı şaklatarak çadırın önünden geçerken, gözlerini Cevahir'e dikerdi. (s. 14, 17- 19)

Neyse ki gerdek odamız şu kocaman gökyüzünün altındaki her yan. (s. 22, 13- 14)

Sokağın ortasındaki iri taşın üstünde kan, bunda da, bunda da. (s. 27, 15-16)

İki yıl önceki yangının son yuttuğu evi hatırladı: Aram Usta'nın oturduğu evi. (s. 69, 6- 8)

Az önce çocuğun parmağıyla gösterdiği resmin altındaki konsolun üstü Cami Bey'in suretleriyle dolu. (s. 91, 24- 25)

Araklılı, Emir Bey'in kıvrılıp gittiği yangın yerinden önceki mezarlığın oradan döner gelir her zaman. (s. 112, 16- 17)

Şaşkın şaşkın bakınıyor: Her doğum mutlu bitecek bir olaymış gibi, karyolasının dayandığı duvarın köşesindeki sandığın üstüne bir sürü ıvır zıvır yığılı. (s. 157, 27- 29)

Kötü yağın içindeki fitil karanlık ışık saçıyor. (s. 190, 16- 17)

O akşamki teyzesinden aklında kalan şey çok değil. (s.194, 3)

Bu kadın Leonarda da Vinci'nin Mağaradaki Meryem tablosundaki, sağdaki baş. (s. 242, 20- 21)

4.2.6. Edat Grubu

Kaya çıkıntularından birine tutunmak ister gibi kolunu uzattıyor. (s. 7, 7- 8)

Sonra kızı ya öldürmek için yakınlarına, ya da ertesi gün oğlan evine teslim edecekler. (s. 10, 20- 22)

Yaylanın yiğitlerini, akbabalara yem olsunlar diye, çöllerde bir leş olarak bırakıp kaçmıştır. (s. 35, 21- 22)

Kuyudan su çekmeye kalkışsa, çığırığın demir zinciri sokak kapısı vurulduğunda onu engelleyecek kadar gıcırıyor. (s. 66, 8- 10)

Yeşil Hanım'dan başkasını istemiyor yanında. (s. 92, 28- 29)

Yıllarca sürdüğüne göre o bağ, birbirlerine alışmışlıkları vardır en azından. (s. 114, 18- 19)

Gazi'ye sunulmak üzere dokuz maddelik bir program taslağı hazırlanmış, gazetede yayımlanmış, aradan yıllar geçmiş unutulmuş. (s. 130, 11- 13)

Ağlıyor: Acımın orta yerinde kocam saymadıktan sonra, sevincin ortasında başkasını suçlamaya hakkım olur mu? (s. 162, 3- 4)

*Ne kadar saygı duyarsam duyayım, ölmüş ve şu anda evimin çatısı altında yatan **kaynanama karşı** borcum, onlarınkiyle kıyaslanamaz. (s. 150, 15- 17)*

***Binlerce yıldan beri**, töre böyledir. (s. 189, 19- 20)*

*Bu **ah** ile bu **zar** ile*

Bu hikmeti kim ne bile

***Bilse dahi** gelmez dile (s. 212, 15- 17)*

4.2.7. Unvan Grubu

***Batu Beg** elinden bir parmak, hatta yüreğinden bir damar kesmeye mecburdur, bundan kuşku duymayasın. (s. 10, 26- 28)*

***Pilke yenge**, oğlunun ölüsüne bakmadan, ağacın dibine, sonra gövdesine doğru savuruyor elindeki tenekeyi. (s. 33, 15- 16)*

*Kıpçak eğilmiş, **Hamzat amcanın** şalvarını son kez karıştırıyor. (s. 44, 13)*

*Boğazın işgal edildiği gece **Yahya Efendi**, denizden vuran parıltıyı görünce ilk kez ağladı. (s. 54, 30- 31)*

*Ne demişti **Sarı Paşa**: 'Geldikleri gibi giderler...'* (s. 55, 6- 7)

*Az önce çocuğun parmağıyla gösterdiği resmin altındaki konsolun üstü **Cami Bey**'in suretleriyle dolu. (s. 91, 24- 25)*

***Musta Çavuş**, sen bizim uğurumuzsun, evimizin bir insanısın. (s. 109, 16- 17)*

***Erzurum Mebusu Avni Hoca**'ya devrettim, dua aldım. (s. 136, 27- 28)*

*Belki bu kadar çok acı çekmesi için **Gülhayat Hanım** beddua etmiştir. (s. 158- 159, 33- 1)*

*"**Mahmut Ağa** Batum'dan gelirken yanında boylu boslu bir kadınla bir çocuk getirmiştir, hanım" diye haberini aldığı anda, derin acılara düştüğünü anlatırdı. (s. 175, 12- 14)*

4.2.8. Birleşik Fiil Grubu

4.2.8.1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

*Batu, gücünü yitirmemek için, harman, çayır biçmeye gittiklerinde Cevahir'le **güreş tutuyor**. (s. 28, 30- 32)*

*Babasının **öcünü alacak** o. (s. 34, 9- 10)*

*Yeterince **güçlü** olmadı hiç. (s. 59, 19)*

*Ben, kendi acımı ve kinimi unutmaya hep **hazır oldum**.* (s. 62, 31- 32)

*Ardından rüzgâr **çıkmuş olmalı**, camlara vurmaya başlıyor.* (s. 63, 29- 30)

*O gün akşam **namazını kaldırdıktan** sonra imam geliyor, ardından başka yaşlı erkekler... (s. 123, 7- 8)*

*Aslında burada bir **telmihte de bulunuyor**: Kemal Paşa ile aralarının açılmasının nedeni, Kemal Paşa'nın Harbiye Nazırını kaçırmak istemesi. (s. 130, 20- 22)*

*Çünkü gittikleri yol ortalarda bir **zigzag yapıyor**.* (s. 138, 27- 28)

***Cevap vermedi** Nevnihal.* (s. 145, 26)

*Giderek para veremez olanlar, İhlamur'dan topladıkları kuzu kulaklarını hindibaları ebegümeçlerini de^ğiş-tokuş için Yahya Efendi'ye **getirir oldular**.* (s. 147, 23- 26)

*Belki bu kadar çok acı çekmesi için Gülhayat Hanım **beddua etmiştir**.* (s. 158- 159, 33- 1)

*Nevnihal Hanım'ın **doğum yaptığı** gece.* (s. 201, 22- 23)

*Yüreği sıcak olsun, **kin tutmasın**.* (s. 204, 9)

*Helal Hanım'ın **günahını alıp** almadığınızı da bilmiyorsunuz.* (s. 219, 27- 28)

*Parayı **iade ettirdi**.* (s. 226, 33)

4.2.8.2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

4.2.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri

*Batu'nun oğlu babasının kanını yerde **bırakamaz**, bırakmayacak, buna **izin veremem** ben.* (s. 24, 1-2)

*Tamahkârlığın, **kurtarabileceğin** şeylerin kurtulmasını geciktiriyor en azından.* (s. 72, 1- 2)

*Nevnihal babasına söz **geçirebilse**, eve gazete sokmayacak.* (s. 120, 10- 11)

*Yitirdiğimiz güveni **kazanabilmek** için iki küçük oğlanla, bir küçük kızla uğraşalım.* (s. 133, 1- 2)

*Helal Hanım'ın bölüğüne, onun izin vermediği kimse **giremez**.* (s. 199, 6- 7)

*Küçük belirsiz inceliklerde ölümsüzlüğü bulduğumuz bile **söylenbilir**.* (s. 239, 14- 15)

4.2.8.2.2. Tezlik Fiilleri

Katırın ayağı sürçüverince irkiliyor. (s. 7, 6- 7)

Düğün yeri bir anda ezilenler, yaralananlar ve ölenler dışında boşaltveriyor. (s. 26, 26- 27)

Annesini daha kurumamış toprağının içinde bırakıveriyor Nevnihal. (s. 128, 21- 22)

Baharda Ankara güzelleşiverdi. (s. 140, 26)

Parmaklarımı dokundurur dokundurmaz düşüverdiler. (s. 213, 18- 19)

Niye böyle hemen dönüverdin, unuttun? (s. 229, 21- 22)

4.2.8.2.3. Süreklilik Fiilleri

Bir Göçmen Kuştu O adlı romanda gör- süreklilik fiili örneği tespit edilmemiştir.

Uyuyakalır mı beklemenin verdiği yorgunluğa yenilip? (s. 65, 3)

Hani hüüzün, alışageldiği? (s. 118, 18)

Gülhayat Hanım, elindeki sıcak su helkesiyle kalakalıyor. (s. 154, 9- 10)

Bana kaç yıl kocalık yapan adam payitahtlara gittiğinde, şimdilerde vatanım dediği yerlerle, toprağım dediği buradaki toprakları kurtarmak için uğraşadurduğunda, onun oğulları ben olmasam akılsız Helal Hatun'un elinde neydiler bugün? (s. 201, 9- 12)

4.2.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Bir Göçmen Kuştu O adlı romanda yaklaşma fiili örneği tespit edilmemiştir.

4.2.8.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri

Cevahir neden sonra, iki eliyle Batu'nun başını tutup kaldırıyor yanağının üstünden. (s. 21, 15- 16)

Kemikli ellerini oynatıp duruyor. (s. 73, 15)

Tehditler, mantıklı olmaya yapılan çağrılar havada uçup gitmişti. (s. 100, 27- 28)

Emir Bey'in kalkıp gelmesi olanağı yoktu. (s. 123, 25- 26)

Kırkı çıkmamış bir bebeği bile terk edip gitmiş bir kadın. (s. 177, 24- 25)

Dönüp duruyor. (s. 191, 7)

4.2.9. İsim- Fiil Grubu

Elimize düşen bir maralı kaçırmak yakışır mı bize? (s. 17, 22- 23)

Vahran'ın gövdesine giren cinlerin gitmesi için papaz da okudu, hoca da. (s. 31, 12- 13)

*Kimseye izin vermeyeceklerini belli eden **düşman bakışları** gördü karşısında.* (s. 37, 28- 29)

*Kimseyle konuşmaz, işini çok özenli yapar, kazandığı parayı **kedilere, köpeklere ciğer almak** için harcardı.* (s. 70, 3- 5)

*"Kurtulalım, sana **silah kullanmayı** öğreteceğim."* (s. 75, 24)

*Güldü, güzellendi, güzelliği anladı, kocasını sevdi, **bin yıllık bir bekleyiş** bitmiş gibi kolları ve bacaklarıyla onun gövdesine sarıldı, başını uzun boynuna sakladı.* (s. 85, 23- 25)

*Devlet olmayınca, **her şey için Tanrı'ya sığınmaktan** başka çare kalmıyor.* (s. 105, 4- 5)

*Nevnihal babasından kalan **giysileri dağıtmaya** gittiğinde, hiçbir şeyi gözüne kestirdiğine veremedi, elindeki biri büyük, öbürü küçük iki bohçanın bir anda uçurulduğunu ve içeri kaçırıldığını gözleyebiliyor sadece.* (s. 124, 20- 23)

*Öbür odada **beşiğin başında duruşu**, sonra **dizlerinin üstüne oturuşu**, ucu kesilmiş işaret parmağını **bebeğin ağzı üstünde gezdirışı**, o sırada yüzünde açan güller, gözlerinden dökülen inciler ve sonra **Gülüş Hanım'a dönüşü**... (s. 183, 13- 16)*

*Küçüktür ev, ama Gülhayat Hanım **az şeyle yetinmeye alışık.*** (s. 232, 1- 2)

***Yayımlanıp yayımlanmamasına karar vermek** sizin hakkınız.* (s. 243, 19- 20)

4.2.10. Sıfat- Fiil Grubu

***Bir damla belsuyunda can/ saklayan** (Tanrı), sence kurtuluş nedir?* (s. 7- 8, 23- 1)

*Ne yana atsa, **güneşe/ erişen** (şeyler) onlar.* (s. 19, 28- 29)

*Güneş dağınık, **kanla birbirine/ yapışmış** (saç)larının, solgun yüzünün üstünden, mor ve gri ışıklarını toparlayıp çekerek uzaklaşıyor.* (s. 29, 26- 28)

Sonra... babanızla birlikte çektiğiniz fotoğrafide/ gördüğüm (an) sevmiştim. (s. 86, 13- 15)

Seniha teyzenin damadı macuncu Selah, üstüne/ basılmış çamurlanmış (örtü)sünü Seniha teyzenin başına atmış, kolundan çekiştirerek eve götürmeye çalışıyor. (s. 95- 96, 32- 2)

Ardından yine o yumuşak yazmaya/ damlatılmış (gül Suyu) burnuna dayanıyor. (s. 158, 22- 23)

İğdelerden birinin dibinde Mahmut'un yitirdi diye dünyanın dayağını/ yediği (pabuç)larını buluyor. (s. 180, 16- 18)

Akşamın yüksek sesleri yitince, büyük mutfağın yanındaki sofada yemeklerini/ yiyen (hizmetçiler)in mırıltıları geldi kulağına. (s. 203, 7- 8)

Anadolu'ya/ kaçtığı (gece) bağına basmıştı beni. (s. 213- 214, 21- 1)

Babanız, ardından iyi/ konuşulacak (adam)dır. (s. 225, 18)

Mahmut ağabeyim, hastane yatağında, yahut odasındaki kanepede bile, valilik günlerindeki masa başında oturuşuna/ benzer (biçim)de oturuyor. (s. 238, 7- 9)

4.2.11. Zarf- Fiil Grubu

Başını çevirmek istediğinde Batu'nun başının uzun bir sapaya geçirilmiş olduğunu görüyor. (s. 29, 17- 19)

İyi bil: Babanın kanı onların elinde kaldıkça, bu onların değil, senin boynunda asılı bir günahdır... (s. 35, 3- 5)

Mezarlığa varmadan bir yer vardı, yangından artakalan. (s. 50, 25- 26)

Ancak en gerekli olan şeyleri çıkardığını sanıyordu ama, yatağın üstündeki yığılı görünce, bu işi beceremeyeceğini düşündü. (s. 53, 9- 11)

Nevnihal gözünü açar açmaz, Yahya Efendi ise bu güzel kadını alır almaz, her şeyin üzüntü ve kuşku olmadığını öğrendi. (s. 54, 14- 16)

Nevnihal, kendini bildi bileli, annesiyle babasının odası olan bu adayı artık kocasıyla paylaşacak. (s. 82, 17- 19)

Emir Bey mi öpüyor, yoksa hep bildiği, günlerce özen gösterilerek hazırlanmış gelin odasında yatağın üstünde, daha önceleri anlatılan öykülerden

utanmış olan Nevnihal'e anlamadığı bir nedenle ve sıcaklıkla bir ödül mü sunuyor, belli değil. (s. 84, 4- 7)

Yeşil Hanım'ı Yahya Efendi'ye **dert dökerken** duydu : "Asaletli bir kedi gibi kayboldu. Ölüsü bulunsun istemedi efendi." (s. 118, 3- 5)

Meclisin onayı olmaksızın idam cezası vermek neyin nesi? (s. 129, 15- 16)

O kadının hemen geleceğinden, kendisini **çocuklarından koparıp** kapı dışarı edeceğinden korktu. (s. 205, 8- 10)

Sedirler kaldırılalı çok oldu, Kuleli'ye bakan odadan. (s. 217, 26)

Uçarılığı, o kadından bu kadına koşması, bırakın meydan dolusu insan, **üç beş kişiyi görür görmez** nutuk atmaya başlaması, sekiz on okul, beş on köy yolu ve işhanı yaptırttığı için yıllarca bitmek bilmeyen övünmeleri mutluluk verdiyse ona, iyi yapmış diyorum. (s. 237, 17- 21)

4.2.12. Sayı Grubu

Dünya; dört katır, **on dört** baş insan, katır tıkırtıları, uzak bir su uğultusu, yakın kayalar ve oğlunun sıcaklığı. (s. 7, 16- 18)

Aram Usta sözünü etmezdi ama Nevnihal biliyordu: Ustanın bütün ailesi, **doksan üç** harbinde bir kiliseye doldurulup yakılmıştı. (s. 69, 18- 20)

İlk geldiklerinde **elli beş** tane sayılmış olan o düşmanlar. (s. 84, 27- 28)

Evli değiliz, evli olsaydık, benim **kırk beşini** aşmış bir efendi olmam gerekirdi. (s. 86, 6- 8)

Bin üç yüz on beşli yahut **on altılı** olacaktı diyor. (s. 107, 29- 30)

Memleketten çıkışım, **bin üç yüz on yedi**. (s. 109, 27)

Nevnihal'in, **binbir** özürle uzayan mektubuna kırıldığı belli. (s. 136, 10)

Yirmi iki yıl süreyle, ben hep yumuşak, evi özlenen yer yapan bir kadın olarak göründüm gözüne. (s. 227, 2- 4)

Romanımı, önümüzdeki yıl 1 Mayıs'ta, **yetmiş beşinci** doğum günü armağanınız olarak size vereceğim. (s. 243, 18- 19)

Size duyduğum sevgiyi **otuz sekiz** yaşındayken hiç söylemiş miydim? (s. 243, 26- 27)

4.2.13. Ünlem Grubu

Ey kara dağlar... Altımdaki yaşlı katır... Geçtiğirniz geçit ne zaman göçer?
(s. 8, 27- 28)

Hey Tanrı, görmüyor musun? (s. 26, 6)

Ağlamak yaraşmaz bize diye öğretiler. Bir Abrek karısıyım ben. Ama Emir ağlamaya başlıyor. Ah bu çocuk. Bu çocuk çok yufka... (s. 35, 8- 10)

Ah siz, birbirinize herkesi kışkıracak kadar yakın oldunuz. (s. 52, 14- 15)

Aman kızım, benim sözüm sana değil ki. (s. 58, 20)

Haydi kızım sen git yat, biz de yatalım. (s. 81, 21)

Aman sen de Gülhayat. (s. 173, 22- 23)

"Emmi... Hey emmi... Hey... Gülüş Hanım'ın uşağı... Heeey..." (s. 187, 18- 19)

Ah benim kırmızı gülüm, mor sümbülüm. Hüsrâ'nın biraz kalın telli, dümdüz, karalığı maviye bakan, hızlı uzayan saçlarını, onun gül kokusunu duydu. (s. 202, 29- 31)

4.2.14. Bağlama Grubu

Bir yurtluğa varırsak, Emir Beg, boyu ve aklıyla birlikte kinini de büyütmelidir. (s. 9, 8- 9)

Sonra kızı ya öldürmek için yakınlarına, ya da ertesi gün oğlan evine teslim edecekler. (s. 10, 20- 22)

Batu Beg elinden bir parmak, hatta yüreğinden bir damar kesmeye mecburdur, bundan kuşku duymayasın. (s. 10, 26- 28)

Yıllarca, hatta yüzyıllarca didin, ter dök, kan dök, toprağa tutun; sonra Osmanlı -hiçbir zaman kendinden başkasına hayretmemiş Osmanlı- yüzünden, bütün ele geçirdiklerini, oğullarını, kızlarını, gelinlerini, nasılsa Osmanlı'nın canlarını almaya gücü yetmemiş kocamış erkekleri ve mezarları, mezar taşlarını, yurtlukları, düğün ve harman yerlerini, anılan, insanı çökerten ve yücelten anıları bırak, kaç ve sığın... (s. 35, 11- 18)

Bütün diyarlar ve bütün insanlar değişmiş bile olsa, ayıp diye kendime suç yükledim. (s. 46, 10- 11)

İsterse başları aynı hizada, isterse Emir Bey'in kıvrık bir yuvaya benzettiği gövdesinin içinde hapsolmuş, yahut korunmuş gibi. (s. 85, 20- 22)

Yavrum daha kırkın değil, yarı kırkın çıkmadı. (s. 97, 26)

Sen benim hem anam hem babam hem fındık bahçem hem mısırlığım... (s. 109, 10- 11)

Nevnihal onun içinden mi okuduğunu, yoksa öyle otururken uykuya mı daldığını kestiremiyor. (s. 121- 122, 33- 2)

Dönüşte, kendilerinin tramvaylara alınmadıklarını, Rum ve Ermeni çocuklarının sokaklarda başıboş oynadıklarını, Müslüman çocuklarını ve kadınlarını taşıdıklarını görmüş yaşamışlardı. (s. 148, 12- 15)

İki çocuğun evlat edinilmesinin üstünden yıllar geçtikten sonra, Gülhayat'ın halaları bile, Dölsüz Mahmut Ağa ile teyzesi Gülüş Hanım'ı hor görüyorlardı. (s. 174, 23- 25)

Duyduklarını duymamış gibi yapmak ve konuklara gümüş tepsi içinde şerbet sunmak mümkün değildi. (s. 179, 19- 20)

Gülüş Hanım, dertleşeceği kimse yokmuş gibi, belki de küçük bir kıza anlatmak kolayına gittiği için, Gülhayat'a neler anlatmamıştı. (s. 194, 12- 14)

4.2.15. Kısaltma Grupları

4.2.15.1. Yönelme Grubu

Sözden dönmek, düşmanlara mahsus. (s. 9, 12)

Şimdi, oturan Kıpçağın hemen ardında toza toprağa bulanmış yatıyor. (s. 43, 25- 26)

Rahatına düşkün, sorumsuz... (s. 73, 1- 2)

Bir yan seni iktidara yakın olmakla suçlar, iktidardakiler, öbür yana yakınsın derler. (s. 129, 29- 30)

"Siz, aciz, gölgesinden korkan, annemle babamın güvenine layık olmayan bir adamsınız..." (s. 150, 21- 22)

Osmanlı'ya bağlı herkes bozulan ordunun önünden ardından dökülüyordu. (s. 196, 7- 8)

4.2.15.2. Bulunma Grubu

Bir damla belsuyunda can saklayan Tanrı, sence kurtuluş nedir? (s. 7- 8, 23- 1)

Babası, yeri bir milim bile değişmeyen minderine çekilir, Emir Bey elinde bir kitap, Nevnihal'in oda kapısında görünmesini beklerdi. (s. 52, 23- 25)

Başı takkeli, iriyarı, yaşlı bir adam sırtında kirli bir gecelik entarisiyle görünüyor. (s. 139, 23- 24)

Burnunda hızma. (s. 153, 11)

İkide bir, çocuğun yüzüne örtülmüş olan örtüyü kaldırıp bakıyor. (s. 163, 24- 25)

İçinin orta yerinde bir ses, zamanıdır dedi. (s. 173, 9- 10)

Arada bir, yerinden kalkıp geziniyor ama, sözü hiç bitmiyor. (s. 238, 14- 15)

4.2.15.3. Uzaklaşma Grubu

Sesleneyim mi, söyle, senden başka kimim kaldı? (s. 8, 14)

İsteğim can hoşnutluğundan değildir, canımın canı içindir, gözden uzak tutma. (s. 9, 5- 7)

O zaman, kımıldanmıyormuş gibi yavaşça yerinden çözülür, dövülmüş sert topraktan düğün yerinde, bir altın taştan dökülen telkari gümüş telmiş gibi dönüp açılarak, akışında ardındaki sim yaldızlı tek saç örgüsü savrulularak, karşısındaki delikanlının yüzüne bir kez olsun bakamayarak, yüzünün allanmasıyla herkesin alay edeceğinden korka korka, kısa süre ve oğlanın bulunduğu yerden açıkta dönüşler yapar, yolunun kesileceğini sezer sezmez hemen öte yana dönerek, kaçak, uyarıcı güzelliğinden habersiz, yerine dönerdi. (s. 15, 10- 18)

Oturup, taşın ağaca uzaklığını ölçeceği sırada, kasıklarından aşağı vuran sancı birden yukarı çıktı ve can dalına yapıştı. (s. 41, 25- 27)

Bitmedikleri şuradan belli ki, kurtulacaklarına inanıyorlar. (s. 66, 26- 27)

Bu adama gereğinden fazla yüz verdiğini babası bile anlatamadıktan sonra. (s. 93, 11- 12)

Emir Bey karşısında taştan bir heykel. (s. 143, 14- 15)

Muttalip'in, ağız ve elleri bağlı olarak bir atın üstüne heybe gibi atıldığını, ahır uşaklarından birinin ardında kapıdan çıkarılıp götürüldüğünü sanıyor. (s. 200, 13- 15)

4.2.15.4. İsnat Grubu

Ayağı, eli, yüzü, yüreği güzel olsa ne olur? (s. 41- 42, 33- 1)

Bacakları incecik, ayakları topak, kafası yamru yumru. (s. 46, 23)

Bütün gün başı çatkiyla bağlı, oraya buraya çarparak dolaşır evde. (s. 134, 9- 10)

Baş takkeli, iriyarı, yaşlı bir adam sırtında kirli bir gecelik entarisıyla görünüyor. (s. 139, 23- 24)

Gözleri sürmeli rastıklı, birinin yanağında, diğerinin burnunun tam ortasında iki büyük çiban iziyle çirkinliğin ve yoksulluğun dibinde, kötü giysileri uzayan çığıkları hep kızarık kirpikleri dökülmüş gözleri, uykusuzlukları, sinirleri, yoksulluğa duydukları inanılmaz tutkuyla, Gülhayat'ı, yaşamak, mutsuzluğun orta yerinde durmaktır duygusunu vererek büyüten iki, yaşlı belirsiz karga. (s. 186, 1- 7)

Beli kuşaklı ev elbisesiyle yanaştı, çok yakınında durdu. (s. 201, 24- 25)

Çenesi küçük, sivri. (s. 206, 22)

Eli boş gelmek olmazdı... (s. 220, 27)

4.2.15.5. Yükleme Grubu (Belirtme Grubu)

Batu'ya bir kez olsun hınçla bakmıyordu, küllenmiş, sıcağı yitmiş ateş gibiydi. (s. 14, 12- 13)

İnsanları insan olarak yaşamaya çağırmaya kimsenin gücü yetmez. (s. 63, 19- 20)

Nevnihal odasına çekildiğinde, bir yılı aşkın zamanda Emir Bey'den gelen on bir mektubu okuyor. (s. 117, 5- 6)

Kınası yitmiş, ak saçlı bir kadın. (s. 142, 29)

4.2.15.6. Vasıta Grubu

Üstü mavi sarı taşlarla bezeli, kapağı ve zinciri altın saat, Cevahir'in boynundan geçmişti. (s. 11, 28- 29)

Nevnihal okumaya başladıktan bir süre sonra başını kaldırdığında çevresinin insanla dolu olduğunu görüyor. (s. 94, 27- 28)

Yeşil Hanım kendini yitirmiş, müezzinlerle birlikte, denizin ve rüzgârın, haksızlığa karşı çıkan insanın haklı sesinin bütün güzelliğiyle mevlit okuyordu. (s. 102, 5- 7)

Bütün gün başı çatkiyla bağlı, oraya buraya çarparak dolaşır evde. (s. 134, 9- 10)

Başı her zamanki gibi iki örtüyle örtülü. (s. 224, 2)

O bilirdi benimle ilgili bütün işleri ve bütün kişileri. (s. 229, 2- 3)

Hızmalı Köprüsüne kaçan, incecik uçucu kil tozlarıyla kaplı sokaklarda arkadaşlarından ayrı düşmernek için ayakkabılarını çıkaran, Ayn-ı Zilha'ya atlayıp balıkları yuvalarında sevmek isteyen -o yüzden bir sürü insan tarafından azarlanan, yüzüne tükürülen ve sonra annesinden bir kez daha temiz bir dayak yiyen- küçük kızı söylemiyorum. (s. 239, 22- 27)

4.2.15.7. İlgi Grubu

Şu bizim Âmedi Hulefasından mazul Reşit Efendi'nin anlattıkları doğru demek. (s. 51, 8- 9)

Reşit Efendi, duyduğuma göre sizin damat da mecliste tek durmayan azıllardanmış Yahya Efendi, dedi. (s. 51, 11- 12)

"Efendi baba, sizin zembil yolculuğa çıkıyor." (s. 54, 1)

Anlamıyor duyduklarını, ama anlamayı en çok isteyen o: "Abe, şimdi okursun bizim Sarı Paşa yemiştir düşmanı em de çiğ çiğ?" (s. 95, 11- 13)

Benim karılar bile unutmuşlardır artık. (s. 111, 29- 30)

Benim karıyla birbirimize sarıldık. (s. 116, 17)

Şimdi ben derim ki aptallığın şehidi olursa, aptallığın şehididir benim oğlan. (s. 116- 117, 33- 1)

Benim baba ile, mama ile konuştum. (s. 143, 25- 26)

4.2.15.8. Eşitlik Grubu

*Nevnihal bütün o camilerde en güzel sesli müezzinler tehlik çekerken, kendisi gibi **on binlerce insanın** da ağladığını biliyor.* (s. 101, 21- 23)

*Meydanda sessizlik hiç oluşmuyor, birbirlerini tanımayan **binlerce insan** bu seslerle kaderlerini birbirlerine bağlıyor.* (s. 101, 27- 29)

*Ama bir gerçek hep sürüyordu: Ağaç diplerinden, çalılıklardan, **yüksekçe otların** arasından, **onlarca ölü** toplanıyordu her gün.* (s. 104, 17- 19)

*Bir kardeşin, Roza ve Avram için ise bir oğulun acısını taşımak zorunda bırakılan, hiçbir yerden yardım görmeyecek yoksul komşularının acısıyla; denizin üstünü boyamış **yüzlerce bayrak**, sivil halka çevrilmiş **yüzlerce top** ve içinde binlerce hiç görmedikleri askerin anlaşılmasız kınıyla dolu gemileri görmemek için yalnızca perdelerini çekebilen **aşağılanmış milyonlarca insanın** acısı ne zaman denecek?* (s. 145, 6- 12)

*Mahmut Ağa'nın, onun babasının atasının **yüzlerce yılda**, çalı üstüne çalı, kuruş üstüne kuruş koyarak oluşturduğu **onca toprak** yok pahasına gidiyordu.* (s. 204, 28- 30)

4.2.15.9. Kısaltma (İsim) Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları

*Büyüdükten sonra, boyu kendinden **beş parmak aşağıda** durmuş olan o düz saçlı, gamlı bakışları ikide bir ıslanmış gibi yumuşayan, hüzne ve kızgınlığa kayacağı zaman belli olmayan genç adamı, salt boyundan dolayı istemezlenebilirdi.* (s. 13, 17- 21)

***Suluk soluğa** ikisi de.* (s. 20, 7)

*Birden onun **şu anda** ölüme ne kadar yakın olduğunu düşünüyor.* (s. 75, 6- 7)

*Hüsra'nın **sağda solda** unuttuğu peşkir, tencere kapağı, bir halı minder ağaçların altına saklanmış gibi.* (s. 180, 22- 24)

***Kendi kendine** iyileşmiş bir yara.* (s. 106, 22- 23)

*Nevnihal bu sessizliği bozan şeylerin, köpeklerin ve satıcı seslerinin, **gütgide** bacakları incelen boyları kısalan çocukların, yeniden eskisi kadar yüksekten çıkan seslerle eğlenceler düzenleyen Rumların ve Ermenilerin farkında değil.* (s. 117, 25- 29)

*Sonraki günleri düşünürken **göz göze** gelmekten korkuyorlar. (s. 120, 13- 14)*

*Bütün yaptığı, **sabahtan akşama** kadar, birikmiş gazeteleri koltuğuna sıkıştırıp aşağı inmek, yukarı çıkmak, bahçeye girip coşmuş azmış çiçeklere onların güzelliklerini görmeksizin şöyle bir bakmak, başını kaldırıp babasının yattığı odanın penceresini gözlemek. (s. 122, 5- 9)*

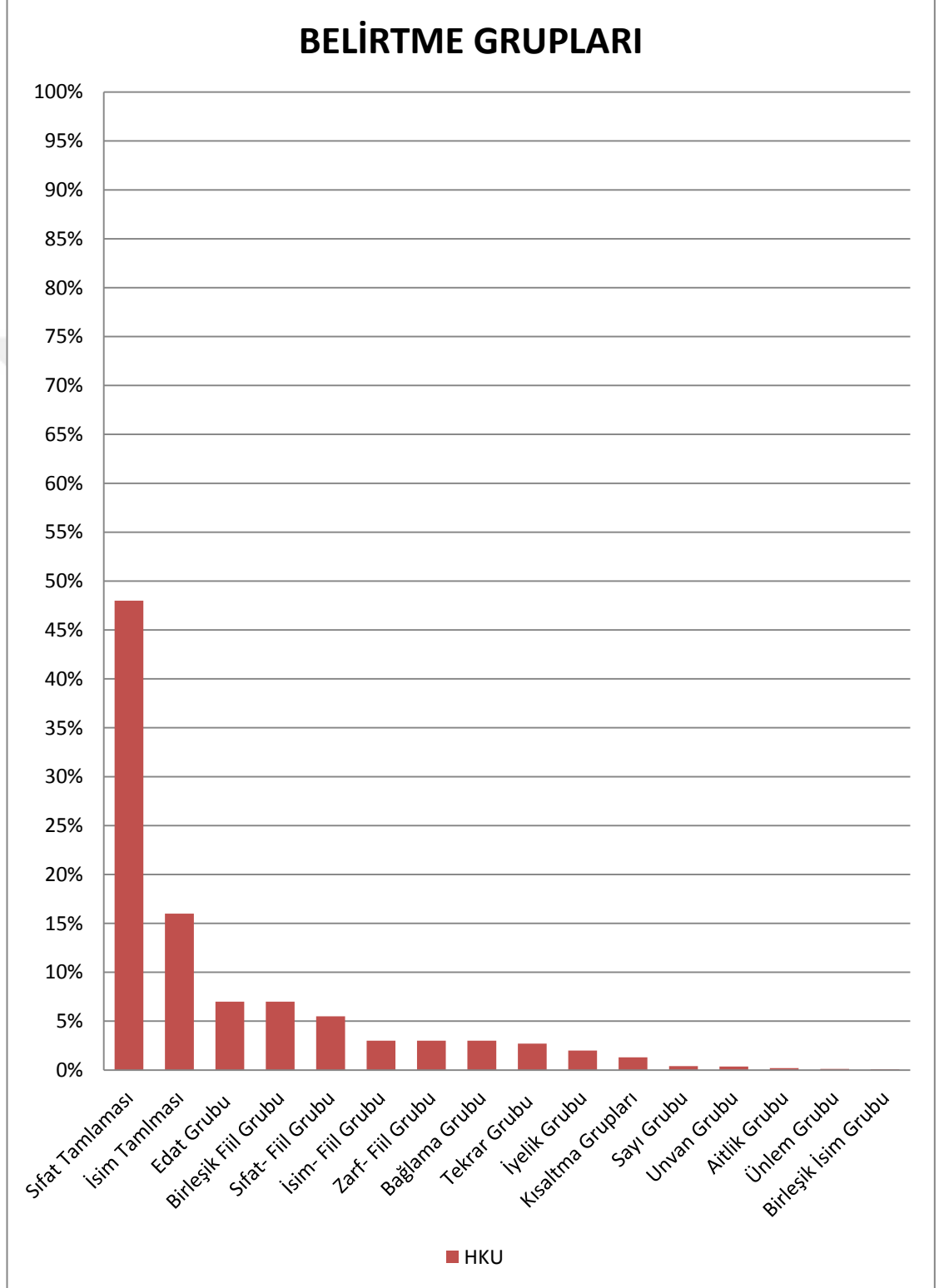
*Birlikte değil, neredeyse **kucak kucağasın**. (s. 136, 17- 18)*

*Evlerinden **az aşağıda** büyük bir kilise, epey yukarda tepede bir Ayazma vardı. (s. 169, 14- 15)*

*Eski evde bir **günden bir güne** yemek için ocak yakılmadı. (s. 192, 6- 7)*

4.3. HOŞÇA KAL UMUT ROMANININ BELİRTME GRUPLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Şekil 4.3.

4.3.1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu

4.3.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

*Kollarımdaki, **gençliğinin** son **deminde** ve nasılsa taze kalmış bir kadındı.* (s. 7, 5- 7)

*Unuttuğu **şeylerden biri** de yavaşlamak.* (s. 11, 22- 23)

*Sen, duygularım arkadaşlık sınırını çok aştı diye, **içeriğini** değiştirdin **mektuplarının**.* (s. 18, 15- 17)

*Anne, **başkalarının sözleriyle** hayatımızı düzenlersek, onların diyecekleri bitmez.* (s. 20, 26- 27)

*Beni kolumdan tutmak **isteyenlerin elinden** kıvrılarak kurtuluyordum.* (s. 59, 21- 22)

*Yalnızca üç saat vardı **otobüsünün kalkmasına**.* (s. 68, 14- 15)

*"Galiba **sizin kuşağınızla benimki** arasında çok fark var."* (s. 74, 9- 10)

*Ondan (**benim**) **gözlerimi** alamıyorum ve kendimi gülünç buluyorum.* (s. 75, 21- 22)

*O kadar **sessizliğin, aceleciliğin ve gölgenin başka bir açıklaması** olamazdı.* (s. 89, 2- 3)

*Algüz **çenesini** tutuyor **onun**.* (s. 137, 5- 6)

*Dışarda **yaz ortasının sıcak havası**.* (s. 140, 3)

*Karanlıklara baktım, ara sıra eğilip onun yatakta, **derin uykudaki gövdesinin kokusunu** içime çektim ve bekledim.* (s. 140- 141, 26- 2)

*Arının çiçeğini tanıması gibiydi (**onun**) **gözleri**.* (s. 152, 17- 18)

Bizim öykümüz, geniş zamanların, küçük duygulanımların ve büyük umutları saklayan gülümseyişlerin öykülerinden oluşuyor. (s. 156, 27- 29)

*Sevgi gerçekte ışık yansıtan bir çift boyutta **kişinin kendini görmesi ve sevmesidir**.* (s. 165, 4- 5)

*Bir **müzik notasının okunuşu** gibidir belki insanın yaşamı da: Okunduğu anda havada titreşimler yapar ve uçar gider.* (s. 174, 11- 13)

***Teninin esmer ışıltısı** yok şimdi.* (s. 185, 27)

4.3.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Seni sevdiğimi söyleme gereksinimi duymamıştım. (s. 7, 4- 5)

Konuşanlar, müzik, garsonların bağırları, fıçı birasının sürekli taşan köpüğü, ter kokusu, çarpışma, dirsek dirseğe durup gülümsemek bile birbirlerine, gırtlakların sürekli inip çıkması, ağzın kıyasına sıvaşan mayonez, kırmızı dillerin bu beyaz mayonez bulaşığının yalnızca bir kısmını alması, kış siler gibi özensizce eldeki sandviçten artakalan kâğıda ağızların şöyle bir silinivermesi, büyük kalın bira bardağının bıraktığı köpüğün küçülerek beyaz bir tebeşir inatçılığıyla dudakların üstünde oluşturduğu ince bıyık... (s. 14, 1- 10)

Gök mavisi, deniz çizgisi, gün batımı, domatesli pilav, turşu ve sıcak temiz örtülü bir yatak gibi. (s. 31, 28- 30)

Tezgâhtaki kadın, buyurun komşum, diye sorunca Oruç kadına daha dikkatli bakma gereğini duydu. (s. 42, 27- 29)

Yeni alınmış bir kedi yavrusu gibi boynunu uzata uzata koklayarak evi, sonra da evdeki her şeyi tanımaya çalıştı. (s. 51, 10- 12)

Hastane bahçesinde, o sırada, böyle şeylerden haberim yoktu. (s. 60, 21- 22)

O sahiplenmenin sorumluluktan çok mülkiyet duygusundan geldiğini düşünmüşümdür sonraları. (s. 60, 24, 25)

Bu haziran akşamında yürüyebilirdik. (s. 70, 3)

Mutfak masasına oturdum, ellerimin arasına aldım yüzümü. (s. 100, 26- 27)

Sabaha kadar uyuyamadım, gözümün önünden gitmiyordun, beni atlattığın için ağızındaki zehir acısı, kulağımdaki uğultu geçmek bilmedi. (s. 105, 8- 10)

Yabancıliyordu buraları ama Oruç kaptırmıştı kendini madem, bir ağaç altı bulmak zorundaydı. (s. 1- 3)

Şu eski semaverin içinden masal cinleri çıkarmayı düşünemez misin? (s. 186, 13- 15)

4.3.1.3. Eksiz Tamlama

Ne yana bakacağımı bilmediğim için kalakaldığım üst katta karşılıklı iki kapıyı itmiş, bunlar yatak odaları diye fısıldamıştın. (s. 9, 6- 8)

Kız kardeşim ben mahpustayken evlendi. (s. 59, 2- 3)

"Size" dedi, tahta saksular yapacağım. (s. 54, 27)

Has ipekten beyaz gömlek, ipek çoraplar, ipek çamaşır takımı. (s. 130, 19-20)

*Unuttuğumu sandığım o gece, bu kez unutulmamak üzere anılarımda **baş köşeye** yerleşmişti.* (s. 149, 10- 11)

4.3.2. Sıfat Tamlaması

*Evin çevresi, **onu çember gibi saran kapkara uzun ağaçlarla** kaplıydı.* (s. 10, 19- 20)

*Sevinçle eline aldığı zarf bir anda **kapkara bir ortama** sürüklemişti kendisini.* (s. 16, 26- 28)

*Gecelerce **düşlerini kurduğu özgürlük, o düşlere karışan yuva, birkaç günden sonra beni boğmaya** başladı.* (s. 21, 3- 5)

***İkinci kez** gözaltına alınmadan önce o kadar çok dayak yemişti ki, günlerce oturamadı, ayaklarının üstüne basamadı.* (s. 26, 22- 24)

***Mavi bikini**siyle güneşleniyor, içki içiyor, **sonuna kadar açtığı teybinde** sürekli olarak barok müzikçilerin yapıtlarını çalıyordu.* (s. 42, 7- 9)

***Öbür kızın** arkası dönük, görünmüyor.* (s. 71, 16)

*Benim için **pahalı şeyler** alıp sofraya hazırlamadın umarım.* (s. 135, 23- 24)

***Oturduğumuz yerden kalkmadan önce Oruç'un** eline dokunmak istiyorum.* (s. 148, 9- 10)

***Dökülüp gitmeyen yapraklar** bile fazlaca bağımlıydılar gövdeye.* (s. 163, 14- 16)

*Gözlerine **dışardaki servilerden biri** vurur pencere açık bırakıldığında.* (s. 189, 6- 7)

4.3.3. Birleşik İsim Grubu

***Yaşar Kemal** yazmıştı insan dilinin büyüklüğünü, kitaplarından birinde.* (s. 37, 7- 8)

*Hani İkinci Meşrutiyet öncesinde **Doktor Nazım Selanik'ten İzmir'** e gelip tütüncülük yapmış ya, onu öğrenmişler unutamıyorlar.* (s. 121, 20- 22)

***Kul Hüseyin** fısıldıyor kulağıma: Hangi günü gördün akşam olmamış... (s. 175, 22- 23)*

*Uzakta, girişin öte yanında **Ortakçı Derviş Mustafa'nın** evinde bir ışık... (s. 179, 19- 21)*

4.3.4. Tekrar Grubu (İkileme)

4.3.4.1. Aynen Tekrarlar

*O gece sabaha karşı eve girmek için kapıyla uğraşırken, ben, senden ve o kentten uzaklarda bir yerlerde ve ölesiye korkarak beklerken, durup dururken söylediğin o sözü düşünüyorum **sık sık**. (s. 10, 8- 11)*

*Kalabalık, bir büyük ırmak gibi **ağır ağır** akarak üstüne geliyor. (s. 11, 1- 2)*

*Üstünde küçük siyah beyaz kuşlar uçuşan kırmızı örtüyü okşadı **uzun uzun**. (s. 56, 23- 25)*

*Okulu bitirmiş ülkeme hizmet sunmaya geliyorum **koşa koşa**. (s. 103, 1- 2)*

*Gazetede okudum ve **birden bire** müthiş bir yalnızlık duydum. (s. 88, 13- 14)*

***Kol kala** girdik orada, ağacın dallarından zayıfça süzülen ışığın azlığı hoşumuza gidiyordu. (s. 106, 10- 12)*

*En çok dirseklerimizden başlayarak kollarımız değişiyordu **birbirine** ve parmaklarımız iç içe geçmişti. (s. 106, 15- 16)*

*Basamakları **yavaş yavaş** tırmanıyoruz. (s. 179, 30- 31)*

4.3.4.2. Eş ve Yakın Anlamlı Tekrar Grupları

***Bir-iki** hoca dışında kimseleri bulamadı kampüste. (s. 23, 25- 26)*

*Çocuktuk, çünkü daha sakalı bile **doğru dürüst** çıkmamıştı. (s. 51, 1- 2)*

*Her şeyin **toz duman** içinde kaldığı o korkunç dönem... (s. 52, 2- 3)*

***Ufak tefek** ve inanılmaz derecede temiz bir kadın. (s. 67, 22- 23)*

*Yalnızca insanın gözüyle ilgili, gereksiz ve yaşamın asgari koşullarında hemen anlamsızlaşacak bir sürü **ıtır zıvırla** dolu dükkânı. (s. 123, 13- 15)*

***Enine boyuna** çizgileri çizilmiş ve üstüne renk atılmış. (s. 160, 27)*

4.3.4.3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan Tekrarlar

*Mahkemeleri, **gidiş gelişleri**, koğuşların sürekli değişmesini, ikişer kişi yatmaları, havalandırmaları, havalandırmaya çıkamayışları, saçımın hızlı dökülüşünü, aynada gördüğümde önce tanıyamadığım alnımın genişleyişini, -o kadar*

ki, kaşlarımın üstünden yükselen, dönen ve kafamın arkasında yiten yüzümü-karnımda, göğsümdede, sırtımda çıkan sivilceleri, ellerimin sürekli kaşınmasını önemsemiyorum. (s. 8, 14- 21)

Etkileyen: **İyi kötü** her şeyde ve koşulda akla düşüveren bir zamanlar... imgesi. (s. 14, 17- 18)

İtalya'da dolaştığım **büyük küçük** pek çok kilisede bulunan resimleri. (s. 82, 16- 17)

Gerçekten de, **yaz kış**, güneş ilk bu evin içine giriyor ve en çok bu mutfakta kalıyor. (s. 177, 29- 30)

Müziği öyle **belli belirsiz** isterim ki, kafamın içinde mi olduğunu, duyduğumu mu ayıramam. (s. 182, 1- 2)

4.3.4.4. Pekiştirmeli Tekrarlar

Evin çevresi, onu çember gibi saran **kapkara** uzun ağaçlarla kaplıydı. (s. 10, 19- 20)

Başka durgun, sessiz renkler de vardı, tadı **büsbütün** belirli kılmak için. (s. 12, 3- 4)

Çepeçevre terastı onun evi de. (s. 42, 6)

Dümdüz insanlar bana bir şey veremiyordu. (s. 77, 18)

Yüzü **bembeyazdı**. (s. 81, 29)

Besbelli, sem kim oluyorsun der gibi bakıyor Algüz'e. (s. 122, 29)

Bu **tertemiz** yüzü yüreğine kazıyor özenle, unutmamak için. (s. 144, 15- 16)

Sonra sen kendini yatağın üstüne **çırılçıplak** atacaksın, tenin parlayacak örtünün üstünde. (s. 151, 26- 28)

Biliyor musun Oruç hangi şeylerde başkalarıyla ortağız, nelerde azalıyoruz ve hangi durumda **yapayalnızız**? (s. 157, 28- 29)

Kapının önünde **sırlısklamlığımız** kadar sakladığımız umutsuzluklarımız da birbirinden kopuktu. (s. 175, 18- 19)

Senin böyle **apaçıklığına** bayılıyorum. (s. 182, 15)

4.3.5. Aitlik Grubu

Yola açılan aralığın karşısındaki tek katlı evden daha otobüsteyken söz etmiştin. (s. 10, 21- 23)

*Yakalanışından yirmi beş gün sonra, bedeni ve bilinci bütünüün parçası olmaktan koparılıp aşağılanmış, acılar çekmiş ve kimliğini unutmuş olarak **bir bodrumun dibindeki** karanlık pis odacığa atıldığında anladı işkencenin hangi boyuta varabileceğini: Güvensizlik.* (s. 29, 1- 5)

Tahliye edileceği günden önceki gece, kendisi için şenlik düzenleyen arkadaşlarının tersine, ağzını bıçak açmadı. (s. 37, 20- 22)

*Keşke sokak bu kadar dar, **apartmanlar arasındaki** uzaklık bu kadar az olmasaydı.* (s. 71, 17- 18)

Ben insanların yaşamlarındaki dramlara aldurmamayı öğrendim. (s. 91, 9- 10)

Her zamanki ilkeni unutma: Hüzün yok, asla hüzün yok. (s. 101, 23- 24)

Her hareketindeki inceliği, gördüğü her şeyi koklayışını; yemeği, kumaşı, sabunları, tabloları, pencere pervazlarını bile. (s. 126, 4- 6)

Sekiz yıl önceki bu gecenin sabahını görecekime ilişkin hiç umudum yoktu. (s. 131, 4- 5)

Bundan sonraki sayfalarda hep yemek listesini yazmış. (s. 131, 22- 23)

*Belki onların yüzleri de **ölü kirpininki** gibi dingin görünümüldür ve kanatları kurumuştur yalnız.* (s. 162, 25- 27)

*Ben yirmisindeyken, **sekiz yaşındaki** bir küçük çocuk.* (s. 181, 14- 15)

4.3.6. Edat Grubu

Hiçbir yeri unutmamışım, diye seviniyor. (s. 13, 17)

Bir duygu sonuna kadar paylaşılmıyordu. (s. 21, 7- 8)

*Kendi kuşağının yaşam süreleri **görevden başka** şeye yetmezdi, zaman azdı.* (s. 27, 10- 11)

Yarınlara karşı yalnızca romantik bir umut beslememe olanak tanıyorlardı. (s. 28, 22- 23)

*Eve geldiğinde terasa çıkmaktan **korkuyor gibiydi.*** (s. 64, 4- 5)

Meyveler tohumlar sunulmuş, börtü böcek doymuş, insanlar mal tutkusuyla saldırap talan etmişler her yanı. (s. 85, 6- 8)

Yazdığı yazulardan dolayı ha? (s. 87, 11)

Demek eksik yattığım için daha adam olmamışım. (s. 87, 16- 17)

İyi, bütün bunları tarttığına göre başka yolun olmadığını anlamalısın. (s. 138, 28- 29)

Böylesi anacıl duyguları unutmali, tutkumu belli zamanlar, belli durumlarda göstermek üzere gizlemeliyim. (s. 181, 15- 17)

Hele bir türlü alınmayan sekiz ortalı, yanı kırmızı marjlı defteri de olmadıktan sonra... (s. 143, 25- 26)

4.3.7. Unvan Grubu

Oruç Ağabeyim çıktı diye bu özen, bilmiyorum sanmayın. (s. 22, 10- 11)

Sen hatırlamaz mısın Nihat Bey'i? (s. 23, 7)

"Geceyi uykusuz geçirdiğinize inanmak güç Algüz Hanım, pırıl pırılısınız." (s. 63, 11- 12)

Önceleri Algüz'ün olduğu günler Sanem Hanım evden ayrılıyor, bir akrabasının yanında kalıyordu. (s. 66, 21- 23)

Hüznün orta yerindeyim Semih Bey. (s. 102, 6- 7)

4.3.8. Birleşik Fiil Grubu

4.3.8.1. İsim + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

İşkence başladığı anda, bitişine doğru bir adım atmış oluyordun. (s. 29, 25- 26)

Bu zor işi sana bırakacağım ve irademi kullanmadığım için belki sonradan pişman olacağım şeyler yaşayacağım. (s. 62, 9- 11)

Yaşımı hesaplamaya çalıştım. (s. 64, 26- 27)

Belliydi yine mahpusane alışkanlığı bir yanlış yapmıştı. (s. 69, 2- 3)

Güneşe tutup baktığım sedef parlaklığına hayran olmuşumdur. (s. 97, 19- 20)

Bir kurşun yağmuru gibi can tehdidi altındaydım ve kurşun yağmurunda olduğu gibi adres değiştirerek zikzaklar çiziyordum. (s. 127, 22- 24)

*Ben **umut etmek** istemiyorum.* (s. 129, 26- 27)

*8 Mart: Havalandırmada ters bir **hareket yaptım**.* (s. 130, 28)

*Bu tatların taşıdıklarının da küçümseyemeyeceğimiz kadar önemli olduğunu anladık, bir **karşı karşıya geliş** ve gülüş gibi.* (s. 157, 25- 27)

***Hafife alamam, akıllı davranmaya zorlayamam** kendimi.* (s. 167, 17- 18)

*Göreceksin bak, sen sıkılmadığın sürece bizi kimse **rahatsız etmeyecek**.* (s. 170, 11- 12)

*Bu süre başladığı anda bitişe **yol almış** olacak.* (s. 173, 28- 29)

***Sözümü tuttum**, güvenceye kavuşturdum seni.* (s. 177, 3- 4)

*Sorular yanıtı **önem verilmiyorsa** sorulmamalıdır.* (s. 181, 21- 22)

***Özveride bulunduğum** inancı, aldığım bedeldi.* (s. 183, 3- 4)

*Yalnızca ölüm **haberini almak** ya da gözümün önünde öldürülüşünü görmek istemiyorum.* (s. 184, 3- 5)

4.3.8.2. Fiil + Zarf Fiil + Yardımcı Fiil = Birleşik Fiil

4.3.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri

*Birey olmayı, bütün tatları **duyabilen** bir insan olmayı öğreneceğim.* (s. 12, 5- 6)

*Zaman **ölçülebilir** olmaktan çıkmış, anlaşılmaz bir yapı kazanmıştı.* (s. 65, 29- 30)

*Tanrıların işe gerçekten karıştığını **düşünemezlerdi**.* (s. 155, 29- 30)

*Anlıyor musun Algüz, oraya **dönemem**.* (s. 171, 2- 3)

*Bu yaşlarda kader diye bir şeyin varlığına **inanmayabilir** insan.* (s. 171, 14- 15)

*Yine de, ben diye duyan ve algılayan bir başka kişi bulunmadığına göre, ölümsüz olmayalım **diyebilen** insan, oluşumuna neden olan hayvancığın insanı bir civciv, akbaba ya da bir kaplumbağa gibi oluşturduğunu, yani çok özel olmadığını, kendine özgü sandığı her şeyin önceden planlanmış bir yetiye bağlı ve bilinci kadar içgüdülerinin de yaşamında söz sahibi olduğunu anladığında, artık dünyayı değiştirme görevinin büyük kırınlığını bu sırada duymuştur.* (s. 196- 197, 28- 5)

4.3.8.2.2. Tezlik Fiilleri

Dilinde, elektriğin verilişinin ardından oluşan ve bulantıya karışan kekrelği duyuyor. (s. 12, 26- 27)

Uzak yıllar yaklaşıvermişti. (s. 18, 9)

Kimseye sözünü etmediğim, paylaşmadığım bir anıydı, birden silikleşiverdi gözlerimde. (s. 108, 9- 11)

Sen geçtiğimiz her yere uyan öyküler uydururudun. (s. 134, 18)

Ev kararveriyor. (s. 177, 6)

Elimden eteği kaydığı zaman, daha gövde savrulurken yere düşmeden önce küçülüverdi. (s. 190, 24- 25)

4.3.8.2.3. Süreklilik Fiilleri

Hoşça Kal Umut'ta kal- fiili süreklilik örneği az sayıda kullanılmıştır. Gör-, dur-, gel-, fiilleri ile çekimlenmiş süreklilik fiili tespit edilmemiştir.

Ne yana bakacağımı bilmediğim için kalakaldığım üst katta karşılıklı iki kapıyı itmiş, bunlar yatak odaları diye fısıldamıştın. (s. 9, 6- 8)

Bir kirpi ölüsü görüyor, başında kalakalıyor. (s. 144, 11- 12)

Donmuş gibi kalakaldım. (s. 190, 21)

4.3.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Hoşça Kal Umut romanında yaklaşma fiili örneği tespit edilmemiştir.

4.3.8.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri

Canı bir şeyler yiyip içmek istemiyordu ama yine de girmeyi düşünüyor bir an. (s. 13, 19- 20)

Hangisi insanın kendisiyle barışıklığı anlamına geliyor, çekip gitmek mi, durup beklemek mi? (s. 15, 22- 24)

Gözlerimi kısarak baktım, başını iyice eğmişti önüne, parmağı bir kuş üstünde gidip geliyordu. (s. 56, 29- 31)

Parmağını kazağındaki saç örgülerden birinin arasına sokmuş, oynayıp duruyor. (s. 75, 19- 21)

Dengesizim: Durmadan sevgi ile kızgınlık arasında gidip geliyorum. (s. 185, 30- 31)

4.3.9. İsim- Fiil Grubu

O zaman kampüse girişindeki böbürlenmesini unutamayacak. (s. 26, 16- 17)

Eksikliklerimi onların gözlerine sokmak istiyordum. (s. 39, 5- 6)

Eve pek az uğruyor, değişik yerlerde kalıyor, dış dünyadan kendini soyutlamayı öylesine başarıyordu ki, dava arkadaşları ve düşmanları dışında kalan bütün insanlar yitiyordu. (s. 42, 22- 25)

Uzun yürüyüşler yaparım arabayla gitmezsem. (s. 68, 8- 9)

Alışkın değilim karanlıkta uyumaya. (s. 80, 12)

Kendine ilişkin bir şey yazmayı beceremediği anlaşıyor. (s. 129, 22)

Karışık saçlarını düzeltmek için elindeki çantayı ve torbayı yere bıraktı. (s. 133, 17- 18)

Yemek, bedenin gereksindiği şeyleri sağlamak için değildir, zevk ve bir zaman parçasını değerlendirmek içindir. (s. 146, 13- 15)

Bizim öykümüz, geniş zamanların, küçük duygulanımların ve büyük umutları saklayan gülümseyişlerin öykülerinden oluşuyor. (s. 156, 27- 29)

Sana bunları öğretmek bana müthiş bir sevinç verecekti. (s. 188, 21- 22)

Gözlerini gördüğüm ya da döndüğü için göremediğimde basamaklardan kayışı sırasında ölümünü algıladım. (s. 190, 1- 3)

4.3.10. Sıfat- Fiil Grubu

Özlediği sokaklar, yüzüne/ bakmayan (insanlar), kitapçılar, sergiler, taşıtlar ve yapılar sürekli değişiyor. (s. 36- 37, 29- 1)

Sesi sertti ve Oruç, bilmiyordu Algüz Hanım'ın/ oturduğu (daire)yi. (s. 47, 21- 22)

Boru ağızlarına tencerelerle/ ısıttığı (su)yu taşıyıp döküyor, biriken kalın buzlarda ancak küçük birer oyuk açıyordu. (s. 49, 1- 3)

Dökülüp/ gitmeyen (yapraklar) bile fazlaca bağımlıydılar gövdeye. (s. 163, 14- 16)

Durup kucaklamak istiyorum, kollarımın arasında/ ıslanmış bir (kedi) gibi büzülüvereceğini düşünüyorum. (s. 171, 4- 5)

Öylesine geç bir saat ki, **yazıhaneyi/ bekleyen** (görevli) bile uykuda. (s. 171, 26- 27)

Bulut dalgalarına/ benzer (dalgalar)la yağmur serpiliyor. (s. 172, 3)

Kurtuluş Savaşının son günlerinde askerlerinin ardından kaçarken **ailesi tarafından/ yitirilmiş** bir (kız çocuğu)nun acıklı kaderini dokurdu. (s. 180, 29- 31)

Bu dünyada güzellikler, çevremizde bizi **hoşnut/ edecek** (şeyler) varsa, yeniden güç toplamak için, ağzımızda güzel bir tat duyabilmek için, **kuru kuru/ sürdürdüğümüz** (konuşmalar), içe bakmalar, başkalarını izlemeler yerine zamanı neden onlar için harcamayalım? (s. 188, 11- 16)

Bir an önceki durumu/ düşündüğüm (an)da bile, araya başka bir an giriyor ve benden biraz daha uzağa gidiyordu. (s. 190, 6- 8)

4.3.11. Zarf- Fiil Grubu

Nerede o saçlarında **rüzgârların konaklamadan** geçtiği, güneşin kırlangıç yuvası gibi salkım saçak yüzünde dağıldığı, boyasız, güldüğünde bütün yüzü gülen kız? (s. s. 19, 6- 9)

Öyle bir yerde ki: **Bireyliğini özümledikçe** işi zorlaşıyor. (s. 32, 27- 28)

Divanın üstüne örttüğümüz, kışın battaniye yerine kullandığımız kilimi alıp terasa seriyor, **kitap okuyor gibi yaparak** onu gözlüyordum. (s. 48, 19- 22)

Karlar **birden eriyince** borular çözülmediği için terastaki sular göller gibi dalgalanıyordu. (s. 48, 24- 25)

Bağ niteliğini değiştirir değiştirmez gurur sesini yükseltiverir. (s. 78, 5- 6)

Meyveler tohumlar sunulmuş, börtü böcek doymuş, insanlar **mal tutkusuyla saldırıp** talan etmişler her yanı. (s. 85, 6- 8)

Ben **dışarı çıkar çıkmaz** ilk bunların farkına vardım. (s. 86, 27- 28)

Benim yaşıma geldiğinde nasıl biri olacak diye merakla bakıyorum yüzüne. (s. 141, 7- 8)

Buna bile mutluluk adını takmaya hazırız, sevince benzeyen ve insanı hafifleten bu duyguya **ad takalı**. (s. 146, 27- 28)

Daracık bir patikadan **yukarı çıkarken**, yüzlerce metrelik uçuruma bakmadım. (s. 160, 6- 7)

Biz, yaşımızın, çevredekilerin, yeni kentlerin, yolların, denizlerin farkında olmaksızın hepsini birbirimizin gözbebeklerine vuran görüntülerinden tanıyor, insanların burada şu ana kadar bizsiz yaşamaya nasıl katlandıklarına şaşıyorduk. (s. 161, 21- 25)

4.3.12. Sayı Grubu

Senin yüzüğün 278 Lira, benimki 246 lira tuttu. (s. 16, 23)

On bir bardak çay içti. (s. 33, 28- 29)

Annem on altısında doğurmuş beni. (s. 57, 5)

Sen, yazı yazmaktan dolayı beş yüz elli yıl hüküm giymeyi anlayabilir misin, biraz hukuk fikri olan insana anlatabilir misin? (s. 87, 9- 11)

Günler bin bir boyutta, bin bir küçük farkla gölgelenen incileri yaşamın. (s. 167, 20- 21)

Bu, kırk yaşımın yirmi yedi yaşa duyduğu yalancı şafak borçluluğudur. (s. 173, 14- 15)

Ağaçlı ara yolda her zamanki gibi elli iki adım atıyorum, evin önündeki taşığa varmak için. (s. 175, 5- 6)

4.3.13. Ünlem Grubu

Aman oğlum, ne derler? (s. 20, 24)

Aman Allahım, olacak şey mi bu anne? (s. 21, 23- 24)

Ulan sen her zaman kalın kafalı mıydın yoksa sonradan mı oldun? (s. 36, 16- 17)

Ah Algüz, zaman zaman öyle aşağılıksın ki. (s. 101, 17)

Ah canım... Senin böyle apaçıklığına bayılıyorum. (s. 182, 15)

4.3.14. Bağlama Grubu

Sertlikle karşılaşana ve gece yahut sabah uyandığında bilincine çarpana kadar mutlu gibi yatıyordu. (s. 15, 3- 5)

Sevgi hangi koşulda olursa olsun ya vardır ya da yok. (s. 18, 15)

Dışarı çıktığından beri yaşadıklarıyla etkilendiği şeyler yüzünden günleri, bir şeyleri yitiriverdiği, olmadık yeni şeyler bulduğu ama hemen ardından o bulduklarını da yitirdiği sanrısıyla geçirmişti. (s. 21, 25- 28)

Pek çok şey aklımıza gelmiyordu: Ailelerimiz, derslerimiz, kazanılması gereken bir beceri ve sorumluluk. (s. 27, 25- 27)

Acılı ve korkulu günlerimizi öyle suskun geçirmiştik. (s. 60, 6- 7)

Bu zor işi sana bırakacağım ve irademi kullanmadığım için belki sonradan pişman olacağım şeyler yaşayacağım. (s. 62, 9- 11)

En başa annesiyle babasının gelin güvey resimlerini koymuş. (s. 129, 1- 2)

Uyumsuzluğu yok hiçbir şeyle, hatta ölümle bile. (s. 144, 14- 15)

Burada ya da başka yerde, zamanı ters döndürüp şaşkına çevirmek ve seslerle büyülemek. (s. 147, 11- 12)

Mutluluk bile buna dönüşür, başarı da, sağlık da, insanın incelikler kazanması, başkalarına yardım etmesi de... (s. 157, 20- 22)

Kimseye öğretmedin gelişinin zamanını ve gidişinin nedenini. (s. 161, 28- 29)

Başkasından değil kendimden kıskanmaya, dahası bu kıskançlığın zehir gibi şiirini okumaya başladım. (s. 164, 17- 19)

Kaçışlarda hem güçlülüğüne inanç, hem de yaşanan andaki çaresizliğin sürüp gideceği inancı vardır, değil mi Oruç? (s. 170, 6- 8)

4.3.15. Kısaltma Grupları

4.3.15.1. Yönelme Grubu

Sonuna kadar savaşmaya değer bir şey olamaz senin için. (s. 78, 19- 20)

Sen ki yasaklara uymaya alışkınsın. (s. 86, 5- 6)

Üstelik hastalıklar insana coşku veren şeylerin ardına saklanmış duruyor gibi geliyor. (s. 149, 14- 15)

Benimle konuşuyor, sana dair iyi şeyler söylüyor. (s. 151, 18- 19)

Oruç, maddeye bile amaç yükliyordu: Onun da benim de isteklerimize uygun bir başka yer, bir yenilik, algıladığımız yeni bir güzellik. (s. 157, 16- 18)

Geceye uzanan her adımımızla bir yandan birbirimize uyuyor, bir yandan başka şeylere yaklaşıyoruz. (s. 173, 16- 17)

4.3.15.2. Bulunma Grubu

Eski lokanta bölümünde bir banka açılmış, caddenin içlerine doğru yeni bir lokanta yapmışlar, büyük pencereci. (s. 13, 28- 29)

Oruç, masanın dar ucunda tek başına oturuyorsun. (s. 71, 11- 12)

Peki, iki günde bir. (s. 84, 15)

ikide bir yaşımı anlamak istermiş gibi, yüzüme bakmaktan da vazgeç. (s. 99, 5- 7)

Gözlerinde ölüm bir kez daha parlıyor, bana bir şey söyleyip söylemediğini düşünüyorum eğilip son bir kez bakarak. (s. 191, 24- 26)

Yine de, ben diye duyan ve algılayan bir başka kişi bulunmadığına göre, ölümsüz olmayalım diyebilen insan, oluşumuna neden olan hayvancığın insanı bir civciv, akbaba ya da bir kaplumbağa gibi oluşturduğunu, yani çok özel olmadığını, kendine özgü sandığı her şeyin önceden planlanmış bir yetiye bağlı ve bilinci kadar içgüdülerinin de yaşamında söz sahibi olduğunu anladığında, artık dünyayı değiştirme görevinin büyük kırınlığını bu sırada duymuştur. (s. 196- 197, 28- 5)

4.3.15.3. Uzaklaşma Grubu

Ankara'da da evdeki kadar yalnız ama burada hiç değilse filmlerden öğrenilmiş sevgi gösterilerinden uzak. (s. 23, 18- 19)

21 numaralı kutu diğerlerinden ayrı yerde duruyor. (s. 45, 3- 4)

Başka şeyler düşünmek için çaba harcarsa da Oruç izin vermiyor kendinden başkasını düşünmesine. (s. 71, 25- 26)

Sekiz yıldan fazla bu iki boyutla yetinmek zorunda bırakıldım. (s. 117, 10- 11)

Has ipekten beyaz gömlek, ipek çoraplar, ipek çamaşır takımı. (s. 130, 19- 20)

Gönlü birine düşünce annesine haber verecek: Başkasına varmam, atanın kendimi yardan aşağı, kaçırım İzmir'e, kötü kadın olurum, ne size, ne kendime yar etmemek istiyorsanız... (s. 147, 28- 31)

Adamın üstünü örtüp kanepelerden birine yatırmışlardı. (s. 158, 19- 20)

Sana söylemiştim: Buradan daha iyi yer bulmak olanaksız. (s. 169, 2- 3)

4.3.15.4. İsnat Grubu

Yürekli, **gözü kara** ve onu hor gören... (s. 23, 27)

Bu caddelerde **ağız açık** dolaşmıştı günlerce. (s. 25, 17- 18)

Başı eğik, parmağıyla kilimin motifleri üstünden geçiyor sürekli. (s. 91, 7- 8)

Ağız mahzun. (s. 109, 1)

Telaşla içeri koştum, misafir havlularından birini aldım, kolumun üstüne yerleştirdim, öbür elimde kolonyayla **başım eğik** kapının önünde bekledim. (s. 111, 19- 22)

Oruç girmiyor, **yüzü karmakarışık**. (s. 120, 4)

Yüzü buğulu bir ıslaklık içinde. (s. 172, 14)

4.3.15.5. Yükleme Grubu (Belirtme Grubu)

Bu yaşa gelmiş ve **insanları imbiklerden süzmeyi** öğrenmiş biri... (s. 32, 15- 16)

Sayısını bilemeyeceği kadar çok böcek daha o yaklaşırken kaçmışlar bir yerlere. (s. 144, 9- 10)

Gelmeden önce **şansımızı artıracak şeyler** yaptık. (s. 171, 20)

4.3.15.6. Vasıta Grubu

Evin çevresi, onu çember gibi saran kapkara **uzun ağaçlarla kaplıydı**. (s. 10, 19- 20)

Çaydanlığın kaynadığı ocağın bulunduğu tezgâhın üstünde **kanlı pamuklarla dolu bir bidon** vardı. (s. 58, 10- 12)

Biraz önce, **seninle beraber** olduğumda hiçbir kurala aldırış etmeyeceğimi anladım. (s. 96, 1- 2)

Kopuştan sonra, bir ağırlık gibi değil, **sevgiyle sarılan** bir çocuk gibi ona ait olan, onun güzel bulduğu yanlarıyla ve o yaşta, o görünümdeki Algüz'ü taşıdım bir süre. (s. 108, 3- 5)

Tuzla karışık salçayla ne kadar çok ovulmuş olsa da, ezik yerlerdeki yeşilimsi paslar çıkmamıştı. (s. 142, 15- 17)

İkide bir gözlerim **çarşafıyla örtülü** uzun hareketsiz şeye takılıyordu. (s. 158, 21- 22)

Oruç, **semaverle ilgili** bir öykü uydurmanın sana ne zararı var? (s. 188, 24-25)

4.3.15.7. İlgi Grubu

Bu küçük adamın güvercini **bizim çatıya** kaçmış da, tutsun diye yardım ediyorum. (s. 48, 3- 4)

Bizim polisin hayal gücü zengin değil. (s. 121, 19- 20)

"Neresi **sizin malum arazi**?" (s. 145, 9)

Yağları değiştiren ilk aksesuarı herhalde **sizin tiyatroydaydı**. (s. 154, 28- 29)

4.3.15.8. Eşitlik Grubu

Şişelerce şarap içtiler onlar. (s. 34, 19- 20)

Kara kışta **günlerce yağan karın** ardından bütün su boruları buz tutmuştu. (s. 48, 22- 24)

Resimlerine bakmıştım, **yüzlerce plağı** vardı, şaşmıştım. (s. 49, 6- 7)

Daracık bir patikadan yukarı çıkarken, **yüzlerce metrelik** uçuruma bakmadım. (s. 160, 6- 7)

Böylece, bütün eski dinler, unutulmuş, ölü dinler doğrunun bir parçasını keşfetmiş olacaklar **binlerce yıl** sonra. (s. 176, 25- 27)

4.3.15.9. Kısaltma (İsim) Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları

Suluk soluğa yere oturup başımı yatağa dayadığımda dışarda yağmur savruluyordu. (s. 9, 16)

Mutluluk oyunu oynuyor şimdi ve **göz göze** gelmedik İrem'le. (s. 44, 16- 17)

Yüksek bir **tepeden denize** bakmak ve çay içmek. (s. 47, 14- 15)

En çok dirseklerimizden başlayarak kollarımız değişiyordu birbirine ve parmaklarımız **iç içe** geçmişti. (s. 106, 15- 16)

Sabahtan akşama kadar bir taburenin üstüne tüneyeceğim. (s. 116, 28- 29)

İnsan **kendi kendine** kaldığında üstelik bedenine de tutsaksa; yalnızlık duygusunu da, isyanı ve kaçma emrini veren de hepsinden kurtulmayı emreden de bir yanı ama hangi yanı? (s. 157- 158, 31- 3)

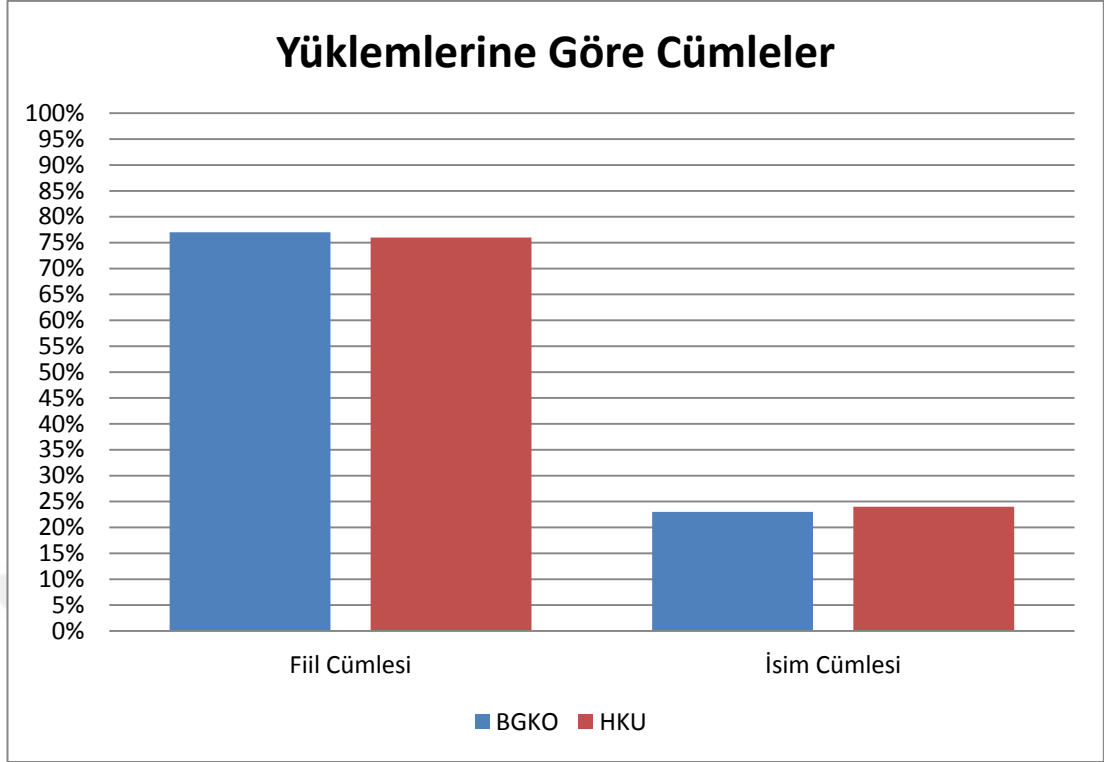
Güneş ve yağmurun **aynı anda** üstüne düştüğü kar tanesi. (s. 160, 23- 24)

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

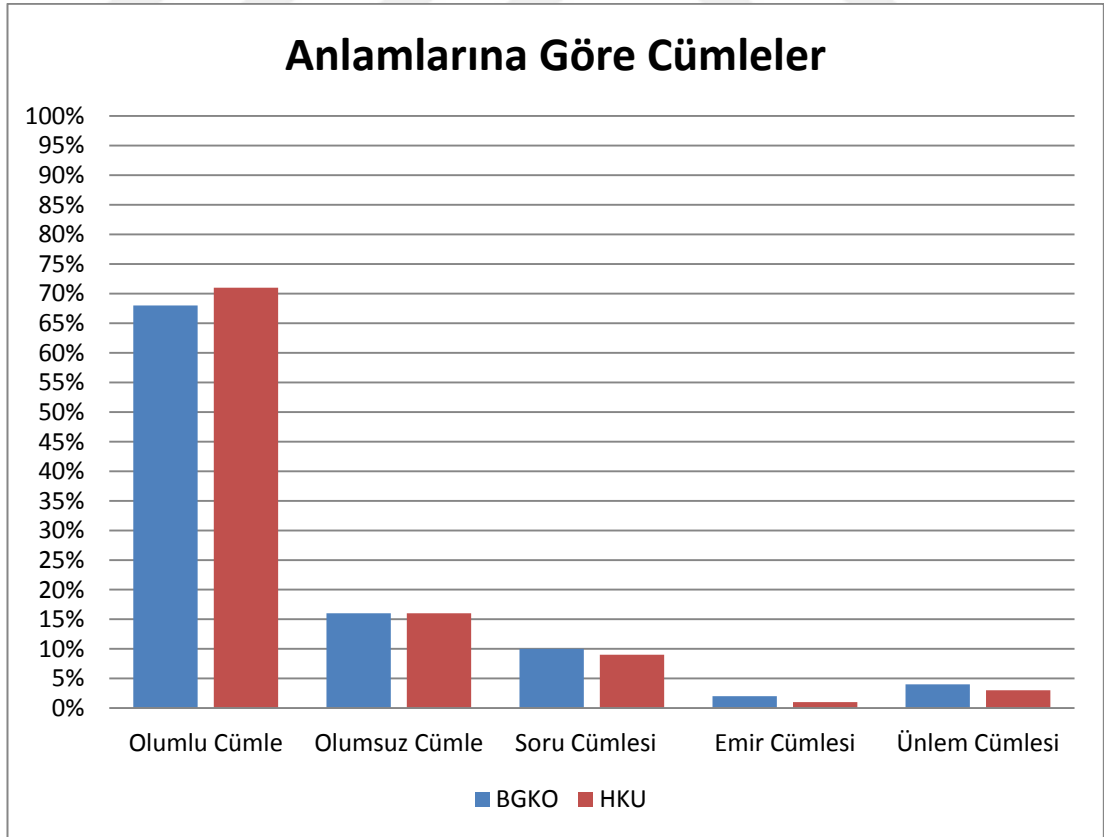
Romanlardaki cümle türleri ve belirtme grupları ile ilgili istatistiki bilgiler tablolarla, şekillerle gösterilmiştir. Bu tablolar/ şekiller, yazarın dil ve üslup özelliklerini belirlememiz noktasında bize büyük yarar sağlamıştır.

CÜMLE TÜRLERİ		Cümle Sayısı		Toplam Cümlelere Yüzdelik Oranı	
		BGKO	HKU	BGKO	HKU
Yüklemine Göre	Fiil Cümlesi	8202	6148	% 77	% 76
	İsim Cümlesi	2448	1931	% 23	% 24
Anlamına Göre	Olumlu Cümle	7327	5619	% 68	% 71
	Olumsuz Cümle	1714	1243	% 16	% 16
	Soru Cümlesi	1038	684	% 10	% 9
	Emir Cümlesi	524	244	% 2	% 1
	Ünlem Cümlesi	210	81	% 4	% 3
Yüklemin Yerine Göre	Kurallı Cümle	8459	6017	% 78	% 77
	Devrik Cümle	2421	1765	% 22	% 23
Yapılarına Göre	Basit Cümle	4585	2292	% 47	% 37
	Girişik Cümle	1810	1497	% 19	% 24
	Şartlı Cümle	391	303	% 4	% 5
	İç İçer Cümle	405	280	% 4	% 4.5
	Ki'li Cümle	98	82	% 1	% 1.25
	Sıralı Cümle	1151	885	% 11.75	% 14
	Bağlı Cümle	496	444	% 5	% 7
	Ara Sözlü Cümle	25	22	% 0.25	% 0.35
	Eksilti Cümle	745	425	% 8	% 7

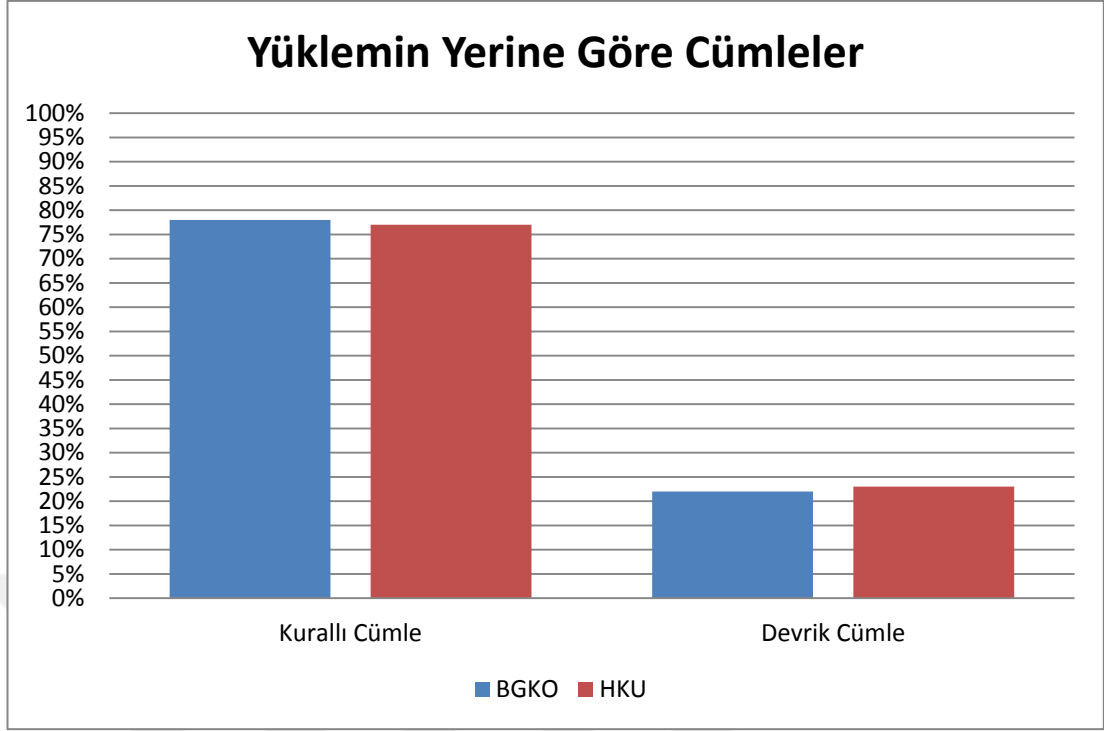
Tablo 1

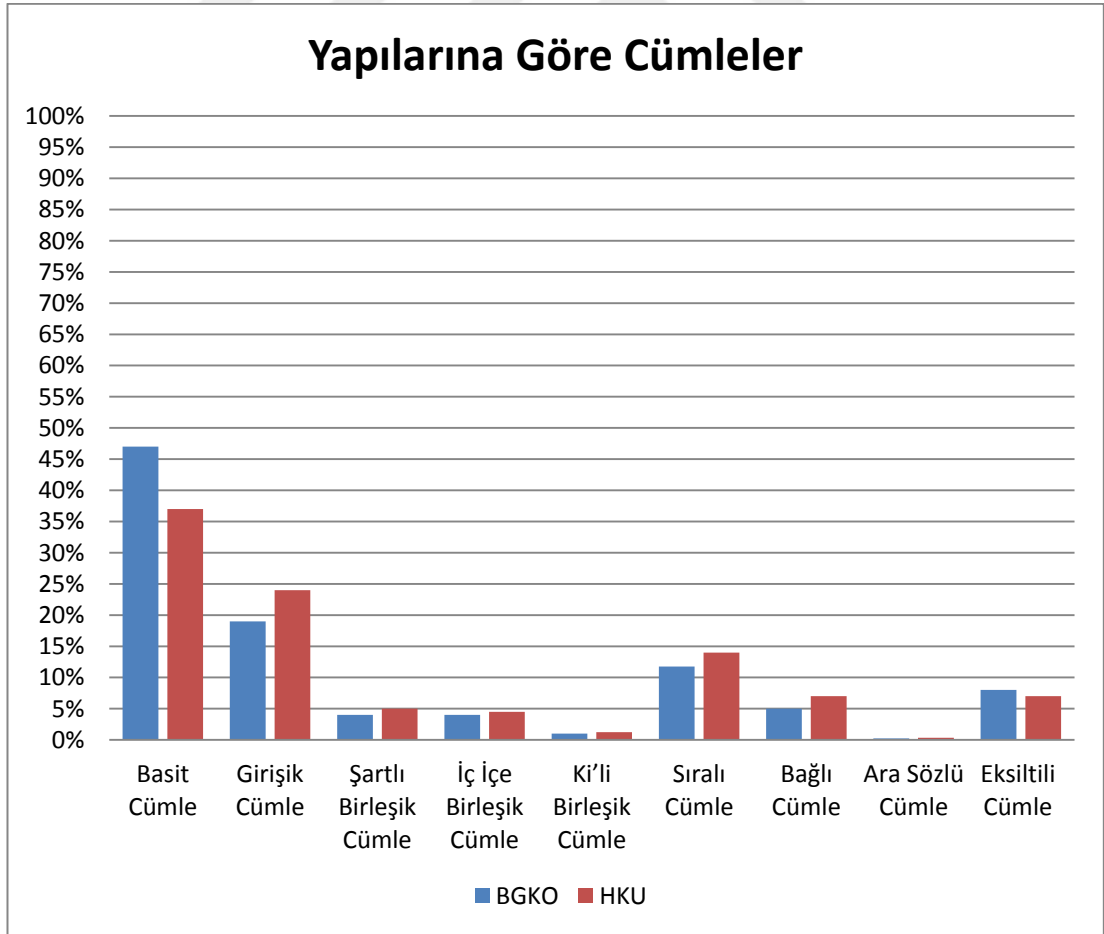
Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

Şekil 4

Cümle türleri tablosunda BGKO ve HKU ile ilgili tespit edilen yüzdeler oranların birkaç cümle türü dışında birbirine yakın olması, Ayla Kutlu'nun oturmuş bir üslubu olduğunu göstermektedir. İki eserde de cümlelerin büyük çoğunluğunun hem basit hem de kısa olması eserlerin akıcılığına önemli bir katkı sağlamış olup romanların okunmasını kolaylaştırmıştır. Yazar, eserlerdeki monotonluğu kırmak üzere girişik cümlelerden (BGKO % 19 – HKU % 24) yararlanmıştır.

İki eserde de eksilteli cümlelerin kullanım oranı paralel bir görünüm arz eder. Bu cümle türüne daha çok karşılıklı konuşmalarda ve bilinç akışı tekniklerinde yer verilmiştir, böylece kahramanların mevcut psikolojileri yansıtılmaya çalışılmıştır. Eserlerde bazı eksilteli cümle yapılarının –sa ve ki unsurlarıyla sağlanması da dikkat çeker:

*Çocuk uykuya **yenilirse...*** (BGKO s. 8, 13)

*Ah... Bala sen kıskanırmışsın beni. Ben de **sanyordum ki...*** (BGKO s. 22, 28-29)

*"İlahi efendi seni **duyan da...**"* (BGKO s. 108, 6)

*Böylesi ülkelerde böyle savaşmalar bir kezde **bitmez ki...*** (HKU s. 31, 15- 16)

*Dört ayda bir **yıkayınca...*** (HKU s. 83, 28)

*Ardından kendini **aşağı atsa...*** (HKU s. 115, 30- 31)

BGKO ve HKU'da iç içe birleşik cümleler de-, san-, görün-, hatırla-, fısılda-, bil-, söyle-, haykır-, sayıl-, diye + fiil, gibi + fiil gibi çeşitli fiillerle çekimlenmiştir. Bu fiillerden en çok de- kullanılmıştır.

Eserlerin olaya dayalı olması ve daha çok karşılıklı konuşmalara yer vermesi dolayısıyla ağırlıklı olarak fiil cümlesi (BGKO % 77 – HKU % 76) kullanılmıştır. Haber kiplerinin yoğun olduğu eserlerde dilek kipleri genellikle karşılıklı konuşmalarda yer almıştır. İncelenen eserlerde isim cümlelerinin bütünü basit zamanlıdır. Birleşik zamanlı isim cümlesine eserlerde rastlanılmamıştır. İsim cümlelerinde nesne bulunmadığı gibi yer tamlayıcısı da pek az kullanılmıştır.

İki eserde de kurallı cümle yapısı hâkimdir. Zaman zaman kullanılan devrik cümleler ile yazar vurguyu arttırarak daha etkili anlatımlar sağlamıştır. Ayrıca bu tür kullanımlar şiirsel söyleyiş olanağını da beraberinde getirmiştir.

İncelediğimiz iki eserde de soru anlamı soru eki ve kelimeleri dışında vurgu yoluyla da sağlanmıştır. Eksiltili cümle izlenimi de veren bu cümlelerde anlam, önceki cümleye bağlanma yoluyla sağlanmıştır.

“Cevahir, ben de sanıyordum ki, bu kızın bende gönü yoktur. Varırsa bana, ancak analığının zoruyla varacak. Namus belasına...” “Demek namus belasına?” (BGKO s. 22, 29- 32)

*Yürek buna nasıl inansın? **İnansın ve sonra dayansın?*** (BGKO s. 61, 22- 23)

*Kılıç Ali'nin İş Bankası İdare Meclisi Üyesi olması da tesadüf mü? **Sonra bu insanların astığı astık, kestiği kestik mahkemeye başkan ve üye olmaları?*** (BGKO s. 131, 22- 24)

*Nasılsa bizim günümüz geldiğinde, böylesi ahlaksal değerleri yitirmiş insanlar olmadığımızı öğrenecek toplum. **Toplum?*** (HKU s. 40, 10- 12)

*Benim yaptıklarım yanında, onların yapacakları şey, hangi hukuk düzeninin mantığına uyar? **Sorumluluk?*** (HKU s. 87, 20- 22)

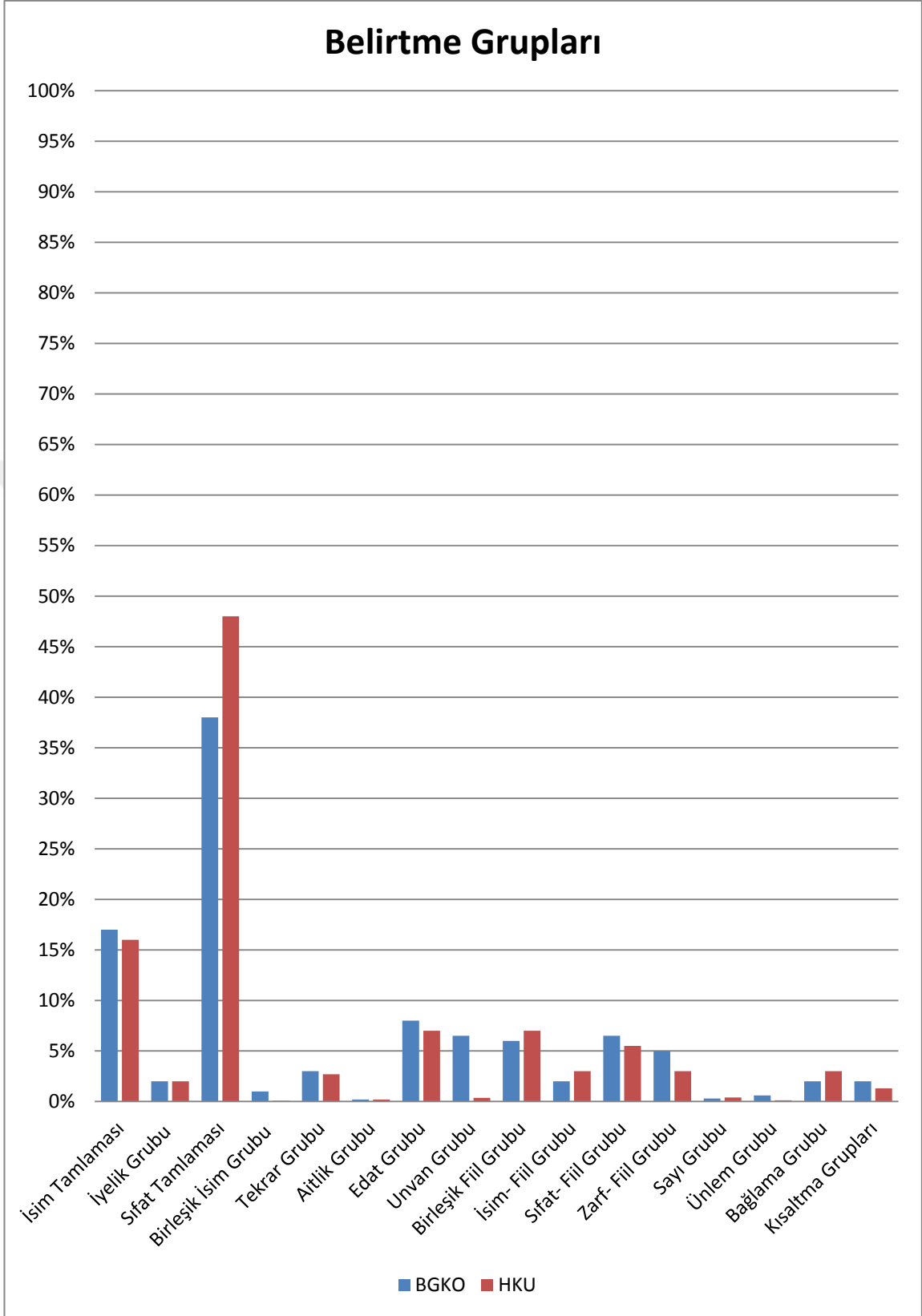
Öyleyse beyin? (HKU s.. 98, 3)

Çok edebi oldu galiba? (HKU s. 98, 18)

*Yoksa, ölmeden önce delicesine coşan bitkilere mi benzemeye başladı? **Yahut kanatlanmış bir karınca ya?*** (HKU s. 115, 19- 21)

BELİRTME GRUPLARI	Belirtme Gruplarının Sayısı		Toplam Kelime Gruplarına Yüzelik Oranı	
	BGKO	HKU	BGKO	HKU
Belirtme Grubu Türü				
İsim Tamlaması	2066	1313	% 17	% 16
İyelik Grubu	207	162	% 2	% 2
Sıfat Tamlaması	4611	3957	% 38	% 48
Birleşik İsim Grubu	115	6	% 1	% 0.07
Tekrar Grubu	353	224	% 3	% 2.7
Aitlik Grubu	39	26	% 0.2	% 0.2
Edat Grubu	940	550	% 8	% 7
Unvan Grubu	748	30	% 6.5	% 0.36
Birleşik Fiil Grubu	690	568	% 6	% 7
İsim- Fiil Grubu	289	251	% 2	% 3
Sıfat- Fiil Grubu	774	446	% 6.5	% 5.5
Zarf- Fiil Grubu	575	263	% 5	% 3
Sayı Grubu	40	34	% 0.3	% 0.4
Ünlem Grubu	77	10	% 0.6	% 0.12
Bağlama Grubu	228	239	% 2	% 3
Kısaltma Grupları	226	107	% 2	% 1.3

Tablo 2

Şekil 5

İki eserde de en büyük yüzdellik dilime sahip olan belirtme grubunun sıfat tamlaması olması (BGKO, % 38 – HKU, % 48) yazarın tasvire önem verdiğini, yer yer betimleyici anlatıma başvurduğunu göstermektedir. Bazı cümlelerde yazar bir varlığı, durumu resmetmek için birden fazla sıfat kullanmıştır. Her iki eserde de en fazla kullanılan ikinci belirtme grubu isim tamlamasıdır (BGKO, %17 – HKU, % 16). Aynı zamanda yazar sıfatları; isim tamlamalarının tamlayan, tamlanan ya da her iki unsurunda niteleyici olarak kullanmıştır. Sıfat ve isim tamlamalarının kullanımına örnek olarak aşağıdaki cümleleri gösterebiliriz:

*Biri örtüsünü hep yaptığı gibi ağzına alır ıslak ucu duvara sürer, **kuru duvarın rengini** koyultur, ikisi de bakar, öbürü sağlam bacağını uzatır değneğine dayanarak kalkmaya çalışmadan önce (onun) **kalayı yitmiş maşrapasını** sokağın ortasına koyar, Yeşil Hanım kızgın bakışlarla anlaşılmaz sözlerle gider maşrapayı alır **Musta Çavuş'un uzun ipine sıkı sıkı bağlardı.** (BGKO s. 107, 5- 10)*

*Kadın, **sabunlu sıcak bir bezle** yüzünü sert sert ovalıyor. (BGKO s. 192, 20)*

***Hüsra'nın biraz kalın telli, dümdüz, karalığı maviye bakan, hızlı uzayan saçlarını,** onun gül kokusunu duydu. (BGKO s. 202, 29- 31)*

*Onda anasını, babasını, **eline doğduğuna inandığı küçük kız kardeşini,** ülkesini ve sonra yalnızca kendi özlemleri olan, orman hıştırtısını, bahar otlarının yeşilini, **likenlerin büyülü buzlu mavisini, sürekli inen ve dağılan göl sisini, küçük dereciklerin çağıltısını, kentinin doğal sıcak sularını, bütün kokuları buldu.** (HKU s. 31, 17- 22)*

***Sütlü kahve renkli bol paçalı pantolonu** uzatıyorum. (HKU s. 183, 7)*

Anlatıma canlılık katmak üzere yazar fiilimsilerden ve tekrar gruplarından yararlanmıştır. İki eserde de fiilimsiler bakımından en fazla kullanılan tür sıfat-fiillerdir. Sıfat- fiil eklerinden “-An” ve “-Dik/ -DUK” diğerlerine göre daha sık kullanılmıştır. Olay metnine dayalı olan ve karşılıklı konuşmaların HKU’ye göre daha fazla olduğu BGKO adlı eserde zarf- fiil grubu (BGKO % 5 – HKU % 3) ve tekrar grubu (BGKO % 3 – HKU % 2.7) daha fazla kullanılmıştır. Tekrar grupları metinlerde daha çok zarf görevinde kullanılmıştır.

Birleşik fiiller, HKU'da % 7'lik kullanım oranına sahip iken BGKO'da % 6'lık kullanım oranıyla geri planda kalmıştır. HKU'daki oranın yüksek olmasında -abil- kurallı birleşik fiilin sık kullanılması etkili olmuştur. Yardımcı fiillerden en fazla et- daha sonra ise ol- fiili çok kullanılmıştır. Diğer yardımcı fiiller ise daha az kullanılmıştır. Kurallı birleşik fiillerden en sık rastlanana yeterlilik fiilidir. Eserlerde yaklaşma fiili örneği tespit edilmemiştir.

İki eser arasındaki en büyük farklardan biri de birleşik isim grubu ve unvan gruplarının kullanımındaki orandır. Bir dönem romanı olan ve kişi kadrosunun fazlalığı ile öne çıkan BGKO'da unvan grubu % 6.5 oranında kullanılırken roman kahramanlarının sınırlı olduğu HKU'da bu grup % 0.36 oranında olup diğer esere göre zayıf kalmıştır. İki eserde de birleşik isim gruplarının kullanımı (BGKO % 1 – HKU % 0.07), unvan gruplarıyla paralel bir görünüm arz eder. BGKO'da neredeyse bütün kahramanların bir unvanı veya lakabı vardır. Bunun yanında eserde birleşik isim ve unvan gruplarının iç içe kullanılmış örnekleri de karşımıza çıkar:

*Yahya Efendi'nin sözüyle **General Franchet D'Esperay** maskarası kendini Fatih sanıp beyaz atın üstünde Sirkeci'den Beyoğlu'na kadar çıktığından beri bayramları bitmek bilmiyor.* (BGKO s. 59, 21- 23)

*Ya **Dahiliye Nazırı Ali Fethi Bey**'in cevabı: Belki hepsinden çok mutazarrır ve mağdur Türk unsuruna da yer vermesi gerekirdi, Emanoilidi Efendi'nin...* (BGKO s. 62, 21- 23)

*Zaferi haber versem, Meclisteki konuşmaları okusam, **Mustafa Kemal Paşa**'ya Müşirlik unvanı verildiğini söylesem, Yunan'ın siperlerden atıldığını, artçıların temizlendiğini...* (BGKO s. 121, 13- 15)

*Nevnihal, ancak Ankara'ya gittikten sonra öğreniyor: **Göz Doktoru Esat Paşa**, Emir Bey'e de yardım edenlerden.* (BGKO, s. 135, 22- 23)

Karşılıklı konuşmaların yoğun olarak kullanıldığı BGKO'da ünlem sözcükleri sıkça kullanılmıştır. Ancak hem BGKO (% 0.6) hem de HKU'da (% 0.12) ünlem sözcükleri, ünlem grubu oluşturmada pek etkili olmamıştır.

Ayla Kutlu, eserlerine canlılık katmak üzere tekrar gruplarından ve fiilimsilerden bolca yararlanmıştır. Bununla beraber sanatçı bazen şairlerden alıntılar yaparak eserlerinde şiir parçalarına da yer vermiş ve lirazmin doruğuna ulaşmıştır. BGKO kahramanlarından Gülüş Hanım ve Gülhayat, Yunus Emre'ye ait birkaç beyit, dörtlük okur; HKU kahramanlarından ise Algüz, Vergilius'a ait bir şiir okur. Örneğin;

Sana ibret gerek ise

Gel göresin bu sinleri

Gel taş isen eriyessin

Bakıp görünce bunları

(Yunus Emre) (BGKO s. 194, 22- 25)

Eğriliğin koyasın

Doğru yola gelesin

Kibr ü kini çıkargil

Erden nasip alasın

(Yunus Emre) (BGKO s. 206, 8- 11)

Söyleyin, oturuyoruz ya yumuşak ot üzerine

Bütün toprak ürün veriyor işte. Her bir ağaç işte

İşte yapraklanıyor korular. İşte en güzel mevsim

(Vergilius) (HKU s. 165, 17- 19)

Ayla Kutlu, BGKO ve HKU adlı eserlerinde kahramanlarını ait olduğu çevrenin ve kültürün diliyle konuşturmuştur. Bu anlamda diyaloglarda günlük konuşma diline sıkça yer verilmiştir. HKU'da günlük konuşma dili daha sınırlı kullanılmıştır.

Bağırırım: Köpeğe kemik mi atıyorsunuz **ulan!** (BGKO s. 108, 33)

Valiliğe giderken, bu **kocakarıya** yol görünecek. (BGKO s. 170, 1- 15)

Ağzımı açsam, "**Höt... Bas bakayım, siktir başımdan. İşerim ayağının kıyısına ha. Sen de kimsin, küçük cin?" demez miydi?** (BGKO s. 238, 22- 24)

Öküz, caddenin ortasında durup aval aval ne bakınıyorsun? (HKU s. 13, 7-8)

Hoop hoop oğlum. (HKU s. 32, 17)

Ulan sende hiç tat tuz kalmamış be. (HKU s. 36, 23)

O hıyar to işlere bulaşmak kolay mı Erbil? (HKU s. 37, 13)

BGKO'dan alınan aşağıdaki cümlelerde ise Osmanlı Devleti içerisindeki farklı etnik grupların Türk dilini nasıl kullandığına tanık olmaktadır. Rum asıllı kahramanların bazı konuşmaları şöyledir:

Bir Adalı Rum'u: "*Abe, şindi okursun bizim Sarı Paşa yemiştir düşmanı em de çig çig?*" (BGKO s. 95, 12- 13)

Doktor Andon: "*Bendeniz, Osmanlıyım Yahya Efendi. Bu toprağın ekiniyle doydum. Burada doğdum, tahsil yaptım. Gençliğimde çıktım dışarı. Bütün Avrupa'yı dolaştım. Sonra baktım ben başkayım, döndüm geldim. Bizden ayırdır onlar. Oğlum seferberliktir deyip, koşa koşa gitti onlara. İhtiyar anneyi ve babayı bıraktı. Hicrandır içimde: Demek öğretememişim ona: Soluduğun toprak senin vatanın diye.*" (BGKO s. 116, 9- 15)

Sava: "*Emir Bey, ben seni bey diye bildim geldim. Benim baba ile, mama ile konuştum. Sen istersen katili buldurursun.*" (BGKO s. 143, 25- 26)

Kafkasya'da 1877- 1878 Osmanlı- Rus Savaşı ile başlayan BGKO, Bergen'de (Norveç) 6 Aralık 1968 yılında kaleme alınan bir mektup ile sona erer. 90 yıllık bir zaman dilimini ve çeşitli coğrafyaları kapsayan romanda o dönemde kullanılan Arapça ve Farsça sözcükler çokça kullanılmıştır: Dersaadet, mümtaz, halâs, serpuş, mutazarrır, mazul, teşrinievvvel, methiye, kavi, vâki ol-, talâkı selase vb. Bunun yanında eserdeki yerel dil kullanımı da dikkat çeker: yekin-, yalım, dogdoğuş et-, kop-, ağ-, katıl-, seyirt-, andaç, ağart-, yu- vb. Konusu itibariyle BGKO'dan kesin bir çizgi ile ayrılan, 1970- 80'li darbe dönemlerini ele alan HKU'da bu tür kullanımlar mevcut değildir. Bu anlamda BGKO daha geniş bir söz varlığına sahiptir diyebiliriz.

Ayla Kutlu, Türk dilinin olanaklarını kendine has bir üslupla kullanarak bazen alışılmamış bağdaştırmalar kurmuş, edebî bir anlatım ile kaleminin gücünü ispatlamıştır. HKU’da özellikle Algüz ve Oruç’un hisleriyle yoğrulan cümlelerde edebî dil kullanımı öne çıkar.

*O kadar parlak ki, kalabalığın üstünde uçan İngiliz uçaklarının sesini yok ediyorlar **altın çağıltularla**.* (BGKO s. 101, 8- 10)

Bir ışık deryası şimdi gülüşü. (BGKO s. 170, 17)

*Rüzgâr bile **sarı esiyordu**.* (BGKO s. 198, 14)

*Duralaması ve sesle değil **bakışla bana seslenmesi**, bunun benim hakkım olduğunu düşünmesi tam ona özgü bir şey.* (BGKO s. 213, 14- 15)

*Öğle sıcağında **bir frenkinciri gibiydi özgürlüğün renkleri** ve kabuğunda yalnızca yeşil sarı ve kızılın tonları yoktu.* (HKU s. 12, 1- 3)

*Bu caddenin ortasında durup aval aval **gökyüzündeki renkleri içiyorum**.* (HKU s. 13, 9- 10)

*Zaten **sevincin ve mutluluğun kanatları** uçarken kırılmamıştır hiç.* (HKU s. 134, 1- 3)

Gökyüzü fiske fiske üstüme savuruyor suyu mu, kederi mi, bilemiyorum. (HKU s. 198, 16- 17)

*Algüz, **sevi yağıyor**.* (HKU s. 199, 4)

BGKO ve HKU romanlarının diğer bir ortak özelliği ise çoğulcu bakış açısı ile yazılmış olmalarıdır. Eserlerde genel olarak Tanrısal (hakim) bakış açısı kullanılmış olmakla birlikte kahramanların da anlatıcı konumunda bulunduğunu görmekteyiz. Fakat kahraman bakış açısında tek kahraman değil birkaç kahraman konuşturulmuştur. BGKO’da Cevahir, Gülhayat ve Nevnihal anlatıcı konumunda iken, HKU’da ise Oruç ve Algüz anlatıcı konumundadır. Yazar, anlatıcının yaptığı iç çözümlerle kahraman anlatıcıların anlattıklarını (iç konuşmalar ve bilinç akışı yoluyla) bütünleştirerek eserde dengeli bir yapı oluşmasını sağlamıştır. Ancak çoğul bakış açısı beraberinde bir dezavantaj da getirmiştir: Bakış açısının değiştiği bazı yerlerde keskin bir geçişin olması anlatıcı probleminde yol açmıştır. Aşağıdaki örneklerde hakim bakış açısı kullanılırken aynı paragrafta kahraman bakış açısına da tanık olmaktadır:

(Emir Bey'in göreve gitmesinden sonra anlatıcı Nevnihal'in duygu durumunu anlatırken son cümlede Nevnihal'in sesini işitiriz.) *Bağırıyor. Sesi çıktı mı çıkmadı mı bilmiyor. Bu, kötü haberin alameti. Emir Bey'in kefeni mi bu, yatağımıza kapanan?* (BGKO s. 88, 11- 12)

(Emir Bey'in ölümünden sonra anlatıcı Nevnihal'in duygu durumunu anlatırken son cümlede Nevnihal'in sesini işitiriz.) *Her şey bin parça oluyor. Nevnihal, onun kesilmeden birbirine eklenen çılgınlıklarının ve gözyaşlarının doğal olmayan şeyleri doğal akışına çevirdiğini düşünüyor bir an. Sonra, düşünceleri denetiminden çıkıyor. ... İçi yıkıyor Nevnihal'in. Bütün setler çöküyor, bütün sular köpürüp çağılıyor, bütün balonlar patlıyor ve bütün renkler birleşerek, bütün beyazlar ayrışarak... uzaklaşıyor. Nevnihal Leyla'ya sarılıyor. Siz, benim için kızımla yaşıyorsunuz, efendim.* (BGKO s. 216, 2- 12)

(Oruç'un fakülteyi ziyaretini aktaran anlatıcıdan sonra Oruç'un sözlerine yer verilmiştir.) *Bir-iki hoca dışında kimseleri bulamadı kampüste. Üç-beş delikanlı, iyi niyetli ve bilgisiz. Yahut öbürleri: Yürekli, gözü kara ve onu hor gören... Şimdiden eski tüfek oldum gözlerinde. Beni tanımaya, dinlemeye ve tartışmaya bile girişmediler. Bir gün gibi geçtim gözlerinin önünden ve dün oldum.* (HKU s. 23, 25- 30)

(Oruç'un cümlelerinden sonra anlatıcının sözlerine yer verilmiştir.) *Güldü beni görünce. Saçlarını düzeltmek istedi. Yükünü yere bıraktığı anda, buluşmanın ve özlemin sevinci kırılmaz kanatlara kondu da geldi diye düşündü Algüz.* (HKU s. 133- 134, 30- 1)

Ayla Kutlu eserlerinde sağlam bir dil kullanır. Ancak sıralı cümlelerde yazarın birkaç cümlede öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu yaptığı görülmektedir. Bu cümlelerin bazılarının roman kişilerine ait olması kahramanın eğitim düzeyi ile ilişkili bir durumu da akla getirmektedir.

Hiçbiri konuşmuyor, öyle bekliyorlar. (BGKO s. 59, 13- 14) (**hepsi**)

Gözlerini boğazın bulanık sularından ayırmıyor, bakıyor bakıyor. (BGKO s. 95, 20- 21) (**onlara**)

Onlar beni aşırı, ben onları yüzeysel ve oportünist buldum, yollarımız ayrıldı. (HKU s. 112, 23- 24) (**buldu**)

Ne ... ne bağlacının kullanıldığı cümlelerde yüklem olumlu olması gerekirken birkaç cümlede yüklem olumsuz kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır.

Ne yaz, ne son yaz, bu pıriltılı saydam yeşilliği yitirtemiyor. (BGKO s. 28, 33)

Ne dün akşam rahatsızdı, ne şimdi. (BGKO s. 40, 12)

Elleri, ne sıcaklığı ve soğuluğu, ne de torun yanaklarını algılamıyor diye üzülürdü demiştin. (HKU s. 72, 1- 2)

243 sayfalık BGKO ve 199 sayfalık HKU'da birkaç cümle ile sınırlı olan anlatım bozukluklarının olması olağan bir durumdur. Bunlar, dil konusunda yüksek bir hassasiyete sahip olan yazarın dil ve anlatım ustalığını zedeleyecek bir durum değildir.

BGKO'da 90 yıllık bir zaman dilimi, HKU'da ise yaklaşık 17 yıllık bir zaman dilimi anlatılmaktadır. Zaman değişimlerine paralel olarak mekân da değişmektedir. Bu anlamda BGKO'da Kafkasya, Urfa, İstanbul, Ankara ve Bergen (Norveç); HKU'da ise İstanbul ve Ankara dış mekân olarak kullanılmıştır. Eserlerde uzun mekân tasvirlerine yer verilmemiştir. Zaman dilimleri verilirken geriye dönüş tekniğinden sıkça yararlanılmıştır. Zaman ve mekân unsuru kahramanların hem kişilik oluşumunda etkili olmuş hem de onların iç dünyasını yansıtmada adeta bir fon olarak kullanılmıştır. Eserlerde iç çözümleme, iç monolog ve bilinç akışı tekniklerinin de başarılı bir şekilde kullanılması eserlere sağlam bir yapı kazandırmıştır. Okurun düşünme biçimiyle örtüşen bu teknikler esere daha gerçekçi bir özellik kazandırmış ve okurun eserleri kendine daha yakın bulmasında önemli bir rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

I. SÖZ DİZİMİ KAYNAKÇASI

- Açıkgöz, H., Yelten, M. (2005). **Kelime Grupları**. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 11, 52, 69.
- Ahmed, S. (2017). **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban Adlı Romanı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akbayır, S. (2010). **Cümle ve Metin Bilgisi**. (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 124.
- Akgül, B. (1967). Gene Edat Tümleçleri. **Türk Dili Dergisi**, XVII, (195), 248- 249
- Akgül, B. (1967). Edat Tümleçleri. **Türk Dili Dergisi**, XVI, (190), 800- 803
- Aksan, D. (1987). **Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dil Bilim I**. (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktan, B. (2009). **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**. Ankara: Gazi Kitabevi, 43, 58, 73, 72, 124- 125, 129- 130, 133, 135.
- Atabay, N., Çam, A., Özel, S. (1981). **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 26, 77, 109, 94.
- Atabay, N., Kutluk, İ., Özel, S. (1983). **Sözcük Türleri**. Ankara: Olgaç Basımevi, 53, 57.
- Banguoğlu, T. (1979). **Ana Hatlarıyla Türk Grameri**. (2. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları, 84.
- Banguoğlu, T. (2011). **Türkçenin Grameri**. (9. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 525, 497, 310.
- Baydar, T. (2013). İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine. **Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, (49), 55- 66.
- Baydar, T., Baydar, A. S. E. (2001). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları. **Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, (16), 27- 47.
- Bayraktar, N. (2004). **Türkçede Fiilimsiler**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2009). **Türkçe Dil Bilgisi**. (3. Baskı). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi, 115, 96.

- Bozkurt, F. (2009). **Türkçenin Gizemi**. (1.Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi, 111.
- Bozkurt, F. (2017). **Türkiye Türkçesi**. (5. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi, 120, 173.
- Bulak, Ş. (2013). Özne Türleri Üzerine. **Turkish Studies**, 8 (1), 1101- 1127.
- Cemiloğlu, İ. (2001). **Cümle Bilgisi**. Ankara, 12.
- Çatıkkaş, M. A. (2001). **Örneklili ve Uygulamalı Türk Dili Kılavuzu**. (3. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları, 202, 216, 221.
- Çotuksöken, Y. (2012). **Uygulamalı Türk Dili**. (8. Baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Delice, H. İ. (2007). **Türkçe Söz Dizimi**. İstanbul: Kitabevi, 19, 18, 38- 40, 29- 30.
- Demir, N., Yılmaz, E. (2014). **Türk Dili El Kitabı**. (7. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları, 224.
- Deny, J. (1943). **Türk Dili Grameri** (çev. Ali Ulvi Elöve). İstanbul: Maarif Vakfı Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1963). **Türkçede Fiiller**. (1. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1976). **Tümce Bilgisi**. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları, 40, 43, 95- 103, 33, 78, 284, 290, 294, 325- 326, 334, 248, 250, 275- 279, 206.
- Doğan, E. (2012). **Türkçe Cümle Bilgisi – I**. (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ediskun, H. (1996). **Türk Dil Bilgisi**. (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi, 328, 116, 117, 122- 123.
- Eker, S. (2013). **Çağdaş Türk Dili**. (8.Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları, 369.
- Emre, A. C. (1945). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 272.
- Ercilasun, A. B., Korkmaz, Z. (vd.) (2001). **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**. (5. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi, 192, 194.
- Erdal, M. (2013). Tezlik Fiilinin Kaynağı. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Semih Tezcan'a Armağan, 13, 169- 173.
- Ergin, M. (2013). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım, 376, 383, 381- 382, 377, 386, 396, 397, 405.
- Erkul, R. (2007). **Cümle Metin Bilgisi**. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Erten, M., Özçelik, S. (2005). **Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi**. Diyarbakır, 206, 217-218, 226, 227.
- Gamsız, H. (2017). **Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları ile Kırmızı Saçlı Kadın Romanlarının Karşılaştırmalı Söz Dizimi Çalışması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Gece, K. M. (1998). Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle. **Türk Dili Dergisi**, II (562), 332- 339.
- Gencan, T. N. (2001). **Dil Bilgisi**. (1. Baskı). Ankara: Ayraç Yayınevi, 184- 189.
- Gencan, T. N. (1967). Edat Tümleçleri. **Türk Dili Dergisi**, XVI, (192), 907- 911
- Gencan, T. N. (1968). Edatlar ve Edat Tümleçleri. **Türk Dili Dergisi**, XVII, (198), 680- 684
- Gülensoy, T. (2010). **Türkçe El Kitabı**. (6. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güneş, S. (2004). **Türk Dili Bilgisi**. (8. Baskı). İzmir: Çağlayan Matbaası, 337.
- Güzel, F. (2007). **Peyami Safa'nın "Yalnızız" Romanında Söz Dizimi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Hacıeminoğlu, M. N. (1974). **Türk Dilinde Edatlar**. (2. Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Hatiboğlu, V. (1969). **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 73.
- Hatiboğlu, V. (1972). **Türkçenin Söz Dizimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 116- 120, 118, 124, 2, 5, 21- 24, 14, 15, 19, 158, 152- 153, 148.
- Hatiboğlu, V. (1981). **Türk Dilinde İkilme**. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 13, 16- 18.
- Hepçilingirler, F. (2006). **Öğretene ve Öğrenene Türkçe Dil Bilgisi**. (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi, 301.
- Kara, F. (2011). Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri. **Turkish Studies International Academic Journals**, 1421- 1438.
- Kara, S. (2012). Girişik Cümle Problemi Üzerine Bir İnceleme. **Turkish Studies International Academic Journals**, 7 (2), 643- 648.

- Kara, S. (2012). Sıralı Cümle Üzerine Bir İnceleme. **Turkish Studies Interntional Academic Journals**, 7 (4), 2163- 2171.
- Karaağaç, G. (2009). **Türkçenin Söz Dizimi**. (2. Baskı). İstanbul: Kesit Yayınları, 191, 176, 163, 149, 142, 204, 200.
- Karaağaç, G. (2013). **Türkçenin Dil Bilgisi**. (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları, 475, 462.
- Karahan, L. (1994). Türkçede Birleşik Cümle Problemi. **Türk Dili Dergisi**, I (505).
- Karahan, L. (2000). Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine. **Türk Dili Dergisi**, II (583), 16- 23.
- Karahan, L. (2014). **Türkçede Söz Dizimi**. (20. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları, 21, 98, 33, 46, 52, 49, 54, 59, 58, 107.
- Karaörs, M. (1993). **Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri**. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi, 17.
- Keskin, R. (2011). **Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri**. (4. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1959). Türkiye Türkçesinde “İktidar” ve “İmkan” Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, 107- 124.
- Korkmaz, Z. (1992). **Gramer Terimleri Sözlüğü**. (1. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 53.
- Korkmaz, Z. (1998). Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları. **Türk Dili Dergisi**, II (559), 3- 14.
- Korkmaz, Z. (2005). Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları. **Türk Dili Dergisi**, LXXXIX (638), 118- 125.
- Korkmaz, Z. (2014). **Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi**. (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 724.
- Kükey, M. (2003). **Türkçenin Dil Bilgisi II**. (1. Baskı). Samsun: Cem Ofset, 109.
- Kükey, M. (2003). **Türkçenin Dil Bilgisi III – Fiiller** (1. Baskı). Samsun: Cem Ofset, 21.
- Mahmood, R. (2015). **Selim İleri'nin Yağmur Akşamları Adlı Hikaye Kitabı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Özbek, E. E. (2010). **İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar Romanında Cümlenin Ögeleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Özezen, M. Y. (2000). **Namık Kemal'in Romanlarında Cümle**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 30-31, 28, 29.
- Özkan, A. (2001). İsnat Grubunun Yapısı ve Görevler. **Araştırmalar -İnsan Bilimleri Araştırmaları-**, 3 (5- 6), 1- 18.
- Özkan, A. (2004). Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları. **Araştırmalar -İnsan Bilimleri Araştırmaları-**, 6 (11), 127- 144.
- Özkan, M. (2004). **Tarih İçinde Türk Dili**. (3. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi, 334, 166.
- Özkan, M. (2013). **Türkçe Cümle Bilgisi – II**. (1. Baskı). Ankara: Saray Matbaacılık, 41, 52, 102.
- Özkan, M., Sevinçli, V. (2008). **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**. (1. Baskı). İstanbul: 3F Yayınevi, 99, 96, 101, 102, 106, 107- 110, 112, 119, 19, 18, 26, 45, 60, 73, 74, 89, 144, 168, 169, 170, 175.
- Özmen, M. (1995). Cümlenin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi. **Türk Dili Dergisi**, I (519), 224- 227.
- Özmen, M. (1996). Bir Eksilteli Cümle Tipi Üzerine. **Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4 (4), 71- 82.
- Özmen, M. (1997). Türkçede Değil Kelimesi ve Kullanımları. **Türk Dili Dergisi**, 315- 368.
- Özmen, M. (2013). **Türkçenin Söz Dizimi**. (1. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi, 100, 81, 110, 213, 214, 152, 184.
- Sapmaz, S. (2012). **Sevinç Çokum'un Eserlerinde Dil ve Üslûp**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Sev, İ. G. (2006). **Dede Korkut Hikayelerinde Unvan Grupları**. İlmî Araştırmalar, (21), 167- 182.

- Sev, İ. G. (2012). Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12 (2), 107- 122.
- Sinanoğlu, S. (1958). Dil Bilgisi Konuları: Dil Bilgisinin Önemi. **Türk Dili Dergisi**, VII (81), 438- 440.
- Şimşek, R. (1987). **Örneklerle Türkçe Söz Dizimi**. (1. Baskı). Trabzon: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A. Ş., 78, 120- 121, 321- 400, 329, 360- 361, 364, 399, 374, 375, 182.
- Tiken, K. (2004). **Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller**. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Toparlı, R., Karataş, T., Vural, H. (1994). **Türk Dili**. Sivas: Seyran Yayınları.
- Uzun, E. (2014). **Orhan Pamuk'un Sessiz Ev ve Kar Romanlarının Sözdizimsel Açından İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Üstünova, K. (2005). Ad Tamlaması – İyelik Öbeği Ayrımı. **Türk Dili Dergisi**, LXXXIX (641), 418- 425.
- Vardar, B. (2002). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 153.
- Yılmaz, B. B. (2008). **Cümle Bilgisi Konusundaki Terim, Tanım ve Tasnif Farklılıklarının Değerlendirilmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 124.
- Zülfikar, H. (1995). Girişik Cümle Sorunu. **Türk Dili Dergisi**, I (522), 643- 648.
- Zülfikar, H. (1995). Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı. **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 43- 51.
- Zülfikar, H. (1995). Takısız Ad Tamlaması Sorunu. **Türk Dili Dergisi**, II (523), 781- 789.

II. AYLAKUTLU VE ESERLERİ HAKKINDA KAYNAKÇA

- Alanyalı, B. (2017). Ayla Kutlu'nun İzi., Faruk Şüyun (Hazırlayan). **İnsanlığın Öbür Yarısının Yazarı: Ayla Kutlu**. İstanbul. TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. ve Ömür Matbaa, s. 188- 196.
- Aliye, Z. (2017). Mekan ve Tarihsel Gerçeklik., Faruk Şüyun (Hazırlayan). **İnsanlığın Öbür Yarısının Yazarı: Ayla Kutlu**. İstanbul. TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. ve Ömür Matbaa, s. 256- 265.
- Alpaslan, G. G. G. (2003). Bir Göçmen Kuştu O İkilemesinde Kadınlar. **Türkbilig**, 4 (6), 87- 116.
- Atasü, E. (2000). **Benim Yazarlarım**. (1. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi, 50- 51.
- Atasü, E. (2008). Ayla Kutlu ve Kadınlığın Tarihçesi. **Varlık Dergisi**, (1213), 33- 35.
- Atasü, E. (2011, 04- 06 Mayıs). Soruların Aynasında İki Yazar: Erendiz Atasü- Ayla Kutlu, **5. Uluslararası Çukurova Sanat Günleri: Ayla Kutlu**'da sunuldu, Antakya- Adana- Mersin, 117- 131.
- Atasü, E. (2011, 25- 26 Mayıs). Ayla Kutlu'nun Eserlerinde Feodalizm İmgeleri ve Feodalizm Eleştirisi, **I. Kadın Yazarlar Sempozyumu: Ayla Kutlu Edebiyatı**'nda sunuldu, İstanbul, 110- 125.
- Atilla, M. (2017). Ayla Kutlu'da Küçük Ayrıntıların Büyük Gücü. Faruk Şüyun (Hazırlayan). **İnsanlığın Öbür Yarısının Yazarı: Ayla Kutlu**. İstanbul. TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. ve Ömür Matbaa, s. 288- 295.
- Aytaç, G. (1990). **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**. Ankara: Gündoğan Yayıncılık, 431.
- Çavuşoğlu, A. (2017). **Ayla Kutlu'nun Cadı Ağacı Romanının Sosyal Değerler Bakımından İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 27- 30.
- Ertuş, A. (2009). **Ayla Kutlu'nun Öyküleri Üzerine Bir İnceleme**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 17.
- Güneş, Z. (2008). Ayla Kutlu'nun Bir Göçmen Kuştu O Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme. **Türkbilig**, 9 (16), 47- 89.
- Kutlu, A. (1987). **Hoşça Kal Umud**. (1. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Kutlu, A. (2005). **Bir Göçmen Kuştu O.** (7. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Naci, F. (2007). **Yüzyılın 100 Türk Romanı.** (1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 549.
- Necatigil, B. (2006). **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü.** (23. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları, 268.
- Orbay, Ü. (2011, 04- 06 Mayıs). Ayla Kutlu ile “Hoşça Kal Umut” Üzerine Söyleşi, **5. Uluslararası Çukurova Sanat Günleri: Ayla Kutlu’da** sunuldu, Antakya- Adana- Mersin, 215- 222.
- Özkırımlı, A. (1995). **Öykülerle Romanlarda Yaşamak.** (1. Baskı). Ankara: Ümit Yayıncılık, 181- 183.
- Sizgen, B. A. (2014). Ayla Kutlu’nun İki Romanında Dünya Savaşları. **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, 6 (12), 197- 213.
- Tekin, M. (2018). **Roman Sanatı- 1, Romanın Unsurları.** (16. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 19- 64, 164- 183.
- Tunç, A. (2017). Dönekleri Doğrulamak., Faruk Şüyun (Hazırlayan). **İnsanlığın Öbür Yarısının Yazarı: Ayla Kutlu.** İstanbul. TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. ve Ömür Matbaa, s. 267- 273.
- Yalvaç, H. H. (2011, 04- 06 Mayıs). Ayla Kutlu’nun Roman Anlayışı, **5. Uluslararası Çukurova Sanat Günleri: Ayla Kutlu’da** sunuldu, Antakya- Adana- Mersin, 133- 137.
- Yaşar, Ş. (2007). **Ayla Kutlu’nun Roman ve Hikâyelerinde Yapı İncelemesi.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 159- 167, 159, 160, 115, 116.
- Yıldırım, R. (2011, 25- 26 Mayıs). Ayla Kutlu Öyküsünde Şiir Avcısı Mekânlar, **I. Kadın Yazarlar Sempozyumu: Ayla Kutlu Edebiyatı’nda** sunuldu, İstanbul, 235- 244.

İNTERNET ADRESLERİ:

Erişim 1: [<http://www.aylakutlu.com/kaynaklar.html>]

Erişim Tarihi: 18.09.2018

Erişim 2: [<https://www.evrensel.net/etiket/haber/ayla-kutlu>]

Erişim Tarihi: 22.09.2018

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ÇİÇEK Suphan
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1988 / Adana

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	K. Sütçü İmam Üniversitesi – TDE Bölümü	Giriş: 2008 - Yatay Geçiş
Lisans	Çukurova Üniversitesi – TDE Bölümü	25.05.2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014- 2017	Erciş/ VAN	MEB, TDE Öğretmeni
2017- 2018	Edremit/ VAN	MEB, TDE Öğretmeni
2018- 2019	Esenyurt/ İSTANBUL	MEB, TDE Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Tez Başlığı / Konusu:

...../...../2019

Ayla Kutlu'nun Bir Göçmen Kuşu O ve Hoşça Kal Umud Romanlarının
Karşılaştırmalı Sözlük Dizimi İncelemesi

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam ...212... sayfalık kısmına ilişkin, 17.../05.../2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından .....intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinalite raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ~~17~~ (~~on yedi~~) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinalite Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Sa

...../...../2019

Suphan GİSEK
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Suphan GİSEK
Öğrenci No : 179201053
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN

Doç. Dr. Neysi SEVİNÇLİ

...../...../201...

Neysi Sevinçli

**ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR**

...../...../201...

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

B. Koçlar